

ÜÇ AYLIK SOSYALİST SİYASİ KÜLTÜR DERGİSİ. Fiyatı 5 YTL

KIZILCIK

2008 BAHAR 33

Paul Cezanne
Ayfer Coşkun

Sadun Aren
Hüseyin Hasançebi

AKP halkımızın
kaderi olamaz
İzzettin Önder

Allah akıl fikir versin!
Halim Togan

Can Yücel'e göre
kuvvetler ayrımı
Yalçın Yusufoğlu

İnkılâbın yüzyıllık
kısır döngüsü
Tevfik Çavdar

Ne Jakoben'i? Kim Jakoben?

Ülke gündemi/emekçilerin çıkarları
Cemal Candaş

Sağlık ve politika
Dr. M. Turgay Yerlikaya

Kiminle Devrim
İ. Barut

Özgürlük Savaşçısı Tevfik Fikret
Konur Ertop

Tanpınar'ı Kurtarmak
Öner Cıravoğlu

Jules Dassin, Melina Merkouri
Refik Zerengil

Bu sayıda

Kapak ve iç sayfalarda:
Paul Cezanne

Tan Oral

5 Ergenekon

6 Hayat Ağacı

10 Sadun Aren

Hüseyin Hasaebi
Kızılık, Sadun Hoca'nın anısı önünde
sevgiyle ve saygıyla eğiliyor.

13 AKP halkımızın kaderi olamaz

İzzettin nder

19 Allah akıl fikir versin!

Halim Togan

23 Can Yücel'e göre kuvvetler ayırımı

Yalçın Yusufoglu

32 İnkılabın yüzyıllık kısır döngüsü

Tevfik avdar

1909-2008... Yüzyıldır süren İnkılap sürecinin vrdiği nokta

36 Almanyada sol parti

Engin Erkiner

39 Ne Jakobeni? Kim Jakoben?

42 lke gündemi ve emekçilerin çıkarları

Cemal Candaş

46 Sağlık ve politika

Dr. M. Turgay Yerlikaya

52 Başka Kapitalizm Yok

Ömer Bedri Canatan

"Açlık Allah'tan, kapitalizmin allahındandır."

55 Brezilya

Zeki Yavuz

Yine yakın geleceğin parlayan
yıldızı Brezilya'nın hali ve geleceği zerine

61 Zeytin Dalı

63 Kiminle Devrim

İ. Barut

72 atı Partisi

76 1 Mayıs Sınıfları

78 Paul Cezanne

Ayfer Coşkun

Sabır ve arayışın ressamı

81 zgrlk Savaşcısı Tevfik Fikret

Konur Ertop

86 Tanpınar'ı Kurtarmak

Oner iravoğlu

91 Jules Dassin, Melina Merkouri

Refik Zerengil

96 Kızılık'ta İnternet Turu

Sırbistan'daki protesto g

Kasten ve Taammden

ABD'nin ve onun can yoldaşı AB'nin devletler hukukuna, her türlü uluslararası kurala ve doğrudan BM kararlarına aykırı olarak Kosovo'yu kasten ve taammüden bağımsızlık ilanına sevkettiklerini ve bununla hemayar daha birçok marifetlerini herhalde biliyorsunuzdur.

Guantanamo'daki esir ve işkence üssünün bir eşinin ne zamandanberi NATO ve AB işgali altında Kosovo'da kurulmuş ve işletilmekte olduğunu da biliyor muydunuz? (Kaynak: 25 şubat 2008 tarihli İngiliz *Guardian* gazetesi.)

Teferruat

İsrailli siyonistlerin Gazze'de yaptıkları ne şimdi? Sazlı sözlü boyalı basında haber/yorum konusu "aşır" davranış mı? ly kaçırmak mı? Dahası, bu da olur mu yani denilecek bir "VAHşET" mi...? Ne?

Dünya efkrı diye bir şey var mı, yok mu?

Varsa ne...? Yoksa...ne?

Dünya bu hâle nasıl geldi, getirildi?

Efkrı, teferruat!

YAYIN KURULU: Ali Rıza Tura, Cahit Mete, Can Kayabal, Hüseyin Hasaebi, Kaan Toker, Mehmet zgen, Tektaş Ağaoğlu, Zekiye Arnel

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Can Kayabal. **İrtibat Adresi:** Moda Cad. No:6/57 Kadıköy-İST. **Tel:** (0216) 338 23 04, **Faks:** (0212) 245 48 13 **Posta eki Hesap No:** 1052647-Züleyha Yıldız Grafik: **Kızılık e-posta:** kizilik2004@yahoo.com **Basım:** Kilim Matbaası

Ağzından çıkan kulağı işitmeyen bir cumhurbaşkanı...

Cumhurbaşkanı hazretleri kendine söz düşünce –kimseden de geri kaldığı yok ya...– görün bakın neler diyor:

1 Mayıs günü İstanbul'da akıllı selim gâlip gelmiş... Çok iyi olmuş!

Yani ne olmuş?

O gün orda 30 bin polisin, Emniyet Müdürü, Vali, İçişleri Bakanı ve Başbakanın iş ve el birliğiyle 10-15 kişinin ayaklar altında öldürülmesine meydan vermemek için sendika yöneticilerinin son anda Taksim'e çıkmamaları "akıllı selimin gâlip gelmesi"ymiş!

Ya biz duyduğumuzu, okuduğumuzu anlamaktan artık âciziz, ya da... evet, ya da, Kıyamet yaklaştı, haberiniz olsun.!

Azgın devlet terörü karşısında pes etmeyi– elbette duruma göre pes edilir, niçin edilmesin?– akliselimin gereği sayan anlayıştan siz ne anlıyorsunuz?

İspanya iç savaşında Franko'nun faşist gürürlarının sloganı "Yaşasın Ölüm!"dü, bize onu hatırlattı...

KIZILCIK

Sulukule "Blues"

Siyasi iktidarlar iki meşrûiyet ayağı üzerinde dururlar. Biri, kurulu düzenin devlet nizamınca öngörülen hukuksal meşrûiyettir. Diğeri, yurttaşların hayatı (halleri ve gelecekleri) üzerindeki iktidar uygulamalarıyla ilgili siyasi (toplumsal) meşrûiyet.

Herhangi bir iktidar uygulaması şu ya da bu yönüyle yurttaşların somut yaşam süreçlerine olumlu ya da olumsuz bir müdahale olduğuna göre –ve olduğu ölçüde– o iktidarın siyasi meşrûiyet ayağı birtakım yasa ve usul kalıplarıyla tanımlanan hukuksal meşrûiyete indirgenemez. Bir iktidarın hukuken, yani yasalar, usuller dairesinde meşrû kimi tasarrufları siyaseten meşrûiyet özürlü, hattâ meşrûiyet dışı olabilir. Siyasi meşrûiyet iktidarların icraatlarından, yani yaptıklarından ve yapmadıklarından soyutlanamaz. Sandıktan çıkan/çıkacak oy sayısı bu alanda geçerli kıstaslardan sadece bir tanesidir.

İstanbul'da Sulukule'nin yıkımı, yani Sulukuleli yurttaşların evlerinin, mahallelerinin, semtlerinin, yaşam alanlarının ve tarihlerinin başlarına yıkılması gün be gün gözlerimizin önünde sürüp gidiyor. Acı acı yakınmaktan, ya da "çağın ruhu" üzerine koyu felsefi gözlemler döktürmekten başka ne yapıyor? Ne yapılabilir?

İş şu soruyu sormaya varıyor: Sulukule sâkinlerine vâki tecavüzün demokratik siyasi meşrûiyeti var mı? Bu soru sorulmadan 15 milyona yakın insanın yaşadığı İstanbul'da hayatın hiç bir şey olmuyormuş gibi sürmesinin ya da birilerinin aklına ve çıkarına göre "değişiyor" olmasının anlamı nedir?

Bir yanda AKP gibi bir iktidarın her yaptığına, yapmadıklarına hiç kaale almadan ya da kaale alınmaya değer görmeden onay verenler ya da sırf "demokrasi" adına eyvallah diyenler, öbür yanda 80 yılda kaç cunta yönetiminin keyfi icraatından, zulmünden, baskısından arta kalıp bu günlere gelmiş şu ülkede Cumhuriyet –laiklik, 10.Yıl Marşı, devrim yasaları, vb.– elden gidiyor diye kıyameti koparan darbe özlencileri... birbirlerini kışkırtarak, azdırarak ülkenin geleceğini karartıyorlar.

Demokrasi ve seçmen iradesi nutuk ve vaazlarıyla bayrak mitinglerinin çatıştırılmasından çıkacak nihai sonuç, Sulukule'nin Sulukule sâkinlerinin başına yıkılmasının "çağdaş bir zorunluluk" olduğu üzerinde uzlaşmaktan başka bir şey değildir. Bin dereden su getirip her iki soluk ve satır arasında bir cunta çağrısı çıkaranların özlediği yönetim mâzallah başa geçerse yurttaşların günlük hayatları ve gelecekleri bağlamında bugünkü AKP'li yönetimin yapmadığı hiç bir şeyi yapmayacaktır. Bugünkü AKP'li yönetim de zaten öyle bir cunta ne yapacaksa ondan başkasını yapmamaktadır. 1 Mayıs 2008 günü İstanbul'da yaşananlar bugünün olduğu gibi geleceğimizin de her iki ihtimale göre (bu gidişle...) özetidir.

Darbencilik ve darbe özlemi halkın çıkarlarına karşı suç işlemeye teşviktir. AKP'cilik ve AKP'li demokrasi goygoyculuğu da suç ortaklığı!

Kosovo Vak'ası

Kosovo bağımsızlığını ilan etti! Ne denir..! "Halkların kendi kaderini tayin hakkı"ndan başka...

Şunu bilelim: Lokal zenginliği her ne olursa olsun, küresel emperyalist hegemonya altında kendi kaderini tayin edebilen hiç bir ülke ve topluluk şimdiye kadar olmadı, şimdi de yok.

Kosova Sırbistan'ın geniş özerklik hakkı olan bir eyaletiyken ülkedeki Sırp azınlığa uygulanan Arnavut baskısı nedeniyle özerkliği geri alınmış, AB ve ABD'nin doğrudan ve NATO şemsiyesi altında, savaş ve iç savaşlarla birlikte ortak yürüttükleri Yugoslavya'yı parçalama planının bir aşamasında Birleşmiş Milletler mandasına verilmişti. Görüşmeler sürüyordu.

Emperyalizm döneminde "manda", ilhak koşullarını oluşturma biçimi olarak hep kullanıldı, kullanılıyor. Sırpaların önerisi, demilitarize bir bölge olması koşuluyla, Kosovo'ya en geniş özerkliğin verilmesiydi. Tıpkı Finlandiya'nın İsveççe konuşan Aland Adaları modeli gibi. Yani özerk bir Sırbistan eyaleti olarak Kosovo.

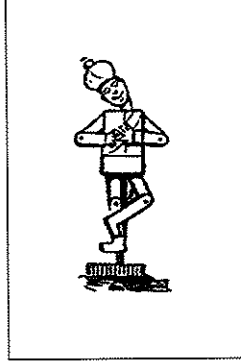
Öneri, dış politikada uyumluluğu, para ve gümrük politikalarında işbirliğini içeriyordu.

Kosovo'nun ekonomi denebilecek bir ekonomiye sahip olmadığı da biliniyor. Nüfusunun yarısı kapitalist Avrupa ülkelerinde "en alttaki"ler, yani göçmen işçi. "Kendi kaderini tayin etmekmiş"!

ABD ile AB'nin ne istediği önemli. İstediler ve Kosovo ikinci bir Arnavut devleti olarak, "bağımsızlık" adıyla ABD'ye iltihak "ettirildi. Bağımsız Kosovo'nun başına geçen, hâlen NATO'nun ve BM'nin resmî muhatabı "hükümet", daha dün kadar BM birliklerinin bölgedeki Sırp azınlığı "taciz etmesini önlemekle görevlendirildiği UÇK adlı uyuşturucu/eşkiya çetesinin bugünkü versiyonu. Bunu BM'de olsun, NATO'da olsun bilmeyen yok. İşte "çözüm"!

Sırbistan'ın Kosovo bakanı Slobodan Samardzić, "Kosovo'nun bağımsızlığı, eski Yugoslavya'nın dağılmasının son aşaması değil, Balkanlar'daki yeni ayrılık ve dağılmaların ilk aşaması"dır dedi ya, bunun için "bağımsızlık"!

"Bağımsızlığın"ın ilk haftasında, zaten Sırbistan'la savaşacak ve tek yanlı bağımsızlık ilan edecek kadar silahlı olan Kosovo'nun ABD tarafından silahlandırılması kararı geldi. Bunun, Kosovo'nun güvenliğini sağlamak ve savunma kapasitesini artırmakla hiç bir ilişkisi yok. ABD'nin

özellikle Doğu Akdeniz'de ve Balkanlar'da kendi uzun vâdeli çıkarlarını gerçekleştirmesiyle ilgisi var. Emperyalizm bir zamandır "üs devlet" modeli geliştiriyor –"yarın ne yapacağı bilinmez"– kendine müttefik istemiyor.

Sonuç olarak Kosovo "bağımsız" oldu da ne oldu? Güneydoğu Avrupa'da yasadışı ve kaderi ABD'ye teslim bir devlet oluştu. Türkiye de "Bağımsız Kosovo"yu ilk tanıyanlardan oldu. Koşa koşa gitti tanıdı. Soğuk savaş dönemi ilkesel Türk dış politikasıdır bu. ABD

tanırsa, o da tanıır, tanımazsa tanımaz. Asla!

Kosovo'da çoğunluk Müslümanmış, Arnavutmuş, orayla tarihî bağlarımız varmış, kendi kaderine sahip olmuştuk... Türk dış politika kitabında bunlar yazmaz. ABD çıkarına burnundan bağlı kılındığı için yazmaz. Olayın önünü arkasını ölçüp biçmesine izin verilmediği için yazmaz.

Bugünkü dünya siyasetini kavramakta ve tutum almakta Kosovo, örneklerden biri olduğu için önemli. "Bağımsızlık" kavramının ulus, halk, sınıf, vb... somut tarihsel içeriği boşaltılarak, ABD'nin kendi çıkarı ve dünya hegemonyası için geliştirdiği yeni emperyalist stratejiye tâbi türetilmiş bir kavram olarak ileri sürüldüğü zaman işin rengi işte böyle değişmektedir.

Türkiye'nin de KKTC, Kürtler gibi, benzeri sorunları var. Putin, "uyarıcı" olur diye bazı bazı hatırlatıyor. Ancak bu sorunlarla ilgili Türkiye'nin kendi politikası olduğunu ve olabileceğini sanmak fazla iyimserlik olur. Türkiye bölünecekse, kendine iyimser olamadığından, ABD'ye ise körlük veya çaresizlikten iyimser teslimiyeti nedeniyle bölünür.

Kürt meselesinde muhasebenin eşğine gelmiştir, fakat hesabı ABD tutmaktadır. Kim ne alsın, ne versin, o bilmektedir. Ne zaman hangi kararı vereceği de belli değildir. Uluslararası hukuk zeminine bağlanmış gibi görünen nice meseleyi bir gecede cebine koyup kendi yoluna gittiği çok görüldüğü için, Türk devleti de yakın gelecekte kendi kadasrosunu yeniden çıkarmak zorunda kalabilir.

Hiç bir devletin siyasal sınırının garantide olmadığını gösterdiği için Kosovo tipiktir. Halklar kendi gönüllü rızalarıyla kendi sınırlarını belirlemekte basiretsiz davrandıklarında, bunun dışarıdan belirlenmesine ses çıkaramazlar.

Türkiye şimdi bu tezgâhta. Kosovo'dan öğrensin.

2000 Gün Az Şey mi?

Türkiye’de örgütlü işçiler ve diğer emekçiler Sosyal Güvenlik Yasası’nı kökten değiştiren hükümet teşebbüsüne karşı 2 saatlik bir genel uyarı grevi gerçekleştirdiler. Katılım geniş, grev etkili oldu. Hükümet geri adım attı. Emekçiler, emeklilik için prim ödeme gün sayısında 2000 gün kazandılar. Evet, tam 2000 gün! Ölçmedik, bilmiyoruz ama muhtemelen bu grevle işçiler bir sınıf özgüveni de kazanmış olmalıdır. Göreceğiz bakalım...

İşçi-emekçi mücadelesinin günümüzdeki en zayıf noktasına işaret ettiği için bu eylemi irdeleyelim.

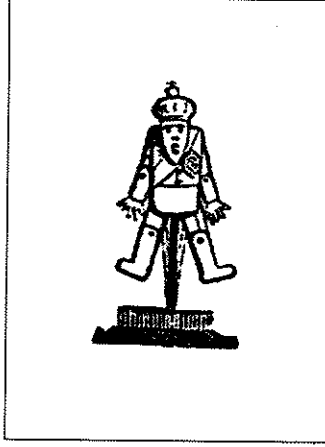
Başbakan genel grevin “kanunsuz!” olduğunu söyledi. Doğruydum. İşin özü de budur zaten.

“Kanunsuzluk”, kanunların içinde kalınarak elde edilemeyen, dışından giderek elde etmektir. Hükümet kanunlarda yazılı işçi-emekçi haklarını kanunların dışına çıkardığı için işçiler ve diğer emekçiler de doğal olarak kanunların dışına gittiler, bir hakkı sınıf meşruiyetine dayanarak savunmak için, kanunları “çiğnediler”. Ama sonuçta ne oldu? Kazandıkları 2000 gün “kanun” a alındı.

Burada kavranması gereken şudur: “Kanun sahası”nda kalarak ve kaldıkları sürece işçiler sürekli kayba uğramaktadırlar. Türkiye’de 30 yıldır bu böyle. Eski dönemlerde kazandıkları hakları da yitiriyorlar. Hiç bir yeni hak kazanamıyorlar. 1989’da, 1991’de bir şeycikler kazandılar belki ama nasıl kazandılar? “Bahar eylemleri”, “Zonguldak yürüyüşü” gibi, kanundışı eylemlerle.

Bu niçin özellikle de kapitalizmde böyledir? Çünkü kapitalizm, insanın insanla en acımasız, en vahşi ilişkisine dayanır. Asla “insan dostu” olamaz. İstese de olamaz. Sömürüyü bir yerde sınırlamak elinden gelmez, sömürdüğünü fiziken yok etmeye kadar işi götürür. Üstelik bütün bunları “kanun dairesi”nde gerçekleştirir. Çalışma hayatının kanunları kapitalist sınıfın icadıdır. Çünkü onları “kanun” yapan, kapitalistlerin çıkarıdır. İşçi, çıkarının doğası gereği, kanun tanımaz. Tanıdığı andan itibaren kapitalistin çıkar alanına girer.

Türkiye’de emekçilerin bir genel grev birikimi var. Bu birikim kesintisiz kılınmadığı için işçi sınıfının hafızasından silindi. Oysa bu ülkede işçi sınıfı, denebilir ki, geçmişte kazandıklarının hemen tamamını “kanun dışı”na çıkararak kazandı. İşçi sınıfının Türkiye’de en çok hak elde ettiği, haklarını en çok genişlettiği bir 1960-70 dönemi vardır. Bu dönemde sayısız “kanunsuz grev” yapılmıştır. Marshal, Demirdöküm, Kavel, vb... Hâlâ unutulmayan bu

işçi eylemleri, ünlü Saraçhane mitingi, 15-16 Haziran gibi büyük ve yüzlerce küçük boy işçi direnişi işçi sınıfının hak skalasını o kadar genişletmiştir ki, kapitalistler har-biden korkmaya başlamışlar, 12 Eylül askeri darbesinin kotarılmasını teşvik etmişler, onu takip eden bu güne kadarki dönemde olanları da yakalarını işçi sınıfından kurtarmak gibi görüp rahat nefes almışlardı. İşçilerin haklarını kanunlarla gasbettiiler, budadılar, iyice darlaştırdılar. Böyle olunca “kanunî çerçeve” işçilere hiç bir hak tanımıyor. “AB!”, “AB!” diye kopartılan gürültü arasında “işçi hakları”nın hiç sözü geçmiyor. Ne Brük-

sel bürokratları, ne de onların buradaki maaşlı, gönüllü sözcüleri sendikal çalışma ve örgütlenme özgürlüğü alanındaki vahim kanunî eksikliklerle ilgileniyorlar.

Buradan şu hukukî sonuç çıkar: İşçiler-emekçiler “kanunî çerçeve içinde” kalarak alabildiğine vahşileşmiş sömürüye boyun eğmeler, kanun dışına çıkabildikleri ölçüde güçlenirler, o sayede kanuna bağlanan yeni haklar ve yaşam koşullarında belli bir iyileşme kazanırlar.

Türkiye’de işçi örgütleri, bir süredir, “kanun içinde” kalmaya sürekli özen göstererek güçlerini tükettiler. Bir kaybeden, iki kaybeden örgüt ayakta kalır da, kaybetmeye kurgulu örgüt ayakta kalamaz. Bugünkü hâkim sendikal zihniyet, kaybetmeye kurguludur. Türk-İş, Hak-İş ve hattâ DİSK, işverenlere ve hükümetlere çalışan örgütlere dönüşmüşlerdir. KESK ne yapacağını bilmez vaziyettedir. Hepsi teslimiyetçi ve uzlaşmacıdır. Tamam, hayat hiç uzlaşmasız olmaz, olamaz ama uzlaşma var, uzlaşma var. Bizimkiler uzlaşmaya kurguludurlar, yani salt uzlaşma için vardılar. Maalesef iş buraya varmıştır. Uzlaşmanın böylesi her durumda işçinin kaybetmesi, sermayenin kazanması demektir. Ama “örgüt”süz de olmaz. Sendikası bu işler yürümez. Her Allahın günü demokrasi! özgürlük! diye mangalda kül bırakmayan medya denilen şu iki yüzlü palyaço alayının hâline bakın. Tek bir medya kuruluşunda sendika, sendikalı çalışan var mı, yaşatılıyor mu? Bu durumu protesto eden demokrasi aşığı kaç medya yazarı tanıyor sunuz?

Örgütsüzlüğe razı olmak örgütlü sömürücülerin düdüğünü öttürmektir. Örgüt de lazımdır ama, örgüt gibi örgüt lazımdır. Uzlaşmaya kemikleşmiş bu günlük sendikal örgütleri ancak dipten gelen bilinçli bir işçi dalgası düzeltilebilir. Düzeltilmelidir. İş iştenden geçmeden. Çok ezilmekle direniş ruhu ve gücü bilenmez. Ezile ezile alışsın ezilmeye...

Ergenekon

Ergenekon diye bir “dâva” çıktı. Tayyip çıkardı. Yorum: Abdullah Gül’ü seçtirmek istemeyen orduya karşı çıkardı. Ulusalçıları kalbinden vurmak için çıkardı. Türbana ve genel olarak dine özgürlük sağlamak için çıkardı. AKP’yi kapatmak isteyen yargıya karşı çıkardı. Osmanlı’dan Cumhuriyet’e despot Türk devletini değiştirmek, demokratik bir devlete dönüştürmek için çıkardı. Orduyu korkutmak, darbe niyetinden vazgeçirmek için çıkardı. Türkiye’yi bir an önce Avrupa Birliği’ne sokmak için çıkardı. Toplum özgürleşsin, ferahlasın, derin bir nefes alsın diye çıkardı, vs...

Algılama bu olunca AKP de havaya girdi. Demokrasi dedi. Özgürlük dedi. Millî irade dedi. Ulusalçılar hariç, herkes buna da katıldı.

Kim Tayyip Erdoğan? Devletle alıp veremediği nedir? Niye, sözelimi *onun* devletle bir alıp veremediği var? Sokaktaki adamın idrakini fersah fersah aşacak kadar dolar zengini olduğu söylenmiyor mu? İşleri iyi gidiyor. Durup dururken niye “demokrat” kesilsin? Besbelli ki AKP’ye bu misyon, AB’ci olduğu için bahşediliyor. Asıl beklenti bu. Herkes demokrasiyi kazanmanın zahmetsiz formülünü keşfetti... AB’ye girmek için bastırır ve bu yolda AKP’ye, o da AB’den yanadır diye arka çıkarsan demokrasi ve özgürlükler için savaşmış olursun. Ve böylece demokrasi ve özgürlükler de kendiliğinden kazanılmış olur...

Türk devletinin despot-Kemalist ideolojisini ve militer yapısını Avrupa bilmez mi? Mimarı biraz da odur. Gladio onda yok muydu? Gladio’yu tasfiye ettikten sonra mı demokrat ve özgürlükçü oldu Avrupa? Bugün de orda Gladio yok mu? Hiç mi yok? Biraz varsa, ne kadar var? Niçin var?

Türk devlet yapısının karanlıkta örgütlenmiş darbeci, komplocu ana mihrakına karşı AB üyeliği bir çözüm müdür? Çözümse, ne kadar çözümdür?

Evinden bir tek gün bile sokağa çıkmadan, sokakta başına gelecekleri göze almadan, göze aldıklarına da katlanmadan sadece AB kütüğüne yazılmakla demokrasi ve özgürlük için mücadele mi olmuştur? TC’nin bunca yıllık başbakanı Tayyip Bey’in TC devletiyle kavgaya girmesine demokrasi ve özgürlük mücadelesi dersin olur pekâlâ...

De, olsun!

Türkiye’yi demokrasi çağına sıracatacak yeni bir anayasa mı lâzım? Hadi, AKP yapsa ya! O yapmıyorsa sen bastırsana!

Ergenekon kim? Diyelim esin kaynağı “ulusal-

çılar”dır. Diyelim tümünün fikir babası İlhan Selçuk’tur. İlhan Selçuk’la cunta mı, darbe mi olurmuş? İlhan Selçuk cunta kuracaksa ordan mı başlar? Ergenekon, adı üstünde, “çete”! Cebine 3-5 milyon dolar koy, çık sokağa, üç beş günde üç beş tane sen de kurarsın. Bir emekli general, ipten kazıktan kurtulmuş üç beş astsubay, mafyada işsiz kalmış bir kaç tetikçi, al sana Ergenekon!

Arkasında Genel Kurmay varmış... Ordunun ana karargâhlarına kadar uzanmış... Yüksek yargıya sızmış... YÖK’te bile varmış...

Tuhaf. Bunlara gitmek için çetelere ne lüzum var? İş baştan bitirsen ne olur? Hepsini Ankara’da. Hükümete bir adım uzaklıkta. Git, toparla, temizle... Hükümet olması engellenemeyen hükümetin bunu yapmasını kim engelliyor? Bunu yapması engellenen hükümetin hükümet olması niçin engellenmiyor?

Türkiye’ye birazcık akıl lâzım. Birazcık yetecek ama, o da yok. (Onun için bu devletin işleri 301’ler olmadan yürümüyor. Şöyle olacak, böyle olmayacak, ama illâ 301 olacak!) “Ulusalci”lar hükümeti gizlice devireceklermiş. Hükümetin hiç mi haberi olmayacakmış? Senin hükümetin Ergenekondan daha mı az ulusalcı? Devlet ve ordu, YÖK ve yargı faşistmiş, AKP faşizmi engelliyormuş... Faşizm hakkında hiç mi bildiğin yok? TUSİAD bugüne kadar AKP’ye faşizmi engelliyor diye mi destek olmuş? Türkiye, orduya rağmen yönetilemeyen bir ülkedir, AKP bunu bilmez mi? Bildiğini her yaptığı ile ve yapmadığı ile göstermiyor mu? (C. Çiçek, A. Aksu, V. Erdem gibi kıdemliler ve onların benzerleri ne arıyor Milli Görüş’çülerin AKP’si içinde?)

AB de “Ergenekon”un üstüne gidin dedi. Bu, tazelenin, gizli devlet faaliyetlerinde personel değişikliği yapın, yeni teknolojileri kullanın demektir. Ergenekon’un her türlüşünden, eskisinden, yenisinden, AB karşıtından da AB yanlısından da arınmış, yani bütün toplumsal dinamikleri özgürleşmiş bir Türkiye’yi AB ne yapar? Böyle bir Türkiye ihtimali AB’nin de ana korkusudur.

Çete çividir. Yukarısı İngiliz çivisidir. Çivi çiviye söker. AKP’nin niyeti ve çıkarı olsaydı, ne yapar eder, canını dişine takar, komplocu-Kemalist “Ergenekon”u saklandığı söylenen ininde bulup tepelerdi.

Demokrasi olacaksa böyle olur.

Yapsın da görelim.

Tekel

Tekel özelleştirmesine tekel işçileri karşı çıktılar. Yukardan gelen emirle –bu yeni İçişleri Bakanı eskisini aratmamayı iş edinmiş benziyor– polisten kıyasıyla sopa yeme bahasına direndiler. Onlardan beklenen de buydu. İyi de ettiler.

Sonra ne oldu? Hiç! Yerlerde sürüklendikleriyle kaldılar.

Bu iş böyle sürmez. Sürmemeli. Giderek büsbütün anlamsızlaşıyor. Tarih öncesinden kalma bir acayip kurban âyini sanki...

Pet-Kim özelleştirilmişken Tekel'de özelleştirmeye engel olunamaz. Tekel'de özelleştirmeye engel olabilmek için üretim araçları mülkiyetinin kamuya ait olmasını öngören dört başı mamur bir siyaset bağlamında kavga verilmeli. O özelleştirmeye hayır!, bu özelleştirmeye hayır!'la olacak iş değil.

"İdeolojiler öldü!" diye utanmadan ahkâm kesen yazar çizer takımına kalsa böyle düşünmek ideolojik saplantıdan başka bir şey değil. Oysa, tam tersi, asıl onlarınki kör kör parmağım gözüne ideolojik dayatma. Öyle olduğu yıllar önce bizde ve her yerde ispat edildi.

Çalışanlar –yani bu ülke ve her ülke nüfusunun ezici çoğunluğu– rızıklarını ve gelecek güvencelerini kurtarmak için bugünkü gidişi tersine çevirmeyi yeniden akıl edip yola koyulacaklar, başka çare yok.

İşimiz "ideolojiler öldü!" diye öten hayâsızlara cevap yetiştirmek değil. İşimize bakalım. Kavga edildiğinde edildiğine değmeli...

Sivri Zekâ

Ertuğrul Günay kürsüye çıktı.

1 Mayıs'ta olanlar konusunda hükümeti eleştirenlere sıcaklığına cevap verecek. Kürsü rüşdünü ispat edecek, kankalarına yaranacak...

Ne dedi Baykal'a ve CHP'lilere?

"Siz de aynımsı 30 yıl önce yapmıştınız." dedi.

Bu ne demek? "Bu defa da biz yaptık, n'olmuş yani?" demek değil mi?

Bu kadar zekâ akıllara sezâ demezler mi?

Bunun da ağzından çıkan kulağı işitmiyor.

Sivri zekânın geri zekâlılığın bir türevi olduğuna başka örnek mi istersiniz..?

Birkaç gün öncesi de Sosyal Güvenlik yasa tasarısına karşı çıkan işçilere, "Bir şeyi de beğenin bari!" diye çıkmıştı.

Anti-metro

Taksim-4 Levent arası 6 km. metro yapımına kaç para harcandı? Saymasak da olur. Siz bu güzergâhtaki iç mimariye bir dikkat edin. Duraklar gerçekten itinalı, özenilmiş, güzel. Bu kadar iyisi ancak parayla olur. Büyük parayla. Taksim-4 Levent arasındaki durak sayısını bütün İstanbul'a teşmil edin. Ne kadar tutar..? Kimi metro istasyonu öbürlerinden daha güzel, kimi daha az güzel olacak değil ya! Anlayın bütün İstanbul'un sadece durak mahallerinin tefrişatı kaçta çıkar...

Madem insanları, "Medeniyet budur!" diye yerin altına sokuyorsun, bu maliyeti yükleneceksin! Yani siz, biz, hepimiz yerin altına girmeye bir şey demiyorsak bu maliyetten birilerinin hissesine düşen hakediş/vurgun payını ödemeyi yükleneceğiz. Düşünün bütün İstanbul'a yarar ve yakışır metro donanımında ne büyük bir vurgun söz konusu...

Başka seçenek yok mu?

Var!

Yerin altına girmemek!

Yer üstünde raylı sistem yani. En basitinden, ucuzundan –ve şirininden!– bildiğimiz tramvay.

Dere tepe demez, her yere girer çıkar. Kolayına, ucuza mal olur. Dünyanın her medeni ülkesinin "Benim!" diyen her büyük şehri büyük şehir yapan, görünümüyle olsun, gürültüsüyle olsun, odur. Topbaş efendinin hiç kimseye sormadan getirip halka kakışlamaya kalktığı ateş pahası metrobüs rezaletine pekâlâ bir seçenek işte...

Ama olmaz!! Çünkü öylesi şehre ve şehirliye yarar, Topbaş ve ardında kuyruğa girmiş iş adamı kılıklı aç gözlü yaratıklara yaramaz!

Geçen sayımızda metro yapımında zaman faktörüne değinmiştik. Gelecek sayıda İstanbul ahâlisinin katlanacağı zahmet üzerinde dururuz isterseniz.

Bu arada -HÂMİŞ- : İstanbul'da trafik sıkıştıkça her gün trafiğe sokulan 700-800 yeni araçla birlikte, bir lâstığının eni yarım metreyi bulan jipler, ardından it-tirdikçe akordeon gibi uzayan servis arabaları filan gibi iri kıyım araç sayısı hızla artıyor. Trafik sorununa çözüm diye getirilen metrobüsler bütün bu rezalete tüy dikiyor. Bu denli akla ziyan bir şey dünyanın neresinde olabilir?

Burada oluyor, çünkü burası –AKP'ye oy vereniyle, vermeyeniyle– seçimden çıkan % 47 oydan başka hiç bir şeyi kendine dert edinmeyenlerin ülkesi!

Foya

Foyası çıktı, evet... Gerçi çoktan çıkmıştı da, çıkmış olduğu artık iyici görülüyor. Ne oldukları, ne olmadıkları...

Şimdiye kadar AKP ye hem demokrasi, hem özgürlük kaşıtıdır, çünkü en hasından işçi düşmanıdır dedik. Bundan böyle hâlâ öyle demenin, malûmu ilân etmenin bir yararı yok. Asıl, AKP destekçilerinin -gönüllüsünün de, zorakisinin de, maaşlısının da- ne mal olduğu görüldü. İçerdekilerin de, dışardakilerin de...

Cümlesi ve kâffesi işçi düşmanı!

Hiç bir AKP emniyet müdürü, valisi, ne de hükümeti, ardında bu desteği görmeden, salt tarikat/cemaat desteğine ve teşvikine güvenerek 1 Mayıs 2008 günü İstanbul'da bir kere daha böyle bir devlet provakasyonu tezgâh-lamaya cesaret edemedi. AKP muhibbi cenahtan hiç mi eleştiri gelmedi? Geldi gelmesine de, nasıl geldi? AKP'nin 1 Mayıs "perfor-mans"ını AKP'ye yakıştıramadılar!

AB sözcüleri ne gelince, onlar da rezaleti görmezden geldiler, "İş kazasıdır," diyerek geçiştirdiler.

Hani ne diyorlardı?

"Gözleri var, görmezler... vb. , vb...."

Niçün üç çocuk..?

Çok basit...

Hepimizin geleceğini hepimiz ve her birimiz adına bugünden düşünen bir başbakanımız var. Nüfusumuzu yeterli düzeye çıkarıp orada tutmazsak geleceğimiz tehlikede diyor. Bu tehlike ancak her ailenin üç ya da daha çok çocuk sahibi olmasıyla önlenebilir.

Bütün hesaplar bunun böyle olduğunu gösteriyor-muş. Şimdiden tedbiri alınmalıymış. Şimdiden tedbir almamanın sayılamayacak kadar çok sakıncası varmış.

Bebek ölümlerinde dünyanın en önde gelen dört-beş ülkesinden biri Türkiye. Öyle mi, değil mi? Bebek ve çocuk ölümleri sayısını azaltmanın belli bir maliyeti olduğuna göre...

... değil mi, efendim?

Hepimizin geleceğini bizler adına bugünden düşünen başbakana en güzel cevabı o gündenberi miting meydanlarında, Meclis kürsüsünde, seslerini duyurdukları her yerde kadınlar verdi, veriyor:

Git kendin doğur!

Bir Tepegöz masalı daha

Tayyip Bey boşuna öfkeleniyor, âsâbını yoruyor. Bu "bir kısım" medya ile asla başedemez. Önüne düşen yumurtayı döve döve büyüten Tepegöz misali, medyaya ne kadar yüklenirse medya onunla o kadar uğraşır. Uğraşacaktır. Sonunda iş kıyasıya vuruşmaya varacaktır. Ondan sonra da...

"Çıkarılacak!... Siiizz, kendi çıkarınız içiinnnn!" diye feryat etmesi en büyük zaafi. Çünkü, çok doğru, bu bir çıkar kavgası. Birileri Tayyip Bey ve adamlarına bu işlerin öyle "Hep bana, Rabbenâ!" anlayışıyla yürümeyeceğini göstermeye çıktılar. Çıkar birliğine kıran girdi. Suç ortaklığında buraya kadar. Herkes kendi yol-una...

Tayyip Bey sıkışıyor, ne yapacağını bilemediği için, oyuncağı elinden alınan çocuk gibi feryat edip duruyor, "Ya ben, ya Kaos!" diye. Boşuna yoruluyor. Yorulduğu yüzünden okunuyor.

Linç!

Bu ülkede linç yoluyla bırakın adam öldürmeye teşebbüsü, kitlesel katliama girişmeye teşebbüsün suç olmadığını çok söyledik, söylüyoruz. Böyle bir eylemden birilerinin ceza gördüğünü bilen varsa bize de söylesin...

Adapazarında DTP'lilerin başına gelen bunun yeni bir örneği oldu. Nerde bir linçe teşebbüs olayı olsa polisin, adliyenin eli kolu bağlanıyor.

Toplumsal muhalefetin tepesinde Damokles'in kılıcı.. Linç!

Siz daha bağırın "... laiktir, laik kalacak!" diye

"Hükümet, bütçe kısıtlamalarına uymadan harcama yapabilmek amacıyla milyar dolarlık bir 'harcama fonu' için kolları sıvadı. İki hafta önce AKP'li milletvekil-lerinin yasa teklifi olarak sessiz sedasız Meclis Plan ve Bütçe Komisyonu gündemine alınan yasa teklifi yepyeni bir sistem öngörüyor. Buna göre Merkez Bankasında bir 'fon hesabı' açılacak. Böylece 'tüm gelirler bütçeye, tüm giderler bütçeden' ilkesi değişecek ve yol, köprü gibi altyapı yatırımlarına ilişkin harcamalar artık sadece Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım'ın imzasıyla bu fondan yapılacaktır... Söz konusu gelirlerin toplamı yaklaşık 20 milyar dolara ulaşılıyor." (Cumhuriyet, 16 Şubat 2008.)

Yani 20 milyar dolarlık bir "mesture" (örtülü ödenek) kritik bir yerel seçim öncesinde Tayyip Bey'in eline emanet ediliyor! (Binali Yıldırım adlı şahıs Recep Tayyip Erdoğan'ın İstanbul Belediye Başkanı olduğu dönemden kalma alter ego'su, "tıpkısının aynısı" dır, eğer bilmiyorsanız!)

Hayırlara vesile olur, inşallah...

Diyalog

- Efendim, Ergenekonn!
- Evet, Ergenekon... Baştaki hükümet baksın icabına. "Gitsin gideceği yere kadar"!
- Gidemez. Gücü yetmiyor.
- Tekeli özelleştirip ona buna satmaya pekâlâ yetiyor ama! Buna itiraz eden Tekel işçilerini sokaklarda polise ezdirtmeye de yetiyor...
- O başka.
- Nasıl başka?
- Dış geçiremediği güçler var bu işin içinde.
- Hükümet de 5,5 yıldır iş başında. Her şeyden sorumlu. Öyle güçler varsa onlara dış geçirmek kimin işi? Seçim kazanmayı biliyor da Ergenekon'un hakkında gelmeyi niye bilmiyor?
- Bırakmıyorlar ki...
- Öyleyse Tekel işçilerine o güçler bırakıyorlar da dış geçiriyor! Öyle değil mi? Onlara rağmen bir şey yapamıyorsa, her yaptığını onlarla, o sayede yapıyor.
- ...
- Yani Ergenekon birilerine lâzımsa, hemşerim, bu hükümete lâzım. Ya da bu Ergenekon'un işi bitince, bir başka Ergenekon...

Putin

"Sovyet"ti. Sönümlenip yok olacaktı. Canavar devlet oldu:Rusya! Devlet değiştirmeden sistem değiştirdi. Sosyalizmden, sermaye birikiminin en hızlı olmasının istendiği vahşi kapitalizme geçti. Koca Rusya, serbest rekabetçi, küçük üreticilerin ölüp-dirilip büyüdükleri bir köprüden geçerek kapitalizme ulaşamazdı. Devlet tekelci sosyalist serveti tekelci kapitalist sermayeye dönüştürdü. Slav soyudur, becerdi. Putin başkanlığını bıraktığı devleti bırakmıyor. İktidardaki "Birlik Rusya" adlı partiye başkan oldu. Bu parti de devlet ve devlet de bu parti şimdi. Putin eski Sovyet cumhuriyetlerini sömürgeleştirdi. Sosyalizmin eski "hayat sahası"nda potansiyel emperyalist Rus kapitalizmine pazar oluşturuyor. Rus dış politikasının ana eksenini olarak görülen Şanghay Beşlisi veya NATO'ya sınır çekme kararı lığı budur. Putin ve ardından gelecek olanlar bununla da yetinemezler. Daha fazlasını yapacaklar. Batı "medeniyeti," Rusya sosyalizm yolunda başarıya ulaşmasını diye -faşizm/Nazizm belâlarını dünyanın başına sarmak dahil- elinden geleni geri komadı. Kapitalist Rusya'nın zuhurunu çılgınlar gibi alkışladı. Görün şimdi ne oluyor, daha neler olacak!

Sirkat

AKP'li milletvekillerine milletvekili olmak yetmiyor. İlla bol para kazanmalarına elverir başka işleri olacak. Ya da tersi. Mesela birilerinin mutlaka bir kaç yüz trilyonluk tersane sahibi, ya da böyle birilerinin illa milletvekili olması gerekiyor. (Bakmayın lâfa böyle girdiğimize. Demokrasi budur zaten, yadırgamıyoruz, aslına bakarsanız...) Nitekim, "Tuzla tersaneleriyle ilgili yazılıp söylenen her şey doğru ama, aman abartmayalım!" diyen de tersane sahibi bir milletvekili idi.

Gemicilik ülke geleceğinin yıldız sektörüymüş. Oradan ülke ekonomisine oluk oluk iş ve para akıyormuş. Öyleyken, ölümler abartılıyormuş. Yani işçi ölmüyor değilmiş ama işçilerin ölmesi abartılıyormuş... Üstelik de işçi ölüyorsa acemi işçi olduğundan ölüyormuş, eğitimsiz işçi olduğundan ölüyormuş, kurallara uymadığından, uymayı önemsemediğinden ölüyormuş, ölümler ölenlerin kendi kusuruymuş! Bu iş, birileri ölmeden yürümez demeye getiriyor. "Ne kaa ölü, o kaa para.." yani.

Ardında da,

....
Upuzun bir SİRKAT listesi.

Şecaat arz ediyor.

Tersanesinden yılda kaç milyon YTL kâr ediyorsa ona bakıp çıkardığı ölü başına mâliyet hesabını söylesin de bilelim!

Tarrâka

"27 Mayıs'ta Menderes'in başına gelenler geldiğinde... Menderes sevgisinin destanının yazıldığı bu topraklarda bir mantar tabancası bile patlamamıştır..."

Böyle denildi.

Tayyip Erdoğan'ın partisi kapatılır da AKP apar topar iktidardan götürülürse, bu topraklarda eşi görülmedik bir "Tayyip Erdoğan sevgisi destanı" yazılmış/yazılıyor/yazılacak olsun ya da olmasın, çok şey olur. Ülke pekâlâ Pakistan'a dönebilir. Ülkenin de, dünyanın da hâli bunu gösteriyor.

AKP'yi 2002 seçiminde allem edip kallem edip el birliğiyle tek başına iktidara taşıyanların başlattığı sürecin ne olduğu şimdi şimdi kafalara dank ediyor: başı bencil çıkar hesaplarına bağlanmış, sonu -Allah kerim! denilerek- hiç düşünülmemiş bir macera... Böyle maceraların arkası gelir mutlaka.

Tarrâkası âfâkı tutar.

Sorumluları kendilerini biliyorlar. Aslına bakarsanız, herkes biliyor. O sorumluluğun öyle "sevgi destanı" türünden sululuklarla geçirilecek bir şey olmadığını da.

Hıyarağası

Avrupa Birliği'ni ve neo-liberal küreselleşmeyi tarihin sonu sanan birisi, 80 yaşında yazarın polisler elinde uğradığı muameleyi az gördü, açtı ağzını yumdu gözünü. Bir güzel sövdü. Hızını alamadı, hâlâ sövüyor.

Söver.

Sövdükçe büyüyecek, büyüyüp "adam" olacak!

Trafikte ölüm!

Adamcağız trafikte ezilip ölüyor. Ezenin tam suçlu olduğu (8'de 8 diyorlar) mahkeme kaydına geçiyor.

Ezdiği adamı ezildiği yerde bırakıp kaçmadığı, başında beklediği için -gösterdiği "insaniyet"ten!- topu topu bir buçuk yıl hapse mahkûm oluyor.

Ailesi, yakınları, gazeteciler filan hep hayret ediyorlar: Niye hapis cezası mesela 30 milyar para cezasına çevrilip adam saliverilmedi diye...

Kanun mu böyle? Kanun böyleyse bu ne biçim kanun? Niçin bu kanun? Yoksa mahkemenin takdiri mi öyle? Öyleyse bu ne biçim mahkeme, o ne biçim takdir?

Çarp yurttışa, öldür... Öde 30 milyarı (varsa o kadar paran) yürü git yoluna...

Bu ne biçim kanun.

Ne biçim mahkeme/hâkim?

Ne biçim Cumhuriyete kadar yolu var...

Şiraze

Bunlar değil miydi memur dokunulmazlığından şiddetle ve hiddetle şikâyetçi olanlar? TBMM'ye kapağı atan hırsızın uğursuz dokunulmazlık zırhını çıkarmamak için bin dereden su getirip, "Hele bi memura, askere filan dokunulsun da..." diyerek göğüslerini şişirenler? Sonra da dolu dolu altı yıl, "memura, askere filan" dokunmak için kollarını bile kıpırdatmayanlar?

Bu eğitim bakanının yaptığı ne şimdi? Velinimetlerinin bir diyeceğini-onlar daha ağızlarını açmadan- iki etmeyen Allahlık YÖK başkanı zat (makamı, mansıbı bol olsun!) hakkındaki suç duyurusu daha önüne gelmeden basının karşısına çıkıp, uluorta, "Soruşturma izni mi? Vermiyorum! Suç işlediğini düşünmüyorum!" diye efelenip kendini mahkeme yerine koymaklar filan...

Şahis, şirazeden çıkmıştır...

Yine 301, bir kere daha 301, hep 301!

TC ceza yasası hükümleri arasında 301 sayılı olanı niçin var? İlla olması mı gerekiyor? En son önerilen en yeni düzenlemede savcılık soruşturması ve dâva açılabilmesi için C.Başkanı'nın izni gerekecek denildi. Sonra olmadı, iş Adalet Bakanı'nın üzerine kaldı.

Bu ne demek oluyor.

301, bir gün yok, üç gün var demek oluyor!

Garabetin daniskası.

Salt bu garabet dahi 301'siz yapamayanların neyin nesi olduklarını göstermeye yeter.

Suç işlenmiş olabilir, ama işlenmemiş sayılmasında bu defa (buraya dikkat!) "kamu yararı" olduğu gerekçesiyle Bakan bey dâva açılmasına izin veremeyebilirmiş!

Hani yargı siyasileştirilmeyecekti..?

Bize sorarsanız yargı zaten, doğası gereği, baştan aşağı siyasidir. Yargı yasayı uygular. Yasa olan her önerme siyasi bir karardır.

Adalet Bakanı kim? Kamu yararı ne? Sözgelimi TC hükümetine hakaret bir keresinde hakaret olacak, bir başka sefer olmayacak, ya da olmuş olsa bile olmamış gibi mi olacak..? Kamu yararı nerde girecek işin içine?

Şimdi bu olacak şey midir? 301'i hepten kaldırıp atmak neden hiç aklımıza gelmiyor? Gelmez!

Ne demiş mahalle komiseri? "Biz biliriz kime hakaret edilir..."

Değil mi?

Irak, yine Irak, 5 yıl sonra bir daha Irak!

Irakta şu son 5 yıldır olanlar akıl alır, vicdana sığar iş midir? ABD ile İngiltere'nin yaptıklarını, sırf biri tek kutuplu dünyanın zorba "efendisi", öbürü "demokrasi-nin beşiği"dir diye haklı ya da mazur, en azından kaçınılmaz -doğal afet gibi birşey!- saymak her türlü ar ve hayâ, ahlâk duygusundan yoksun olmak, düpedüz vicdansızlık değil midir?

"50 Iraklı Şii milis öldürüldü..."

"35 Sünni direnişçi öldürüldü..."

"....."

İşgal kuvvetleri karargâhının yayınladığı günlük haber bültenlerinin özeti bu. Öldürdükleri insan sayısı (silahlı direnişçisiyle, çoluk çocuk sivilıyla) bir milyonu geçti, hâlâ öldürüyorlar.

Reel politika mı? Reeli ne? Politikası ne? Katillerle suç ortaklığında, onlara yataklık etmekte bir reellik var, hiç şüphesiz, yok değil ama, bunun *politika* olması nedir?

ABD ve İngiltere öyle de, Avrupa ne? Avrupa Birliği'nde ve Avrupa Birliği'nden olmayı bir medeniyet projesine katılmaktır diye özleyenler, hangi "medeniyet"ten olmayı özlüyorlar!

Sadun Aren

Hüseyin Hasacebi

Sadun Aren "bilimsel sosyalist"ti. Yerini değiştirip başka bir camın arkasına geçmedi. mr boyunca arkasından baktığı cam buğulandı ve o ordan bakmaya devam etti. Camın buğusunu silmeye çalışıyordu

Kızılıık Dergisi yazarlarından hocamız, yoldaşımız, dostumuz Sadun Aren öldü.

Türkiye komünist hareketinin 2. Dünya savaşından sonraki, yani soğuk savaş dönemi sosyalist siyasi mücadelede önde gelen isimlerinden biriydi. Bu mücadelenin Sovyeti, Leninci kanadındandı. 1965-1969 arasında Meclis'te TP milletvekili olarak yaptığı bütçe konuşmalarında, keskin bir kapitalizm eleştirisi vardı, alternatif olarak sosya-list ekonomiyi gösteriyordu ve Türkiye bunları ilk kez ondan duyuyordu.

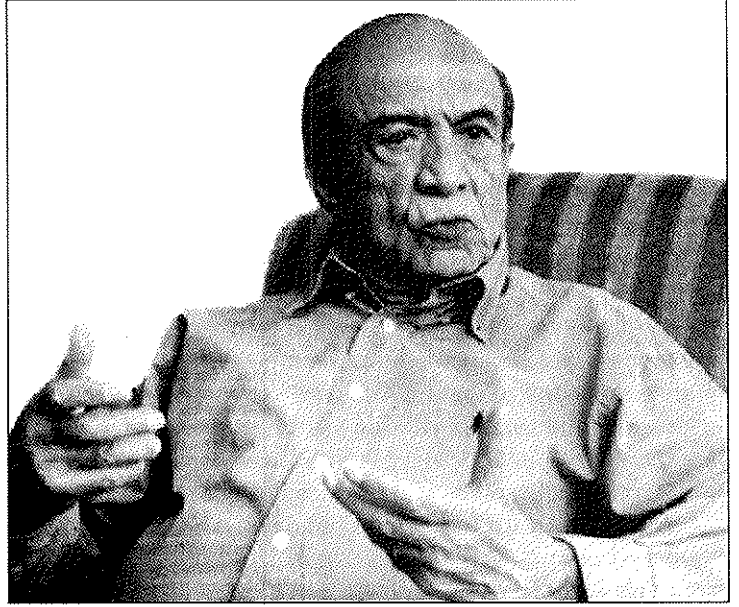
Sovyet sosyalizminin yıkılmasından herkes gibi o da derinden etkilendi ama sosyalizme olan inancı zerrece sarsılmadı. Sadun Aren sosyalizm

için mcadaleden vazgeçmedi. Özellikle altını çizmek gerekir, Marksizmden hiç kopmadı, Leninizm defterini tarihteki onurlu yerine koydu. Türkiye'de sosyalizm için siyasi mücadelenin toparlanıp yeniden ayağa kaldırılması için, genç/orta yaş ve yaşlı devrimcilerin arasına girdi, onlarla birlikte düşünüp çare aramaya çalıştı. DP farkında mıydı bilinmez ama, öldüğünde DP onursal başkanıydı.

Aren'in komünist mücadeleye adanmış ömrünün büyük kısmının soğuk savaş döneminde geçtiğinin özellikle hatırlanması gerekir. Besbelli ki bu önemli nokta atlanarak Aren hakkında yazılar yazılacak, sözler söylenecek ve bunlar ister istemez eksik veya yanlış olacak. Nitekim lmnn haftasında İstanbül'da yapılan bir anma toplantısında yapılan bazı değerlendirmeler, **Kızılıık**'ın bu konudaki hassasiyetini haklı çıkarıyor, en yakın siyasi arkadaşları tarafından yapılmış olsalar da, Aren'e haksızlık oluyor.

Aren'in 2. Dünya savaşından sonraki yıllarda Mehmet Ali Aybar ve Behice Boran gibi, TKP'ye ye olduğu (Nihat Sargın) söylendi. Aren'in kendisi bu konuyu önemsemez görünürdü, TKP'ye ye olduğunu söylemediği gibi, ye olmadığını da söylemezdi. Bu bizim komünist mücadele tarihimizin kendine has özellikleri nedeniyle böyle oluyordu. TKP'ye ye olmak veya olmamak başka bir şey, "komünist olmak" başka bir şeydi. Örneğin 1951'de, partiyi toparlamak ve Kore'ye asker gönderilmesine karşı birşeyler yapmak amacıyla "Merkez Komitesi" adıyla toplananların, genel sekreter seçmek için bekledikleri, ama kendisi gelmediği için seçemedikleri kişinin Hikmet Kıvılcımlı olduğunu söyleyen ve yazan kişi TKP'ye 1930'lu yıllardan önce ye olmuş bir kişidir (Mehmet Bozışık). Bu yle bir "toparlanma"dır ki sonraki on yıllar boyunca da hiç gerekleşmemiştir, gerekleşmiş görüneni de par-

tinin o zaman ki ikinci adamı durumunda olan Mihri Belli tarafından reddedilecektir. TKP varla yok hükmünde olduğu için Türkiye’de bir değil, üç-beş’ten bile fazla komünist partisi kurulacaktır. Vak’a böyle olduğu için TKP tarihiyle epeydir ve bugün, isteyen istediği gibi yorum yaparak oynamaktadır. Bunun baş sorumlusu oynayanlar değildir elbette, onlar komünist mücadeleye “tutundukları yer”den ölümüne katılmış insanlardır, baş sorumlu dünya komünist hareketinin uzun yıllar tek, sonrasında en büyük çekim merkezi olan Sovyetler Birliği Komünist Partisi’dir. Bunun böyle algılanması en azından bazı bölümlerinin söylenen her yalanı kaldırır cinsten bir komünist mücadele tarihimize olduğunun bilinmesi bakımından önemlidir.

Aren’e, dünyaya ömrünün son on yılında “puslu camın arkasından” baktığı için övgü denizleri, berrak camın arkasından baktığı altmış yıla sövmektedirler. Niye? O berrak cam dünyayı siyah-beyaz gösteriyordu diye. Ne demek bu? Yani Sadun Aren “puslu cama” gelinceye kadar kapitalizm-sosyalizm, emek-sermaye, ezilen-ezen, yöneten-yönetilen, haklı-haksız şablonunda düşünen ve mücadele eden bir adamdı. Bu bakışta hiç bir “derinlik” yoktu, o kadar ki, dünyaya böyle bakanların yaşamında aşk, sanat, coşku, şiir, vb. yoktu. Tanımasak, hakkında anlatılanlardan bilmesek, birlikte yıllarca siyaset yapmamış olsak Aren’in böyle biri olduğuna inanacaktık!

Soğuk savaş dönemi komünistlerinin dünyaya siyah-beyaz bir camdan baktıkları doğrudur. Hüseyin Ergün, Aren’in 2000’lere kadar gelen ideolojik ve siyasal çizgisini böyle değerlendirdi. Ama insaf, bu zaten dünyanın bütün komünistlerinin özelliği idi. 1956 yılında Macaristan, 1962 yılında Küba, 1968 yılında Çekoslovakya olayları dünya komünist hareketini ve zihinleri her defasında ikiye böldü, ama ortasından bölmedi. Sovyet yanlıları hep çoğunluk oldular, diğerleri marjinal. Sadun Aren de bütün bu olaylara SSCB veya komünintern cenahından bakmıştı. Burada yanlış veya doğru olduğu tartışılmayacak, bütün o dönem komünistleri –ve partileri– için geçerli olan tek bir devrim stratejisi söz konusuydu. Aren’in devrimci düşüncesi bu genel geçer komünist stratejinin bir parçasıydı. Olsa olsa Aren’i *devrimci* olduğu için eleştirmek gerekir. Bağlı olduğu devrimci strate-

jiyi kendisi yazmıştı, biz burada mealen hatırlatalım:

Soğuk savaş dünyasının hemen bütün ülkelerinde komünistler iktidar stratejilerini Sovyetler Birliği’nin varlığına ve gücüne dayandırmaktaydılar. Bu komünist devrim stratejilerinin temel özelliği, devrimin kitlesel sınıf gücü ve siyasi örgütlenmesi gibi unsurlarını, “askeri” bir eksen üzerine örmesiydi. Komünist siyasi örgütlenme bu dönemde doğal olarak “militar” özellikler gösteriyordu. Komintern bu örgütlenmenin merkeziydi.

2. Dünya savaşı içindeyken ve bittikten sonraki kısa dönemde gerçekleşen Doğu Avrupa sosyalist (halk) devrimlerinin Kızılordu yardımıyla ve hatta çoğunluğunun Kızılordu himayesinde gerçekleşmiş olması tüm komünistler için ortak bir devrim stratejisi yerine geçmişti. DDR’den Kuzinsky, hattâ bu dönemin devrimlerini, “özel tarihi koşullarda proletarya diktatörlüğü bir dış olgu” olarak ortaya çı-kabilir diye teorileştiriyordu. Gerçi 60’lı yıllarda TİP genel başkanı Mehmet Ali Aybar, “Seçimle geleceğiz, iktidarı bize vermezlerse almasını biliriz,” diyerek başka bir “devrim yolu” ima ediyordu ama bu dahi son tahlilde SSCB’nin prestijinin ve gücünün bir denge unsuru olarak “seçimli Türk devrimi”nde kolaylaştırıcı olacağı hesabını içeriyordu.

Yani Sadun Aren ve o dönemin tüm komünistlerine göre, Türk sosyalistleri herhangi bir şekilde iktidar olduktan sonra Sovyetler Birliği’nin desteği ile kendini güvenceye alacak ve yukarıdan aşağıya hızla sosyalist düzenlemeleri yapacak,

sosyalizmin sınıf temelini devrimden sonra böyle inşa edecekti.

Araya giren bunca zamandan sonra “Böyle sosyalist devrim stratejisi mi olurmuş?” demek kolaydır. Ne ki Sovyet modeli bir devrim düşüncesine sahip olanların siyasi devrim ve siyasi iktidarla ilgili çözümlemesi özetle bu idi ve Sadun Aren de böyle düşündüğünü söyledi ve yazdı.

Sovyet sosyalizminin yıkılmasından sonraki dönemde ve dünyada aynı tarihsel koşulların bir daha oluşmayacağını haklı olarak düşünen Aren, bu devrim düşüncesinden vazgeçmiş, dünyanın yeni koşullarına uygun bir “devrim” arayışı içine girmişti. Daha sonraki yıllarda yazdıkları, bu kez kapitalizmin içinde devinerek gelişen ve demokrasiyi mantıksal sınırlarına doğru açan bir mücadele ile sosyalizme varılabileceği yönündeydi. Sosyalizme götürecek olan, kapitalizmin özel bir gelişme varyantıydı ve bu tarz bir kapitalist evrimi emekçilerin mücadelesi garanti edebilecekti. Emekçilerin kararlı mücadelesi gene vardı. Bu mücadele olmazsa, kapitalizm öngörülen yönde gelişemezdi. Sosyalist siyasi mücadele bu nedenle önemini kaybetmemişti. İşin daha da ilginç olan yönü, Aren’de bu yeni görüşleri yine SBKP’nin, tarih sahnesinden çekilirken ortaya attığı “tez”ler kıskırtmıştı.

Aren bu yeni düşüncesiyle “mülksüzleştirilenlerin mülksüzleştirilmesi” anlayışından açıkça koptuğunu, ama Marksizmden kopmadığını bizzat kendisi söylemekteydi. Buradan doğan çelişkiyi nasıl halledeceği ise, zaman sorunu ve ayrıca onun sorunuydu.

Ama bunlar “düşünceler” idi. Bir de “siyaset” vardı. Sadun Aren’ adı asıl saygınlığına, siyaset alanına geçildiği zaman kavuşuyordu. Onun sarsılmaz sosyalist kimliğiyle karşılaştığımız asıl eylem alanı da siyasetti.

Burada, bugün için yaptığı siyaset çözümlemesine katılmasak da, siyasi kimliği hakkında söyleyeceğimiz çok söz vardır. Sosyalist siyaset burjuva siyasete benzemez. İlkeli, inançlı, kararlı bir siyaset olduğu kadar, “vefa” gerektiren bir siyasettir sosyalist siyaset. Susulacak yerde susmayı, konuşulacak yerde mutlaka konuşmayı, Aziz Nesin’in dokundurmasıyla “sakız çiğnenmeyecek yeri bilmeyi” gerektirir. Aren’den hiç bir şey öğrenmemiş, ama sadece bunu öğrenmiş olanlar bile, değerini bilirler.

Anma toplantısında arkadaşlarından bazıları, örneğin Hüseyin Ergün ya da Sönmez Targan,

kendisinin kalkıp onlara, “Ben sarhoş muyum?” deme olanağı artık kalmadığı için, fırsat bu fırsattır di-yerek, onu “dönek”, yani “sosyalizmden dönmüş” biri gibi göstermeyi denediler. “Puslu Camın Arkasında” kitabını örnek gösterdiler. Buna cevap verilmelidir.

Aren 20. Yüzyıl’ın belli bir dönemiyle sınırlı kalan ve yıkılan sosyalizme küfredmedi, onu savunmuş ve kendi ülkesinde gerçekleştirmek için mücadele etmiş olmaktan pişmanlık duymadı ve bu sosyalizm yıkıldı diye sosyalizm için mücadeleden vazgeçmek gerektiğini hiç düşünmedi. Aksine, denenmiş ve başarısızlıkla sonuçlanmış bu sosyalizmin işçilere ve emekçilere dünya çapında çok şeyler kazandırdığının farkında olarak, yıkılışından se-vinç duymadı, çok üzüldü. O deneyimden dersler çıkarmak ve bunları şimdiki sosyalizm mücadelesine taşımak gereğinden sözetti. Bu da onun bilim adamı özelliğine yakışan bir tutumdur, sosyalizme bir inanç değil, somut sınıfsal bir hedef olarak bakıyordu. Terim gözden düştü ama söyleyelim, Sadun Aren “bilimsel sosyalist”ti. Yerini değiştirip başka bir camın arkasına geçmedi. Ömrü boyunca arkasından baktığı cam buğulandı ve o, oradan bakmaya devam etti. Camın buğusunu silmeye çalıştı.

Oysa Hüseyin Ergün gibi bir çok Marksist, yer değiştirdiler, “berrak cam”ın arkasına geçtiler. Bu berrak cam, sosyalizm diye bir şey göstermiyor. Sadece kapitalizmi gösteriyor. En fazlası, kapitalizmden bir “adalet” çıkarmaya çalışan, ya da belki bu da olmayacaksa ondan sadece demokrasi dilenen bir bekleyişi gösteriyor.

Sonuç olarak, sosyalizme adanmış hayatlara eleştirici bakış, bu hayatın daha da etkinleştirilerek sürdürülmesine dönük olmalıdır. Sömürsüz bir dünya için özgürleştirici bir mücadele içinde olmak bunu zorunlu kılar. Sömürsüz bir dünya için mücadele, dünyanın değişen koşullarında yeniden inşa edilecekse, böyle bir şey kriter-siz, ölçsüz olmaz. Bunlar da, başka yerden, başka düşünce ve eylemlerden değil, bu mücadelenin birikiminden çıkarılacaktır. Bu olurken elbette bir “yanlış”- “doğru” tasnifi de yapılacaktır. Bu hem önemli, hem de çok kolaydır. Ama ondan daha önemli olanı, bu yanlışları ve doğruları, her şeyden önce özgür, yürekli ve fedakâr insanların biriktirmiş olduğunu unutmamak, bu da yetmez, bildiğini genç kuşaklara, kafasının arkasında başka bir ince hesap kurmadan, olduğu gibi aktarmaktır.

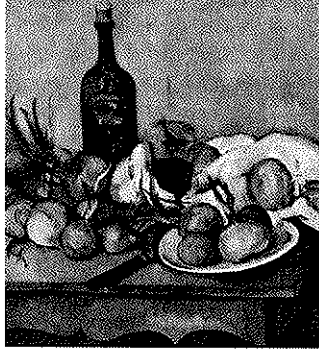
AKP Halkımızın Kaderi Olamaz

İzzettin Önder

Böyle bir ülkenin, iç ekonomide yönetimin elden kaçmış olması yanında, dış siyasetinde de tam bir bağımlılık ilişkisine girmiş olması bir rastlantı değildir

22 Temmuz toplumumuz için çok ciddi tarihsel dönüştürme ve bir kader günü idi. Kader, maalesef, Türkiye'ye misyon biçenlere ve bu görevi yüklenmeye aday AKP'ye güldü, ama toplumun geleceğini kararttı. Dış sömürgeci güçlerle işbirliği yapan burjuvazi, halkı yoğun baskı altında tutarak AKP'yi iktidara taşımakla kalmadı, aynı zamanda parlamentodaki sandalye sayısının artmasına da neden oldu. Yoğun ideolojik bombardıman ve yoksulluk üzerinden yükseltilecek cemaat-sadaka kültürü altında "yanlış bilinçlenme" ile siyasal tercihi yapmış olan halkımız, uzun dönemli kalıcı ve haklı çıkarına karşın, kısa dönemli ve bilinç köreltici menfaate tav olarak, Yeni Dünya Düzeni politikalarının mükemmel uygulayıcısı konumundaki siyasal kadronun sürüklemesi altında, küreselleşme sömürsü alanına savrulmaktadır. Parıltılı ifadelerle halka yansıtılan politikaların ileride kademeli olarak ortaya çıkacak olan acı sonuçlarının bugünkü algılamasının görece zayıf olması, bugünden daha vahim olarak, yarınlara ne denli baskı ve sömürü altına alındığı gerçeğini değiştirmez.

Siyasal bir örgüt olan AKP, boşlukta oluşmuş ve rastlantısal olarak Türkiye'nin başına getirilmiş bir kadro olmayıp, tam tersine, Türkiye'de uzun yıllardan beri sürdürülen yoğun ve sabırlı cemaatçı-tarikatçı-dinci çalışmaların olgunlaşma döneminin, uluslararası küreselleş(tir)me süreci içinde uluslararası düzeyde uygulanan yeni sömürgeleştirme politikalarının şahıhasına ulaştığı zaman kesitiyle çakışmasının olağan sonucudur. Cumhuriyet Devrimi ile yüzü Batıya çevrilmiş olan Türkiye, kısmen coğrafi konumu, kısmen sosyo-ekonomik potansiyelleri ile Batı'nın dikkatini, Doğu'nun ise husumetini üzerine çekmiş olan çok sayıda komşu ülke sınırına sahip bir ülkedir. Kurtuluş Savaşı sonrasında farklı alt kimliklere sahip topluluklardan bir "ulus devlet" üretme çabalarında bir hayli zorlanmış olan Türkiye Cumhuriyeti, köylü toplumsal yapıdan moderniteye geçerken, tüm sosyal reformlara rağmen, yeterli güçte burjuvazi ve emekçi sınıfların oluşamaması nedeniyle geleneksel toplumsal yapısından tam olarak sıyrılamamış, tam anlamıyla laik bir toplum yapısı kuramamıştır. Kurtuluş Savaşı'nda Batılı istilâcılara topraklarından kovmuş olan Türkiye, ekonomik ve sosyal alt-yapısının zorlaması altında, "muasır medeniyet seviyesine yük-

Soğanlar ve şişe ile natürmord. Detay

selme" ülküsü ile kapitalist sistem içinde yer alırken, kapitalist merkezlerde yoğun çabalarla geliştirilen anti-komünist akımlardan da nasibini almıştır. O dönemlerde komünizme karşı geliştirilmiş olan "Yeşil Kuşak projesi", kırsal yapı özelliğindeki Anadolu'da hızla yayılma olanağı buldu. Çok partili yaşamın ürettiği Batıya teslimiyetçi ekonomik yapı, özünde halka karşıt ekonomi politikalar üretirken, gereksinme duyduğu oy tabanını yükseltmek için, kırsal sosyal yapı temelinde yükselen dinci görüşlere prim vermede bir beis görmedi. Öyle ki, toplumun

genel eğitim seviyesindeki yükselme hızının üzerinde kırsal kökenli dinci görüşler yükseltildi.

DİNCİLİK VE GENİŞ OY TABANI

Zamanla siyasiler, Cumhuriyet'in ilk dönemlerindeki politik tavırlardan çok farklı olarak, toplum üzerinden dincilik ve tarikatlerin etkisini kaldırma yerine, tam tersine, tarikat-feodal tarzda bir yapılanma ile siyaseti de dincilik akımlarının etkisi altına soktular. Böylece, toplumdan sol ve/veya sosyal demokrat nitelikli siyasal akımların dışlanması yanında, sağ partiler, halka yönelik ya da karşıt icraatlarından bağımsız olarak, geniş kırsal oy tabanı üzerinde siyasal konumlarını koruyabildiler. Yöresel olarak farklılık göstermekle beraber, feodal yapılanma içindeki kırsal kesimin bünyesinde uyum sağlamış olan dincilik olgusu, geniş oy tabanı sağlaması açısından sadece siyasilerin değil, onların dışında içeride yeni yeni filizlenen burjuvazinin yanında, dış dünyada güçlü sermaye ve siyasal çevrelerin de işine geldi. İçte burjuvazi ve kentsel muhafazakâr kesimler, Batılı kapitalistlerle aynı çizgide, gelişen dincilik akımını komünizm tehlikesi önünde güçlü bir savunma olgusu olarak algıladı. O kadar ki, Kore'ye asker sevkıyatı günlerinde, gemilere bindirilmek üzere yola çıkarılan askerleri, geçtikleri merkezlerde uğurlayan halkın büyük bölümü, bizimle bir ilgisi olmayan Kore Savaşı'na niçin asker gönderdiğimizi sorgulamayı bile akıllarından geçirmeden, komünizme karşı savaşmaya giden kahramanlar olarak alkışlamışlardır. Dönemin medyası da büyük bölümü itibarıyla Kore Savaşı'na asker göndermemizi aynı şekilde algılamıştır. Batı dünyasının Türkiye'de yükselen böylesi gerici bir olguyu büyük bir sevinç ve memnuniyetle karşılaması ve Tür-

kiye'ye NATO vizesi vermesi de içte kırsal alanda toprak ağalarına, kentsel alanda da burjuvaziye büyük rahatlık sağlamıştır.

Kırsal kökenli kültür üzerinde yükseltilen dincilik akımı yeni gelişen sanayi ve burjuvazi kesiminin sermaye birikimi politikasında da işlevsel olmuştur. Ücretlerin baskılanması ve insanlık dışı yaşam koşullarının dayatılarak üretimin sürdürülmesi süreciyle sermaye birikimi yapılırken, emekçi kesimlerin sermaye aleyhine ayağa kalkmalarının önlenmesinde dincilik fevkalâde etkili olmuştur. Mülkiyetin dinsel-İslâm- kökene dayalı kutsal olduğu bilgisinin yaygınlaştırılması, sermaye birikimi sürecinde mağdur olan emekçilerin ve genellikle gelir dağılımının hızla bozulduğu aşamalarda sermaye dışı kesimlerin baskılanmasında önemli işlev görmüştür. O kadar ki, yaşam koşullarının hızla geriletildiği dönemlerde gelir dağılımını düzeltici sosyal politikalara dahi gerek kalmadan toplumsal patlamaların önüne geçilebilmiş ve kapitalizmin suhuletlerle ilerlemesi sağlanabilmiştir.

Dinsel ideolojinin yaygınlaştırılmasında tarikatlerin oynadığı rol açık olmakla beraber, eğitim alanında da köklü değişikliklere gidilerek, sadece varolan neslin değil, gelecek neslin de kuşatılması yolu açılmıştır. Bu bağlamda, önceleri birer meslek okulu olarak kurulmuş olan imam-hatip okulları zamanla standart lise konumuna çekilerek, âdeta tüm orta eğitimin imam-hatipleştirilmesi politikasının devreye sokulmasına yeltenilmiştir. Böylece, sadece mutedil-muhafazakâr bir nesil yetiştirilmesi değil, aynı zamanda da eğitim pedagojisinin, bireye verilen bilginin iman ve inanç yoluyla, sorgulama yapmaksızın kabul edilmesini sağlayabilecek şekilde oluşturulması amaçlanmıştır.

ÜLKE EKONOMİSİNİN MERKEZ KAPİTALİST EKONOMİLERE PEŞKEŞ ÇEKİLMESİ

Bireye ve toplumlara sunulan bilgilerin ya da herhangi bir sosyal ya da ekonomik sorun karşısında sunulan tanı ve çözümlerin sorgulamasız kabul edilmesi yöntemi ve pedagojisi, etkin bireysel ve toplumsal yapının yerine edilgen bireysel ve toplumsal yapıyı oluşturması nedeniyle, toplumuna yabancılaşmış ve merkezden kendisine sunulan veri ve bilgileri sorgulamadan kabul eden kitleler yarattığından, merkez kapitalist sömürücüler kadar, merkez sömürücülerle işbirliği içinde bulunan burjuvazi ve onun sözcülerini de mutlu etmiştir. Türkiye'nin ekonomi politikalarının şekillenmesi, IMF politikalarına bu denli bel bağlanması ve ortaya çıkan sonuçların olumlu olarak algılanması, ancak böyle bir topyekûn yabancılaşma olgusu ile açıklanabilir. 2000 yılı başından itibaren uygulamaya koyulmuş olan IMF destekli program böyle bir psikolojik ortamda, ağır borçlu konumdan da yararlanılarak halka benimsetilmiştir. Oysa, aşağıda da görüleceği üzere, IMF programı ekonomiyi ayağa kaldıracı bir tür destek programı olmadığı gibi, tam tersine, Türkiye ekonomisini merkez kapitalist ekonomilere katanacı bir yapıya sahip idi.

IMF ile yürüyüş programı gereğince, 1999 yılı içinde IMF ile yapılmış olan "izleme programı", 2000 yılı başında "üç yıllık istikrar programı"na dönüştürüldü. Söz

konusu istikrar programı çerçevesinde yapılan stand-by anlaşmasında "borçların sürdürülebilirliği" olgusu ağırlık noktasını oluşturdu. Bu saptama iki açıdan yanlış idi. Zira, borçların sürdürülebilirliği üzerinde yoğunlaşıp, ekonominin altyapısını tümüyle ihmal ederek, konuyu salt bir "borç yönetimi" ve finans alanını düzenleme konularına hapsedmek, ekonomiyi düzenlemek yerine, alacaklıların alacağını garanti altına almak ve ekonomiye makyaj yapmak anlamına geliyordu. Bu yaklaşım çerçevesinde, ekonomik altyapıyı güçlendirecek derin sağaltıma gidilmeyip, kamu açığının ve câri açığın baskılanarak, enflasyonun ve faiz haddinin geriye çekilmesi yeğlendi. Diğer yandan da, bizzat borç yönetimi konusu da, varolan borçlanma koşullarında konversiyon, konsolidasyon, moratoryum ya da monetizasyon, vb. gibi ödemeyi kolaylaştırabilecek hiç bir değişiklik öngörülmeden, oldukça dar kapsamlı bir çerçeve içinde ve âcilen ödenmesi gerektiği biçiminde ele alındı. Bunun da ötesinde, borç ödeme planında hiç bir değişiklik yapılmadığı gibi, yükün toplumda dağılımında da "ödeme gücü" ya da "adalet" gibi bir ölçüte de uyulmadı.

Bu iki yaklaşımı bir arada ele aldığımızda, programın ne tür bir mantığa oturtulduğu anlaşılmaktadır. Hedef açıktır: Ödeme koşullarında hiç bir değişiklik yapılmadan, alacaklıların alacaklarını almalarını sağlayacak politikaların gerçekleştirilmesi! Bunu sağlamanın da iki yolu vardır: (1) Politik olarak güçsüz kesimleri baskılamak; ve, (2) değerli kamu varlıklarını satarak likide etmek ve bütçeye gelir sağlamaktır! Ülke ekonomisi açısından yanlış, ancak emperyalist kapitalist merkezler açısından olumlu ve yararlı bir tanı ve sağaltım mantığına dayandırılmış olan program üç temel ayağa oturuldu. Bunlar; para politikası ayağı, maliye politikası ayağı, ve yapısal reform ayağından oluşmakta idi.

Programın para politikası ayağında, Merkez Bankası "para kurulu" statüsüne geçirilerek, para emisyonunda bulunma gücü ortadan kaldırıldı ve böylece alacaklılar monetizasyona ve yaşanan enflasyonla borçların eritilmesine karşı korunmuş oldu. Bu program çerçevesinde iddialı bir enflasyon hedefi saptandı ve devalüasyon yapılmadan, hedeflenen enflasyon hızına göre saptanmış döviz çıpası uygulamasına geçilerek, Türkiye'nin yabancı tüketicilere pazar olma işlevini sürdürmesi sağlandı. Politikanın bütünselliği içinde bakıldığında, döviz çıpası kur riskini kaldırarak kısa dönemde nominal faizleri geriletici bir etki yapmış olmakla beraber, öngörülen hızda denetlenemeyen enflasyon karşısında ithalat-ihracat dengesini bozarak câri açığın büyümesine, buna bağlı olarak da dış kaynak gereksiniminin artmasına ve faiz haddinin yükselmesine neden oldu. Görülüyor ki, uygulanan programla, borç sıkıntısı içindeki bir ekonomide altyapının güçlendirilmesi için gerekli reel önlemlerin alınması yerine, verimsiz altyapı nedeni ile, ekonomi, dış satıcılara ve faiz parazitlerine elverişli bir pazar konumuna itilmiş oldu.

SIKİ MALİYE POLİTİKASININ ANA HEDEFİ

Açıktır ki, bir yandan ödeme koşullarında hiç bir değişiklik yapılmayan, diğer yandan da giderek küçültüle-

Soğanlar ve şişe ile natürmord. 1895-1900

rek borç ödeme sorumluluğunu yerine getirmeye zorlanan bir ekonomiye iki ek önlem daha gerekli idi. Bu önlemler de maliye politikası yolu ile bütçede kısıntı yaparak iç baskı oluşturmak ve yapısal reform gibi aldatmaca bir niteleme ile değerli toplumsal varlıkları yok pahasına satarak dış kaynak sağlamak ya da, daha doğru bir ifade ile, “borç/özsermaye değişimi”ni hayata geçirmek olarak belirdi.

Sıkı maliye politikasının temel hedefi faiz dışı fazla verilerek, bütçedeki faiz yükünü olabildiğince kamu çalışanlarının özlük hakları ve kamu hizmetleri gibi kalemler üzerine yıkmaktır. Binaenaleyh, faiz dışı fazla, faiz borcunun bir bölümünün, kamu emekçileri ve/veya kamu hizmetleri ve kamu yatırımları gibi bütçe kalemlerine yıkılmış olması demektir. Bu uygulama, son yıllar bütçelerinde büyük bir sadakatle gerçekleştirilmektedir. Hattâ, devletin küçültülmesi öyle boyutlara taşınmaktadır ki, devlet asıl görevlerini dahi yapamayacak bir hâle gelmiş bulunmaktadır.

Diğer taraftan, yanlış bir isimlendirme ile, yapısal reform programının da iki alt ayağı bulunmaktadır. Yapısal reform programı, bir yönü ile, özelleştirme ve yabancılaştırma kapsamında THY, TEKEL, Petkim ya da Telekom gibi güçlü kuruluşların yabancılara satışını öngörerek, borçlara karşılık ulusal varlıkların yabancılara devrini, ikinci yönü ile de, tüm piyasaların serbestleştirilmesi projesiyle, bir yandan tarım gibi henüz rekabete hazır olamayan alanların, diğer yandan da TEKEL gibi kamusal yöntemlerle denetlenmesi gereken piyasaların dünya devlerine teslimini öngörmektedir.

İstikrar programının birinci perdesi, Kasım 2000’deki öncü şok ve daha da şiddetli yaşanan Şubat

2001 şoku ile, kendi olağan süresini tamamlamadan, az sayıdaki bazı finans çevrelerince çöktürüldü. Bu çevreler Şubat krizinden müthiş kazançlı çıktı. 2000 sonlarında ve 2001 başlarında cari açık inanılmaz boyutta yükselip, devalüasyon söylentileri de hızla yayılırken, Temmuz 2001 için tasarlanmış olan döviz bandının genişletilmesi süresini beklemek yerine, âni devalüasyon gerçekleştirmek güçlü finans kuruluşlarının çıkarına idi. Zira, böyle âni bir patlama, açık döviz pozisyonları yüksek güçsüz finans kuruluşlarını elimine ederken, döviz stoku yüksek kuruluşları kârlı kılacaktı. Gerçekten, döviz pozisyonu görece güçlü olan ya da Merkez Bankası’ndan devalüasyon öncesinde döviz alabilen bankalar (bilindiği gibi, tüm taleplere rağmen bir türlü ismi açıklanmayan birkaç bankadan söz edilmekte idi) ciddi olarak kazançlı çıkmış oldular.

Şubat krizi ertesinde başlatılan Derviş programı da, ana programla uyumlu bir biçimde, borçların ödeme koşullarında ve yükün toplumda dağıtılması yönteminde hiç bir değişiklik öngörmeden sadece iki temel noktada farklılık gerçekleştirmiştir. Bunlardan birincisi, enflasyon hedefinin belirlenmemesi (daha doğrusu belirlenmemesi!), ikincisi ise, buna bağlı olarak, döviz kurunun dalgalanmaya bırakılmasıdır.

Derviş programı da yük dağılımında “ödeme gücü” ve “adalet” ilkelerini bir yana bırakarak, dört temel noktaya yük yıkmaya yoluna gitmiştir. Üzerine yük yıkılması tasarlanan dört ana kanal şunlardır: (1) Kamu reel harcamaları artış hızının milli gelir artış hızının altında tutularak, oluşturulacak yüksek faiz dışı fazlanın faiz ödemesine ayrılması; (2) sınırlandırılan ücret artışlarından sağlanacak paylarla tasarruf sağlanması; (3) hızlı

özellemelerle yaratılacak fonlarla faiz ve borç anapara ödemesi yapılması; ve, (4) faizle alınacak dış krediler ve IMF yardımları. Görüldüğü gibi program ve uygulamalarda, maliyetleri toplumda adalet ve hakkaniyet esaslarına göre dağıtacak ve reel ekonomiyi güçlendirerek ayağa kaldıracak, istihdamı ve ihracatı arttıracak hiç bir önlem yer almamaktadır.

KÜRESELLEŞME POLİTİKALARI VE AKP

Bu programın ilk uygulandığı sancılı yılların yükü IMF politikalarından soyutlanıp üçlü koalisyona yıkılarak büyük şok yaşatılan halk yığınlarına iki konu dikte edildi. Bunlardan birincisi, yaşanan tüm sancılarının kaynağının koalisyonlar olduğu, bu nedenle koalisyonlardan kurutulması gerektiği, ikincisi ise, şimdiye kadar denenmemiş bir partinin iktidara getirilmesi zorunluluğu idi. Böylece önu açılan AKP, tüm eklektik unsurlarına rağmen, sözde yeni ve denenmemiş bir siyasal örgüt görüntüsü içinde iktidara taşındı. AKP'nin iktidara taşınması, muhafazakâr dinci geçmişi itibarıyla TUSİAD çevrelerini ilk anda tedirgin edecekmiş gibi görünürken, AKP'nin bir yandan IMF programına gösterdiği sadakat, diğer yandan da Avrupa Birliği projesine sarılması, bu çevrelerin tedirginliğini gidermeye yetti. Ancak AKP, TUSİAD karşısında Anadolu sermayesinin sözcülüğünü de yüklenerek, hem TUSİAD karşısında görelî bağımsızlık sağlamaya, hem de seçmen tabanını genişletip sağlamlaştırmaya gayret etti. AKP'nin AB dayatmalarına olumlu eğilim göstermesi yanında, muhafazakâr kesimin önünü açmaya yönelik tavırları bazı çevrelerce politik liberalizme açılım olarak algılandı.

AKP küreselleşme politikalarını oldukça iyi okudu. Bunun anlamı şudur: küreselleşme aşamasında perifer konumdaki bir ülke siyasetçisi güçlü merkez kapitalist ekonominin ya da ekonomilerin dümen suyuna girmedikçe iç politikada başarılı olamaz ve ayakta kalamaz! Zira, küreselleşme, merkez ekonomilerin krizi aşma çabalarında çevresel konumlu ekonomilerden kaynak çekme mekanizmasından başka bir şey değildir. Yeni Dünya Düzeni Emperyalizm modeli olan küreselleş(tir)mede güçlü merkez ekonomi ajanları, çevresel konumlu ekonomilerde devletin ekonomiye müdahale etmemesini, kamu kesimini küçültüp kamu hizmetlerinin ihale yöntemi ile sunulmasını, özelleştirmeler yoluyla toplumsal birikimlerin özel sermayeye devrini talep ederek, buralardan finansal ve reel operasyonlarla merkeze kaynak aktarmaya çalışmaktalar. Bu durumda, güçlü merkez kapitalist ekonomilerin onayını almadan iç politikada başarılı olmak ve burjuvazinin desteğini kazanmak olası görülmemektedir. Ulusal ekonominin güçsüzlendirilmesi pahasına güçlü merkez kapitalist ekonomilere destek verilmesinin içte büyük halk yığınlarını yoksulluğa iteceği açıktır. Dolayısıyla, merkez kapitalizme hizmet politikasının içte oluşturduğu yaraların sarılması politikasının da devreye sokulması kaçınılmazdır. Emperyalistlere hizmet sunma rampasına oturtulan AKP'nin iç politik manevraları için de yıllardan beri içten içe işlenen politika kulvarı artık meyvalarını vermeye başlamış idi. Zaten AKP'nin iktidara

yürmesi gerici iç politika kulvarının genişlemiş olması yanında, Anadolu sermayesinin de belirli aşamaya gelmiş olmasıdır. Belirli bir sermaye yapısına ulaşmış olan TUSİAD dış sermaye grupları da siyasal örgütlerini iktidara taşıırken, rakip sermaye grupları ile mücadelede bir yandan kayıt-dışı uygulamalara, diğer yandan da güçlü bir şekilde tarikat-cemaat-sadaka ekonomisi modeline dayandılar. Bu model, potansiyel karşıtları yerine, kendilerine rakip olmadan üretim sürecinde tamamlayıcı rol üstlenebilecek KOBİ tipi sermaye yapılanmasının önünü açıyor olduğundan güçlü dış üreticilerin de işine geldi. Böylece, gerekli olduğu durumlarda Türkiye üretim merkezi, gerekli durumlarda da tüketim merkezi veya her iki konumda da Batı ekonomilerine üretim ve/veya tüketim pazarı işlevi görececek konuma çekilmiş oluyordu. Böylesi patolojik yürüyüşün ekonomik göstergeleri, yurtiçi hasılanın artıyor olmasına karşın, istihdamın geri düzeyde kalması ve cari açığın olağanüstü boyutlarda yükselmesi şeklinde karşımıza çıkmaya başladı.

Ekonomi ile iç detaylarda ünsiyet kuramayan halkımız, enflasyonun baskılanmasını, ilk krizin akabinde olağan büyüme trendine girilmiş olmasını, cemaatçi-sadaka uygulamaları yanında toplumu yoksullaştıran ve siyasal erki güçsüzleştiren özelleştirmeleri olumlu algılayınca 22 Temmuz seçim sonuçları ortaya çıktı. 22 Temmuz'a giden yolda taraflar arasında kıran kırana bir mücadele yaşandı. Zira, bu mücadele ve seçimler artık sadece Türkiye'nin kaderini belirleyecek dönüm noktası değil, onunla beraber dünya finans piyasaları ve IMF için de fevkalâde büyük bir önem taşıyordu. O kadar ki, bütçede denetim dışı olağanüstü açılmaları IMF göz yumarken, tüm siyasal edep kurallarını ihlâl edercesine dış çevreler de seçimlere müdahil oldu ve âdeta halkımıza hangi partiye oy verecekleri konusunda telkinde bulundular. Bu seçim, uluslararası emperyalizm ve onunla işbirliği içindeki burjuvazinin bir kesimi ile yoksullaşarak metâlastırılan halkımız arasındaki mücadelenin siyaset arenasına yansımaları idi. İktidar süresince küstürülen tüm kesimlere –örneğin, tarım kesimine– çeşitli destek sözleri ve kısmi uygulamalar yanında, tarikatların da büyük destek ve elbirliği ile seçimler, % 47 gibi son yılların çok büyük başarısı olarak kazanıldı. Seçimlerin kazanılmasında Cumhurbaşkanlığı seçiminde yaşananlardan, gece-yarısı muhtırasına dek uzanan birçok faktörün etkili olduğunu da hepimiz biliyoruz.

Bu noktada birkaç hususun açıklanmasında yarar görmekteyim. Bunlardan birincisi, iç ve dış çevrelerce halkımıza enjekte edilen, tüm sorunların kökeninde koalisyonların olduğu ve tek partili yönetimlerin istikrar sağlayacağı yönündeki külliyen yanlış görüştür. İkincisi de karşı partilerin, özellikle de sosyal demokrat partilerin yetersiz olduğu iddiasıdır. İlk bakışta doğru gibi görünüp veren ikinci iddia, sistem açısından incelendiğinde fazla geçerli görülemez. Zira, tarihsel süreçte de sosyal demokrasi, sermaye pay verdiği sürece, komünizme karşı kapitalizmin koruyucu ve mücadele aracı olarak geliştirilmiştir. Günümüzde komünizm korkusunun (!) önemini yitirmiş olması; sermayenin tüm yerküreyi piyasa olarak kullanabilmesi; emekçilerin işsizlik endişesi

Mavi Vazo. 1883-1887.

ile sermayeye karşı mücadele gücünün zayıflamış olması gibi faktörler sosyal demokrasiye olan ihtiyacı zayıflatmış olduğu gibi, sermaye de artık sosyal demokrasi politikaları için pay ayırma niyetinde değildir. Hal böyle olunca, bir tür sipariş politikası olarak görülebilen sosyal politikalar artık sipariş verilmemektedir. Bu durumda, siyasal arenada yerini korumaya çalışan sosyal politika partileri yavaş yavaş merkez politikalara doğru kaymaktadır. İktidar partisinin uyguladığı cemaat-sadaka politikası sosyal politika partilerinin seçmen tabanını ciddi olarak sarsmaktadır.

AKP ikinci iktidar döneminde çok önemli bir misyon yüklenmiştir. Batılı çevrelerin örtülü ittifakı ile AKP'nin yüklenmiş olduğu misyon, Türkiye'de siyasal ve yönetsel alanda "yapı-bozuculuk" işlevini yerine getirmektedir. Yapı-bozuculuk politikası ile güçlülerin hedeflediği, yerleşik yapıların sarsılması sonucunda yaşanan yeniden yapılanma sürecinde duruma hâkim olma amacıdır. Yapı-bozuculuk içte burjuvazinin olduğu kadar, ondan da öte emperyalistlerin amaçlarına ulaşma politikasıdır. Bu politika sonucunda Türkiye'nin yönetimi ve siyaseti ciddi değişikliğe uğrama eğilimine girmiştir.

DÜNYA EKONOMİK KONJONKTÜRÜNÜN ETKİSİ

AKP'nin tarikat bağlantısı tereddütsüz bir olgudur. Bu bağlantının en belirgin kanıtı, 22 Temmuz seçimlerine gidilirken düzenlenmiş olan Cumhuriyet mitingleri ve AKP'ye yönelik yüksek dozlu eleştirilere karşın AKP yandaşlarının şaşkırtıcı biçimde sessiz kalması, buna rağmen

men seçime yüklenerek partinin oy oranını % 47'ye çekmesidir. Bu süreç, parti-tarikat ilişkisi içinde, tarikatların üyelerine yönelik askerî disiplin uyguluyor olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde, Irak'ın kuzey bölgesine yönelik askerî operasyona karşın AKP'nin Diyarbakır Belediye Başkanlığı'na göz dikiliyor olması da parti-tarikat ilişkisinin başka bir kanıtıdır.

AKP'nin iktidara taşınmasında ve giderek oy oranını yükseltmesinde tarikat-cemaat ilişkileri yanında, dünya ekonomik konjonktüründe yaşanan olumlu gelişmeler ve bunların tetiklediği iç dinamikler de etkili olmuştur. AKP'nin tüm iktidar döneminde son mali krizler dönemine kadar dünyada tam bir finansal bolluk yaşanıyordu. Türkiye'de uygulanan yüksek faiz haddi politikası bu dönemde dünya finans piyasasından önemli miktarda kaynak çekmesine yol açmıştır. Bu suretle geçici olarak döviz bolluğu yaşanmış ve yükselen carî açığın pahasına, dış ticarete rahat bir ortam geçirildiği gibi, kısmen baskılı döviz kurunun sağladığı olanağa bağlı olarak enflasyonun baskılanması da imkân dahilinde girmiş oldu. 1980'lerin son dönemlerinden itibaren uygulanan yüksek faiz baskılı kur politikası uzun dönemde ekonomiyi çökertip, dış dünyaya kaynak aktardığı halde, carî açık yoluyla sorunların gelecek nesillere aktarılıyor olması politikanın maliyetinin net olarak algılanmasını engellemiştir. Neticelerinin algılanmadığı bu politikalar dış dünyaya finansal ve reel ilişkiler açısından olmak üzere iki yoldan avantaj oluşturmuyordu. Carî açığın finansmanı için dış kaynağa yönelik dünya finans çevrelerine olağanüstü kâr sağlarken, dış kaynakla sürdürülen ithalat ise dış üreticilere tüketim piyasası sağlıyordu. Yüksek faiz baskılı kur politikasının çok önemli bir başka etkisi de, içerdeki verimsiz üretimin görece verimli dış üretim merkezlerine kaydırılması şeklinde ortaya çıktı. Örneğin, bir büyük otomobil üreticisi balatayı içerideki bir yan sanayi işletmesinden almak yerine, baskılı kur nedeniyle daha ucuza geldiğinden dolayı dış üreticilerden almayı yeğledi. Bunun sonucunda içteki çoğu ufak üreticiler rekabete dayanamayıp kapanmak durumu ile karşı karşıya kaldı ve işsizlik oranının yükselmesine katkı yaptı. Böylece, enflasyon baskılanmış gibi gözüktü, ama üretim dış merkezlere kaydırıldı, Türkiye'de sanayi tedricen montaja yönelmeye başladı, işsizlik yükseldi ve carî açık olağanüstü boyutlara çıktı. Bunun da ötesinde, söz konusu politikalarla anlık kârlı konuma geçen büyük üretici firmalar da âni kur yükselmesine karşı kırılganlaşmaya başladı. Başka bir ifade ile, hem yüksek boyutta carî açık, hem de kamu ve özel kesim borçluluğu ile ekonomi kırılganlık düzeyi fevkalâde yüksek riskli alana sürüklenmiş oldu. Ekonominin kırılganlığı ileriye yönelik riskleri de artırdığından iç ekonomi açısından faizlerin indirilmesi önünde büyük bir engel oluştururken, dış ekonomik ajanlar açısından ise, olağanüstü bir kazanç kapısı işlevi görmeye başladı.

AKP döneminin iç ekonomideki manzarasına bir göz attığımızda, ikili ekonomik yapılanma modelinde tam bir

hovardalık yanında, tam bir yoksullaşma ve cemaatlaşma yaşandığını görmekteyiz. 2000 IMF politikalarının, özellikle de 2001 derin krizinin şokları ve kısa dönemli maliyeti üçlü koalisyon üzerine yıkılırken, ekonominin doğal süreci içinde yaşanan göreceli iyileşme AKP dönemine denk gelmiştir. Kapitalist modelde her büyük çöküşün ardından gelişme ve büyümenin yaşanması sistemin işleyişi gereğidir. Zira, AKP tüm iktidar süresince IMF programından başka kendine özgü bir programı olmadığı ve uygulamadığı gibi, IMF programından bir derece bile sapmamıştır. Zaten, üçlü koalisyon liderleri de seçime giderken sıkıntılı dönemin bittiğini, ileride daha rahat dönemin yaşanacağını ifade etmekten geri durmadılar. Ancak, dış güçler, AKP'nin ilk iktidar döneminde yaşanmış sıkıntıları halka çok başarılı bir uygulama biçiminde geri yansıtarak, siyaset sahnesinde yandaş siyasal örgütün yolunu açılar. TEKEL, TÜPRAŞ, TELEKOM, vs. gibi çok değerli ve kârlı toplumsal değerlerin yabancılara devri dahî toplum lehine büyük bir başarı olarak halka yansıtıldı. Maalesef, halkımız da kamu iktisadî devlet teşekküllerini sırtında bir yük olarak gördü ve bunların elden çıkartılmasını siyasal irade ve güç ifadesi ve toplumun rahatlatılması olarak alkışladı!

SOLDAN SAĞA DÖNÜŞ YAPAN AYDINLAR VE AKP

Bu süreci siyaset boşluğu ile değil de, büyük manevralarla açıklamak daha doğru gibi geliyor bana. İç ve dış güçlerin kapılar arkasındaki konuşma ve manevralarını bilmemekle beraber, bu konuda şöyle bir hareket plânı olduğu tahmininde bulunmak fazla yanlış olmaz diye düşünüyorum. Önce taraflara ve onların amaçlarına bir göz atalım. Dış âlemden ABD Büyük Ortadoğu Projesi için, Avrupa Birliği ise Türkiye'yi olabildiğince ABD'den uzaklaştırıp, kendi çizgisine çekebilecek uygun siyasetçi avına çıkmış olabilirler. İç âlemden ise, varolan üçlü koalisyon güçsüzleşmiş ve yeni siyasal oluşum arayışları yaşanmaktadır. Bu durum 28 Şubat'ın intikamını almak için güzel bir fırsattır. Üstelik 28 Şubat'ın intikamını hem dış dünyanın hem de iç ekonominin elini kolaylaştıracak bir müşterek noktadır. Zira, bu zihniyette bir siyasal kadro, emperyalistlerin emeline hizmet ederken, tarikat-cemaat ilişkileri ile içte derin bir sessizlik ve rehavet ortamı oluşturabilir. Yeni oluşan AKP'nin hırslı kadrosu, hem koştukları çekirdek partiye karşı meydan okumuş olacaklarını, hem de onların hatalarını tekrarlamayacak kadar deneyim elde etmiş olduklarını düşünmektedir. İlmî İslâm tezi ile de örtüşen bu proje, hem içte rahatlıkla uygulanabilir, hem de sömürgecilerin amacına hizmet edebilir bir görüntü veriyordu. Üstelik bu proje, sol'dan sağ'a dönüş yaparken, liberalizm ve özgürlükçülük kılıfına bürünmüş bir sığınakda kendilerine güvence arayan aydınları da (!) (gerçek aydınlardan özür dilerim!) barındırabilecek nitelikte görüldü (ya da görülmek istendi!) Ekonomi sömürü altında kanatılırken, yoksullaşan kesimler IMF programları ve tarikat-cemaat ilişkileri ile baskılanacak, kısmen

finans alanına ve montaja yönelen sanayi kesimi, demokratik görüntü sergileyecek şekilde ara sıra iktidarla çatışırken, bunun yanında yükselen siyasetin ekonomik gücü de yavaş yavaş palazlanacak idi. TUSİAD karşıtı sermayenin sahnede yükselişi entel çevrelerde demokrasinin güçlenmesi olarak algılanırken, bu gelişime sömürgeciler tarafından kendilerine rakip olabilecek sermaye kesiminin ufalanması olarak görüldü. Öte yandan, soğuk savaş sonrası uygulamaya konulmuş olan "ılımlı İslâm" projesi de Batılıların amacı olduğu kadar, AKP'ye verilmiş olan "yapı-bozuculuk" misyonuna da uygun görülüyordu. Zira "ılımlı İslâm" ifadesindeki "ılımlı" sözcüğü samimi dindarları, "İslâm" sözcüğü ise laikleri tedirgin edeceğinden, ekonomik ve etnik parçalanmaya ilaveten, dinsel çatışmalar da toplumsal parçalanmada etken olmaya başlayacaktı. Dünya Bankası direktifi doğrultusunda AKP'nin hazırlamış olduğu Yerel Yönetimler Yasa Tasarısı da, ülkenin gereksinim duyduğu bölgesel kalkınma projesi yerine, "Bölgesel Kalkınma Ajansları" aracılığı ile görece yoksul bölgeleri gelişmiş kapitalist merkezlerin rahatça sömürebileceği coğrafi parçalar haline getirmeye yöneliktir. Son girişimde haklı olarak toplumun büyük tepkisini çeken Sosyal Güvenlik ve Genel Sağlık Sigortası Tasarısı da AKP'nin halkın aleyhine iç ve dış sermaye çevrelerinin önünü açma çabalarının ifadesinden başka bir şey değildir. Vahşi kapitalizmi temsil eden Yeni Dünya Düzeni'nde çevresel konumlu bir ekonominin savrulmasının sergilediği manzara ancak böyle olabilirdi. Böyle bir ülkenin, iç ekonomide yönetimin elden kaçmış olması yanında, dış siyasetinde de tam bir bağımlılık ilişkisine girmiş olması rastlantısal değildir. Böylesi politikalar halk yanlı politikalar olmadığından, AKP, uyguladığı politikalar itibarıyla halkımızın kaderi olamaz!

Bu yazıyı tamamlarken Yargıtay Başsavcısı 162 sayfa-lık iddianame ile AKP'ye kapatılma davası açmış bulunmaktadır. Dâva hakkında hukuksal söz söylemek usûle ve hukuka uygun düşmediği gibi, bu yazının konusunu da oluşturmamaktadır. Ancak, bu konu ile ilgili sosyolojik bazı saptamalarda bulunmadan geçemeyeceğim. Bir defa, keşke buralara gelmeseydik ve böyle bir durumla karşılaşmasaydık! İkinci olarak da, keşke AKP milletvekilleri parlamentoda sus-pus oturmayıp, kendilerine düşen görevi daha bir cesaret ve hizmet anlayışı ile yaparak, hem partiye hem de ulusa daha yararlı olabilselerdi! Başlatılan yasal işlemin sonucunu hep beraber göreceğiz. Ne var ki, uluslararası sömürücüler şimdiden AKP'nin yanında olduğunu açıkça ifade etmekten çekinmediler; içte de, burjuvazinin AKP'nin yanında olması çok doğal. İç ve dış sömürü altındaki halkımızın belirli bir bölümü de tarikat-cemaat etkisi altında, maalesef, AKP'nin yanında duruyor. Ne yapalım, kapitalizmin "yanlış bilinçlen(dir)me" koşulu altında yapılan seçime ve ortaya çıkan siyasete "patoloji" değil, "demokrasi" ya da "liberalizm" deniyor!

Allah akıl fikir versin..!

Halim Togan —

Din inancının halklar için lüzumlu olduğunu düşünen ve söyleyenler arasında kaç kişi, "Sana da lâzım mı?" diye sorulsa, içtenlikle, "Evet, lâzım," der? Bunu hiç düşündünüz mü?

Portre: Vallier. (Cezanne'nin bahçıvanı 1906)

Ü lkenin en şedit laikçileri İslâm'da örtünme zorunluluğu meyanında türbana yer olmadığını, İslâm'da varsa eğer, Kur'an'da olmadığını ispat etmek için çırpındılar. Özdemir İnce'lerden, şunlardan bunlardan Deniz Baykal'lara kadar herkes başımıza ilâhiyat çömezi, tefsir üstadı kesildi. Böyle bir iddianın ne denli saçma ve zâit olduğu yüz yıllardır bütün Müslüman ülkelerde süregelen çarşaf, burkalı, peçeli, vb... pratikten apaçık ortadayken, bu baylar neyi ispatlamak istiyorlardı? Yok eğer öyle bir zorunluluk İslâm'da var da, Kur'an'da –sahiden de– yok idiyse, neyin peşindeydiler?

İslâm'da "Kur'an sâfiyeti"ne geri dönülmesini mi istiyorlar? Kur'an'ın "sâfiyeti"ne neden o kadar düşkünler? Kur'an'ın sâfiyetinden sapmış ya da saptırılmış bir İslâm'da arayıp da bulacakları ne var ki bu zamanda, dünyanın bu halinde *onsuz yapamıyorlar?*

Tesettüre –baş bağlamanın nerede başlayıp nerede biteceğinden hareketle– dinden icazet alarak karşı çıkarak, dünyevî sorunların çözümünde dine belirleyici

işlev atfetmektir. Bugün türban konusunun yol açtığı kargaşa gibi her bakımdan siyasi olan bir sorunu din içine çekip orada ve onunla çözmeye kalkmaktır. Bunu yapanlar, her şeyden önce, laik ilke ve uygulamalara geçerlilik kazandırmak istiyorlarsa eğer, bindikleri dalı keserler. Bu davranış laikliğin gerektiği gibi algılanıp kavranmasına asla hizmet etmez. Ayrıca, ikide bir sözünü edip durdukları Aydınlanma'nın gerçek içeriği ile de bağdaşır bir yanı yoktur. O halde kadın başının örtülmesine itiraza Kur'an'dan gerekçe kazıyıp çıkarmanın altında ne yatıyor... asıl buna bakmak lâzım.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşunda temel harcı işlevini gören bileşenler arasında en önde gelenlerden biri "Türk-İslâm sentezi" denilen şeyin ta kendisi ya da ona hayli yakın bir şey olmasın..?

Cumhuriyet'in kuruluş tarihi 1923. 1924'te yürürlüğe giren ilk TC. Anayasası'nda devletin dininin İslâm olduğu yazılıydı. O madde Anayasa'dan, dört yıl sonra, 1928'de çıkarıldı. Laiklik ilkesi 1937 yılına kadar Anayasa'da yer almadı. 1924'te hilâfet kaldırılırken ileri sürülen gerekçe neydi? "Hilâfet, Hükümet ve Cumhuriyet mânâ ve mefhumunda esasen mündemiçtir." Bu ibare Hilâfet'i kaldıran kanunda bugün de yerini koruyor, yani resmen yürürlükte. Demek ki, "halktan yetkili" Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bugün de, "Haktan yetkili" Hilâfet hilat'ıyla donatılmış bulunmaktadır!

Bunları hatırlatmakla 1923 Cumhuriyeti'nin hiç bir yenilik getirmedeği, hiç bir şeyi değiştirmedeği söylenmek istenmiyor. Sorun şu... Meşhur "Cumhuriyet Aydınlanması," baştanberi, Türk-İslâm sentezi ruhuyla "meşbu ve mücehhez" olmuş mudur, olmamış mıdır? Bu onun karakteristik bir özelliği değil midir? Öyle olduğunun en bâriz kanıtlarından biri, laik olduğu söylenen devletin önde gelen resmî kurumları, âdeta merkezî organları arasında sayılan Diyanet İşleri Başkanlığı'dır. Diyanetin başında duran zatın görev başında ve resmî günlerde, başının sarıklı olmasının dahi, bu bağlamda, sembolik ("velev ki simgesel") bir anlamı yok mudur? Siyasi partilerin kuruluş ve faaliyetlerini düzenleyen mevcut Cumhuriyet yasalarına göre Diyanet İşleri Başkanlığı'nı kaldırarak

çağını programına yazan bir partinin kapatılmayı göze alması gerektiğini biliyor muydunuz? Diyanet'in bir süredir giderek tam bir meşihat kapısı olmaya doğru evriliyor olması ile Cumhuriyet'in ilk yıllarındanberi başımızda duruyor olması arasında hiç bir bağlantı görmüyor musunuz?

Kısacası, cumhuriyetçi Türk Aydınlanma'sı İslâm'sız yapamamıştır. Hâlen de yapamamaktadır. Bunun iki temel nedeni var. Biri, şu: 1923 Cumhuriyeti, Birinci Dünya Savaşı sonunda parçalanıp tarihe gömülmemekte olan Osmanlı Devleti'nin elde kalan, üzerinde kontrol sağlanabilir bir parçası üzerinde, 600 yıllık devleti dünyanın yeni koşullarında *yeniden ihya edip sürdürme* niyet ve gayretinin bir ürünüydü. Bu nedenle, "radikal değişim", "geçmişten kesin kopuş," "müthiş devrim" türü söylemlere konu olan süreçlerle âdetâ etle tırnak gibi içiçe, geçmişten gelen sürekliliği korumaya yönelik bir temel tavır hep ağır bastı. Başka türlü de olamazdı. Mustafa Kemal Paşa'nın 1919 Mayıs ayında İstanbul'dan Samsun'a geçişinden önceki birkaç ay ve 19 Mayıs 1919'u izleyen aylar ve birkaç yıl içinde Anadolu'da ve İstanbul'da olup bitenler, basmakalıp ortaokul talebesi söylemlerine indirgenmeksizin yetkin tarihçi gözü ve titizliği ile irdelenirse, 1923 Cumhuriyeti'nin ne gibi köklerden beslenen niyet ve gayretlerin eseri olduğu görülür.* O görülünce, sözkonusu sürekliliği koruma tavrının, TC'nin ardındaki kurucu iradeyi ve o iradenin belirlediği Cumhuriyetçi gelişim dinamiğini nasıl ve nereye kadar etkilemiş olduğu da görülecektir.

Osmanlı devleti çok uluslu bir imparatorluktu. Orada "Türklük", belli alanlarda alttan alta etkili olmakla birlikte (sözelimi, resmî dilin herşeye rağmen Türkçe olması ve hânedanın 600 yıl boyunca "Türk" kalması) imparatorluğu bir arada tutan esas bağlayıcı güçlerden biri olarak asla görülmemişti ve görülüyordu da. Oysa Harbi Umumi'den sonraki fiili durumda elde kalan "sürdürülebilir" devlet yapısı üzerinde belirleyici olmaya aday siyasi iradenin içe ve dışı karşı Türklük'ten başka tutunabileceği bir dal yoktu. Sürdürülebilir yapıya kalan topraklarda yaşayan insanlar (kimî hesaplara göre 13 milyon) arasında Türk diye bilinen ve anılanların "Türklük" idraki ise, bugünden geriye bakıldığında görülmek ve gösterilmek istenenin tersine, hiç de güçlü değildi. Onun yerine, İslâm inancının çok daha önde ve belirleyici bir yeri vardı.** 1919'dan sonra sık sık tekrarlanan "Hâkimiyet bilâ

kaydı şart milletindir!" sloganından hâkimiyetin artık bir padişaha, özel olarak da Osmanoğlu ailesinden birine ait olmadığı açıkca anlaşılıyordu ama, "Millet" kimdi? Neydi? Müslüman olmayan Türklük nereye kadar düşünülebilir bir şeydi?

Nitekim M. Kemal Paşa'nın bir ara ortaya attığı, "Ne mutlu Türküm diyene!" sözü bu bağlamda doğru- dan doğruya Türklüğe vurgu yaparak çok somut ve âcil bir ihtiyacı karşılamayı öngörmekteydi: Yeni kurulan devlette hakim unsur Türklerin Türklüğü içlerine sindirmelerini sağlamak için söylenmişti. Bugünlerde bu söze getirilen "yorum"un –"Türk olana" değil de, "Türküm diyene" denilmekle Türklüğe değil, Türkiye'li'liğe atıfta bulunduğu iddiasının– hiç bir geçerliliği yoktur. 20. Yüzyıl başında artık yıkılmakta olan devletin kurtarılması yolunda söz konusu "Üç Siyaset"ten Osmanlıcılığın fiilen iflas etmiş olması, İslâmcılığın da Türk olmayan Müslüman halkların Harbi Umumi'de devleti "arkadan hançerlemiş" ol-

rak için fevc fevc bu maâbide koşuyordu... Dün birdenbire kendimi o heybetli cemaatin içinde bulur bulmaz sandım ki yeniden hayata doğuyorum. 10 yaşından 32 yaşına kadar geçirdiğim meşum bir devrin bütün tevsirâtı ve bütün intibââtı birdenbire üstümden sıyrılıverdi; sanki bu devir bir kâbustu ve ben birdenbire bu kâbustan uyanıyordum... Rabbime bin kere hamd ü sena olsun ki, dünden beri hakikat ve selametın bir cami ile bir cemaat haricinde bulunmadığını biliyorum. Beş-on senedir, garba uymak için açtığımız bütün o konferans salonlarında, halkı zorla topladığımız o miting meydanlarında görülen şeyler, işitilen sözler bir hocanın kıraat ettiği menkıbeden ve bu cemaatin sükûtu önünde bana ne kadar yavan, vâhî göründüler. Meğer biz içinden çıktığımız hakiki âlemi bırakıp onun yanında kitaplardan öğrenilmiş sun'î bir âlem icat etmek istemiştik... Ve serhatlerimizde askerlerimiz bizi "Allah! Allah!" nidaları ile müdafaa ettiği sırada biz Allah'tan başka şeylere inanmışız... Dün ilk defa olarak kemâli vuzûhla anladım ki, bizim on seneden beri bu halka yaptığımız istediğimiz şeyler, birer maymunluktan ibaretmiş. Niçin nokta-i azimetimiz bu camiler olmamış? Niçin bu cemaati bir sokak kalabalığı haline sokmaya çalışmışız? O cemaat ki bütün kuvve-i câmiyasını dininden alıyor, o cemaat ki koca bir ümmetin bir kısmıdır ve evi, barkı, yurdu, vatanı "cami"dir... Dün ilk defa olarak cahil ve âtıl bir kitle telakki ettiğimiz halk memleketin münevverlerine bazı ulvî hakikatlerin sırrını öğretti. Bunlardan biri "kalbin akıldan üstün olduğudur," ikincisi "sıdk ve hulus, iman ve itikat haricinde necat yolu bulunmadığıdır", üçüncüsü "millet ile ümmet mefhumlarını birbirinden ayırmamak lâzım" geldiğidir." (8.Nisan.1337.) [Kaynak: *Muallim Cevdet'in hayatı, eserleri ve kütüphanesi*. Osman Nuri Ergin. İstanbul, 2.baskı,2005.]

Bunları yazan kim? Yakup Kadri Karaosmanoğlu! 1921 Nisanında yazıyor. O tarihe kadar ülkenin en "kozmpoliti" yazarlarının başında yer almış olan aynı Yakup Kadri, çok geçmeyecek, Yunan taarruzu karşısında ocağına düştüğü "cahil ve âtıl kitle"nin kendisine öğrettiği "ulvî hakikatlerin sırrı"nı unutarak 1922-23 sonrası Ankara sahnesinin en keskin "muasır medeniyetçi" (Batılılaşmacı) kalemşörleri arasına katılacak, hattâ 1932-34 arasında yayınlanan meşhur *Kadro* dergisinin sahibi ve yazarlarından olacaktı. Daha ileriki yıllarda da Batılılaşmacı "Atatürk devrimleri"nin has destekçileri arasında en ön safta yer alacaktı.

* Bu yazı, sözkonusu "niyet ve gayretler" in meşrûyetini sorgulamak gibi bir niyet ve gayretle yazılmıyor. Tarihi bir olguya işaret ediliyor sadece. Buna niçin gerek duyulduğunu anlayan anlar. İsteyen, anlatımlara anlatmayı deneyebilir.

** "Dün, Ayasofya, Bayezit ve Şehzade Camileri emsâli görülmemiş bir cemaatle dolu idi. Kadın, erkek, çocuk binlerce müslüman Eskişehir önünde şehit düşen mübarek din ve kan kardeşlerinin ruhuna ithaf edilen Mevlidi şeriflere işti-

Büyük Çam. 1892-1896

maları nedeniyle, geriye bir tek Türklük ve Türkçülük kalmıştı. O durumda Gazi ile arkadaşlarına, gayri müslim unsurlarla Türk olmayan sair Müslüman azınlıkları da kapsayan ne olduğu meşhuk bir "Türkiyeli'lik" değil, doğrudan doğruya saf ve yalın Türklük lâzımdı: tam olarak kan bağı ya da kafatasçılık takıntısı düzeyinde olmasa da, ülkede "hâkim unsur" olarak "Türklük." O "Türklük"ü bin yıllık tarihiyle içiçe geçmiş Müslüman hüviyetinden soyutlayıp ayırmanın da mümkünü yoktu.

Kaldı ki, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları 1919 Mayısından sonra daha işe koyulmadan Anadolu'nun dört bir yanında Mondoros mütarekesine ve ardından geleceklere itiraz temelinde yaygın direniş çoktan başlamıştı. Bülent Tanör'ün Anadolu'da Kongre İktidarları üzerine çalışmalarından da görüldüğü gibi, direnişin muharrik gücü Müslüman-Türk* unsurlardı. 1920 Nisanında Ankara'da çalışmaya başlayan Türkiye Büyük Millet Meclisi doğrudan doğruya bu unsurlardan oluşan Müdafayı Hukuk Cemiyetleri tabanına dayanıyordu. Milli hareketin esas toplumsal (sivil) gelişme dinamiği oradan besleniyordu.

Bu temel olgu, daha sonra, genç cumhuriyetin attığı her yenilikçi adımda etkisini gösterdi ve sanıldığından çok daha belirleyici oldu. Çarpıcı bir örnek, fes yasaklanarak erkekler Avrupaî şapka giymeye mecbur tutulurken, kadınların kara çarşafı dolaşmalarına

* Müslümanlık o kadar belirleyiciydi ki, Müslüman-Türk dendiğinde "Türk"ün içinde çok sayıda kimilerinin sözelimi Kürt olduğunun bir kaç yıl sonra, Şeyh Said isyanında âdeta hiç beklenmezken ortaya çıkması büyük olay oldu. Hâlâ da olay olmayı sürdürüyor.

Ankara'nın göstermelik bir iki caddesi dışında ne resmen, ne de fiilen karışılmış olmasıdır. İslâm dininin ve Müslüman ahalinin (erkeklerin yani) kadın konusundaki hassasiyeti kaale alınmış, buna bil-hassa özen gösterilmiştir.

Dahası var. Cumhuriyetin daha ilk kuruluş yıllarında Cumhuriyet'e bağlı, devrim inancı güçlü, aydın imamlar yetiştirmek için İmam Hatip kursları açıldı. Sonradan bunlar orta okul ve lise öğrenimini de kapsayan İmam Hatip Okullarına dönüştürüldü. Hepsî, Mustafa Kemal ve İsmet Paşaların devri iktidarlarında. Daha sonra bu okullara kız öğrencilerin de alınmasıyla Tevhidi Tedrisat sisteminin tam göbeğinde paralel bir ikinci eğitim ağı oluşturuldu. Birbirini izleyen Cumhuriyet hükümetleri eliyle onlarca değil, yüzlerce değil, binlerce yeni İmam Hatip Lisesi açıldı. Ne için? Milletin çocukları dinlerini öğrenerek büyüyüp dini bütün Müslüman yurttaşlar olarak yetişsinler diye.

Bu süreç, 2. Dünya Savaşı ertesinin çok partili rejimine özgü oy devşirme merkezli siyasi oportünizmle açıklanamaz. Burda sözkonusu olan, açıkça, Cumhuriyet daha ilk kurulurken gözetilmiş olan, bir ayağı Türklük'te, öbür ayağı Müslümanlık'ta bir "yeniden kuruluş" stratejisidir. Rahmetli Bülent Tanör bunun o günler için gerekli geçici bir "taktik" olduğunu düşünmekteydi. Kendi deyişi ile, hedefe "adım adım" ilerleniyordu. (Bülent Tanör, "Kuruluş Üzerine On Konferans," *Cumhuriyet Gazetesi Yayınları*, 1997. S.44-46.)

Oysa "taktik," genç cumhuriyetin iktidar yapılmasına giden yolda salt "bir alıştırma" aracı değil, iktidarın temel dayanaklarından biriydi. O "masum taktik" in kışkıracından Atatürkçü Cumhuriyet sonradan da hiç kurtulamadı, daha doğrusu kurtulmayı öngörmedi. Bugün de, 85 yıl sonra, en kararlı laiklik savunucuları ne zaman konu açılacak olsa, "Laiklik dinsizlik demek değildir," ya da "Din, din adamlarına bırakılamayacak kadar ciddi bir kurumdur," demeden edemiyorlar. Şunun şurasında kırk kişiyiz, birbirimizi biliriz diyen kırk kişiden her biri laikliği savunmak için "Ben de elhamdülillah Müslümanım," diye söze başlıyor...

Türkiye'de "laikliğin", sözde bir laiklik olarak temelde dini, gerek doktrin, gerekse uygulama olarak denetim altına alıp denetim altında tutmaya indirgenmiş olması bundandır. Dinin "din adamlarına bırakılamayacak kadar ciddi bir iş" olduğu fikri dini sahiplenmeyle ve sahiplenilen dine gelecek kuşaklar adına ve hayrına yatırım yapmakla doğrudan bağlantılıdır. Yani dinden ülkenin başına bir *yaramazlık*

gelmesini önlemeye değil, dinin ülke *hayrına* iş görmesini sağlamaya mâtufluk bir yaklaşım, bir siyaset söz konusudur. "Laik" Cumhuriyet, dini (Müslümanlığı) devlet dışı, kişiye ait bir şey olarak görmemiş, onu hep, devleti doğrudan ve özellikle ilgilendiren dünya işleri arasında sayagelmıştır, kitleleri cumhuriyet fikri ve vakıasına bağlı tutmanın da vazgeçilemez bir aracı olarak görmüştür. "Laiklik dinsizlik değildir!" in gerçek, derin anlamı budur. "Laik" devletin, küçük çocukların Kur'an kurslarında, İmam Hatip Okullarında -6, 7 yaşında kızların başları örtülerek- "dinleri" ni öğrenmeleri için elinden geleni yapmayı üzerine vazife bilmesinin esas nedeni budur. 12 Eylül faşist cuntasının zorunlu din dersi dayatmasına böyle bir süreçten geçilerek gelinmiştir.

Bu arada Cumhuriyet'in en başta gelen kurucusunun genelde din ve özelde Müslümanlık üzerine çeşitli vesilelerle dile getirdiği görüş ve değerlendirmelerde günümüze kadar sarkan ilginç yönler var.

"Bizim dinimiz, İslâm dini en makul ve doğal bir dindir... Hepimiz eşit olarak din ne ise, hükümleri ne ise hepsini öğrenmek zorundayız ve öğreneceğiz... İnsanın dinsiz olması olanaksızdır... Dinsiz kimse olamaz..." (Gazi Mustafa Kemal Paşa, 2 Şubat 1923.)

"Türk ulusu daha dindar olmalıdır. Yani tüm sadeliği ile dindar olmalıdır demek istiyorum, Dinime, doğrudan doğruya gerçeğe nasıl inanıyorsam, buna da öyle inanı-yorum..." (Gazi Mustafa Kemal Paşa, Fransız yazar M.Pernot/ya demeç. 29 Ekim 1923.)

"...Kutsal ve tanrısal olan inançları ve vicdani kanıları karışık ve rengarenk olan siyasetten ve siyasetin tüm organlarından bir an önce ve kesinlikle kurtarmak ulusun dünyadaki ve ahretteki mutluluğunun buyurduğu bir zorunluluktur." (Gazi Mustafa Kemal Paşa. 1 Mart, 1924.) [Her üç alıntı için bakınız: *Atatürk'te Konular Ansiklopedisi*. Yapı Kredi Yayınları, s.188, 193.]

"Kur'an'ın sâfiyeti"ne vurgu yapmanın pekâlâ Cumhuriyetçi/devrimci bir geçmişi olduğu açıkça görülüyor! Bu, tekrar edelim, yeni keşfedilen bir şey değil. İlginç olan, geçmişteki vurguya bugün, Cumhuriyet'in 85'nci yılında hâlâ ihtiyaç duyuluyor olması. Geçen seksen beş yıl hep o vurguyla içiçe yaşanmış olduğu içindir ki, "halkımız"ın dinini sözde halk iradesine dayalı siyasi/toplumsal meşrûiyetin en azından bir ögesi sayan bir görüş ve kanaat bütün bu yıllar boyunca alttan alta bilinçleri işgal edip etkileyerek toplumu bugünkü kaosu göbeğine kadar getirdi. 22 Temmuz genel seçimi arifesinde kimsenin yadırgamaması gereken en doğal bir talepmiş gibi "Müslüman Cumhurbaşkanlığı isteriz!" söyleminin gündemde o kadar yer etmesiyle Abdullah Gül'ün apar topar cumhurbaşkanlığına taşınmasının ardında 85 yıllık böyle bir ta-rihi süreç yatıyor. Bu süreç ve ardında

işleyen/beslenen dinamikler kaale alınmadan bugün bu ülkede olup bitenleri doğru dürüst kavramak mümkün değildir. Sözgelimi bugünkü durumun Amerikan kaynaklı emperyalist "Yeşil kuşak" stratejisinin ürünü olduğu yolundaki sözde açıklamalar abesle iştigaldir.

İkinci neden:

Cumhuriyet'in inanç sahibi (Müslüman) yurtdaş düşkünlüğü bütün Cumhuriyet kuşaklarının damarına işlemiştir. Bugün laikler denilen kesim içinde resmen ateist, tanrı tanımaz olanlar dahi (bakmayın, sayıları bir haylidir!) önlerine çıkan her fırsatta, "Kulla Allah arasına girilmez!" diyerek herkes adına ahkâm kesmeye pek meraklıdırlar. Din ve laiklik üzerine bir lâf edecekleri zaman söze, "Ben de elhamdulillah Müslümanım," diyerek başlamayanları çok azdır.

Hangisine sorsanız, size söyleyecektir:

"Halklara din lâzımdır!"

Oysa hiç de lâzım değildir! Bu gerçeği ikide bir tekrarlayıp milletin başına kakmak gerekmez gerçi (üstelik ters de tepebilir) ama, muttasıl, "Halklara (dolayısıyla "halkımız"a da) din lâzımdır," demenin ardında ne yatıyor, ona da bir bakmalı.

Din, tarih içindeki yeri, etkisi,vb. bakımından önemi inkâr ya da gözardı edilemeyecek, hiç kaale alınmadan bir kenara konulamayacak bir sosyolojik olgudur. Amenna! Lâkin... dinin *böyle* bir sosyolojik olgu olması ile, onu toplum hayatında el atılmadan bırakılamayacak, TOPLUMSAL İŞLEVİLİ bir sosyolojik olgu olarak görmek arasında dağlar kadar fark var.

Din inancının halklar için lüzumlu olduğunu düşünen ve söyleyen cumhuriyetçi aydınlardan kaç, "Sana da lâzım mı?" diye sorulsa, içtenlikle, "Evet, lâzım," der? Bunu hiç düşündünüz mü? "Din halklara lâzımdır. Dini olmayan insan yoktur," anlayışı, doğrudan doğruya, bir yönetici kast ideolojisidir. Buna göre halklar, her biri kendi özgür kişiliği ve iradesi ile toplum hayatına katılan ve katkı yapan bireylerden oluşan topluluklar değil, birilerinin onlar için bazı şeyleri lüzumlu, bazılarını lüzumsuz gördüğü, yönetilecek (güdülecek) sürülerdir ve din, halklara bu gözle bakan yöneticilerin kitleleri zaptı rapt ve tahakküm altında tutmalarına yarıyan araçların en başta gelenidir. Bu nedendir ki her türden ve renkten yönetici/toplum mühendisi taifesinin gözünde din halkımıza ne kadar lazımsa, *hangi* dinin, *ne kadarının*, *nasıl* lazım olduğunun takdiri de o kadar yine onlara aittir. "Laik" Türkiye Cumhuriyeti devleti, Anayasasında, "dini İslamdır," diye yazmasa da dinsiz yapamıyor ve o "laik" Cumhuriyet'in Atatürkçü/(Aydınlanmacı) Amentü'sünde, "Din, din adamlarına bırakılamayacak kadar ciddi bir iştir," yazıyor.

Neden?

İşte bundan!

Can Yücel'e Göre Kuvvetler Ayrımı

Yalçın Yusufoglu —

Can Yücel "Bizde kuvvetler ayrımı vardır: Kara Kuvvetleri, Hava Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri" derdi. Toplum kendi sivil kuvvetlerinin yapacağı işi silahlı kuvvetlere havale ettiği müddetçe Can Yücel'in bu sözü vecize gibi anılacaktır

Bu yıl II. Meşrûtiyet'in ilanının 100. yıldönümü. Az gitmişiz, uz gitmişiz, bir arpa boyu kadar değilse bile yüz yıllık bir zamana yakışacak kadar çok yol kat etmemişiz. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden başlayarak yüz yıllık bir yasal siyasi partiler geçmişimiz olmuş, Türkiye demokrasisi kadar çok parti kapatan bir başka ülke daha olmamış. O kadar olmamış ki, Türkiye "partiler mezarlığı" ünvanını hak etmiş. Bunun nedenlerinden birisinin kökenini 1908 devriminin bânisi ve ülkemizdeki bütün siyasi partilerin atası İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin (Fırkasının) niteliğinde ve geleneğinde aramak doğru olur. Bu geleneği Cumhuriyet'te tevarüs etmişiz.

"KABRİSTANA BİR-İKİ!"

1925'te Kürt isyanı gerekçesiyle getirilen Takrir-i Sükûn'dan başlayarak habire parti kapatmışız veya feshetmişiz. 1930'da deneme mahiyetinde Gazi Paşa'nın emriyle Fethi Okyar Serbest Fırka'yı kurmuş, ama halkın henüz demokrasiye hazır olmadığı(!) anlaşılınca, çok partililiğin tehlikesi(!) görülünce kurucular emirle partilerini feshetmişlerdir. 1945'te çok partili rejime geçilmiş, iki adet sosyalist parti kapatılmış, 1950'lerde DP iktidarı Osman Bölükbaşı'nın Millet Partisi'ni ka-patmış, Kıvılcımlı'nın genel başkanlığındaki Vatan Partisi'ni dini siyasete âlet ettiği iddiasıyla mahkemeye verip, hukuken değilse de fiilen varlığını sona erdirmiştir. Parti 6 yıl sonra beraat etmiştir, ama bir daha açılmamıştır. [O zamanlar parti kapatma kararları Sulh Hukuk Mahkemeleri'nde alınırdı.]

27 Mayıs askeri rejimi Demokrat Parti'yi, 12 Mart cuntası Türkiye İşçi Partisi'yle Millî Nizam Partisi'ni kapatmış, (TİP'in kapatılma gerekçesi IV. Kongre

Eimallı portakallı Natürmord, detay

kararlarında Kürt halkının varlığını ifade etmiş olması), 1970'li yıllarda Türkiye Emekçi Partisi Anayasa Mahkemesi kararıyla gene aynı gerekçeyle kapatılmış, 12 Eylül rejimi mevcut yasal partilerin hepsini ilga etmiş, partilerin kurulmasına izin verdikten hemen sonra kurulan Demirel'ci Büyük Türkiye Partisi'ni de kapatmıştır. 12 Eylül Anayasasıyla gi-rilen dönemde siyasal nedenlerle TBKP, HEP, DEP, Hadep. Dehap ya resmen kapatılmışlar veya kapatma davası açıldığı için mensupları tarafından terk edilmişlerdir. Öte kanatta Refah ve Fazilet partileri de kapatılmıştır. Gayri siyasi (teknik) neden-

lerle veya şekil, mevzuat gereği kapatılan ya da münfesiş olan partileri saymıyoruz. Bunların hepsinin toplamı 24 ediyormuş. 26'ya varmak için iki parti daha kervana katılmış, önce Demokratik Toplum Partisi için dava başlatılmış, ne-ticede sıra Adalet ve Kalkınma Partisi'ne gelmiştir. Bu ikisi kapatıldığında, Kemalist imam cemaate, "Merhumu nasıl bilirdiniz?" diye soracak, "Er kişi niyetine" iki cenaze namazı daha kıldırarak, iki Fatiha daha okunacak ve siyaset kabristanına iki mezar taşı daha eklenecektir. Darısı sonrakilerin başına!

Gelgelelim, kapatma girişimine pek memnun olanların, iddianameyi alkışlamaktan elleri ve çeneleri yorulanların bir endişeleri de yok değil: Ya Tayyip Erdoğan halkın gözünde tekrar mazlum veya mağdur duruma düşerse ne olur? N'apalım, öyle de olsa, böyle de olsa siyaset yasağı yerse aklı başına gelir, erzatsı (yedeği) ona erişemez, ayakta yemese bile pabucun pahalı olduğunu görür, ayağını denk atar, hiç bir şey olmaya uğruna anayasa değişiklikleri yapılan şu türban meselesi rafa kalkar. Bugün Kemalist kanadın izlemcileri arasında konuşulanlar böyle. Tayyip Erdoğan mazlum'u ve mağduru oynayarak popülaritesini arttırsa

bile, el mi yaman, bey mi yaman görecektir. Yüzde 47 değil 67'de alsa, el elden üstündür. Sen misin 2002 seçim başarısını "28 Şubat'ın rövanşı" diye gören! Sen misin bilmem hangi genel müdür olarak "hamdolsun" ibareleri ile genelge yayınlayan! Başsavcı bu suçlamayı metne koyarken askeriyede komutla başlayan yemekler öncesinde "Tanrımıza hamdolsun!" diye yemek duası yapıldığını unutmuş. [Askerde yemek duası uygulaması ABD ordusundan kopyadır, çünkü geleceğimizde yemek duası yoktur, yemeğe besmeleyle başlanır, o kadar.]

HUKUKİLİK / SİYASİLİK

Erdoğan'ın siyasi kariyerinde mazlumluğun, mağdurluğun azımsanmayacak bir payı oldu. Kendisi önce İstanbul Belediye Başkanlığından siyasal nedenlerle alınıp cezaevine konuldu, sonra parti başkanı olduğu halde milletvekili seçilmesi önledi, partisi tek başına seçimi kazanınca ve dış dünyada başbakan muamelesi görünce, bu garabeti yaratanlar bu kez Baykal'ı da devreye sokarak gerekli yasal düzenlemelere yardımcı oldular. Erdoğan'a siyasi hakları geri verildi. Gelgelelim siyasi haklarını kazansa bile milletvekili değildi, başbakan olamıyordu. Milletvekili seçilmesi lazımdı. Burada da imdada Yüksek Seçim Kurulu (YSK) yetişti, Siirt seçimlerini iptal etti, Erdoğan'a milletvekili seçilme ve başbakan olma yolu açıldı.

YSK yargı organıdır. Erdoğan'ın hukuki durumu net olmadığı halde onu net bir kararla seçime sokmama hükmünü YSK vermiştir. Bu kararın siyasi değil, hukuki olduğuna kimse inanmamıştır. Bir an için varsayalım ki, o karar hukukiydi; peki, tek bir köyde oylar yanlış sayıldı diye Siirt seçimlerini iptal etmek neydi? Bir seçim bölgesinde seçimin iptal edilmesi için oyları yanlış sayılan sandıktaki (sandıklardaki) toplam oyların o bölgedeki seçimin sonucunu etkileyecek (değiştirecek) mertebede olması gerekir. Oysa 200 eivarında seçmeni olan bir sandığın oyları şöyle de olsaydı, böyle de olsaydı 3 milletvekillik Siirt'in seçim sonuçlarını hiç bir şekilde etkilemeyecekti.

Ama ne hikmetse, 2002'de Siirt'te tek bir sandığın oylarının yanlış sayılmış olması (tutanağın yanlış tutulmuş olması) binlerce oy farkıyla kesinleşmiş olan il sonuçlarını tümünden iptal etmeye gerekçe yapılmıştır. Yani hukuken seçimin iptal etmesi için hiç bir temel yoktu, ama siyasi neden vardı. İktidar partisinin genel başkanı parlamentoda değildi, fakat dünyada başbakan muamelesi görüyordu. Bu çarpık siyasi durumu düzeltmek gerekiyordu.

Şimdi, bu kararın siyasi mi, yoksa hukuki mi olduğuna siz karar verin. Erdoğan'ı milletvekili seçtirmeyenler, AKP kazanınca, Siirt formülünü icat etmişlerdir. Yalçinkaya iddianamesiyle tekrar patlak veren hukukilik ile siyasilik arasındaki mugalatayı düşünürken, beş yıl önceki bu olayı akılda tutmakta yarar var. Hukukilik neymiş, siyasilik neymiş o olayda

da gördük, 367 vakasında da. Başka durumlarda da.

MAZLUM VE MAĞDUR

Eskilerin "lisan-ı fasih" dedikleri doğru dil (sözcüklerin yerli yerinde kullanılması) önemlidir. Bazan, kelimeleri tam anlamlarının idrakinde olmadan kullanırız, bu bakımdan kimi sözcüklerin kökenlerini anımsamak lisan-ı fasih için bize yardımcı olur.

Örneğin şu "mazlum"u veya "mağdur"u ele alalım. Mağdur "gadir" kelimesinden, mazlum ise "zulüm"den gelir, hem isim, hem de sıfat olarak "gadre uğrayan" ve "zulüm gören" demektir. Kim? Recep Tayyip Erdoğan.

Demek ki, bu ülkede başbakana bile zulmeden, gadreden birileri varmış. Bir başbakanın asıldığı, 20 yıl sonra bir başkasının iki kez askeri dinlenme tesislerine mevkufen nefyedildiği (postalandığı) bir ülke söz konusuysa bunda şaşılacak bir yan yok diyebilirsiniz, ama bu iki sözcük üzerinde yine de durmalıyız.

A) Yukarıda söyledik, iddianameyi alkışlayanların tek kaygısı Erdoğan'ın popülaritesinin (somutta oylarının) artma olasılığından ileri geliyor. Demek ki, kitleler kendilerinin seçip başa getirdikleri siyasetçinin gadre uğramasına tepki duyarak ona olan desteklerini daha fazla izhar edecekler. Nasıl? Ona daha fazla oy ve-rerek. Ne zaman? 4,5 yıl sonra. (Gelecek yılki yerel seçimlerin merkezi hükümet üzerinde bir etkisi olmadığına göre, tepkinin ve sahip çıkmanın elle tutulur sonuçları için bir dahaki genel seçimleri beklemek gerekecek.)

Yani tepkiyi re'sen göstermek, kitle gösterileri veya tepki toplantıları yapmak hesapta yok. Olsa olsa başbakanın bir-iki ildeki gezisine partisi rezahurat kitlesi getirecek veya gece hava alanına bin kişi yığacak, VIP salonunun önüne ses düzeni kuracak.

O yapılanlar demokratik hak olsa bile, demokrasi bu değil. Parti başkanı buyuracak, kitleler toplanacak. Kısacası, AKP kitlesinin demokratlığı partilerinki kadar. AKP yanlısı medyaya bakınız, hiç birisinde örneğin *Taraf* gazetesinin yükselttiği tok ses yok.

Bu itirazıma, "Toplum ne kadar demokratsa, göstereceği tepki de o kadar olur," diyebilirsiniz. Haklı da olursunuz. Ama o takdirde AKP'nin tepkisinin demokrasi mücadelesi için değil, kendisi için olduğunu vurgulamak gerekecektir. Onun "milli irade" dediği şey, tıpkı se-leflerinden S. Demirel'in, ondan da önce Adnan Menderes'in söylemindeki gibidir, milli irade o başbakanların yönettikleri toplumların genel oyları değil, başkanı oldukları partilerin reyleridir. Hem didiştikleri, hem bağdaştıkları ama sonuçta iktidarı paylaşmışları Kemalistler demokrat değildiler de AKP mi demokratır? Elbette değildir. Demokrasi demokrasi dediğine bakmayın. Eğer toplum demokratikleşirse, kitlelerin siyasi demokrasi bilinçlilikleri geliştikçe bu otantik demokratikleşme sürecinin günün birinde kendisini de vuracağını AKP çok iyi bilir. Çünkü sınıf bilincine sahiptir. Bugün yukarıdan kendisine gelecek bir siyasi baskıya, gösterilecek demokratik kitle tep-

kisinin, günün birinde kendisine karşı yöneleceğini bilir. (Geçen yılki Cumhuriyet Mitingleri gibi adı darbeye çıkmış emekli kuvvet kumandanının başkanlığındaki “sivil toplum” görünümüne devlet güdümlü derneğin ve mücavirlerinin mitinglerine benzemeyeceğini de bilir.)

Yukarıdan gelecek tepkilerden hoşlanmasa bile onları savuşturacağını bilir ve asıl aşağıdan gelecek tepkilerden çekinir.

AKP'nin derdi demokrasi değildir. Bir yandan mağdur'u, mazlum'u oynayarak oyumuz artacak der, “böyle yapanlar tarlamızı sürüyorlar” diyerek musibetten ganimet çıkarmayı hesaplar, öte yandan aldığı ve alacağı oyları demokrasi için değil, kendisini mağdur edenlerle pazarlık için kullanmayı hesaplar.

SARIKIZ AYIŞIĞINA ÇIKMIŞ

Örneğin, Şemdinli vakası vuku bulur, sonuçta ilk iddianameyi yazan savcı suçlu bulunur. Buna AKP ortak-tır. Veya *NOKTA* dergisi eski Deniz Kuvvetleri Komutanı'nın günlüklerini yayınlar. 2004'te planlanan iki adet darbe girişimi olmuştur. Bu günlüklere tekzip gelmez, sadece arşivimizde o günlüklere rastlanmadı, denilir. İkrar edilir. Sonuçta darbe girişimcileri değil, dergi yöneticileri yargılanır. Dergiyi polis basar, disketlere, hard disklere el konulur. Dergi sahibi dergiyi kapatmak zorunda kalır. Yorgan gider, kavgı biter. Bu arada AKP ne yapar? Hiç! Oysa savuşturulmuş darbe kendisine karşı planlanmıştır. Günlüklerin sahibi emekli komutan, “Bana iftira edildi,” diye genel yayın müdürünü mahkemeye vermiştir. Aradan bir yıl geçer, günlüklerin bizzat o komutanın şahsı bilgisayarıyla (PC'siyle) yazıldığı Emniyet eksperlerince saptanır ve açıklanır. Gazeteci Alper Görmüş beraat eder. Avukatlar ekspertiz raporunun getirilmesini ve günlükler sahih çıktığına göre orada ismi geçen emekli G.K. Başkanı Hilmi Özkök'ün tanık olarak dinlenmesini isterler, mahkeme talebi reddeder. Darbe hazırlıklarını günü birlik anlatan notların sahih olduğu ortaya çıktığına göre, bunlar delil olmazlar mı? Orada adları geçenler darbe hazırlamak, TCK'nun ünlü 146. Maddesinin içerdiği suçu işlemek üzere örgüt kurmak iddiasıyla, tam teşebbüsten kovuşturılmaya uğramalıydılar. Türkiye'de bunu yapabilecek savcı ve mahkeme var mı? Var olsaydı hiç değilse bugünlerde görürdük ve herkesin pek beğenerek tekerlediği “hukukun üstünlüğü” nün var olduğunu düşünürdük.

Darbe yapmak Cumhuriyet'i tehlikeye sokmaz mı? Sokmaz. Tersine, darbeler Cumhuriyet'i korumak ve kollamak içindir. İç Hizmet Talimnamesi böyle der. Veya Danıştay suikastinde hükümetin emrindeki Emniyet teşkilatı MKE çıkışlı, ordu malı el bombalarının

Elmalı portakallı Natürmord, detay

izini sürmez. Rezaleti ayyuka çıkan Hrant Dink suikasti için ne yapar? Meclis'te Hrant Dink vakası için göstermelik bir alt komisyon kurulur, komisyon asla ve kat'a çalışmaz. Hrant Dink'in öldürüleceği devletin ajanı ma-rifetiyle kendisine iletilen il jandarma komutanı bu bilgiyi kendisine

saklamış olamaz. Aldığı istihbaratı mutlaka üstlerine iletmıştır. Demek ki, suikast ter-tibinden sadece polis değil, asker de haberdardı. Olay hakkında üst kademeler bilgilendirildiği için alt kademedekilere sorumluluk düşmemektedir. Onlar görevlerini yapmışlar, Trabzon polisi bilgiyi hem Genel Müdürlüğe, hem de İstanbul Emniyetine bildirmiş, jandarma alay komutanı da genel komutanlığa durumu arz etmiştir. Konu kamuoyuna intikal edince alay komutanı küçük bir ilden Bursa'ya tayin edilir. Bu tecziye midir, taltif midir? Bilinmez. Tecziye bile olsa vaka bir disiplin meselesinden ibaret değildir, hukukidir ve doğrudan doğruya ceza kanununu ilgilendirmektedir, çünkü ortada bir cinayet davası vardır, yargının duruma müdahale etmesi, albay ve üstleri hakkında kovuşturma başlatması gerekir. Ama bunu yapacak mahkeme var mıdır ülkede?

Şimdi kalkıp “Ergenekon yüzünden bu iddianame hazırlandı” denilmesi kimseyi inandırmıyor. Ergenekon'da içeri alınanlar zaten yeterince deşifre olmuş, hareket kabiliyetleri kalmamış kişilerdi, ismi açıklanmayan bir emekli generalin deyimleriyle artık onlar atılması gereken safralardı. AKP hükümeti Ergenekon'da bu tiplerden daha yukarıya gidemezdi, eğer içeri alınan 37 kişi aysbergin yüzeyi idiye, derine inmek AKP hükümetinin işiydi ama haddine mi düşmüştü?

ÖZNE KİM?

B) Halkın seçtiği partiye “gadr edenler” kimlerdir? Tayyip Erdoğan'ın ve hükümetinin üzerinde kurumlar, kişiler mi vardır? Örneğin Fransa'da Sarkozy, Almanya'da Merkel seçilirse, kimse ona gadretmiyor, muhtıra veren merci yok, kapatma davası açan savcı da. Bizde niye öyle olmuyor?

Eğer söz konusu parti bir komünist partisi olsaydı veya hükümet bazı Güney Amerika ülkelerindeki gibi halk güçlerini temsil etseydi, “büyük burjuvazi bırakmıyor” derdik, büyük sermayeden baskının, zor'un geldiğini söylerdik. İyi ama Türkiye'nin en kapitalist, en ultra liberal, en özel sektörcü, en özelleştirmeci, en küreselci partisi söz konusu olunca ona gadredeni burjuvazi diye nasıl niteleyelim?

Genel seçimden tam 2 yıl önce Şemdinli'de ikisi astsubay, birisi itirafçı üç kişinin kalkıştığı, bir kişinin öldürüldüğü saldırı olur, failer oracıkta suçüstü

yakalanırlar, taşıtlarından krokiler, listeler, suikast silahları çıkar. Olay ve failler bu şekilde deşifre olunca son aylarda Hakkâri, Şemdinli ve Yüksekova'da vuku bulan tam 96 olay bıçakla kesilmiş gibi durur. Seçimlerden 1,5 yıl önce Danıştay'da suikast yapılır. Seçime 10 ay kala uluslararası saygınlığa sahip barışsever bir Ermeni gazeteci öldürülür. Genel seçimlerden 6 ay önce C. Başkanlığı seçim süreci başlarken Malatya'da ikisi Türk, biri Alman üç Protestan misyonier işkenceyle öldürülür.

Sonra seçimin ilk turunun yapıldığı akşam muhtıra gelir, onu 367 kararı izler, öne çekilen sandıktan gene Erdoğan çıkar, Nisan sonunda akim kalan C. Başkanlığı seçimi Ağustos sonunda yapılır. Derken, 6 ay sonra C. Başkanı da dâhil olmak üzere 71 politikacıya siyaset yasağı istenir.

Peki, burada belirsiz özneye kullandığımız fiillerin failleri (=özneleri) kimdir. Kimlerdir? Kimlere çalıştığı vuzuha kavuşmamış olan Şemdinli, Danıştay, Hrant Dink ve Malatya olaylarının sanıklarını bir yana ko-yalım.

Eğer, AKP'nin önü kesilmek isteniyorsa, isteyenler kimlerdir? Deniz Baykal mıdır? Yok, o fazla ciddiye alınacak (misyon sahibi) addedilecek bir politikacı değilse, eski YÖK başkanı Erdoğan Teziç midir? Yargıtay'ın emekli ya da muvazzaf başsavcılar Sabih Kanadoğlu, Vural Savaş, Abdurrahman Yalçınkaya mıdır? 1961'de Adnan Menderes ve iki bakanının idam edilmelerine çok sevindiğini yarım yüzyıl sonra ifade ederek hem Yüksek Adalet Divanı denilen o zamanki yargılama kurulunun teşkil ve icra hukuksuzluğunu onaylayan, hem de idamın kalktığı Avrupa'dan geçmişteki başbakan katlini selamlayan –belki de mevcut başbakanı kastederek tahrikte bulunan– Danıştay Başsavcısı Bayan Tansel Çölaşan mıdır? Veya kişi imzasız, makam imzalı 27 Nisan muhtırasını veren komutanlar mıdır? Dâva açan Başsavcırı da, 367 kararını alan hâkimleri de atamış Ahmet Necdet Sezer midir? Kimdir?

Halkın nezdinde, zihninde kimdir?

Bu sorunun yanıtını merak ediyorum. Mademki halk Erdoğan'ı mazlum ve mağdur görüp ona olan oy desteğini arttıracak kadar başbakana bağlıdır ve mademki bu konuda Erdoğan özne değil, nesnedir, etkin değil, edilegendir, peki cümlelerin öznesi kimdir? Bu sorunun önemi şurada: 1980'de sadece iktidardaki parti değil, partilerin tamamı kapatıldığında, yöneticilerinin ve milletvekillerinin tümü yasaklı ilan edildiğinde ve Turan Feyzioğlu hariç diğerleri fiilen ya da gıyaben tutuklandığında halkın buna itirazı olmuş muydu? "Yapılan millî iradeye müdahaledir" diyen kaç kişi vardı?

İSTİKRARSIZLAŞTIRMA

Kendi kendimizi de, başkalarını da kandırmaya ne gerek var: Solda veya sağda politize olmuş kişiler ve kesimler sayılmazsa geniş kesimler 12 Eylül darbesin-

den hoşnut kalmışlardı. Süngülerin gölgesinde memlekete huzur, sükûn(!) gelmişti ya, bu yeterdi. Huzurun gelmesi için 500.000 kişi içeri alınmış, on binlerce kişiye işkence yapılmış, idam sehpaları kurulmuş, sendikalar, dernekler kapatılmış, grevler yasaklanmış, toplu iş sözleşmeleri askerî konseyin emrindeki komisyona verilmişti. Huzur bu muydu?

Toplunun yüzde yüze yakın kesiminin oylarını almış partilerin kapatılması da öyleydi. Kimsenin o partilerin kapatılmasına tepkisi olmadı, elle gelen düğün bayramdı. Nitekim 7 yıl sonra bile Turgut Özal siyasi yasakların kalkmasını referanduma sunduğunda halkın yarısı yasakların kalkmasına karşı oy kullandı, yasaklar kalksın diye Evet oyu kullananlar kıl payı kazandılar.

Yakın tarihin o bir kaç olayını anmamın nedeni, aynı koşulların (benzer bir durumun) hâsıl olması hâlinde "millî irade"nin rafa kaldırılmasına destek gelecek olmasıdır. Kimbilir belki de birilerinin yaptıkları hesap-kitaplar arasında bu da vardır. Adına uluslararası literatürde destabilizasyon (=istikrarsızlaştırma) diyorlar. Kapitalist toplumda istikrarı savunmak solun işi değildir, çünkü istikrar esas olarak sınıf mücadelesine karşı kullanılan bir burjuva kavramdır. Ama Şemdinli provokasyonu, Danıştay saldırısıyla, Hrant Dink suikastıyla güdülen amaç halk ve demokrasi karşıtı bir istikrarsızlaştırma planıdır, pasifikasyon amaçlıdır, ona karşı durmak her şeyden önce solun görevidir.

Sorumuzun ikinci önemi, geçen yıl 27 Nisan'a tepki duyan, 367 hükmünü adaletsiz bulan siyasal kesimlerin ve onların seçmen kitlelerinin, 6 ay sonra Tezkere ve ertesindeki "Ya-ya-ya, Şa-şa-şa" cılıklarındadır. Hem "benim irademe, tercihime, reyime önem vermiyorlar" diye birilerine kızacak, hem de Ya-ya-ya, Şa-şa-şa'dan vazgeçmeyeceksin. Bu bir suçlama değil, sap-tama. Beğensek de, beğenmesek de ülkemizin bir realitesi. Eğer demokratikleşme daha ileri gitmediyse kusuru kendimizde aramalıyız. Dünün solcusu pek çok kimse bugün otoriteryanizmin, devlet tapıncının güdümüne girmişse, emirlerle, yasaklarla toplumun tedip ve terbiye edilmesini çıkar yol görüp alkışlar olmuşsa, önce iğneyi kendimize batırmalıyız.

KUVVETLER AYIRIMI MI, GÜÇ ODAKLARI MI?

Çözümün, Yürütmenin merkezindeki parti ile Yürüt-meyi denetleme hakkına sahip Yargı arasında yattığı söyleniyor. Bir kamu davası açıldı, top siyasetten çıktı, Yargıya intikal etti, hukuk süreci işliyor, prosedürün gereğini yapmak ve adaletin tecellisini beklemek gerekir, deniliyor.

Kim ne derse desin, birçok ülkede Yasamaya (parlamentoya) çoğunluk partisinin veya ittifakının oluş-turduğu Yürütme (hükümet) hâkimdir. Parlamenter sistemlerde hükümetlerin getirdiği yasa ve karar tasarıları Yasamadan geçer. Yürütme çoğunluğa dayandığı için parlamentoya üstündür. Başkanlık sis-temlerinde ise daha üstündür.

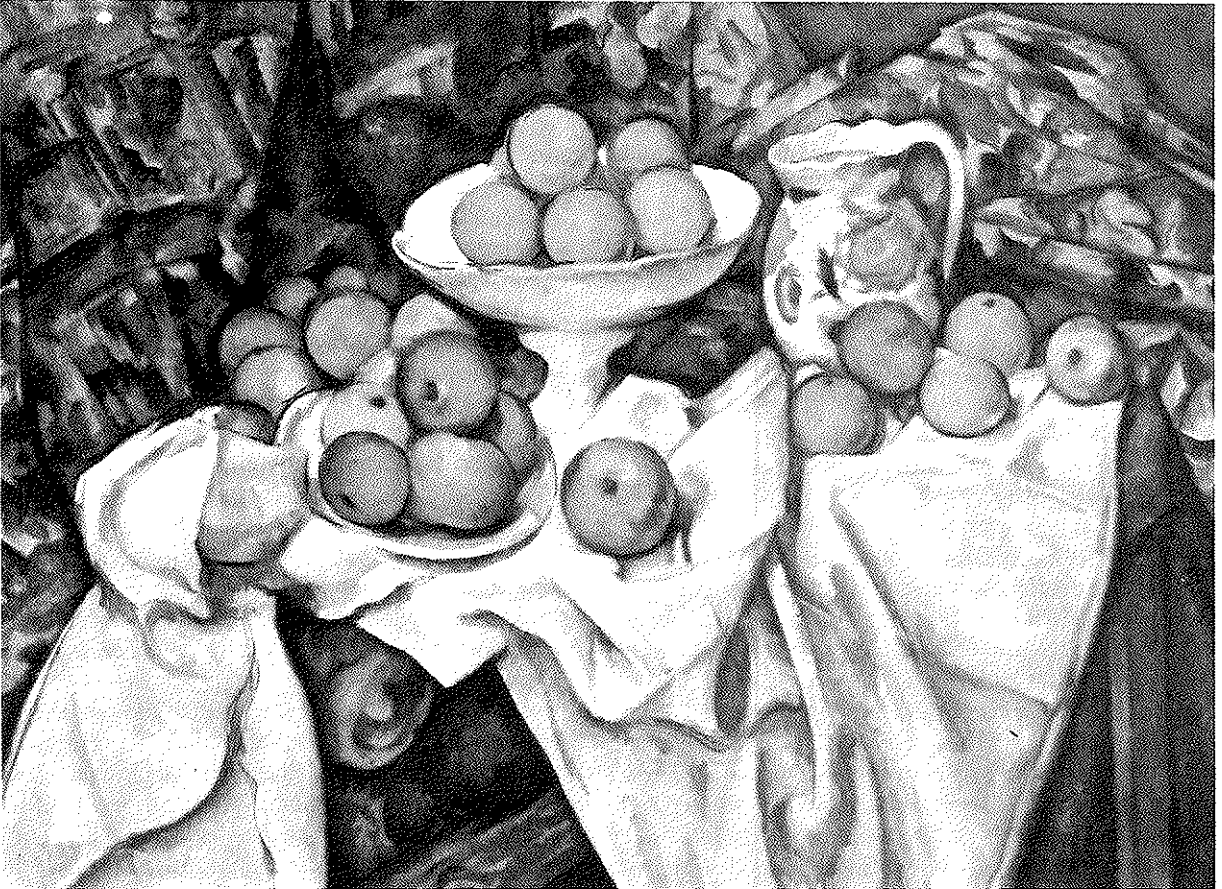
Buna karşılık, Yargı elbette denetleme görevini yapacaktır. Ne var ki, Yürütmeyi murakabe, gerektiğinde muhakeme edecek ve Yasama'nın yasalarına, kararlarına hukuken müdahale edecek kabiliyette bir Yargıdan söz edebilmek için a) evrensel normlara uygun bir anayasanın bulunması, b) Adalet mekanizmasına Yargı erkinin hâkim olması gerekir.

Öyle bir siyasi durum düşünün ki, Yürütme heterojen: Bir kolu (kılıç tutanı) diğerine (Yasamaya hâkim olanına) karşı, aynı zamanda Yasama içinde muhalefet ve Yürütme hiyerarşisine tâbi değil. Ona ister bağımsız deyin, ister özerk deyin, özel ve özgül bir konumu var. Bu olgu geleneksel olarak böyle gelmiş. Sözü edilen özgüllük ona memleketi kurtarmak için icabında yürütmeyi de, yasamayı da uhdesine alma öncelliğini vermiş, Nasıl vermiş, niçin vermiş, orası önemli değil, herkes durumu veri kabul ediyor, bu böyledir, bizim orijinalitemizdir diyor, hâтта, "Maazallah böyle olmasaydı biz ne yapardık!" bile diyor.

METEOROLOJİ GENEL MÜDÜRÜ

12.9.1980 darbesinin Gen. Kur. Başkanı Kenan Evren'e, "Genel Kurmay Başkanı da Meteoroloji Genel Müdürü gibi bir devlet memurudur, Yürütmeye tâbidir," demişlerdi de, pek hiddetlenmişti, "Gen. Kur.

Bşk. ile Meteoroloji Gen. Md.nü nasıl bir tutarsınız, ikisi aynı şey mi?" demişti. Tepkisinde haklıydı, bir ülkede "Meteoroloji Genel Müdürü'nün" Yasamaya muhtıra verdiği, "Parlamento görevini yapamıyor, böyle giderse cumhuriyeti korumak ve kollamak için idareye el koyarım," diyerek kendine tâbi bir hükümet kurdurduğu, parlamentoyu kapatmasa bile kendi vesayeti ve buyruğu altına aldığı -bu süreçte en büyük anlayışı da kendi devirdiği "sakıt başbakan" Demirel'den gördüğü (12 Mart)- onun da yetersiz kalacağını düşündüğü yerde parlamentoyu bütün bütün feshettiği, yasama yetkilerini Genel Müdür ve yardımcılarında oluşan bir genel müdürlük konseyi uhdesine aldığı ve siyasetçilere dönüp, "Meclis'te 450 kişiydiniz, bir de senatonuz vardı, ama 670 kişi kanun çıkartamıyordunuz, C. Başkanını bile seçemiyordunuz, bakın, biz 5 kişiyle memleketi ne güzel yönetiyoruz" dediği (12 Eylül), o kadarla da kalmayıp, "Alın size bir anayasa yaptım, artık buna tâbi olacaksınız" diye topluma bilinmedik bir zamana kadar çerçeve empoze ettiği nerede görülmüştü? Şili'de mi, Arjantin'de mi, Yunanistan'da mı, Tayland'da mı, Togo'da mı, nerede? Meteoroloji Gen. Md. de, Devlet Su İşleri de, Karayolları da Yürütmeye bağlıydılar, ama ne Yürütmenin üstüne çıkabiliyorlar, ne de Yasamaya muhtıra verebiliyorlardı.

Natürmord Elmalar ve Portakallar. 1895-1900

KİM MUHALEFET, KİM İKTİDAR?

Garabete bakınız ki, 5,5 yıldır hükümette olan partinin başkanı muhalefetteymiş gibi konuşuyor, hatta arada bir “beyaz gömleğe” bile hazır olduğunu söylüyor. Bahsettiği beyaz gömlek hastane gömleği değil, sehpa gömleği, zira ana muhalefet partisi lideri ona idam imasında bulunmuş. Muhalefet başkanı böyle konuşma cüretini nereden buluyor? Nasıl oluyor da, parlamentoda muhalefetteyken, ülkede iktidarmış gibi davranıyor, rakibine tehdit savuruyor, bağırıp çağırıyor. Yasama azınlığı sadece Yürütmeyi tehdit etmiyor; 367 vakasında da görüldüğü gibi “367 kararı geçmezse çatışma çıkar” diye Yargıya da aynı pervasızlıkla göz dağı verebiliyor. [367 kararı geçti, ama önlemek istediği şahıs gene de o makama çıktı? Çatışma çıktı mı? Çıkmadı. Fakat azınlık partisinin başı geçen Ocak ayında türban meselesi Meclise gelince tekrar aynı tehdidi savurdu.]

Kim iktidar, kim muhalefet zaman zaman karıştırıyoruz. Yasamanın çoğunluk partisi hükümettedir ama muhalefetmiş gibi konuşmaktadır, azınlık partisi muhalefettir ama en hayati konularda iktidar gibi kelimeler kullanmaktadır. İktidar kelimesi kudret’ten geldiğine göre, çoğunluk partisinin hükümeti neye karşı kudretsizdir, azınlık partisinin başı niçin kudretlidir?

Ortada hem Yürütme, hem Yasama bakımından üstünlük sağlamaya çalışan iki odak var. Tabii ki, sorun birbirinden bağımsız iki Yürütme kolu ile Yasama arasındaki ilişkilerden/çelişkilerden ibaret değil.

Madem kuvvetler ayırımından söz ediyoruz, bir de Yargı var. Her iki kolun da dışında durması gereken Yargının tercihi var. Oysa Yargının Yürütmeden hesap sorabilmesi, onu murakabe edebilmesi için iki koldan birisini seçmemesi gerekir. Her iki durumda da demokrasi mülül demektir.

GENEL OY

Kuvvetler ayrımı Avrupa’da burjuvazinin yükselmesi, monarşinin sınırlandırılması sürecinde ortaya çıktığına göre üç asırdan fazla bir geçmişe sahip. Batı’da burjuva devrimi sürecinde doğmuş, bugün evrenselleşmiş, genel kabul görmüş. Ama Locke’dan, Montesquieu’den bu yana çok yol katetmiş. Orada kalmayıp gelişme göstermiş. O süreçte en önemli rolü tarih sahnesine çıkan işçi sınıfının yüz elli yıllık devrim ve demokrasi mücadelesi oynamış. Buna rağmen sistem, kulağa hoş geldiği, kolaycılık ifade edildiği ya da mekanik tarzda dile getirildiği kadar yalın ve sorunsuz değil. Bizde zaten hiç değil, ama beşiği Batı’da da değil.

Kuvvetler ayrımı her şeyden önce temsili demokrasiye, genel oya dayanıyor. Ne var ki, serbest genel oy demokrasi için gerek şart, fakat yeter şart değil. Birinci problem burada karşımıza çıkıyor, çünkü genel oy önemli, ama nasıl tecelli ettiği daha önemli. Çalıştıran (mülkiyetli) sınıf ve zümrelerin siyasi temsilcileri ile

çalışan (mülkiyetsiz) sınıfların çıkarlarının genel seçimlerde eşitlikçi ve adil bir yarış içinde olduklarını ileri sürmek kabul edilemez bir çarpıtma: Yönetenler açısından yanıltma, yönetilenler açısından yanıltma.

Medyayı elinde tutan ve en fazla parası olan partiler ile o olanaklardan yoksun emekçi siyasetler genel oyda nasıl eşit görülebilirler? Bu bakımdan, genel oyun nasıl yansıdığını, siyaseti, ülkenin kaderini hangi koşullarda, ne kadar belirlediğini akılda tutmadan öykünmesini yapmak yanıltıcı olur.

TEMSİLİ DEMOKRASİ VE YURTTAŞ HAREKETİ

Örneğin Avrupa’da genel oy vardır, parlamento vardır, eyalet meclisleri vardır, diğer yerel yönetimler demokrasisi vardır, ama son 10-15 yıldır sosyal haklar durmadan budanmaktadır. Hangi emekçi kişi, aile yardımının, kira sübvansiyonunun, işsizlik parasının, çocuk zammının düşürülmesini, cebinden ödediği sağlık harcamalarının artmasını, kendisine sunulan çeşitli sosyal hizmetlerin daraltılmasını, işyerlerindeki çalışma koşullarının geriye gitmesini, işgücünü yoğunlaştırılmak için gündelik çalışmalarda işverenin kendi lehine düzenlemeler ve kısıtlamalar yapmasını kabul eder? Bütün o olumsuzluklara boyun eğmenin toplumdaki anti-komünist önyargılarla, sol karşıtı koşullanmalarla bir ilgisi yok. Ve büyük bir pişkinlikle reform adı altında cendere haline gelmeye başlayan o kısıtlamaların hepsi çalışanların oy verdiği partiler aracılığıyla yapılmaktadır. Eskiden –çok değil, örneğin 20 yıl önce— o tür teşebbüslere karşı insanlar sokağa dökülürlerdi, grevlere çıkar, meydanlara inerlerdi. Bugünse, artık güçlü sendikalar yok, sendikal hareket yetersiz, işçilerin, çalışanların kitle eylemleri etkisiz.

Demek, genel oy önemliymiş, ama tuttuğunu koparan ve gericileşmeye karşı koyan emekçi örgütleri, yurttaş kuruluşları daha önemliymiş. Ultra liberal AKP % 47 oy alır, tıpkı Avrupa’daki benzerleri gibi “reform” adı altında (sosyal güvenlik reformu diyerek) kısıtlama yapmaya kalkışır, hem mevcut kör topal “sosyal devlet”in sosyalliğini büsbütün budamak, hem de işverenlerin lehine, işçiler aleyhine akıl almaz değişiklikler yapmak ister, oylarına güvenerek toplumun kendisine itaat edeceğinden emindir, ama hiç beklemediği şekilde gelen bir günlük protesto eylemi bile geri adım attırmaya yeter, tasarımı çeker, sendikalarla masaya oturmayı kabul eder. Başsavcının kapatma davası siyasete bomba gibi düşerse, gündemi değiştirmese, çalışanlar meslek kuruluşlarıyla ne % 47’yi dinleyeceklerdir, ne de başbakanın nutuklarını.

Gelgelelim, seçimden seçime gündeme gelen genel oyun ötesine “sivil toplum” dediğimiz örgütlü yurttaş inisiyatifleriyle geçmek ve temsili demokrasiden daha ileriye doğru gitmek için doğrudan ve katılımcı demokrasi biçimlerinin hayata geçirilmesi ile, otorite hastalarının genel oyu (temsili demokrasiyi) reddetmeleri taban tabana zıttır.

GÖBEĞİNİ KAŞIYAN ADAM VE OTORİTE

Biz, genel oy yetmez deriz, onun yanı sıra ileri demokratik yöntemler ve içerikler öngörürüz, otorite tutkunları tam tersine genel oyu fazla bulurlar, “göbeğini kaşıyan adamın oyuyla okumuş-yazmışın oyu bir tutulamaz” buyururlar. Biz, göbeğini kaşıyan adam seçimden seçime oy vermekle yetinmesin, örgütlensin, hakları, çıkarları için mücadele ve müdahale etsin, ülke gündeminde de, kendi sorunlarının çözümünde de söz ve karar sahibi olsun deriz, göbeğini kaşıyan adamın gelişmesi, etkinleşmesi, yöneten/yöneten çelişkisinde ilelebed yönetilen kalması, yönetmeyi öğrenmesi için daha gelişkin demokrasiyi, katılımı, insan haklarını önkoşul görürüz, otoriteryenler “göbeğini kaşıyan adam henüz demokrasiyi hazmetmemiştir, bu millet sopayla adam olur, biz memleketi sokakta bulmadık, onu muasır medeniyetler seviyesine çıkardığımızda göbeğini kaşıyan adam da “adam olacak”, medenileşecek, göbeğini kaşıymaktan vazgeçecek, bizim gibi oy kullanacak” derler.

Göbeğini kaşıyan adam bidon kafalı olunca onun seçtiği Yasama organı varil kafalı olur; bazen geleneksel, bazen postmodern darbelere, bazen da muhtıralara müstahaktır. Gerçi, Yasamayı Yargıyla frenlemek, Yargıyı işletmek normal prosedürdür, ama öyle bir durumlar ortaya çıkar ki (27 Nisan 2007’deki gibi) Yargıyı da uyarmak, işi sağlama almak gerekir.

Yargının en üst birimindeki adalet dağıtıcılarını atayan merci hangi bilgilere, verilere dayanarak onları seçmiştir, bilinmez! O makamın o kadar çok kimseyi tanınmasına imkân olmayacağı için onların ehliyet ve ferasetleri konusunda bilgi sahibi olanlara başvurulacaktır. Bunlar istihbarat birimleridir. O birimler birer yürütme birimidir, normal halde yürütme merkezine bağlı olmaları gerekir, ama otoriteryanizmde işler böyle işlemez: İstihbarat nitelikli yürütme birimleri kendini devletin aslı sahibi gibi sayan, devletin yüksek çıkarları için kendisini tüm kurumların üstünde gören başka yürütme organları gibidirler. En üst Yargıya atanacak zevat bu şekilde belirlenir.

Yasama, Yürütme ve Yargı ayrıdır, ama Yargının en üstü bir kısım yürütme organları tarafından tensip edilmektedir. Böyle yapılmasını da hangi koşullarda imal edildiği herkesçe mâlûm anayasa öngörmektedir.

Kendi portresi 1879-1882

Fakat kimse anayasanın kimliğini, niteliğini tartışmamakta, kestiği parmak niçin acı-mazmış diye sormamaktadır.

CEBECİ DİKİMEVİ

Orgeneral Kenan Evren eski anayasa için, “Bize çok bol geliyor!” demiş, 1982 gıy-sisini diktirmişti. O anayasa daha sonra neresinden ne kadar çekştirilirse çekştirilsin, hâlâ Cebeci Dikimevinin otoriter-totaliter karakterini taşıyorsa ve ona uyacak şekilde Yargıya yargısal erk hâkim olmuy-orsa, yürütmenin içinde yer alması gereken bazı erkler müdahale ediyorlarsa, fikri ve siyasi olarak yön veriyorlarsa, yani işe Rûfailer karışıyor, o takdirde, kuvvetler bir-birinden ayrı olmak şöyle dur-

sun, birbirlerinin içine girmiş, hâtta kördüğüm olmuş demektir.

Rivayet olunur ki, Makedonyalı İskender sarmaşık-lardan oluşmuş Gordiyon kördüğümünü kılıcıyla çözmüş. Ama tevatür her zaman hakikate uymuyor, kılıç her zaman kördüğümü çözmiyor, bazen kendisi kördüğüm yaratıyor. Düğümü kesip parçalamak marifet değil, çözmek bu değil, kılıçla çözmezsiniz, sarmaşıkları yok edersiniz. Düğüm kaba kuvvetle değil, maharetle, akıl, ilke ve yöntemle çözülür.

ORTAK AKIL

Siyasette zaman zaman bazı terimler öne çıkarlar, gün-cellik kazanıp pek sık tekrarlanırlar. Çoğu kez yaldı-zlıdır, kulağa hoş gelirler, değişik sosyal veya politik kesimler tarafından muz niyetine kullanılırlar. Ve çok tekerlenen her terim gibi kısa zamanda içleri boşalır veya anlamları zaten muğlaktır da tekrarlına tekrarlına hepten kavramsızlaşırlar.

Son günlerin moda kelimesi “sağduyu.” Fikirlerin iyi ifade edilmesi için kelimelerin, terimlerin doğru kul-lanılmasına, içeriklerinin net anlatılmasına ve anlaşıl-masına inananlardanım. Bu nedenle, şu sağduyu kelimesi üzerinde durmakta yarar var. Sağduyu’yla neyin kastedildiğini çok iyi bildiğimizi zannetsek bile ben bu haliyle kelimenin iyi anlaşıldığından emin değilim.

Sağduyu terimi TDK uzmanları tarafından ortaya atılırken, Osmanlıca’dan Türkçeleştirilmemiş, Batı dil-lerinden tercüme edilmiş ve yanlış tercüme edilmiş, dolayısıyla ortaya bir belirsizlik çıkmış.

Birincisi, duyu kelimesi genellikle duygu çağrışımı yapıyor veya olduğu gibi alırsak, biyolojideki “Beş

Duyu” daki gibi duruyor. İkincisi, söylenilen bu duyu’nun niçin “sağ”duyu olduğu belli değil. Muhtemelen dinde sol’un olumsuz, sağ’ın ise kutsal, uğurlu anlamında olumlu bir anlam taşıması nedeniyle kelime koyucular o duyu’yu olumlu kılmak için onu öyle nitelemişler. [Can Yücel aynı nedenle olsa gerek sağduyu kelimesini sevmezdi, sağduyu yerine solduyu derdi.]

Sağduyu’nun eski dildeki karşılığı “aklıselim” = doğru akıl, sağlam akıl idi. Yani kavramın duyguyla veya duyu’yla ilgisi yoktu, etimologlara göre Osmanlıca’ya 19.yy.da girmişti. Batı dillerinde “sensus communis” şeklindeki Latince kökenden, Fransızca’da “sens commun”, İngilizce’de “common sense” olmuş, her üçü de ortak akıl, demek, Fransızca’da ayrıca “iyi akıl” anlamında “bon sens” var. Almanca’da ise tamamen aynı anlamda “Gemeinsinn” –veya “gesunder Verstand” (sağlıklı akıl)– deniliyor. Çevirilerde o terimlerin hepsi Türkçe’ye “sağduyu” diye aktarılıyor. Oysa yalnızca Osmanlıca’daki değil, Batı dillerindeki karşılıkları da akılla, mantıkla, idrakle, anlayışla ilgili. Ama “sensus”, “sens” veya “sense” o aynı zamanda “duyu” anlamına geldiği için TDK’nın bulduğu sağduyu yanlış bir tercümeyle kurban gitmiş olmalı. Şu halde sağduyu kelimesini duyu, duygu olarak değil, ortak akıl, genel akıl veya basitçe akıl diye anlamalı, öyle kullanmalıyız.

Kendisine sivil toplum kuruluşu diyen yedi örgüt ve arkasından medya yaşanan siyasal krizde sağduyu kelimesini “yoksa”, “aksi halde” gibi tehlike uyarısı anlamında kullanıyorlar. O tehlike nedir? “Eğer sağduyu gelmezse arkasından darbe gelir,” demek istiyorlar, yani sağduyu uyarıları, çağrıları mevcut bir tehlikeden çok, tehdidi işaret ediyor. İşte kulağa hoş gelen ama içeriği muğlak kalan sağduyu kelimesini bir yana koyup akıl veya ortak akıl kelimesiyle düşünmemiz bunun için önemli.

Kendi portresi. detay

SORUN AKP İLE CHP ARASINDA DEĞİL Kİ

Ortak aklın söz konusu olabilmesi için önce ortak ilkelerin, ortak kabüllerin var olması gerekir. Eğer bunlar yoksa boş konuşulmuş, zevzeklik yapılmış olur. O kadar olur ki, medyamızın sağduyu’lu birçok yorumcusu sağduyunun ortaya çıkması için AKP ile CHP arasındaki ilişkilerin yumuşamasını, Tayyip Erdoğan ile Deniz Baykal’ın bir araya gelerek konuşup anlaşmalarını öne-riyorlar. İnsan ister istemez koca koca adamlar bu kadar saf olamayacaklarına göre, acaba çocuk mu kandırıyorlar, yoksa TV’lerdeki saatlerini, gazetelerdeki sütunlarını doldurmak için mi öyle diyorlar, diye sormaktan kendini alamıyor.

Sorunun AKP ile CHP arasındaki gerilim olmadığını masallardaki Sağır Sultan bile biliyor. CHP sadece AKP’nin şekli muhababadır, ortaya çıkan krizde taraflardan birisi AKP hükümetidir ama karşısındaki CHP değildir, bazı temel devlet kurumlarıdır: TSK’dır, Yargı’dır, Üniversitedir, vesaire. Saygınlığını yitirmiş CHP ancak o kampın bir rüknüdür, diyelim ki siyasi partiler arenasındaki bir sözcüsüdür. Ve o arenanın (siyasi partilerin ve onların oluşturduğu parlamentonun) esamesinin kaç olduğu son krizde daha iyi görülmüştür. Temsili demokrasinin belirleyicisi olması gereken yasama organının üçte ikisini oluşturan iki parti ka-patılma tehdidiyle felç halindedir. Geriye üçte biri oluşturan CHP ve MHP kalmaktadır: [Hayret, o kesimler 22 Temmuz seçimleri öncesinde bu iki partinin koalis-yonunu öngörüyorlardı, ama seçmen o iki partiye üçte bir temsil hakkı verince, göbeğini kaşıyan, bidon kafalı adam oldu. Sonuç öyle çıkmayınca, genel oy dışındaki mekanizmalar harekete geçirildi.]

GENEL OYA VE YARGIYA MÜDAHALE

Biz hangi ortak ilkelerden söz edebiliriz?

Reddedilen AKP ve DTP değildir, yasama organıdır, genel oydur. Elbette demokrasi kavramı söz konusu olduğunda genel oy her şey demek değildir. Ama genel oy ancak halkın özerk kurumlarının belirleyicilik kazanmasıyla, doğrudan demokrasi için kurum ve yöntemlerin inisiyatif sahibi olmasıyla aşılabılır. Kavga eğer temsili demokrasi ile doğrudan demokrasi (örgütlü ve özgür halk) arasında olsaydı bu kriz ileriye doğru bir açılımı ifade ederdi, oysa şimdiki krizde genel oya karşı, daha ileri bir demokrasiyi ve halkın özerk kurumlarını öngören bir atılım yoktur, tersine, ortada genel oyun tepeden inmece ve geleneksel baskıcı reddiyesi vardır.

Olay temsili demokraside Yargı’nın yerinin evrensel demokratik hukukla belirlenmesi değildir, devletin genel oy üzerindeki gücünün arttırılması

amaçlanmaktadır. Genel oya (parlamento çoğunluğuna) dayanarak o otoriteyi (iktidarı) paylaşan mevcut AKP hükümetinin ve devamının otorite (devlet erki) içindeki payı sınırlandırılmaktadır. Daha şimdiden (iddianame verilir verilmez) bu kısıtlama yapılmıştır, iddianamenin oy birliğiyle kabulü ve davanın başlamasıyla bu sınırlama pekiştirilmiştir. Yani ilk elde bu kadarıyla bile amaç hasıl olmuştur. Medya hemen, "Hukuki süreç başlamıştır, AKP gitsin savunmasını yapsın, hesap versin, eğer yargı onu beraat ettirirse ne âlâ, ettirmezse şeriatın kestiği parmak acımaz, hukuka saygı göstermek gerekir," demektedir. Bu sav da bir içtensizliktir, zira 11 üyeden 8'i militan politik misyonunu besbelli gördüğümüz Ahmet Necdet Sezer tarafından atanmış bir kurul mu adalet dağıtacaktır? Gene aynı güçler tarafından Sezer eliyle atanmış Başsavcı ile öteki 8 üye arasında politik bir fark mı vardır ki hukuk bekleyelim?

Sağduyu sakızını çiğneyenlerin AKP'nin muhatabını CHP gibi göstermeleri içtensizliğine ek olarak besbelli ve basbayağı siyasal olan bir dâvada hukukun "üstünlüğü"nden söz edip durmaları bir başka samimi-yetsizliktir. Onlar -Marksist olmasalar bile- pekâlâ bilirler ki, siyaset üstü (sınıflar ve zümreler üstü) soyut ve saf bir hukuk kavramı yoktur. Görülen bir trafik davası mıdır, bir cinayet vakası mıdır veya borçlar hukuku mudur ki, hukuk tarafsız (tarafklar üstü) olsun? Siyasi parti kapatmak siyasal bir olay olacak, ama ona bakan mahkemenin kararı siyasal değil, hukuki olacak, siyaset üstü olacak, öyle mi? Hem de hangi yöntemle? Savcıyla heyetin aynı siyasal otorite tarafından belirlenmiş olmasıyla. Bozacının şahidi şıracıymış! "Hukukî süreci rahat bırakalım, AKP hukukî kararı beklesin," diyenler bu kadar saf olmadıklarına göre, insan kandırmaktadırlar, sahtekârdırlar. Ama onların asıl bölnlükleri halkın bu yavelere inandığını sanmalarındır. Oysa herkes (ister AKP'li olsun, ister Kemalist, ister ülkücü ya da bilmem neci) gayet iyi bilmektedir ki zarlar atılmıştır. Kemalistler tabii ki "AKP kapatılacak, kapatılmalı" diyerek siyasi tercihleriyle düşünüp davranmaktadırlar, AKP yandaşları, "Seçtiğimiz parti kapatılacak, bize rahat vermeyecekler," demektedir. Ülkücüler ise "Tayyip Erdoğan, Abdullah Gül ve AKP'nin as Kadrosu siyaset yasağı yesin, ama parti kapatılmasın diyerek niyetini ortaya koymaktadır. [Başsavcı, "Ocak'taki uyarıma uyulup türban düzenlemesi Meclis'ten geçirilmeseydi dâvayı açmayacaktım," dediğine göre, türban meselesinde atak yaparak oynadığı rolle MHP'nin Tayyip Erdoğan'ı -Deli Dumrul misali- provokasyona getirdiği düşünülebilir, Erdoğan türban konusundaki düzenlemeyi MHP'nin girişiminden sonra ele aldığını söylemiştir. Fakat yaptığı MHP'nin yanına kalmaz, sandık ötesi kombinezonlarda yer almayacaksa, 71 AKP'linin yasaklanmasına verdiği onayın karşılığını sandıkta görür.]

Kısacası, andığımız yaklaşımların, tercihlerin hepsi tamamiyle siyasidir. Kimse kalkıp minareye hukuk

kılıfı aramasın, namevcut bir "bağımsız hukuk"tan bahsetmesin, birilerinin o yalanlara kandığını zannetmesin.

Ziya Paşa'nın dediği gibi, "Sen herkesi kör âlemi sersem mi sanırsın?"

"TECRÜBEYİ TECRÜBE ETMEK AHMAKLIKTIR"

Mevcut durumda, otoriterlerin genel oy üzerine koyduğu ambargonun en vahim hali Kürt seçmenler üzerinedir. Düşününüz ki, kapatılması öngörülen DTP ve AKP Urfa, Diyarbakır, Mardin, Siirt, Şırnak, Batman, Bingöl, Bitlis, Muş, Siirt, Van, Hakkâri ve Tunceli gibi ulusal demokratik taleplerin ve kitlesinin yoğun olduğu illerde oyların yüzde 90'ından fazlasını almışlardır. Şimdi lütfen söyleyiniz: Asimile olmamış Kürt seçmen ne düşünecektir? Bu ne biçim demokrasidir? Ne var ki, bölgede genel oy'un üzerinde Yargı(!!) ipoteği gelmiştir, ama son haftaların olaylarının da gösterdiği gibi oradaki siyasi dinamikler genel oyu çoktan aşmıştır. Böyle olduğu içindir ki, tıpkı 2005 Kasım'ında Şemdinli, Yüksekova olayları sırasında olduğu gibi, bu kez de insanların üzerinde F-16 uçurulmuştur.

Parti kapatma girişiminin siyasal önemi soruna siyasal ilişkiler yoluyla çözüm aramanın zaten açık olmayan kapılarının büsbütün kapatılmasıdır. Görüşme-konuşma-tartışma gibi barış yönteminin başlatılması için illa ki daha fazla acılar mı çekilmeli, daha üzücü olaylar mı yaşanmalıdır? Çeyrek asırdır yaşananlardan ders alınmadıysa, ne zaman alınacaktır? Gorki'nin ünlü bir sözü var: Tecrübeyi tecrübe etmek ahmaklıktır, der. Bizdeki öyle bir ahmaklık ki, nice cana, mala, paraya... acıya, yıkıma, gözyaşına mal oluyor. Yani, tecrübeyi tecrübe etmek bu kez felakettir. Ona sadece budalalık demek de azdır.

Üstelik o kadar felakettir ki "şeriat gelecek" diye korku yayanlar gün gelir şeriatın gelmesinde bizzat başrolü oynayabilirler, çünkü şeriat gelirse faşizm altında gelir, iyi kötü var olan demokratik ve çoğulcu ortamda değil. Savaş, felaket, ekonomik yıkım ve zorbalık altında yetişecek yeni kuşakların sarılacağı şey dinci milliyetçilik olur.

Ortak akıl için önce ortak değerlerin olması gerekir. Bu ise demokratikleşmedir. Ama en özlü ifadesini gazeteci İlhan Selçuk'un sözlerinde bulduğu gibi Kemalistler laiklik için demokrasiden vazgeçilebilir diyorlar. Önce şeriat geliyor, laiklik elden gidiyor lâflarıyla korku siyaseti yaparak, onun üzerine de laiklikle demokrasiyi karşı karşıya bina ederek demokrasiden vazgeçip askerî müdahale çağrısı yapanların asıl kendileri ülkeyi şeriata varacak yola sürüklüyorlar.

Can Yücel "Bizde kuvvetler ayrımı vardır: Kara Kuvvetleri, Hava Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri" derdi. Toplum kendi sivil kuvvetlerinin yapacağı işi silahlı kuvvetlere havale ettiği müddetçe Can Yücel'in bu sözü vecize gibi anılacaktır.

İnkılap'ın Yüzyıllık Kısır Döngüsü

Tevfik Cavdar —

Baykal ve birçoğları (TÜSİAD dâhil) rejim, yani düzen tehlikede diyorlar. Hangi düzen? Benim bildiğim, 1908'den 2008'e Türkiye'nin "düzen"i serbest piyasaya dayanan liberal ekonomi yaklaşımının belirlediği rejimdir. Bazen faşizme kayılmışsa, o da kapitalizmin bir türevi değil midir?

Bir Vakko eşarbına indirgenebilecek "Türban" a takılıp kaldık. Cumhuriyet'in, demokrasinin, özgürlüğün, eşitliğin, kardeşçe dayanışmanın sadece bir başörtüsüne özdeş kılındığı "saçma ve abes" diye niteleyebileceğimiz garip bir çekişme döneminden geçiyoruz. İktidar din adına dört elle sarıldığı "Türban"ı kızların eğitim özgürlüğü, fırsat eşitliği perdesi arkasında savunurken CHP'de odaklaşan muhalefet kanadı ise "Laik"lik ilkesini koruma adına, Cumhuriyetin temel ilkelerinin dinamitlendiği savıyla TBMM'nden 411 oyla geçmiş olan iki anayasa maddesine karşı çıkıyor. Tarafların bütün tezleri temelsiz. Ne var ki bu temelsizliği açıklamak için yüzyıllık "Türk İnkılâp" sürecini irdelememiz gerekecek. 1908 – 2008 dönemini kapsayan inkılâbımız dikkatli bir gözle ele alınırsa bugünkü tartışmaların ne denli içi boşaltılmış kavramlara dayandığı fark edilecektir. Bu nedenle bir kısır döngüye dönüşmüş olan yüzyıllık "Türk İnkılâbı" süreci üzerinde durulmadan günümüz sorunlarının gerçekçi bir analizini yapamayız.

Eğitim programlarında yer alan "Atatürk ilke ve inkılâpları" derslerinde Türkiye'deki dönüşümlerin miladı 29 Ekim 1923 olarak vurgulanır. Bu yaklaşım yanlış değil noksandır. Şöyle ki Türkiye'de siyasal ve ekonomik düşüncedeki dönüşümleri 1860'lara kadar uzatmamız gerekir. Mecmuayı Fünûn'da bilimsel ilerleme ele alınırken, Yeni Osmanlı'lar da (Şinasi, Namık Kemal, Ebüzziye Tevfik, Ziya Paşa, vb.) daha özgür, siyasal katılımı içeren düşünceler temelinde "meşrûti" düzen isteklerini dile getirmişlerdi. Onları Birinci Osmanlı Meclisi Mebusân'ının süresiz tatil edilmesinden sonra "Jön Türkler" izledi. Düşünsel boyutta kalan bu mücadelenin silahlı eyleme dönüşmesi Talat Bey ve arkadaşlarının gereğinde silahlı kalkışmayı da göz ardı etmeyen bir gizli cemiyeti 1906'da Selanik'te kurmaları ile mümkün

olmuştur. Dr. Bahattin Şakir'in aracılığı ile Selanik'teki gizli cemiyet Avrupa'da faaliyette bulunan İttihat ve Terakki ile irtibat kurmuş ve onun yurt içindeki örgütü olarak çalışmaya başlamıştır. 24 Temmuz 1908'de İkinci Meşrûtiyet'in ilanı ile sonlanan bu hareketi gerçekleştiren kadrolarla Milli Mücadele'yi başarı ile sonuçlandıran kadrolar aynıdır. Bu asker – sivil aydınların oluşturduğu inkılâpçı kuşağın mensupları arasında askerlerin deyimiyle sadece kıdem farkı vardır. Bundan ötürü düşünsel dönüşümden eyleme geçişin 1908'deki başarısı "Türk İnkılâp" sürecinin de milâdı sayılmalıdır. Hüseyin Cahit'in bir başyazısında altını çizdiği gibi inkılâbın miladı 24 Temmuz 1908, doruk noktası ise 29 Ekim 1923'dür. Yani zaman zaman pek övündüğümüz, vazgeçilmez ilkeleri bünyesinde taşıdığını varsaydığımız bu "İnkılâbı Kebir (!)"i gerçekçi bir yaklaşımla değerlendirebilmek için 1908'le 2008'deki Türkiye'nin fotoğrafını karşılaştırmamız gerekir. Kuşkusuz bu fotoğrafta nicel bazı gelişmeler tespit edilecektir ama, bu nicelik değişimi görecedir, ülkenin nitel yapısında önemli sayabileceğimiz hiç bir farklılık yoktur. Şöyle ki:

► 1908'de Osmanlı İmparatorluğu genel çizgileri ile bir "Yarı Sömürge" görünümündeydi. Bugün de ekonomik ve siyasal anlamda ABD ve AB'ye bağımlı bir yapıdadır. 1908'de Dünyu Umumiye ekonomik politikanın yönünü belirliyordu, bugün de IMF ve küresel kapitalizmin GAT, GATS, MAI, vb. gibi kurumları aynı işlevi yapıyor. Kapitülasyonlar kalktı ama AB Gümrük Birliği aynı görevi görmektedir.

Yoksulluk yoğunluğunu ve ağırlığını aynı şiddetle devam ettiriyor. İstihdam yaratmadaki yetersiz politikalar aynen sürüyor.

► Sosyal güvenlik sistemi, 1908'deki yaygın imarethane ve Darülaceze, Darüleytam yaklaşımla-

rının nisbî boyutlarında. Sadaka ya da inayet yaklaşımları egemen.

► Eğitimde okur – yazarlık oramı açısından belirli bir düzeye ulaşmamıza karşın nitelik olarak önemli bir aşama söz konusu değil. Okullarımızın ısıtma, araç – gereç gereksinimini bile karşılayacak ödenek bulunamıyor.

► Şeyhül İslam yok, fakat onun yerine fetva veren Diyanet İşleri Başkanlığı var.

► Yusuf Akçura'nın üç siyaset biçimi aynen etkinliğini koruyor. İslami ve Türkçü çizgi etkisini artırıyor. Buna karşılık, Osmanlılık yerini AB ve ABD'de somutlaşan Batılı bir yaşam biçimine, ya da sorgulamadan hayranlığa bırakmış.

► Sanayi ve finansman hizmet sektörüne, hattâ medyaya kadar uzanan bir yabancı sermaye egemenliği ile 2008 Türkiye'si 1908'e âdeta meydan okuyor.

► Bütün bunların ötesinde 2008 Türkiye'sindeki toplumsal çözülme ve metâlaşma 1908'i aratacak düzeye erişmiş durumda.

Yüzyılı süren bir inkılâp sürecinin vardıgı nokta bu. 1909'un 31 Mart'ına 2008'de neredeyse yaklaştık. Oysa başlangıçta ne kadar coşkuluyduk. On yılda "demir ağlarla ördük yurdu" diye göğüslerimiz kabarıyordu. Bir asır sonra geldiğimiz nokta: Tüban! Tam anlamıyla bir kısır döngü. Şimdi tartışmamız gereken soru şu: "Nerede hata yaptık?"

1908'den günümüze sürüp gelen, her zaman çeşitli mercilerde âdeta kutsanan bu inkılâp hangi dönüşümleri yaşama geçirmiştir? Bu dönüşümleri şöyle gruplandırabiliriz:

- Monarşi ve şer'i kurumların sönümlenmesi
- Yasal çerçevenin kapitalist gelişmiş ülkeler hu-

kukuna uyumlanması

- Batıdaki yaşam biçimine yönelik dönüşümler
- Kültürel çizgide batı kültürünün rol modeli olarak kabulü
- Demokrasi çabası

Ne var ki köktenci diyebileceğimiz bu değişimler yaşama geçerken ekonomi politika çizgisinde, Osmanlı İmparatorluğunun son elli yılına egemen olan "Serbesti," yani liberal ekonomi doğrultusu aynen sürdürülmüştür. Bu doğrultu Sakızlı Ohannes, Cavid Bey ve Bayar'dan bu yana Kemal Derviş'e kadar uluslararası kapitalizmin gereklerine uyumlu olarak sürüp gitmektedir. Zaman zaman yanlış bir yaklaşım sonucu "Devrim" diye nitelenen "inkılâp"ın en büyük zaafı da bu noktadır.

Kanımcı 1908–2008 sürecinin üzerinde durulması gereken dönüşüm monarşi ve şer'i kurumların ortadan kaldırılmasıdır. Diğer değişimler ise bugünlerde pek sık kullanılan bir anlatımla "uyum reformları"dır. Monarşinin ve şer'i kurumların sönümlenmesinin başlangıç noktası 31 Mart 1909 gerici kalkışmasının bastırılmasından sonra Abdülhamit'in hallidir. Yerine tahta geçen Sultan Reşat (V. Mehmet) silik ve etkisiz bir kişiliğe sahipti. 1912–1913 (Trablusgarp ve Balkan savaşı dönemi) yıllarında İttihat ve Terakki'ye karşı olan Kâmil Paşa'nın sadareti sırasında biraz başını kaldırmış, Babıali baskısı sonucu, sadece Halife'liğinden yararlanan bir figür olarak tahtta kalmıştır. Son Padişah Vahdettin önce Talat Paşa'nın kontrolünde, mütareke döneminde de İngiliz'lerin himayesinde sözde hükümdarlığını sürdürmüş ve Kasım 1922'de de TBMM'nin kararıyla padişahlığa son verilmiştir.

Böylece inkılâbın önemli bir adımı gerçekleşmiştir. İkinci adım Ankara'nın başkent oluşu ve Cumhuriyet'in ilanını izleyen aylarda, 3 Mart 1924'de atılmıştır. Bu tarihte TBMM'si Halifeliği ve şer'i kurumları bütünüyle kaldırmıştır. Şeriye Vekâleti, Şer'i eğitim, Şer'i hukuk tarihihe gömülmüştür. İnkılâp kadrolarının sözünü ettiği, 1937'de de Anayasaya giren "Laik"lik yönünde ilk adım atılmıştır.

Ne yazık ki bu radikal karar sonuna kadar savunulamamış ve Diyanet İşleri Teşkilatı oluşturulmuştur. Bugünün Diyanet Reisi Ali Bardakoğlu çok haklı olarak teşkilatlarının Atatürk tarafından Genelkurmay Başkanlığı ile aynı gün kurulduğunu söylemekten kendini alamıyor. "Laik" deyiimi bize Fransızca'dan gelmedir. Fransa'da jakobenlerden beri bu kavram gündemdedir. 20. yüz-

Provence'da dağlar. 1886-1890

yılın başlarında bile tartışılıyor, özellikle eğitim kurumlarından kilisenin etkisinin silinmesi isteniyordu. Bu mücadelenin öncülerinden biri de Emile Zola'dır. Yaklaşık yüzyıla yakın süren bu tartışmanın sonunda Fransa kilise kurumlarına yönelik kamu kaynaklarından sağlanan desteği keserek "Laik" eğitimin yolunu açtı. "Laik" bir yönetim hasreti ile yetişen inkılâp kadroları ise Diyanet İşlerini bir kamu kurumu yaparak bu kavramı sulandırdılar, taviz verdiler. Kimileri bu kararı tarikat, vb. cemaatlerin denetimini sağlamak adına, kimileri de dinde çağcıl bir dönüşümü başlatmak nedeniyle savunsalar da bugün ulaşılan nokta verilen tavizin boyutunu olanca açıklığı ile ortaya koymaktadır.

Hukuk reformu olarak kabul edilen yasalar ise "Adli Kapitülasyonların" kalkması adına verilen bir zımni sözün sonucudur. Ticaret Hukuku, İcra – iflas ve Borçlar Hukuku kabul edilerek "ekonomik hukuk" yapısı evrensel sayılan İsviçre yasaları ile uyumlandırılmıştır. Aile hukukunun temeli ise Talat Paşa hükümetinin "Hukuku Aile kararnamesi" ile atılmıştır. Milâdî Takvimin, uluslararası metrik sisteminin, Greenwich saat ayarının kabulleri hep bu "beynelmilel" kabul görmüş ölçütlere uyum adımı olarak kabul edilebilir. Yazıdaki değişimi de bu bağlamda ele alabilirsiniz.

Batılılaşma ya da modernleşme dediğimiz dönüşüm ise sadece biçimseldir. Burjuva yaşam biçiminin kötü bir taklididir. Sadece büyük kentlerde, sınırlı bir azınlıkça kabul görmüştür. Bu durum keskin bir, toplumsal çelişki olarak kuruluş döneminin önemli yazarlarının yapıtlarında da saptanabilir.

Bu dönüşümler kuşkusuz modern bir topluma yönelik ilerici atılımlardı. Tanzimat'tan sonraki en radikal dönüşüm olarak da adlandırılabilir. Ne var ki böylesi dönüşümler gerçekleştirilirken bu hareketi yıpratıcı ve yeri geldiğinde de ezecek eylemleri içinde barındıracak bariz köprübaşları da bırakılmıştı. Buna ihmal mi, günün koşulları mı, ya da bilgisizlik mi dememiz gerekir bilmiyorum. Ne yazık ki inkılâbı yıpratıcı bu köprübaşları birer "gerici odak" olarak büyüdü ve 1908'den sonraki kazanımları tehdit eder hâle geldi. Geriye baktığımızda söz konusu odakları besleyen üç önemli yanlış tutumun varlığını saptayabiliriz.

► Toplumun ezilen, sömürülen büyük çoğunluğu inkılâp eylemine ortak edilmediği gibi adeta dışlanmıştır. Kırsal alanda aşiretlerin başındaki ağalar, şeyhler kayırılmış ve iktidara ortak edilmiştir. Toprak ağaları, kasaba eşrafı, tüccar ve bezirgânlar inkılâbın partisi olmakla övünen CHP'nin etkin tabanını oluşturmuştur. Daha 1920'li yıllardan itibaren inkılâbın başkenti Ankara her türlü yolsuzluğun, karaparanın at oynattığı bir kent hâline dönüşmüştü.

Vurguncuların kazançlarına "millî" sıfatı takılarak övünülmüyordu. Millî Tüccar, Millî Sanayici, vb. gibi nitelemeler yaygındı. Romanın bile millîsi yazılıyordu. 1930'un yaz aylarında Gazi'nin izniyle kurulan Serbest Fırka'nın sağladığı üç aylık "Matbuat Hürriyeti" yoksulluğun, açlığın, sömürünün boyutlarını ortaya koydu. Gazi'nin, yanındakilere, "İçim acıyor, çocuk," diye yansıttığı bu mutlak yoksulluğa çare yerine kamu kesimi eliyle "özel sermaye birikimi"ni gerçekleştirecek bir "devletçilik" politikası izlendi. "Kadro" dergisi yazarlarının "inkılâbın ideolojisini" aramak için yola çıktıklarında Moskova ve Roma'yı reddederek "sınıfların olmadığı" bir Türkiye temeline oturtmaya çalıştıkları yeni yaklaşım yanlıştı. Çünkü Türkiye'de gelişmiş sanayi ülkelerindeki gibi etkin bir burjuva ve proletarya ayırımı yoktu ama bir avuç zengin ve buyurganla milyonlarca ezilen yoksul bir kitle vardı. Sorun bu temelde çözümlenip, yorumlanmalıydı. Yapılmadı. "Zenginleşin, zenginleşin!" parolasıyla kamu kaynaklarını alabildiğine lehine kullanan bir avuç zengine, ağaya, eşrafa, bezirgâna, mütegalibeye dayanarak ülke yönetildi.

Kendi portresi .1885-1887

► İzmir İktisat Kongresi ile temelleri atılan ve in-
kılâp kadrolarınca benimsenen “bırakınız yapsınlar,
bırakınız geçsinler” yaklaşımı yani serbest piyasaya
dayanan liberal ekonomi politikası gerçekleştirilen
dönüşümlerin en büyük tehdididir. İsmet İnönü, Lo-
zan’a ilişkin söyleşilerinde Curzon’un, “Bir gün
gene bize başvuracaksınız,” sözlerine değinir, “Baş-
vurmadık,” diye öğünürdü. Fakat Curzon haklıydı
ve bugünün Türkiye’sine o günlerde işaret ediyordu.
Cumhuriyet’in kurucu kadroları hiç bir yoksul ve az-
gelişmiş ülkenin, liberal ekonomi politikaları ile kal-
kınamayacağının farkında değillerdi. Oysa
kapitalizmin eşitsiz gelişmeyi sağlayan işleyişi yüz
yıllık deneyimimizle umarız bu gerçeği bize öğret-
miştir. İktisadi programlı ve planlı dönemlerde bile
piyasa ve özel girişimci çeşitli yollarla teşvik edil-
miş, kayırlmıştır.

► Bir asırlık inkılâbın belki de en büyük zaafı
“demokrasi” kurumunu yanlış tanımlaması, soldan
gelen hiç bir eleştiriye açık olmamasıdır. Bu nedenle
söz konusu “inkılâp” sürecinin yaklaşık %60’ı sıkı-
yönetim, Takrir-i Sükûn, olağanüstü hal, cuntaların
iktidar partilerinin sultanları altında geçmiştir. Ne
yazık ki bu dönem boyunca eski deyimiyle bir “Dü-
veli Muazzama”ya, başka bir deyişle “emperyalist”
ülkelere yaklaşılmış, onların izinden gidilmiştir.
1933–1944 yılları arasında Nazi Almanyası örnek
alınmıştı. İnkılâbın partisi programını 1935 ve 1943
de bu doğrultuda değiştirmiştir. “Tek Şef, Tek halk,
Tek parti” bir slogan gibi parti belgelerine girmiştir.
CHP genel sekreteri halkevlerinin düşünce çizgisi-
nin “Disiplinli Hürriyet” olduğunu tüm dünyaya ilan
etmiştir. 1937 değişikliği ile CHP programının temel
ilkeleri (Altı İlke de dâhil) anayasaya girmiştir. Nazi
Almanya’sının yenilgisinden sonra Milli Şef
ABD’ye uyumlu bir demokrasiye yelken açmış ve
sırtını ABD’ye dayamıştır. Bunun sonucu demokrasi
de sosyalizme kapanmıştır.

“İnkılâp” diye dört elle sarıldığımız bu düzen
kendi dönüşümlerini korumak için sosyalistlere ve
de ezilen yığınlara gereksinimi olduğunu bir an için
unutmamalıydı. Unuttu, Sosyalistleri ezdi, yeraltına
itti, yakaladıkça Sansaryan Hanı’nın dehlizlerinde
işkenceden geçirdi, intihar etmelerini sağladı, bir
kısmı “Harita dışına” yani ölüme yolcu etti. Tüm
bunları “inkılâbı korumak” için yaptı. Koruyabildi
mi?

Yapay da olsa tek yönlü (sağın her türlüüne açık)
demokrasiye geçtiğimiz zaman yoksul yığınları, öz-
gürlük için bir nefes diye çırpınan aydınları karşı-
sında bulan inkılâbın partisi onları: karaborsa, ihtikâr
yoluyla kazandıkları sermaye ile kanlanan tüccara,

sanayiciye, toprak ağalarına, aşiret reislerine ve de
müttegallibenin envayi çeşidine dayanan sözde “De-
mokrat” partiye teslim etti. “İnkılâp”ın başından beri
İttihat ve Terakki’de, özellikle de CHP’de yer alan
bu zımni koalisyon emperyalist dayatımın doğrultu-
sunda bazen ayrışıp açık koalisyonlar, bazen de bir-
leşip zımni koalisyonlar şeklinde iktidarı elinde
tutmuştur.

1908–2008 dönemini simgelediğini varsaydığım
“Türk İnkılâbı”nın artı ve eksileriyle irdeleme za-
manı bugündür. İçinde kısıklıkla bağlandığımız kısır
döngüyü enine boyuna “teşrih” etmeden, nerede hata
yaptığımızı saptamadan çözüme ulaşamayız.

► “Laik Cumhuriyeti koruyalım” diyoruz. Doğ-
rudur. Fakat öncelikle, “Ne zaman gerçekten laik bir
toplum olduk?” sorusuna içten yanıt vermemiz ge-
rekir.

► “Hukuk Devleti” niteliğimizi savunalım diyo-
ruz. Doğrudur. Fakat “Ne zaman gerçek anlamında
böyle bir yasal yapıya kavuştuk?” Sınıf temeline da-
yanan dernek kurulamayacağını içeren cemiyetler
yasasını, 141-142’yi, o olmazsa 159. maddeyi önü-
müze koyan ceza yasasını ne çabuk unuttuk! 12 Mart
ve 12 Eylül anayasaları pek mi “Hukuk Devleti”
kavramına uyumluydu?

► 1908’lerin coşkun deyimiyle “Hürriyet, Mu-
savat, Uhuvvet” belgisi yüzyıl içinde hangi zaman
aralığında yaşama geçti? “Eşitlik” kavramını (Mu-
savat) bir kenara bırakalım, özgürlük ve kardeşçe da-
yanışma ne zaman gerçekleşti?

Baykal ve birçoğları (TÜSİAD dâhil) rejim (yani
düzen) tehlikede diyorlar. Hangi düzen? Benim bil-
diğim 1908’den 2008’e Türkiye’nin “düzen”i ser-
best piyasaya dayanan liberal ekonomi yaklaşımının
belirlediği rejimdir. Zaman, zaman faşizme kayıl-
mışsa da o da kapitalizmin bir türevi değil midir?
Türkiye’ye ve onun inkılâbına başka düzeni eklem-
lemeyelim. Günümüzdeki kaosun da kaynağı zaten
bu noktada yatmaktadır.

İnkılâbımız diye nitelediğimiz yüzyılın %75’ini,
Cumhuriyet döneminin %90’nını bilfiil yaşadım. Ne
ütopyalarla büyüdük, her adımda düş kırıklığına uğ-
radık! O nedenle “türban,” vb. gibi sadece temel so-
runun türevi olan konularla gereksiz yere zaman
harcamayalım. Bir asır boyunca ezilen, horlanan, sö-
mürülen yığınlara yeryüzünde küçük de olsa bir cen-
neti neden veremediğimizi tartışalım. İnkılâbı tüm
boyutları ile masaya yatıralım. Şu problemi ciddi bir
çabayla çözmeğe çalışalım: “Bu inkılâbı kısır dön-
güye dönüştüren etmenler nelerdir?” ve de aklımı-
zın bir kenarına yazalım ki bu sorunun yanıtını Anıt
Kabir vermeyecek!

Almanya'da Sol Parti: Olanaklar ve Sorunlar

Engin Erkiner —

SP'nin daha da büyüyebilmesi, sendikalarla sosyal hareketler içindeki mücadelede göstereceği performansla bağlı. Burada göstereceği yetkinlik onun kendi içindeki kimi daha sağ unsurları etkisizleştirmesinde de önemli işlev görecek

Almanya'da 2008 yılı Sol Parti'nin (SP) politik alanda günün konusu olmasıyla başladı. Bu durum hâlen sürüyor.

İlk haber Doğu eyaletlerinden, eski Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nin 44 yıl boyunca yaşadığı bölgeden geldi. Bu bölgede SP, Hristiyan Demokratlar ve SPD'yi geride bırakarak en güçlü parti konumuna yükseldi. Parti, üye sayısı bakımından Almanya genelinde de Hristiyan Demokratlar ve SPD'den sonra üçüncü durumda. Yeşiller ve Liberalleri üye sayısı bakımından geride bıraktı.

SP'nin toplam üyesi yaklaşık 72 bin kişi. SP'den sonra en güçlü sol parti olan Almanya Komünist Partisi'nin (DKP) 4200 üyeye sahip olduğu düşünülürse, SP'nin Almanya'da örgütlü solun yüzde 90'ından fazlasını bünyesinde topladığı anlaşılır. Ne ki, üyelerin dağılımına bakıldığında SP'nin ciddi sorunlarının olduğu görülür.

Parti üyelerinin yaklaşık 60 bini Doğu eyaletlerinde 12 bini ise Batı eyaletlerinde bulunuyor. Almanya nüfusunun yaklaşık dörtte üçü ise Batı'da yaşıyor. SP'nin Batı örgütlenmesinin oldukça yetersiz olduğu hemen görülüyor.

2008 yılı SP'nin Batı'da kendisini göstermesi ve başta SPD olmak üzere öteki partilerin de SP'yi engellemeyi açık olarak gündemlerinin başına almasıyla başladı.

Almanya'da üç çeşit seçim var: Federal Parlamento seçimi ya da genel seçim, eyalet parlamentoları seçimleri ve yerel seçimler. Eyalet örgütlenmesi nedeniyle yerel seçimler de zâmandaş değil, her eyalette ayrı tarihlerde yapılıyor.

SP, Batı'da çok sayıda büyük kentin yanı sıra çok sayıda küçük kentte de kent meclislerine temsilci sokmuş, hattâ bazı yerlerde grup kurmuş durumdaydı. Sorun, SP'nin her eyalette yüzde 5 barajını aşarak eyalet parlamentolarına girip giremeyeceğinde düğümleniyordu. SP, ilk kez, geçen yıl yapılan Bremen Eyalet Parlamentosu seçimlerinde barajı aşarak Batı'daki bir eyalet parlamentosuna girebilmişti. Ne ki, Bremen küçük bir eyaletti ve asıl önemli olan 2008 başında yapılacak üç ayrı eyaletin seçiminde düğümleniyordu: Hessen, Aşağı

Saksonya ve Hamburg. Hessen Almanya'nın zengin eyaletlerinden birisi iken, Aşağı Saksonya ikinci büyük eyaletti.

"SOLCULAŞAN" ALMANYA VE ÖZELLİKLE HESSEN

Geçtiğimiz yılın sonlarından başlayarak özellikle SPD'de belirgin bir "solcullaşma" görülmeye başladı. Bu gelişme bir oranda Hristiyan Demokratları da etkiledi.

Yıllardan beri SP'nin gündeme getirdiği ama kimse dinlemediği asgari ücret talebine SPD sahip çıktı. (Almanya'da yasal olarak belirlenmiş asgari ücret yakın zamana kadar söz konusu değildi.) SPD, sosyal devleti ve barışı savunan 1970'li yıllardaki politikasından iyice uzaklaşmış, neo-liberal bir parti durumuna gelerek hızla üye kaybetmeye başlamıştı. SPD üyeleri ya seçimlerde sandığa gitmiyorlar, ya da partiden ayrılıyorlardı. Ayrılanların bir bölümü SP'ye katılmıştı ya da en azından ona oy veriyordu. SPD güç kaybını durdurmak için ana hedefini SP'nin gelişmesini engellemek olarak belirledi. Bunun açıkça ortaya çıktığı yer ise Hessen eyaleti oldu.

SPD'nin "solcullaşması" parti içindeki sağ ve sol kanatların arasındaki mücadelenin de kızışması anlamına geliyordu. SPD içinde değişik konularda Hristiyan Demokratlar gibi düşünenler de az değildi. Hessen'de parti içi sert bir mücadelenin ardından SPD'nin eyalet başbakan adayı "sol" kesimden bir kadın oldu: Andrea Ypsilanti. Kendisi iki önemli seçim hedefi belirledi: Eyalet hükümetinde Hristiyan Demokratlar'ın tek başına iktidarına son vermek ve SP'yi Meclis'e sokmamak.

SPD, Hessen Eyalet Hükümeti'nin yetkisi içinde bir şeyler yapabileceği önemli konularda SP'nin taleplerini benimsedi: Eyaletteki devlet memurlarının çalışma koşullarının düzeltilmesi, özelleştirmelerin durdurulması, üniversitelerde paralı eğitime son verilmesi, orta öğrenimde eğitim kalitesinin yükseltilmesi, sosyal yardım alanların durumlarının düzeltilmesi, atom enerjisinden çıkılması, vd. Mümkün gözükmüyor ama, eğer SP herhangi bir şekilde Meclis'e girerse onunla hiç bir konuda işbirliği yapılmayacak ve görüşülmeyecektir, diye de eklediler.

SPD militan bir seçim kampanyası yürüttü ve oylarını önemli oranda artırarak yüzde 36,7'ye ulaştı. Hristiyan Demokratlar yüzde 36,8 alarak mutlak çoğunluğu kaybetti. Yeşiller yüzde 7,5 oy alarak özellikle SPD'ye yönelik oy kaybettiler. SP ise yüzde 5,1 alarak 6 milletvekiliyle kıl payı Meclis'e girdi. Ve Hessen'de eyalet hükümeti kurulamaz duruma geldi!

SPD, Federal düzeyde olduğu gibi Hristiyan Demokratlarla "büyük koalisyon" istemiyordu. Seçime katılan bütün muhalefet partilerinin ortak sloganı Başbakan Koch'un gitmesi idi, onun başkanlığında bir koalisyona girmek SPD için düşünülemezdi. Ne ki, SPD ile Yeşiller'in milletvekili sayısı da koalisyon için yetmiyordu. SPD, Liberalleri de bu işbirliğine katmak istedi, ancak bu parti kabul etmedi. Hristiyan Demokratlar ile Liberaller'in milletvekili sayısı da koalisyon için yeterli değildi. Onlar da Yeşiller'e kendilerine katılma önerisi yaptılar, ama kabul edilmedi.

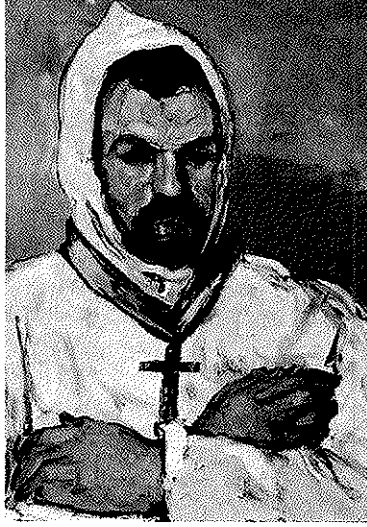
SPD ile Yeşiller ile Sol Parti'nin milletvekillerinin toplamı koalisyon hükümeti için yeterli olmakla birlikte bunu ne SPD, ne de SP istiyordu. SPD defalarca SP ile hiç bir ilişkisinin olmayacağını söylediğinden bu kadar büyük dönüş yapması zordu. SP ise eyalet parlamentosunda yeniydi, acemi idi ve Berlin Eyalet Hükümeti'nde SPD ile koalisyon yapan SP'nin zayıflaması ve neo-liberal kararlara imza atmak zorunda kalmasından hareketle aynı duruma düşmekten çekiniyordu.

Ek olarak Batı, Doğu'dan farklıydı. Batı eyaletlerinde, örneğin Hessen'de, SP'nin tabanında çok sayıda eski SPD'li vardı. Bu bile tek başına iki parti arasındaki ilişkinin daha gergin olmasına yetiyordu.

SP önemli bir sıkıntı içindeydi. Eyalet Parlamentosu'nda sürekli eleştiri yaparak ve "istememezlik" diyerek politika yapılmaz. Seçenekler getirilmesi ve onların nasıl hayata geçirilebileceklerinin ortaya konulması gerekir. Bu arada da SPD ile hem ittifak hem de mücadele içinde olunması gerekiyor. Hem SPD içindeki "sol"u partinin sağına karşı desteklemek gerek hem de onlarla olan farklılıkları ortaya koyabilmek gerek. Buradan hareketle SP, Koch'a karşı Ypsilanti'nin eyalet başkanlığı adaylığını destekleyeceğini ilan etti. Ek olarak, hükümet programı çerçevesinde anlaşılabilirse SPD-Yeşiller azınlık hükümetinin dışarıdan desteklenmesi de söz konusu olabilirdi.

Hessen'deki SPD sağı buna kesin olarak karşı çıktı ve Başbakan olmak için SP'nin kendisine oy vermesini kabul edeceğini açıklayan Ypsilanti'yi seçmeyeceğini açıkladı. SPD içindeki çatışma Hessen ile sınırlı kalmadı ve ülke geneline yayıldı. "Bir seçim zaferini iç çatışması nedeniyle rezalete çeviren" SPD'nin ülke çapındaki oyları azalmaya başladı.

Hessen'de hâlen alternatifi oluşamadığı için Hristiyan Demokratlar'ın tek başına yönetimi sürüyor, ne olacağı da bilinmiyor.

Dominic Day' keşiş kılığında. 1866

BEŞ PARTİ SİSTEMİ

Almanya'da yakın zamana kadar dört parti vardı: Hristiyan Demokratlar, SPD, liberaller ve Yeşiller. SP'nin Hessen'in yanı sıra Aşağı Saksonya ve Hamburg eyalet parlamentoları seçimlerinde de barajı geçmesiyle birlikte ülkede beş parti sistemi oluştu.

Aşağı Saksonya'da kendisine hiç şans tanınmayan SP yüzde 7,1 oy alarak 11 milletvekilliği kazandı. Bu eyalette Hristiyan Demokratlar ile Liberaller hükümet için çoğunluğu sağlayabiliyorlar.

Bu eyaletteki seçimin ilginç yanı, SP listesinden bir DKP'linin de eyalet parlamentosuna girmesiydi. Batı eyaletlerinde SP yıllardan beri seçim listelerini başka sol partilerin üyelerine ve sosyal hareketlerde tanınmış ama partisiz sol insanlar için açık tutar. Örneğin Hessen eyaletindeki listenin başında barış hareketinin SP üyesi olmayan ama tanınmış bir ismi bulunuyordu. Aşağı Saksonya'da da DKP yıllardan beri ilk kez SP listesinden bir üyesini eyalet parlamentosuna sokmuş oldu, arkasından ortalık karıştı.

Almanya'nın önde gelen TV kanallarından biri DKP eyalet milletvekili C. Wegner ile söyleşi yaptı. DKP'liler bu alanda deneyimleri olmadığı için büyük medya önünde nasıl davranılacağını bilmiyorlar ve kendilerine yöneltilen tuzak sorulara kolaylıkla yakalanıyorlar, dahası, fırsat bu fırsattır düşüncesiyle listesinden seçildikleri partinin temel bazı görüşlerini eleştiriyorlar. Örneğin SP'nin ayrımcı özelliklerinden bir tanesi DAC ile arasına açık bir çizgi çekmiş olmasıdır: "DAC sosyalist bir ülkeydi ama tekrarlanmaması gereken ciddi hatalar yapmıştır. Sosyalizm demokratik olmak zorundadır, DAC'de ise böyle değildi."

Bu görüşü isteyen kabul eder, istemeyen etmez, ama SP listesinden aday olan bir kişi, seçim faaliyetinde ve parlamento çalışmasında SP programının ana ilkelerini savunmak durumundadır. Bunu yapmayacak olanın kendi partisi adına seçime girmesi daha doğru olur. SP Aşağı Saksonya Eyalet Parlamentosu Grubu Wegner'i bünyesinden ihraç etti. Kendisi artık bağımsız milletvekilidir.

Wegner'in tutumunda DKP içinde SP ile işbirliğinden yana olan ve buna karşı olan iki kanadın çatışmasının da etkili olduğu sanılıyor. DKP'nin politik acemiliği sonucu düşünemediği, SP içinde de farklı kanatların bulunduğu ve bunların bir bölümünün DKP ile birlikte iş yapmak istemediğidir. Wegner'in tutumu bu kanadı güçlendirdi.

Yazıyı uzatmamak için Hamburg seçimi üzerinde ayrıntılı olarak durmayacağım. Bu eyalette de Hristiyan Demokratlar-Yeşiller koalisyonu kuruluyor. Yeşiller nereden nereye geldi!

PARTİ İÇİNDEKİ PLATFORMLAR

SP içinde daha fazla sayıda platform bulunmakla birlikte bunlardan üç tanesi özellikle önemlidir:

Birincisi, Demokratik Sosyalizm Forumu'dur. SP içindeki "sağ kanat" olarak da bilinen bu platform, sosyal demokrasi ile (sadece onun "sol kanadı" ile değil) işbirliğinden yanadır. Toplumsal değişim ancak bu işbirliği ile sağlanabilir. Bu platform Berlin ve diğer doğu eyaletlerindeki parti örgütü içinde güçlüdür.

İkincisi, Sosyalist Platform. Savaşa ve özelleştirmeye karşı çıkan bu platform esas olarak Batı'da güçlüdür. SPD solu ile özellikle iyi ilişkiye sahiptir ve bu partiden SP'ye gelen sendikacıları da bünyesinde toplamaktadır.

Komünist Platform: Esas olarak Doğu'da belirli bir gücü vardır. Batı'da Kapitalizm Karşıtı Sol adıyla faaliyet göstermekle birlikte henüz örgütlenememiştir. DKP ile iyi ilişkilere sahiptir. Komünistler arasında yaygın olan, ne yapacağını bilmek ama nasıl yapacağını bilmemek özelliğinin pratikteki tipik temsilcisidir. Tezleri ve eleştirileri iyi olmakla birlikte öteye gitmiyor.

SP bu üç platformun da içinde bulunduğu daha fazla sayıda platformun birliğinden ve iç mücadelesinden oluşmaktadır. Bu platformlar bazen tümüyle birlikte hareket ederlerken bazen de aralarında ciddi tartışmalar ortaya çıkar. Örneğin savaşa karşı olma konusunda farklılık yoktur. ABD'den sonra dünyanın çeşitli bölgelerinde en fazla asker bulunduran ülke olan Almanya'nın başka ülkelere yönelik askeri müdahalelere yönelmemesi ortak istektir. (Demokratik Sosyalizm Forumu içinde buna karşı çıkan az sayıda insan da vardır.) Özelleştirme konusu ise tartışmalıdır. Bir kesim belirli düzeyde özelleştirmenin kaçınılmaz olduğunu savunurken, geriye kalanlar her durumda özelleştirmeye karşıdır.

Belirtmek gerek, parti içi platformların varlığı SP'ye özgü değildir. Benzer bir durum öteki partilerde ve hattâ DKP'de bile vardır. Tek görüşe sahip olduğu zaman "sen-ben-bizim oğlan" çerçevesi aşılamıyor; platformlar varolduğunda ise, onları bir arada tutarak ilerlemek önemli bir politik beceri gerektiriyor.

SP'DE TÜRKİYE KÖKENLİLER

Almanya'da üç milyonun üzerinde Türkiye kökenli göçmen yaşıyor, bunların yaklaşık 700 bin tanesi de Almanya vatandaşıdır. Bu kesimden değişik politik partilere ilgi duyanlar da var. Türkiye kökenliler arasında en fazla taraftarı olan SPD, ardından Yeşiller geliyor. Göçmenlere yönelik olumsuz tutumu nedeniyle Hristiyan Demokratlar'a olan ilgi -sağcı göçmenler arasında bile- fazla değil. SP de belirli oranda göçmen desteğine sahip.

Bu alanda açık bir mücadele şekilleniyor. Bu mücadele esas olarak EMEP (Emeğin Partisi) ve onun Al-

manya'daki uzantısı DİDF (Demokratik İşçi Dernekleri Federasyonu) ile Türkiye kökenli göçmenlerin geri kalanı arasında şekilleniyor dense yanlış olmaz.

Eskiden beri bilinen gerçektir: Bir parti politikada yükselmeye başlayınca içi çeşitli niyetler taşıyan çok sayıda insan ve grupla dolar. Batı Almanya'da yıllarca zayıf olan SP (geçmişteki adıyla Demokratik Sosyalizm Partisi-PDS) değişik göçmen gruplarının ilgisini çekmezdi. SP'nin gelişmeye başlaması durumu değiştirdi.

Burada söz konusu olan değişik insanların partiye gelmeleri ve aralarında anlaşmaları ya da anlaşmalarını değil. İnsanlar partiye gelirler, çalışırlar, belirli konumlara gelirler ya da gelemezler. Aralarında sürtüşmeler de olur. Buraya kadarı normaldir. Normal olmayan, bir grubun (örneğin DİDF) partide kendisi dışındakileri göçmenlik alanından dışlamaya çalışmasıdır. Bu amaçla gerektiğinde Troçkist kökenlilerle ya da başkalarıyla diğerlerine karşı ittifak da yapılabiliyor. Türkiye solunun başkalarıyla birlikte bulunamamak anlayışı SP içinde de kendini gösteriyor.

SONUÇ

SP sadece Almanya'da değil Avrupa Birliği (AB) içinde solun en büyük partisi durumunda. Bu partinin nasıl bir gelişme göstereceği sadece kendisini değil, başta Almanya solu olmak üzere AB içindeki solu da yakından ilgilendiriyor.

DKP içinde SP ile işbirliğinden yana olan kesimin yaptığı saptama -SP kaybederse, bu hepimiz için kayıp olur ve bu ülkede sol bir daha kolay kolay kendisini toparlayamaz- önemli bir gerçeği ifade etmektedir. SP'nin gelişimi sadece kendisine bağlı değil. SPD'nin, en azından bir kesiminin, "solculaşması" ve bunu yaparken de SP'yi baş düşman ilan etmesi, SP'nin gündeme getirdiği konuların bir bölümüne Hristiyan Demokratlar'ın bile belirli oranda sahip çıkması, mücadelenin epeyce karmaşık süreceğini gösteriyor.

Unutulmaması gereken şudur: Almanya burjuvazisi, ABD burjuvazisinden sonra dünyanın ikinci güçlü sınıfıdır ve büyük tarihsel tecrübeye sahiptir. 1945-1990 arasında Batı Almanya'da sol, büyük oranda SPD'nin tekelindeydi, daha sonra Yeşiller de bu tekele bir oranda ortak oldular. Bu nedenle ATTAC içinde bile SPD ve Yeşiller'in hâlen küçümsenemeyecek bir ağırlığı bulunuyor. SP böyle bir geçmişe sahip olan bir alanda kendisine yer açmaya çalışıyor. Önemli adımlar attı, ama sendikalarda ve Almanya'da çok sayıda bulunan sosyal hareketlerde üstünlüğü henüz ele geçiremedi. Almanya'da bir partinin toplumla bağını kuran esas olarak bu örgütlerdir. SP'nin daha fazla büyüebilmesi, sendikalar ve sosyal hareketler içindeki mücadelede göstereceği performansla yakından bağlı. Bu alanda göstereceği yetkinlik onun kendi içindeki daha sağ unsurları etkisizleştirmesinde de önemli işlev görecek.

Ne Jakobenî? Kim Jakoben?

A. Hamdi Karsu —

AKP tarafında durup da Kemalizme Jakoben yaftası yapıştıranlara ne demeli? Kemalistler tepeden inmece ve komplocu falan da, AKP ve yandaşları, destekçileri, yalakaları filan ne?

Nerden öğrenmişse, AKP'nin kuyruk altına yuvalanmış, düşünce adı altında sürekli tekrarlanan küreselleşmeci hamaset söylemleriyle ortalıkta entelektüel terör estirmeye yeltenen ipsis sapsız birtakım adamlar, "2. Cumhuriyetçi" denilen, bir zamanlar solcu olup da sökmediğini görünce burununu "liberal düşünce" ya da "sivil toplum" bataklığına gömmüş sonradan bilme zevat, bilir bilmez kimi siyasal İslam sözcüleri ve siyasetçileri, Kemalizmin "Jakobenlik" olduğu iddiası ile ikide bir Türkiye'ye demokrasi, Türklere demokratlık dersi vermeye kalkıyorlar. Dediklerinin özeti: aman iktidar partisi AKP'nin önü kesilmesin!

AKP'ye, iktidar partisi olarak yeni yetmeliğin cümle ârâzını, zâfiyetini taşıdığından, desteklenmeye muhtaç olduğundan, tam işe yarar yolunacak kaz diye bakıyorlar. AKP, kendisi doğrudan Türkiye'yi demokratikleştirmede yaya kalsa, hattâ öyle bir derdi hiç olmasa bile, "ayak takımı"nı temsil ettiği ve Türkiye'yi AB'ye sokmak istediği için ülkenin demokrasi gücünü temsil ediyormuş. Türkiyede demokratikleşmenin önünü açmaya âdeta mahkûmmuş. Bu nedenle Türkiyede demokrasiye sahip çıkmanın tek yolu bu partiyi her ne pahasına olursa olsun desteklemekmiş!

AKP'nin önünü kim kesmek istiyor? Kemalist sivil-asker bürokrasi. Açarsak, Kemalist zihniyet ve Kemalist aydınlar. Ordu, Yargı ve YÖK, bir takım eski, yeni köşe yazarları, emekli askerler, vb... Bin kez söylenince bunlar, kim olduklarına, ne dediklerine ve ne yaptıklarına bakılmadan, "Jakoben" olmuş oluyorlar! İçlerinden bazıları da, suçlamayı cebe indirip gömleğin üstten üç düğmesini açarak ortalıkta bayrak sopası sallıyorlar...

Jakobenmişler!

Yazdık, gene yazalım. Siyasette "Jakoben" Türkiye'de yoktur. 80 yıl önceki Kemalist hareket Jakoben değildi, şimdiki de değildir. AKP'nin tepesine binmek istemekle Jakobenliğin hiç bir alâkası yoktur. Tepeden inmecilik, komploculuk kastediliyorsa, AKP kendisi bu milletin başına ABD komplosuyla sardırılmamış mıdır?

Önce "Jakobenizm" ne idi ve ne değildi, bunu bil-

Heykelli Natürmord. Detay

mek gerekir. "Halka rağmen, halk için" tepeden inmecilik değildi. Fransız Devrimi'nde etkin bir siyasetti. Etkinliği, ikameci bir azınlık iktidarının eli altında ve güdümünde bir "halk tabanı" bulundurmasından kaynaklanmıyordu.

Kökü, Paris'te "Jakobenler

Derneği"nde filizlenmişti. Bu demek burjuva devriminin önde gelen Millî Meclis üyesi radikal unsurlarıyla Paris halkının yoksul kesimlerinin temsilcilerinin buluşma yeri idi. 1789 Temmuzunda Bastille'in zaptını izleyen aylarda devrim sürecini Paris'in ele geçirmesinde kilit bir rol oynamıştı. Fransa'nın her köşesinden devrime gelen destek sayesinde Millî Meclis'te ve sonrasında Konvansiyon Meclisi'nde (92-94) Devrim hükümetlerinin direnmelerine rağmen gücünü artırdı. Somut güç kaynağı, "baldırı çıplaklar" denilen, çoğu işsiz güçsüz, memnuniyetsiz, yoksul Paris halkı ve onunla kader birliği yapan taşrahlılardı. Robespierre ve arkadaşlarını, sokağa çıktığı somut talepleriyle bu kitle destekliyor, ama desteklemekle kalmıyor, aynı zamanda daha ileri hamlelere özendirerek, olmazsa zorlayarak denetliyordu. Robespierre devrimci halk hareketini kendine ram edecek güçten yoksundu. Karşı devrimin önünü kesmek için kendini sokak gücüne emanet ediyordu.

Ayrıca, sokağın başı hiç de bozuk değildi. Ahalinin hayata dair somut, âcil taleplerinden doğan bir siyasal hegemonya Paris'i bir süre teslim almıştı. Krala, soylulara, zenginlere, gıda ve para spekülâtorlerine, Kiliseye yönelen şiddet Robespierre gibi Jakoben önderlerin kendi asli tercihlerinden çok, "gürûh" denilen devrimci kitlenin hem doğrudan kendinin, hem de devrimci burjuvazi üzerindeki baskısının eseri idi. Şiddetse eğer, halkın şiddetten kurtulmak için başvurduğu şiddetti. Evet, halk çileden çıkmıştı ama halk olup da onca tarihsel birikimden gelen o koşullarda çileden çıkmamak mümkün müydü?

Robespierre'ci diktatörlük, yani "Terreur" (1793-1794) karşı-devrimcileri, bocalayan Jakobenleri, o arada Paris halkının "aşırı" devrimci kesimlerini de vurdu. Sonra da, "Teröre son vermek için" gelen karşı devrimci Thermidor'cuların, yani "aklı başında, ılımlı" devrim-

cilerin daha da azgın, kıyıcı şiddetine yenildi.

Kemalizme gelince. O, doğrudan "memleket meselesi"nin içinden çıktı, "hayat memet meselesi"nin değil!

Arkasında bir "gürûh" yoktu. Misyonunu kendi belirlemişti. Halka pabuç bırakmamış, onu "adam etmeye" sıvanmıştı. Osmanlı-Türk kapitalizminin gereksinmesi, "Jakobenizm" değil, "Bonapartizm"di. Tekrar edelim: Jakobenlik tepeden inmecilik değildir. Tepeden inmece Kemalizme illâ bir ad vermek isteniyorsa, o, Bonapartizm'dir. Kemalizmin ne önünde, ne de arkasında kendini özgürleştirme yoluna çıkmış bir halk vardı. Jakobenler, hayata dair âcil talepleri için habire kavga çıkaran, her an ölmeye hazır baldırı çıplaklar denizinin ortasında kalmış burjuva devrimcilerdi. Oradaki devrimci demokratla buradaki "radikal inkılapçı"yı kesin ve kalın çizgilerle ayırmak gerekir. Öyle yapılmazsa, ne oradaki, ne de buradaki *tarihsel gerçeklik* doğru kavranabilir.

Jakobenlerin ilgisi halkın üzerineydi, Kemalistlerin ilgisi ise ülke ve devletin bekası üzerine. Robespierre'i Robespierre yapan, arkasındaki halktı. Robespierre istese de istemese de halk oradaydı. Robespierre'nin ensesinde! Jakobenlik budur. Buna karşılık Mustafa Kemal Paşa'yı Kurtuluş Savaşı'nın Gazi Paşa'sı yapan, burjuvaziydi. Nerede mi? Yaptığı "devrim"se eğer, ne için devrim yaptıysa ve yaptığı devrim kime yaradıysa, orada... Çöken devleti kurtarması taa Birinci Abdülhamid'den, Üçüncü Selim'den, Kavalalı'dan, Tanzimat'tan, İttihat ve Terakki'den birikerek gelmiş olanı -olduğu kadarıyla- kurtarmasıdır, bunu finans-kapital (medeniyet) dünyasına montajlamasıdır. Bu birikimi Kemalistlerin "onlar", Tayyip Erdoğan'ın "bizler" dedikleri de kurtarmak istemektedirler. Halk "irade" ise eğer, orada da yoktur, burada da; "nesne" ise, her ikisinde de vardır.

Mustafa Kemal Paşa'nın giriştiği ve lâıykıyla başardığı iş -memleketi yeniden ihya etme sürecini başlatma- başkadır, her türlü sömürünün, zulmün yüzyıllardır teslim almış olduğu ezilen kitlelerin özgürleşme yolunda ileri atılmalarının burjuvazinin kendi iç hesaplaşmasına dahil edilmesinin bir biçimi olan Jakobenlik başkadır. Söylem kendisi, ardında ne olduğunu ele veriyor. M. K. Paşa, "Halkı kurtardı," deniliyor. Fransız devriminde emekçiler ve yoksul halk tarih ve siyaset sahnesine aktif özne olarak kendisi çıkmıştır. Kimse onu kurtarmamış, özgürleştirmeye kalkışmamıştır. O kendisi, bizzat, herkes için özgürlüğün önünü açmak için ayağa kalkmıştır. Jakobenlik, karşı-devrimci burjuva tarihçiler tarafından, kasten ve kötü niyetle, bir avuç devrimci demokratın (Robespierre'lerin, vb...) politik ihtirası ya da siyasal manevra yeteneği olarak anlaşıldığı ve gösterildiği için bizim buralarda da yerli yersiz suçlama ya da böbürlenme konusu yapılıyor. Doğrusu, *kitle inisiyatif ve iradesinin tarihsel gerçeklikle yoğrulu simgesi* olduğudur. "Baldırı çıplaklar"dan ya da "gürûh"tan soyutlanmış bir Jakobenliğin kendine özgü (yakıştırma olmayan) tarihsel bir içeriği ve anlamı yoktur. Onun içindir ki 1789 Büyük Fransız İhtilali bütün insanlığın devrimci uyanışının önünü açmışken, halka adam edilecek "id-raksız Türkler" gözüyle bakan Kemalizm, Türkiye'yi bugünlere getirmiştir!

Peki ya AKP tarafında durup da Kemalizme reddiye

makamında ona Jakobenizm yaftası yapıştıranlara ne demeli? Kemalistler tepeden inmece ve komplocu filan, tamam da, AKP, yandaşları, destekçileri, yalakaları filan ne?

AKP'ye klasik bir "halka rağmen" siyasi hareket denilemez gerçi ama, ne kadar ve nereye kadar halk için ve halktan olduğu pekâlâ sorulur ve sorgulanır. Bir siyasi hareketin "halktan" olduğunu gösteren tek kıstas "sandık" değildir. "Sandık" son derece karışık ve karmaşık bir siyasal/sosyal fenomendir. İçindekileri ayıklamadan ceffekalem bir kenara yazmaz ve ayıkladığınızı doğru ayıklarsanız orda % 47,5 oy çoğunluğundan başka daha bir dolu şey görürsünüz. Ondan sonra da, gördüklerinizin künhüne varmanız epey bir vaktinizi alacaktır!

Bugün nerede, ne zaman halk kendi doğrudan çıkarını talep etmeye ya da savunmaya kalksa karşısında AKP hükümetinin özel olarak silahlandırıp eğiterek azdırdığı polis kıtalarını bulmuyor mu? Ya da kitlelerin tek derdi, talebi "türbana özgürlük mü?" AKP iktidarının arkasında nerde, ne gibi bir halk baskısı var söz gelimi işçi haklarının inkârına, sendikaya üye yazılan işçilerin sistematik bir biçimde işlerinden atılıp mağdur edilmelerine son verilmesi için? Orda burda birileri biraz seslerini yükselttiğinde neler olduğunu görüyoruz. Üniversitede "türbana özgürlük!" diye dahi şu son beş, altı yılda nerde, ne zaman Müslümanların sokağa döküldüğünü, ileri atıldığını gördünüz? Öyle olsa neler olacağını da yine herkes biliyor. Kitlelerde gerçekten bu yolda âcil bir talep yükselsecek olsa, buna AKP'li kodamanlar, Genel Kurmay'dakilerle birlikte karşı çıkmayacaklar mı? Bundan kimin şüphesi var?

Bu AKP'lilerin, işin özünde, Kemalistlerden şuncacık bir farkı yoktur. Kemalistlerin tersine, halktan oy almasını bilirler ama, halk için neyin iyi, neyin kötü, neyin doğru, neyin yanlış olduğunu da yine onlar bilir. "Ayaklar baş olursa kıyamet kopak!" anlayışı tam da üzerlerine uyan kaftandır! Halktan aldıkları oyu o anlayışla tekeli sermayenin çıkarlarına hizmet etmeye, o arada kendilerine yakın yandaşlarının ve onların arkasındaki yeni yetme/"yeşil" sermaye kesiminin cebini, küpünü doldurmaya âlet ediyorlar. Var mı, "Hayır, öyle yapmıyorlar!" diyecek bir tane AKP yalakası "Jakoben" düşmanı, neo-liberal düşünce böceği? Beri gelsin!

AKP'nin iktidara gelişi de bal gibi komplo ile oldu. Erbakan, sonradan, "büyülenme" dedi buna. "Yenilikçi" Erbakancılar -Tayyip bey, Gül, Arıncı, vs...- ne oldu da yıllar yılı o kadar NATO/Amerika düşmanı iken bir günde "stratejik dost" kesiliverdiler? Siyasi hayatlarının yirmi yılını Erbakan hocalarının peşinde ve izinde "rant-tiye" sömürücülere söverek geçirdikten sonra niçin ve nasıl gözleri açıldı da bu ülkeye ve bu halka en büyük hizmetin uluslararası piyasaların dünyanın ak ya da kara para erbabına dünyanın en yüksek faiz rantını sunmaktan geçtiğine iman ettiler? Kırk yıllık hareketlerinden kopup bir buçuk yıl sonra beş yüz kişilik Meclis'te tek başına iktidar nasıl olunuyor, onu da bugün milletin tepesinde iktidar yetkiyi bildiğini okuyan AKP'lilerde olmadık misyonlar keşfeden demokrasi havarileri bir söylesele de herkes öğrense!

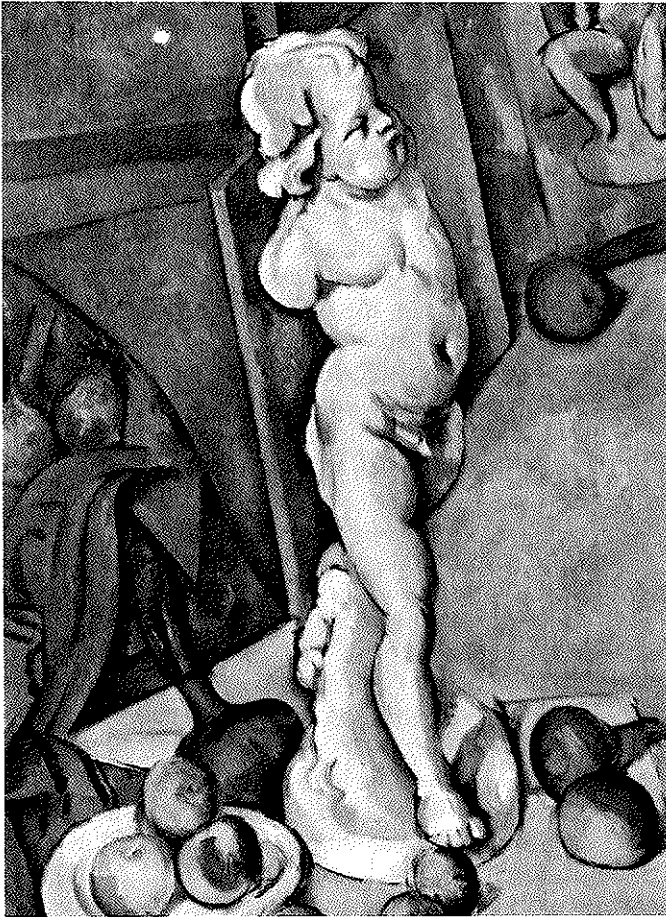
AKP iktidara nasıl geldi, kimlerin desteğiyle geldi

biliniyor. Önce Başbakan Ecevit yoklandı, Irak'a ABD saldırısında istenildiği tarzda işbirliğine müzahir olmadı, anlaşıldı. Asker sivil bürokrasinin "yaşlıdır, hastadır, işgöremez raporu" yetmedi, borsadan on, onbeş milyar dolar çekilip manipüle bir finansal kriz yaratıldı. Halk korkutuldu. Kemal Derviş, İsmail Cem kullanıldı. Kamuoyu oluşturan bütün klasik araçlar çalıştırıldı. TÜ-SİAD seferber oldu. MHP'li Bahçeli'nin kafası karıştırıldı, durup dururken erken seçime gidildi. Sandık, planı onayladı. Nasıl onayladı? Bugün bile yeterli netlikle bilinmiyor. Ama üç yıl önce % 20'nin üstünde en yüksek oyu alan Ecevit'in partisine nasıl olup da üç yıl sonraki seçimde % 1.5 oy çıktığını kimse merak etmiyor? Yakası açılmadık bir yalandır gidiyor: Eski koalisyon partileri -DSP, MHP, ANAP- ekonomiyi batırmıştı, burasına gelen halk onları başından attı, AKP geldi ve her şey düzeldi! Oysa her şey düzelmeye -"düzeltme" ne idiyse- seçimden bir yıl önce başlamıştı. AKP aynı politikayı harfi harfine sürdürmekten başka hiç bir şey yapmadı. "Eski partiler koalisyonu"nun halkı ezen politikasını aynen sürdürdü. K. Dervişle başlayan "faiz dışı fazla" uygulamasıyla kimlerin elinden ne alınıp kimlerin cebine konulduğu, son beş yıllık AKP iktidarının, ekonomiyi düze çıkardı denilen ekonomik icraatının muhasebe özeti. Ekonomiyi düze çıkarmada olsun, AB normlarına sözde uyum yasalarıyla "reform" yapmakta olsun tek başına AKP iktidarı 2002 öncesi

üçlü koalisyonun başlattığı ve 2002 seçimine kadar sürdürdüğü yolu izlemekten başka bir şey yapmadığı halde, nasıl oluyor da 2002 öncesindeki "felâket" durumun düzelmesi AKP "istikrarı" sayesinde mümkün olmuş oluyor? Ve bütün sevaplar AKP'ye yazılıyor? İstikrar kavramı ve pratiğinin parlamentoda tek başına AKP iktidarıyla özdeşleştirilmesi -hattâ, hangi parti olursa olsun tek bir partiyle sağlanan sözde istikrara atfedilen erdemler- Türkiye'nin az gelişmiş siyaset elitinin uydurması bir şehir efsanesidir; üçlü koalisyonu iktidardan götürmek, onun yerine iç ve dış konjektörde devreye giren yeni çıkar kombinezonlarına açık AKP'yi getirerek iş başında tutma tezgâhının bir parçası olmuştur. AKP tek başına temsil edip sürdürdüğü "istikrar" ile üçlü koalisyonun sözde istikrarsızlık içinde yaptığının aynısını yapmakla, yüksek perdeden sürdürdüğü sözde halkçı demogojinin ardında hangi çıkarlara hizmet ettiğini göstermiştir. "İstikrar! istikrar!" denilen şeyin de neyin nesi olduğu görülmüştür. Son beş yılda AKP istikrarı altında izlenen söz gelimi özelleştirme politikası ve uygulamalarından kimlerin nasıl nemalanmış olduğunun bir dökümüne bakın, siz de neyin ne olduğunu görürsünüz.

Çocuk çocuk açlık sınırı altında üç kuruş gelire talim eden insanlara, işsizlikten kırılan emekçilere, kentsel dönüşüm falan denilerek evleri, mahalleleri başlarına yıkılanlara, ormanları, denizleri, havaları yağmalananlara, tarımdan el çektirilen milyonlarca köylüye ve tarım emekçisine verdikleri nedir bu AKP'li-lerin? "Alın size türban!" O da biz ne zaman uygun görürsek, yani birilerinden -Kemalist askerlerden- ne zaman icazet alırsak! Her yerde ona buna şehir rantını peşkeş çekmek, sahilleri, dağları yağmalatmak, ülkenin ve halkın 80 yıllık emek ve zorunlu tasarruf birikimi KİT'leri, hava alanlarını, karayollarını, para eden ne varsa her şeyi elden çıkarıp gelirlerini iç ve dış murabahacıların uluslararası banka hesaplarına aktarmak mıdır halktan olmak? Seçim kazanmak için devletin resmi Fak-Fuk-Fon imkanlarını maharetle kullanıp, izlenen ekonomik politika sonucu işsizlikten kırılan aileleri 5-10 torba kömüre şükran borcu altına sokmanın, belediye rantlarını yârâna ve yârânın uzak/yakın çevresine paylaşmanın, Toki ile, Köydes'le devreye sokulan selektif kayırma operasyonlarıyla seçim ve oy hesaplarını akıllıca yürütmenin adı ne zamandan beri "halk"tan olmak oluyor?

Bu AKP'li iktidarla, muhtemel ve mutasavver bir Kemalist iktidar arasında da, bırakın halktan yana olmayı, halka yakın durmakta dahi olsa olsa mek parmak fark vardır. İktidar olma ya da -rast düşerse- seçim kazanma yöntemleri farklıdır, o kadar; iktidarı halka, halkın kısa ve uzun vâde çıkarlarını hiç kaale almadan kullanma niyet ve kararlılıklarında bir günâ fark yoktur. Biri neyse öbürü de odur: Halka karşı kurulmuş ve bugüne getirilmiş burjuva cumhuriyetin, sermaye çıkarlarına hizmeti "halka hizmet" diye satmakta her biri kendi alanında marifet kespemiş yöneticileri...

Heykelli Natürmord. 1895

Ülke Gündemi ve Emekçilerin Çıkarları

Cemal Candaş —

Burjuvazinin bu yasayla ne denli büyük bir saldırıya geçtiğini fark etmeyen/edemeyenler, tartışmayı yasa maddeleriyle sınırlı tutuyorlar

Son dönemde ülkemizde çok önemli gelişmeler yaşanıyor. Gün geçmiyor ki ülke gündemi yeni bir tartışma konusuyla alt üst olmasın. Basın ve yayın organları, görsel ve işitsel iletişim araçları bir konuyu --çarpıtılmış şekilde, düzeysiz ve yüzeysel olsa da-- tartışmaya çalışırken ülke gündemine yeni bir bomba düşünce tartışmalar hemencecik o alana kayıyor. Yeni alanlara kayması/kaydırılması aslında tartışmanın yüzeyselliğini pek değiştirmiyor. Tartışan aktörlerde de pek fazla bir değişme gözlenmiyor. Her şeyi bilen, her sorunun çözümleri konusunda söyleyecek şeyleri olan "elit" bir kesim, istenilen ve çizilen çerçeve içerisinde yeni konu hakkında da ahkâm kesmeyi sürdürüyor. Arada bir, birileri sorunun bam teline basmayagörsün, ya görmezden gelinerek ya da büyük bir gürültü tufanı çıkarılarak söyledikleri "etkisiz" hâle getiriliyor.

Ülkemizin gündeminin değişmez iki temel tartışma, daha doğrusu tartışamama konusu var. Ülkenin bölünmez bütünlüğü ve laikliğin korunması. Başka bir deyişle, Kürt sorunu ve inanç özgürlüğünün yaratılabileceği olası "risk"ler. Ülke gündemine düşen diğer konular ne olursa olsun bu iki temel konu dönüp dolaşıp gündemin en üst sıralarında kalmayı başarıyor. Bu iki temel sorun, ya doğrudan ya da başka sorunlarla ilişkilendirilmek suretiyle hep gündemi işgal ediyor. Bunlar Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana hep gündemde oldu ve çözümü konusunda radikal adımlar atılmadıkça olmaya devam edecek. Bu iki başlık, sorun üretmeyi sürdürecektir.

Bu yazının konusu ne Kürt sorununu ne de laiklik sorununu tartışmaktır. Konumuz bu iki sorunun gündeme getirilişi ve tartışılma biçiminin sonuçlarını, başka bir deyişle bu iki sorunun gündemde tutuluşunun gerçek gündemi nasıl engellediğini gözden geçirmektir.

Sosyalist sistemin çökmesiyle birlikte tüm dünyada emekçiler ve ezilen halklar aleyhine birçok gelişme yaşandı. Rakipsiz kaldığını düşünen kapitalist emperyalist sistem, "globalleşme" makyajıyla dünyanın her yerinde yoğun bir saldırıya geçti. Emekçi-

lerin büyük mücadeleler sonucunda elde etmiş olduğu kazanımlara karşı topyekûn bir yıkım savaşı yürütmeye başladı. Reel sosyalizmin yenilgisiyle kazandığı birçok mevziyi terketmek zorunda kalan emek güçleri, büyük bir bozguna uğradılar. Moralleri bozuldu, sınıf mücadelesinin başarısına olan güvenleri kayboldu. Bu durum, egemen sınıfların emekçilerin haklarına karşı yürüttüğü savaşı azdirmasına fırsat yarattı. Öncelikle emek yanlısı siyasi yapılar güç kaybettiler. Birçok parti kitle tabanını kaybetti. Bazıları programını ve adını değiştirmek suretiyle ayakta kalmaya çalıştı. Sol içerisinde büyük bölünme ve ayrışmalar yaşandı. Politik mücadele arenasında emek hareketi ciddi bir gerileme yaşadı. Buna koşut olarak sendikalarda da çok önemli bir güç kaybı oldu. Egemen sınıfların uygulamış olduğu taşeronlaştırma politikalarının da etkisiyle sendikal mücadele zayıfladı, etkisiz hale geldi.

Ülkemizde yürütülmekte olan emek eksenli mücadele de bu gelişmelerden nasibini aldı. 12 Eylül darbesiyle zaten güçsüz duruma düşmüş olan toplumsal muhalefet, dünyadaki bu gelişmeler üzerine iyice geriledi. Parçalanmış bir geçmişi olan sol hareket, burjuvazinin yoğun saldırılarını birlik ve dayanışma içerisinde göğüsleyemedi. Bu dönemde sosyalist hareketin birliğini sağlamak amacıyla gerçekleştirilen girişimler geçici bir umut ışığı oluşturmaktan ileri gidemedi.

Ülkemiz özelinden bakıldığında bu dönemde elde edilen en önemli başarı, kamu çalışanları sendikalarının kurulması ve bu alanda verilen mücadeledir.

Son 20-30 yılda dünyadaki ve ülkemizdeki bu gelişmelerin --birkaç lokal başarıyı saymazsak-- genel olarak toplumsal muhalefetin gerilemesi sonucunu doğurduğunu görmek zorundayız. Bu durum egemen sınıfların sürekli olarak dile getirdiği "Sosyalizm öldü!" yaygaralarını haklı mı çıkarıyor? Elbette ki hayır! Sınıf mücadelesinde kaybetmek, bu mücadelenin yok olması anlamına gelmez. Sınıflar var oldukça bu mücadele sürecektir. Sürmek zorundadır. Aksi diyalektiğe aykırıdır. Kapitalizm ancak sınıf mücade-

Kağıt oynayanlar. 1890-1892

lesi ile var olabilir. Zaten yaşam da bu gerçeği her fırsatta doğrulamaktadır. Sınıf mücadelelerinin sürdüğünü anlamak için burjuvazinin, "öldü" dediği sosyalizme her fırsatta nasıl saldırdığını görmek yeter. Dünyanın dört bir yanında burjuvazinin toplumsal muhalefeti yok etmek için almaya çalıştığı önlemler doğru okunursa bu mücadelenin ne denli güçlü ve sistemli bir şekilde sürdürüldüğü görülebilir.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de burjuvazi, emekçilere karşı yürüttüğü saldırının boyutlarını gittikçe genişletiyor. Emekçilerin sağlık ve sosyal güvenlik haklarını yok etme girişimi bu saldırının çarpıcı bir örneğidir. Burjuvazi, öncelikle emekçilerin işgücünü mümkün olduğu kadar ucuza satın almak için kolları sıvadı. Bu amaçla ilk olarak sendikaları etkisizleştirmeye çalıştı. Yarattığı işsizler ordusu sayesinde çalışanların pazarlık güçlerini en alt düzeye indirdi; iş güvenliğini ortadan kaldırdı, yatırımlarını ucuz emek pazarlarının bulunduğu üçüncü ülkelere kaydırarak işgücünü ucuza kapatmayı başardı. Şimdi de çalışanların zaten yetersiz olan emeklilik ve sağlık haklarını büsbütün ortadan kaldırmaya çalışıyor. Bu topyekûn saldırı dünyanın her yanında karşımıza çıkıyor. Fransa, Almanya, Yunanistan, Türkiye ve birçok ülkede aynı anda yasa değişiklikleri gündeme getiriliyor. Bu yasalar emekçiler açısından neyi getiriyor, neyi götürüyor? Bu tartışmayı teknik dü-

zeyde yapmak elbette gerekir. Ama biz bunu yapmayacağız. Çünkü tartışmayı emekliye ayrılma yaşının birkaç yıl geriye veya ileriye çekilmesine odaklandırdığımızda, ağacı tartışmaktan ormanı göremez hale geliriz. Oysa sosyal güvenlik ve sağlıkla ilgili dayatılanlar, zannedildiği kadar "ekonomik" ve "sosyal" sorunlar değil, dünyada sürdürülmekte olan sınıf mücadelesinin önemli bir parçasıdır, politik ve ideolojik bir sorundur.

Başbakan da bu sorunun ne kadar "politik" olduğunun farkında. Trabzon'da yaptığı bir konuşmada, hiç de yeri değilken, gündeme getirilen yasaya karşı çıkanların "solcular" olduğunu söylemekle bu farkındalığını dile getirmiştir. O, birkaç hafta önce, suçüstü yakalanmış hırsızın en yakınındakileri suçlamasına benzer şekilde, sendika yöneticilerine, "Yalancılar!" diye iftira atarak da bu politik duruşunu sergilemişti. Bu söz üzerine sendikacılar günlerce, "Vallahi de Billahi yalan değil, bakın burada öyle yazıyor!" demek zorunda kalmışlardı. Merak etmeyelim. Başbakan, bu sözü sendika yöneticilerinin söylediklerine yönelik olarak sarfetmedi. Onun "yalancı" dediği solculardır. Çünkü başbakan varsayıyor ki bu yasa ile asıl yapmak istenilenin ne olduğunu solcular dile getirecekler. "Hırsızı gördüm!" diyecek olanları baştan yalanlayarak kendini kurtarmaya çalışıyor. Bunun böyle olduğu, CHP grup sözcüsü Kılıçdaroğlu'nun meclis

kürsüsünden yaptığı konuşmadan da anlaşılıyor. Sayın sözcü, meclis kürsüsünden: "İddia ediyorum ki Başbakan bu yasanın hiçbir sözcüğünü okumadı. Aksini çıksın söylesin!" diye sesleniyor. Kılıçdaroğlu çok haklı. Başbakan çok büyük bir olasılıkla bu yasa metnini okumamıştır. Çünkü Başbakan ne yaptığını, bu yasanın hangi amaçla kime karşı çıkarıldığını çok iyi biliyor. O, bu yasanın ayrıntılarıyla meşgul değil. O, hizmet ettiği sınıfın emekçilere karşı kazanacağı olası zaferle ilgileniyor. Yani politik duruşunu sergilemekle meşgul. Asıl, yasaı okunması gerektiği gibi okumayan/okuyamayan sayın CHP sözcüsü.

Burjuvazinin, bu yasayla ne denli büyük bir saldırıya geçtiğini fark etmeyen/edemeyenler, tartışmayı yasa maddeleriyle sınırlı görüyorlar. Onun için Emek Platformu'nu oluşturan birçok sendika, 14 Mart eyleminden sonra Hükümetle varılan uzlaşının takipçisi olmayı kendilerine görev bildiler. Yasanın, burjuvazinin emekçilere karşı tüm dünyada açmış olduğu politik savaşın bir parçası olduğuna inanan az sayıdaki sendika ve kitle örgütünün eylem yapma kararlarını eleştirmeyi yeğlediler. Burjuvaziye karşı savaşında her zaman olduğu gibi doğru yerde durmamakta ısrar ettiler. Çünkü bu sendikalar sınıf eksenli düşünmüyorlar. Dünya görüşleri, ideolojileri işçi sınıfının çıkarlarına denk düşmüyor. Onlar sendikal mücadeleyi sadece pazarlık hakkı olarak değerlendiriyorlar. İşverenle pazarlık masasına oturmak, işverenin "verdiği" üzerinden pazarlık etmek, göstermelik eylem tehditleriyle efelenip sonra kuyruğu kıstırıp oturmak-

tan başka bir mücadele biçimi bilmiyorlar. Onlar hem işçi örgütü hem de kapitalist sistemin ortakları. Emekçilerin gözünü boyayıp sendikal mücadeleye ayak bağı oluyorlar. "Toplumsal barış", "gerginliği düşürme", "istikrarı koruma" palavralarıyla emekçilerin haklarının gaspedilmesine göz yumuyorlar. Yunanistan ve Fransa'da benzer yasaları çıkarma girişimlerine emekçilerin vermiş olduğu yanıtın boyutları ortadayken bizdeki bu sendikaların durumu nasıl açıklanabilir?

14 Mart eyleminin boyutlarını genişleterek sürdürmek yerine, bu tür eylemlerden ödün kopan egemen sınıfların temsilcileriyle uzlaşma yeğlenince aslında emekçiler bu mücadeleyi kaybetmiş oldular. Öyle ki, TÜRK-İŞ, HAK-İŞ, KAMU-SEN gibi sendikaların gizli açık desteğini yanına alan Çalışma Bakanı TV ekranında ağza alınmayacak ithamlarla emekçileri küstahça azarlayabildi. Burjuvazinin örgütleri bu sırada kenara çekilip durumu izlemeyi, emekçilerin öfkesinin kendilerine yönelmesini engellemeyi başardılar. Nasıl olsa onların çıkarlarını pervasızca dile getiren hizmetkarları görevlerinin başında nöbetteydiler. Bu arada yapay gündemler konusunda mangalda kül bırakmayan muhalefet partilerinden tıs çıkmıyordu.

Oysa herkes biliyor ki bu yasa yürürlüğe girdiğinde çalışanlar artık emekli olamayacaklar, olabilenlerin ise maaşları yaşamlarını sürdürmelerine yetmeyecektir. Yine bu yasa ile sağlık paralı hale dönüştürülmektedir. Özetle, parası olanın sağlık hizmeti

Sainte-Victoire Dağı. 1904-1906

alabildiği, emeklilik hakkının olmadığı bir geleceği yasalaştırıyoruz. Çalışma Bakanı yasayı savunurken "Bu yasa şu anda çalışanları kapsamıyor!" diyerek durumun aslında kabul edilemez olduğunu itiraf etmiş oluyor. İşte sorunun politik boyutu burada ortaya çıkıyor: Hâlen çalışanların asla kabul etmeyeceği bir yasayı, gelecek nesillere önceden dayatmak. Burjuvazi adına emekçilerin haklarına el koymak. Hem de bunu "Sizi ilgilendirmiyor!" diyerek şu anda çalışanlara kabul ettirmek. Bu burjuvazi adına, emekçi sınıflar aleyhine sergilenmekte olan politik bir duruştur. Hükümetler, hele bizim gibi ülkelerde, ne zamandan beri 30-40 yıl sonrasının sorunlarına şimdiden el atmaktadır? Örneğin bizim 30-40 yıl sonrası ile ilgili işsizlik, eğitim, ulaşım, çevre, vb. sorunlarını çözmek için planlarımız yapılıyor mu? Hayır, yapılmıyor. Ama emekçilerin zorlu mücadelelerle elde ettiği bazı haklarını yok etmek söz konusu olunca hükümet birden geleceği düşünür hale geliyor...

Politik duruşun karşısına ancak politik duruşla çıkılabilir. Gelecekte ülkenin yönetimi ile ilgili beklenti ve projeleri olmayanların bu duruşu sergilemeleri söz konusu olamaz. Peki ülkemizde emekçi sınıflar adına geliştirilmiş, kapsayıcı, ikna edici bir politik duruştan söz edilebilir mi? Ne yazık ki hayır. Burjuvazinin dünya çapında emekçilere karşı sürdürdüğü saldırılara karşı bir politik duruş örgütlenmedikçe bu mücadelede başarı şansı yoktur. Emekçilerin politik mücadelesi, burjuvazinin sınıf egemenliğini ortadan kaldırmayı hedef alır, almalıdır. Emekçiler ancak böyle bir örgütlenme ile burjuvazinin ideolojik, politik ve sosyo-ekonomik saldırılarına karşı koyabilir, kendilerinin söz ve karar sahibi oldukları bir dünyayı kurma yolunda aktif, kararlı, direşken bir mücadele verebilirler. Sosyal mücadelenin çeşitli araçları vardır. Bu araçların her biri önemli işlevlere sahiptir. Ancak bilinmelidir ki politik örgütlenmesi olmayan sınıflar uzun soluklu mücadeleleri sürdüremezler. Çünkü politik örgüt, mücadele hattının doğru yönde, kesintisiz bir şekilde sürdürülmesinin ön koşuludur.

Şimdi yazının en başına dönelim ve son zamanlarda çok tartışma yaratan ülke gündemine bir göz atalım. Neler görüyoruz? Kürt sorunu, laiklik sorunu, parti kapatma dâvaları, Ergenekon soruşturması, Hırant Dink'in katletilmesi davası, AB'ye uyum yasaları, NATO'nun Afganistan için asker istemesi, Irak'ın işgali, Ortadoğu'daki çatışmalar, Anayasa değişikliği önerileri ve SSGSS yasası tartışmaları, andıçlar. Tüm bu sorunların dünyada sürdürülmemekte olan sınıf mücadelesi ile nasıl bir ilişkisi var? Bu sorunların çözümü konusundaki önerilerimiz hangi sınıfın çıkarlarını içermektedir? Bu sorunlar karşısında durduğumuz yer, sınıf mücadelesi açısından ne anlama gelmektedir? Gündemdeki bu sorunları tartışanlar kimlerin safında yer alıyorlar? Her şeyden önce bunlar niçin sorun olarak kalmaya

devam etmektedir? Bu soruları sormak ve yanıtlamaya çalışmak gerekirken solcular, sosyalistler, aydınlar nelerle meşgul oluyorlar? Tartışmaların seyrine nasıl bir müdahalede bulunuyorlar? Savunmaları gereken sınıf çıkarlarının yeterince farkında olduklarını ortaya koyabiliyorlar mı?

Oysa burjuvazinin kendi sınıf çıkarlarını fark etme ve savunma açısından bir problemi yok. Kendi politik partileri ve diğer sınıf örgütleri aracılığıyla çıkarlarını her durumda dile getiriyor, savunuyorlar. Onlar neyi, niçin ve nasıl savunacaklarını çok iyi biliyorlar. Hangi konularda ayrı durmaları gerektiğini ve ne zaman tekvücut davranmalarının doğru olacağını bilincindeler. Sınıf çıkarları konusunda hiç bir yanlış adım atmamaya özen gösteriyorlar. Milliyetçisinin, dincisinin, liberalinin hep aynı şeyleri savunduğunu, hep aynı kulvarda buluştuklarını görmek için burjuvazinin çıkarlarına aykırı bir hamle yapmak yetiyor. Onun için hepsi sola, sosyalizme, işçilere, tüm emek güçlerine düşman. Başbakanın solculara yerli yersiz saldırması ondan. Bunların hepsi mülkiyeti kutsuyor. Mülk sahiplerinin imtiyazlarını savunuyor. Emekçilerin sosyal güvenlik ve sağlık hakkından yoksun bırakılması konusunda hemfikir olmaları da, emekçi düşmanlıkları da bundan. Kısacası, onlar kendi sınıflarının çıkarının bilincindeler ve kıyasıya o çıkarı savunuyorlar.

Kendi sınıf çıkarlarının farkında olmayanlar, daha doğrusu, farkında değilmiş gibi davrananlar kimler? Kimler, bu topyekûn saldırıya karşı koymak için birlikte davranamıyor? Geleceğin sınıfsız, sömürsüz toplumunu kurmak için enerjilerini birleştirmeyi, onu bıraktık, bugün en ufak, zorunlu emeklilik hakkını, açlık sınırı üstünde işe yarar bir yevmiyeyi dahi işverenlerden ve onların devletinden koparıp almak için bir araya gelmeyi beceremeyenler kimler? Kimler, halk kesimlerini saflarına katmak için harcayacakları enerjiyi iç çatışmalarında tüketiyor? Kim, ülke gündeminin peşine takılıp "tartışma"ya tam da egemen güçlerin istediği noktadan katılıyor? Ülke gündemine sürülen tartışmalarda kimler gerçekten emekçilerin çıkarlarını hesaba katıyor, tartışmayı doğru bir yöne taşıma çabası içinde?

Emekçilerin gücünün, SSGSS yasasının çıkarılmasını engellemeye yetmediği görülüyor. Tıpkı diğer ülkelerde olduğu gibi bu konuda da geriye gidişin önü alınamayacak. Ama bu süreçten çıkarılması gereken dersler yok değil. Kimin emekçilerin gerçek dostu, kiminse burjuvazinin yanında yer aldığı bu süreçte bir kez daha anlaşıldı. Birlik ve dayanışmanın ne denli önemli olduğunu bu süreçte bir daha gördük. Her şeyden önemlisi bize sunulan gündemin tartışmaları içinde kaybolmak yerine sınıf mücadelesinin gereklerini yerine getirmemiz gerektiğini anlamış olduk. Eğer hâlâ anlayamadıysak, vay hâlimize!

Sağlık ve Politika

Dr. M. Turgay Yerlikaya —

Brecht'in şiirinde işçinin hekime söylediği gibi, "Duvarlarımızı çürüten ne ise ciğerimizi çürüten de odur." O duvarı çürüten nem midir gerçekte? Yoksa parasızlık mıdır? Onu doğuran sınıfsal koşullar mıdır?

Sınıf savaşımında sağlık meselesi zaman zaman gündeme gelmiş olmakla birlikte tartışmalar daha çok sağlık sistemleri ve profesyoneller tarafından verilen sağlık hizmetlerinin biçim ve içeriği ile sınırlı kalmıştır. Oysa ki kapitalist sistemin tüm uygulamalarının insan hayatına, emekçilerin hayatına, dünyaya belli etkileri olmakta, dünya ve insanlar bunların sonuçlarını yaşamaktadır.

Bunlardan biri olan işsizlik gündeme geldiğinde, buna karşı mücadele verilmekte ve bu durumla ilgili siyasi söylemler geliştirilebilmektedir. Diğer sosyal haklar için de durum böyledir. Ancak buna karşın pek çok uygulamanın sonuçları bütünlüklü olarak değerlendirilmemekte, bu alanlarda bütünlüklü bir siyasi söylem öne çıkmamaktadır. Örneğin günlük çalışma saatlerinin ya da çalışmanın günlük düzeninin insanların hastalıkları ile doğrudan ilgisi üzerine kafa yorulmamakta, bunlar üzerinden siyasi söylem geliştirilmemektedir. Tabii ki şu söylenebilir: Önemi kavranılmış kimi mevcut noktalar üzerinden geliştirilen politikalar ne kadar karşılık buluyor da böyle kavraması daha zor alanlarda politika üretmek ve hayata geçirmek mümkün olsun? Ancak siyaset ne kadar inceltilebilirse ve insan hayatıyla doğrudan bağlantı kurulabilirse, o kadar kök bulması ve egemen olması mümkün hâle gelir. Yani siyasi söylemleri salt birer slogan, insanın kendisiyle bağ kurmakta zorlandığı genel bir iyi laf olmaktan çıkartan ve söylemin karşısındaki kişiye, "Evet, bu tam da benim hayatımla ilgili," dedirten bir siyasi incelik geliştirilmesi zorunludur.

Mesela sürdürülen bir savaş dolayısıyla bunun finansmanı için elektriğe zam yapıldığını varsayalım. Savaşa karşı çıkmak yerine elektrik zammına karşı çıkmak insanlara daha kolay gelecektir. Peki, "Biz ne yapalım, bizi doğrudan etkilemeyen şeylere karşı çıkmayalım mı?" diye sorulabilir. "Komşumuz Irak işgal ediliyor, bunun bize doğrudan yansıması yok, dolayısıyla bu işgali hiç gündeme getirmeyelim mi?" Tabii ki getirelim. Ancak ben dayanışmacı eylemlerin birincil olamayacağını düşünmekteyim. Bu uzun süre devam ettirilemez, başlangıçtaki hava değişmeye başlar ve kitle artık eylemsizleşir. Belki de bir enerjinin tüketilmesine yol açılmış olunur. Bir konunun gündeme

getirilmesi, insanlara bu doğrultuda bilgilerin sunulması doğrudur, ancak insanların buradan hareketle eyleme geçmeye çağırılması karşılık bulmayacak, ki burada kastedilen karşılık eylemin sonucunun bir şey değiştirmeyeceğine dairdir, dolayısıyla enerji tüketektir. Bugün bakın Irak işgaline, buna karşı başlangıcında mı daha fazla insan harekete geçiyordu, bugün mü? Bugün durum daha mı az kötü ki insanlar daha az tepki gösteriyorlar?

Aslında kötü olan bir şeye karşı zaman geçtikçe farkındalığın artması ve tepkilerin yoğunlaşması gerekmez miydi?

Dolayısıyla tam da bireyin yaşamında ne oluyor ve neyin değişmesi gerekiyor ile bağ kurulduğunda kişinin tutum alması kolaylaşıyor. Burada bile karşımıza gelecek ve bugün karşıtlığı çıkıyor. İnsan bugünkü hayatıyla ilgileniyor en başta. Gelecek ilgili risklerin kavranması o kadar kolay değil. Bu yüzden tam da bugün ne oluyor ve insan ne olsun istiyor üzerinden gidilebiliyor.

İşte bunun en tipik örneğini sağlık ve sosyal güvenlik alanında yapılan değişikliklere karşı mücadelede görüyoruz. Emeklilik yaşı ile ilgili tartışmada ne diyor hükümet? "Bu bugün için geçerli değil, otuz yıl sonra olacak," diyor. Yani bugün çalışanları etkilemeyeceğini söylüyor. İnce bir taktik. Doğrusunu yapıyorlar. Bugünden yarın çalışacakların yarasını çıkartıyorlar. Bugün kimse karşı çıkmayacak. Yarınkiler ise yavaş yavaş devreye girdikleri için yasa kanıksanmış ve güncelliğini yitirmiş olacak. Gelecek bugünden belirlenmiş olacak. Sağlık sistemi için de aynı şey geçerli. Bunun sürdürülemez olduğunu söylüyoruz. Ama insanlar tam da bugüne bakıyorlar ve "ilacı sıra beklemekten alıyorum. Kötü mü?" diyorlar. İlaç harcamaları yüzünden sistemin milyarlarca dolar açık verdiğini ve bunun kendisine ilaç kısıtlaması olarak, katkı payının artması olarak, prim artması olarak döneceğini şimdi bilmiyor. Bilse de durum zor. Geleceğin daha iyi olması için bugün iyi olarak algıladığı bir şeyden vazgeçmek çoğunluğun kolay kolay isteyebileceği bir şey değildir.

Bunları söyledikten sonra bir mücadele alanı olarak tekrar sağlığa dönelim. Sağlık tam da bugün insan-

ları etkileyen ve bugün değişmesini isteyebilecekleri bir alan mıdır? Bugün için istenen şeyler ile kapitalist sistem arasında bir karşıtlık var mıdır? Emek sermaye mücadelesinde emek lehine sermayeye karşı bir alan daraltması gerçekleştirir mi?

Bu sorulara evet cevabını veriyorum. Ancak bu evet, herşeyin çok kolay ve kendiliğinden olacağı anlamını da taşıyor. Yalnızca bir olanağa işaret ediyor. Diğer alanlardan daha fazla bir olanağa. Yani kapitalist sistemin pek çok uygulamasına sağlığını etkisinden dolayı karşı çıkabilir ve aradaki bağlantıyı bugünkü karşılığı ile gösterebiliriz. Böyle olduğu anda aslında sağlık hakkı için mücadele gündeme geldiğinde hem genel olarak kapitalizme, hem de kapitalist tekelere karşı mücadele ediyor olduğumuzu göreceğiz.

SAĞLIK HAKKI NASIL KAVRANIYOR?

Kapitalist bir toplum içinde herşeyin parayla alınıp satılabilir olması kolay algılanabilir bir şeydir. *Kızılçık'ta* daha önce sağlığın kapitalist sistem içerisinde gedik açabilecek bir alan olduğu, kapitalizmin mantığına aykırı özellikler taşıdığı ifade edilmiş ve sisteme karşı mücadelede en önemli alan olarak karşımıza çıktığı belirtilmişti. Sağlık için mücadele, aslında, ideolojik olarak kapitalizme karşı bir duruşu bizatihi ifade ediyor idi. Sağlığın bir hak olması onun alınıp satılır bir meta olmasının önündeki engel olarak görülmekte idi.

Ancak konu yine de daha çok sağlık hizmetleri çerçevesinde düşünülmüş ve sağlığın bir hak olduğundan yola çıkılarak sağlık hizmetlerinin parasız olması gerektiği fikrinin sosyalist mücadelenin araçlarından biri olabileceği savunulmuş idi.

Sağlık hakkından söz etmişken ülkemizde Sağlık Hakkı Hareketi Derneği'nden de söz edelim. Bu alanda kurulmuş bir ilk dernek olarak önemli ve ileri bir noktayı ifade etmekle birlikte meselenin kavranışında ve ele alınışında geniş alanların gözden kaçırıldığını söylemek mümkün.

Dernek kendini " 'Sağlık hakkı'nı talep ve var eden, sağlık hizmetine, sağlık kurumlarına ve sağlık emekçilerine sahip çıkan, sağlığı 'temel insan hakları'yla birlikte düşünen, önceleyen ve talep eden, 'başka bir sağlık hizmeti'ni mümkün gören' bir örgütlenme olarak tanımlamakta ve özetle "Sağlık hizmetlerini izleyecek, denetleyecek, hizmete ilişkin yeni politika ve uygulamaları araştırıp, ortaya koyacak, tarif ve talep edeceğiz, hak ihlallerini saptayarak ve hak arama süreçlerinde mağdurların yanında olacağız, kamuoyu ve toplumu bilgilendirip, bilinçlendirerek, ortak ve etkin mücadele programları çıkarıp bunları hayata geçirece-

Natürmord. Detay

ğiz," demektedir. Buradaki bakış da, önemli bir nokta için mücadele etmeyi hedeflerken sağlık hakkının profesyonel sağlık hizmetlerine ulaşma hakkıyla sınırlandırılması gibi bir darlığa düşülmesine olanak vermektedir.

Oysa sözü edilmeye çalışılan olgu sağlık hizmetleri olgusu değil, sağlığın kendidir. Sağlığın tanımı ve sağlığı belirleyen faktörlerin bilimsel olarak analizi sağlamlık için gerekenlerin de daha net ifade edilmesine olanak sağlayacaktır.

SAĞLIĞIN BELİRLEYİCİLERİ

Sağlığın belirleyicileri üzerine yapılan bilimsel çalışmalar üç alandan söz etmektedir. Birincisi, bireyin biyolojik varlık alanıdır. Genetiği, yaşı, cinsiyeti buraya girer. İkincisi, kişinin davranışları ve yaşam biçimidir. Si-

gara içmesi, spor yapması, beslenme biçimi, alkolü ve emniyet kemersiz araba kullanması, sağlığı konusundaki tutum ve davranışları vs. gibi durumlar bu alana girer. Üçüncüsü ise, çevredir. Nasıl bir iklimde, nasıl hava koşullarında ve nasıl bir evde yaşadığı, nasıl bir ortamda çalıştığı, sağlıkla ilgili ne gibi olanakların olduğu çevresel faktörler olarak sağlığını etkilemektedir.

Tüm bu faktörlerden genetik ile ilgili, yaş ve cinsiyetle ilgili bölümler, değiştirilme olanağının pek olmadığı alanlar olarak şimdilik bir kenarda durabilir. Genetik ile ilgili çalışmaların gelecekte pek çok şeyi değiştirebileceği tahmin edilebilir, ancak her şeyi çözemeyeceği de şüphesizdir.

Diğer alanlara girdiğimizde de bireysel davranışlar ile sosyal çevrenin çok da birbirinden bağımsız ele alınamayacağı açıktır. Olgular aslında çok daha büyük bir bütünün yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Brecht'in şiirinde işçinin hekime söylediği gibi, "Duvvarlarımızı çürüten ne ise ciğerimizi çürüten de odur." O duvarı çürüten nem midir gerçekte? Yoksa parasızlık mıdır? Onu doğuran sınıfsal koşullar mıdır? Sınıfsal eşitsizliklerin sağlıkta da eşitsizlik doğurduğu biliniyor. Pek çok ülkede yapılan çalışmalarda üst sosyo-ekonomik sınıfa ait bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmek alt sınıftan bir ailede dünyaya gelen bir çocuktan on yıla kadar daha fazla yaşam beklentisine sahip olmak anlamına geliyor. Bir işçi olarak yaşamak, bir üst düzey yönetici ya da patron olarak yaşayan birinden yine beş on yıl daha az yaşamak anlamına geliyor. Tanrının adaleti: zavallılar daha fazla sürünmesinler bari bu dünyada! Zaten yaşarken de daha kalitesiz yaşamıyorlar mıydı?

Peki insanlar neden ölüyor ve neler onların yaşam kalitesini bozuyor, yani en önemli sağlık sorunları neler olarak karşımıza çıkıyor?

Toplumu en çok etkileyen sağlık sorunları en çok

öldüren, hastalandıran, sağlıklı yaşam yılından çalan hastalıklar olarak ifade edilebilir. Neden üçlü bir açıklama dersiniz, birincisi, en çok öldüren olması yetmez, çünkü bir hastalık ileri yaşlarda ölüm nedenidir ve ortalama bir hayattan 10 yıl götürürken bir başka hastalık erken dönemlerde öldürüp belki 50 belki de 70 yılı alıp götürbilmektedir. İkincisi, en çok hasta eden için de benzer şeyler söyleyebiliriz. Bir kişi bir yıl içinde beş kez nezle olup beş ya da on günü, günlük hayatının dışında geçirmek zorunda kalırken bir yıl içinde bir kez depresyon geçiren kişi haftalar ve ayları kaybedebilir.

Toplumu en çok etkileyen hastalıklara baktığımızda en çok öldüren hastalıkların başında kalp damar hastalıklarını ve kanserleri görüyoruz. Tüm ölüm nedenlerinin %71'inden sorumlu olan bu hastalıkların yanına tüm hastalık yüklerinin %20'sini aşan bir sorumluluğu olan nöropsikiyatrik hastalıkları eklediğimizde ilk üç sırayı tamamlamış oluyoruz. Nöropsikiyatrik hastalıklar ölümlerde o düzeyde etki etmemekle birlikte hastalık yükleri bakımından kanserlerden daha fazla etkili olmaktadır.

Peki hastalıklar bunlar da, bu hastalıkların arkasındaki risk faktörleri neler diye bakıldığında Avrupa için karşımıza:

- Yüksek Kan Basıncı (12.8%)
 - Tütün (12.3%)
 - Alkol (10.1%)
 - Kolesterol yüksekliği (8.7%)
 - Kilo fazlalığı (7.8)
 - Düşük meyve sebze tüketimi (4.4%);
 - Fizik aktivite eksikliği (3.5%)
- çıkıyor.

Bu risk faktörleri incelendiğinde yaşam biçimi olarak tütün ve alkol kullanımının, beslenme ve hareket biçiminin neredeyse tamamını belirlediği söylenebilir. Yukarıda yer alan yüksek kan basıncı için mesela genetik, yaş ve cinsiyet faktörleri dışında sigara, kilo, beslenme biçimi ve hareketsizlik etkili olmaktadır. Aynı şey kolesterol yüksekliği için de söylenebilir. Dolayısıyla beslenme biçimi, hareket alışkanlığı ve tütün kullanımı sağlık riskinin temel belirleyicileri denirse yanlış söylenmiş olmaz.

Ruhsal sorunlar için ise stres ve benlik güçlerinin yetersizliği, çaresizlik, ümitsizlik duyguları risk faktörleri olarak anılmaktadır. Bunlar da yine genetik yatkınlıkları bir kenara bırakacak olursak içinde yaşanan aileden başlayarak sosyal ve iş çevresi ile ilgili ortaya çıktığını söylemek yine yanlış olmayacaktır.

Tüm bunlardan yola çıkarak baktığımızda yaşam biçimi ve günlük hayat sağlığını doğrudan etkilemektedir.

Peki günlük hayatımızı ve yaşam biçimimizi neler etkilemektedir?

Soruyu şöyle de sorabiliriz:

Kapitalizm ve tekeller günlük hayat üzerinden sağlığı nasıl etkiliyor?

Ne dedik, birincisi, sigara önemli dedik. İnsanlar si-

gara içiyorlar. Ne kadar sigara içiliyor bir günde? Sıkı durun, bir buçuk milyar paket! Bunun yıllık kaç dolar olduğunu hesaplayın. Trilyon dolarlar çıkıyor karşımıza. Yani sigara tekellerinin trilyon dolarlık bir geliriyle karşı karşıyayız. Sigaranın içilmemesi demek bir taraftan birilerinin bu yüzden hasta olmaması ve ölmemesi demek iken, diğer taraftan trilyon dolarlık bir cironun tekellerin cebine girmemesi demek de oluyor. Trilyon dolarlık bir güç tabii ki her türlü olanağı kullanarak pazarın sürmesi ve insanların sigara içmesi için gereğini yapacaktır. Öte yandan bizler de sigara bireysel bir tercih deyip işin içinden çıkacağız. Sigaranın bireysel bir tercih olabilmesi için pazara sunan ile kendine sunulanın eşit koşullarda olması gerekir. Eşitliğin olmadığı hiç bir yerde özgürlükten, bireysel tercihlerden söz etmek mümkün değildir. Kapitalizmin zaten en büyük aldatmacası bu değil midir? Biz solcular da zaman zaman siyaset yapma özgürlüğümüz üzerinden hareketle özgürlük söylemine pek kolay kanmıyor muyuz? Özgürlüğün, seçim hakkının, müşteri memnuniyetinin birer ideolojik araç olduğunu görmek gerekiyor. Sigara tekellerinin de en çok kullandığı kavram bu değil mi? Macera ve özgürlüğün tadı! Bir kovboydan güçlü bir otomobile de öyle geçilmedi mi? Formula 1 yarışları sigara tekellerinin gözdesi olmadı mı? Tekellerin her türlü yasal ve gerekirse yasa dışı yollarla dayattığı sigarayı seçmek bir yaşam biçimi tercihi olabilir mi?

Sigaraya karşı mücadele aslında sigara tekkellerine karşı bir mücadele anlamına da geliyor. Bizim bilmediğimiz ya da farkında olmadığımız bu gerçek sigara tekelleri tarafından çok iyi bilindiği için her türlü dezenformasyona başvurarak konunun ciddiyetinin sulandırılmasını başarıyor, bilimin söylediği pek çok gerçeği tahrif ediyor ve oluşan sigara karşıtı bilinci zayıflatmaya çalışıyorlar. Bu konuda biraz daha radikal bir sözü söylemeliyim. Sınıf bilincinin göstergesi sigara karşısındaki tutumla test edilir. Sigara tekellerinin söylemlerini savunan bir solcunun sınıf bilincinden şüphe etmek gerekir. Bunun ötesinde Marksist klasikleri isterse yutmuş olsun.

Dolayısıyla sigara ve sağlık ilişkisi ve bununla ilgili mücadele aslında sınıf mücadelesinin bir alanını oluşturuyor. Ancak bunun tam da en başta söylenenlerle paralel olarak kişinin o gün yaşadığı sorunlardan yola çıkılarak yapılması anlamlı olabilmektedir. Sigara bırakma ile ilgili çalışmalar günlük hayatta yaşananlar üzerinden hareket edilmesinin daha yararlı olduğunu gösteriyor. Ancak bunun dışında bireylere ve bireysel çabalara bırakılmayacak kadar zorlayıcı bir alanda sosyal politikalar üzerinden çaba gösterilmesi de zorunluluk oluyor.

Yani sosyalistlerin üzerinde çalıştıkları bir sigara ve sağlık politikası olmalı.

Gelelim beslenme meselesine. Dünyada iki uçlu bir beslenme sorunu yaşanmaktadır. Bir ucunda besin yetersizliği, içme suyu yetersizliği ve bunlara bağlı hastalıklarla boğuşulurken, öbür uca yanlış beslenmenin getirdiği bir şişmanlık sorunu gündemdedir. Ülkemiz

açısından bakıldığında bir zamanlar besin yetersizliği çok belirgin iken, bugün kısmen çözülmüş olan bu sorunun yerini şişmanlığın almaya başladığını görüyoruz. Pek çok hastalığın hazırlayıcısı olan şişmanlığa baktığımızda da tüm dünyada olduğu gibi yaşam biçimi değişikliği ve beslenme alışkanlıklarının değişimi ile paralel gittiğini görüyoruz. Sağlıklı beslenmek için gerekli şeyler yerine sağlıksız olanları tüketiyoruz.

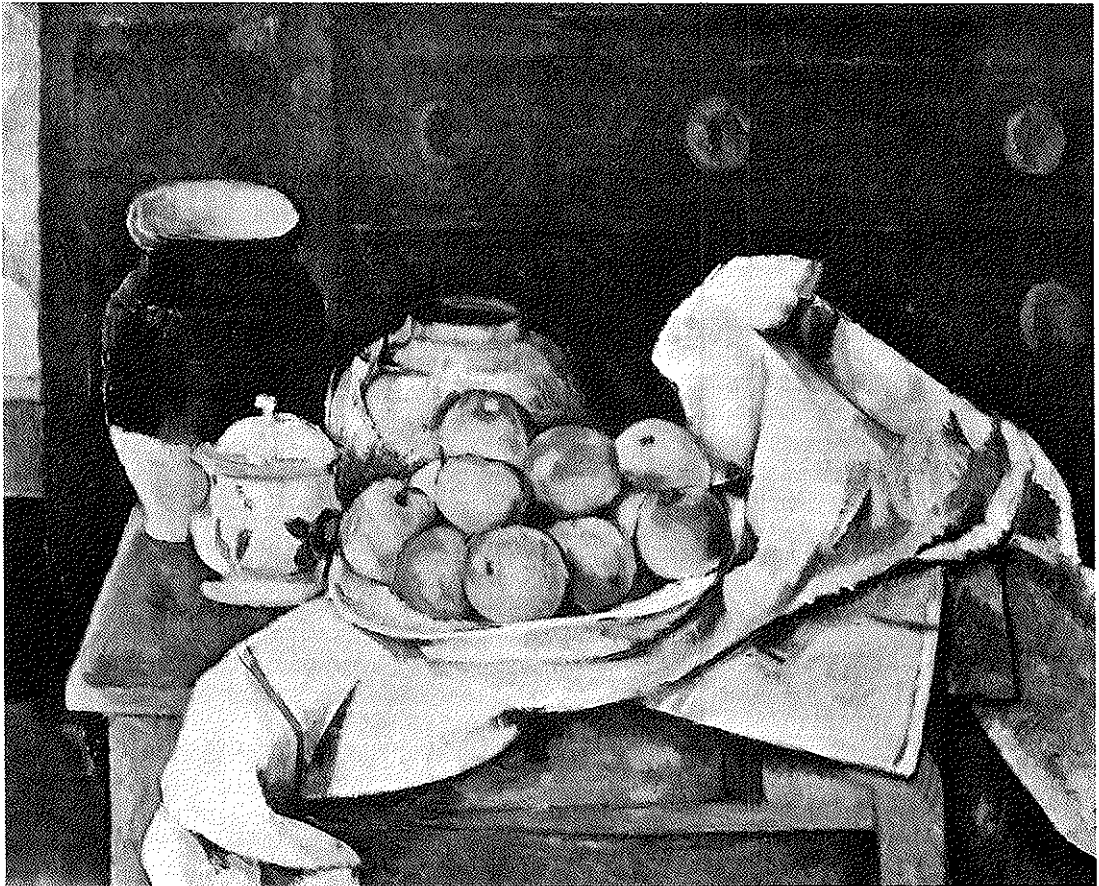
Ülkemizde bu konuda yeterli veri olmadığı için ABD den bazı verilere bakalım. İnsanlar yıllar içinde giderek çok temel bir gıda olan süt ve meyve suyu yerine gazoz içmeye başlıyorlar. 1970 yılında ABD' de kişi başına 7 litre diyet ve 70 litre şekerli içeceğe (gazoz, kola) karşı 20 litre meyve suyu ve 100 litre süt tüketilirken 1997 yılına gelindiğinde 35 litre diyet ve 140 litre şekerli içeceğe karşı 28 litre meyve suyu ve 80 litre süt tüketilmeye başlanıyor. Gazoz tüketimi 77 litreden 175 litreye çıkarken meyve suyu ve süt tüketimi 120 litreden 108 litreye geriliyor. Oysa biz biliyoruz ki bir kutu gazozda şekerden gelen kalori dışında yalnızca az miktarda fosfat bulunurken meyve suyu ve sütte insan için gerekli olan besinlerden a vitamini, c vitamini, folik asit, kalsiyum, potasyum, magrezyum gibi vitamin ve mineraller bulunmaktadır. Bu değişim nasıl oluyor? Neden insanlar kendilerine yararlı şeyler

yerine zararlı olanları tercih ediyorlar? Burada da özgürlükler karşımıza çıkacaktır. Yine aynı aldatmacayla karşı karşıyayız. Siz bir insana o an için keyifli olan bir şeyi sunarsanız ve bunun ciddi zararları olacağına dair bir kuşkusu yoksa kişi bunu almakta bir sakınca görmez. Bir an için düşünün, pek çok uyarıcı ve uyuşturucu maddenin yasal olarak satıldığını. Bunlarla ilgili de yeterli hiç bir bilginin olmadığını düşünün. İnsanlar bu maddeleri kullanınca talep etmeye de başlayacaklardır. Kullanan memnun olacaktır. Bunun zararlarını bilen birini, "alan memnun satan memnun" diyerek ikna etmek mümkün müdür?

Karşımızda milyar dolarlık gıda tekelleri ve onların her türlü manipulasyonu varken gıdaları bile özgürce seçtiğimiz söylenebilir mi?

İşte size bazı veriler: 1999 yılı itibariyle cirolar: Nestle 107 milyar dolar, Unilever 63 milyar dolar. Pepsi 12 milyar dolar. (Pepsi yalnızca içecek üretmemekte, aynı zamanda lays cipslerinin de sahibidir.) 2007 yılı için ise Coca Cola 28 milyar dolarlık ciroya sahiptir.

Bunun dışında gıda zincirlerinin 2000 yılı satışları ABD içerisinde McDonald's için 20 milyar dolar, Burger King için 9 milyar dolar civarında, Pizza Hut için 5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Natürmord, 1883-1887

Natürmord. Detay

Şimdi, gazoz ve kola tüketimi ile şişmanlık arasındaki ilişki, fast-food ile şişmanlık ve kalp damar hastalıkları arasındaki ilişki biliniyorsa bunların önlenmesi gerekmez mi? Coca-Cola ve Pepsi'ye karşı mücadele salt siyasi bir söylem olarak, bir simge olarak ele alınır ve sunulursa etkisi sınırlı olacaktır. Ancak daha kesin olan bir şey vardır. O da gelecek kuşakların sağlığını korumak için mesela çocuklara kolalı içecekler ve gazozların satışının yasaklanmasıdır. Sağlığı etkilediği bilinen bir maddeye karşı mücadele yine sigara örneğinde olduğu gibi bunun arkasındaki güçlerle de mücadele anlamına gelecektir. Tekellerle mevzii savaşı diye bakılabilir meseleye. Çocuklarımızın sağlığı için en azından gazoz ve kolaların kantine sokulmaması pekâlâ bir mücadele konusu olabilir. Aynı şey McDonald's için de geçerli. Yalnızca bir marka olarak karşı çıkmak değil sağlığımızı tehdit ettiği için karşı çıkmayı becerebilmeliyiz.

Bu arada sigara firmaları ve gıda firmaları arasındaki ilişkiye de değinmek gerekecek. Sigara tekelleri olumlu imaj için pek çok yöntem kullandıkları gibi gıda reklamları aracılığı ile de markalarının olumlu olarak kodlanmasını sağlamaya çalışmaktadırlar. Bir gıda maddesinin üzerinde gördüğümüz Philip Morris markasını daha sonra bir sigaranın yanında gördüğümüzde tanıdıklık ve sempati artacaktır. Bu yüzden gıda sektörüne giren Philip Morris 1999 yılında yalnızca bu sektörden 28 milyar dolarlık bir ciro elde etmiş idi. Philip Morris 1969 yılında Miller Brewing'in (bira imalatçısı) %53 hissesine, 1970 yılında ise tamamına sahip olurken 1978 yılında Seven-Up'in %97 hissesine sahip oluyor. 1985 yılında ise bir başka sigara tekele R.J. Reynolds 5 milyar dolara Nabisco'yu satın alıyor. Philip Morris 1985 yılında General Foods'u yaklaşık 6 milyar dolara, 1988 yılında ise Kraft'ı 14 milyar dolara yakın bir paraya satın alıyor. Ancak son zamanlarda durumda değişiklikler meydana gelmeye başladı ve 2007 yılında Kraft, 2008 yılında Altria isimli şirket

Philip Morris'ten ayrılarak bağımsız şirketler hâline geldiler.

Gıda ve sigara tekelleri yalnızca olumsuz olarak bilinen ürünler üzerinden sağlığını etkilemiyorlar. Aynı zamanda çok daha ince müdahaleler ile de sağlığımızla oynuyorlar. Örneğin toplumlara yapılan beslenme önerilerine yapılan müdahaleler ile de sağlığımızı etkiliyorlar. Herhangi bir besin önerisi gıda sektöründeki tekeller için milyarlarca dolarlık bir pazarın açılması ya da daralması anlamına geliyor. Bu yüzden toplumlara yönelik her türlü beslenme rehberinde bu tekellerin dahlini görüyoruz. Bu tür kılavuzlar özellikle ABD kaynaklı olduğu için oradaki müdahaleler özellikle yine oradaki pazar için etkili olmakla birlikte bizim gibi başka ülkeleri de etkilemektedir. ABD içerisinde yıllarca insanlara et ve süt ürünleri tüketmenin çok önemli ol-

duğu bilgisi verildi ve sağlıklı olmak için bunlardan bolca tüketmek gerektiği kavrayışı doğdu. Çiftlik ürünleri ve et firmalarının yönlendirmesiyle gerçekleşen bu dezenformasyon aslında bilimsel gerçeklerle örtüşmemektedir. Bilimsel veriler ışığında farklı öneriler yapılmak durumunda kalındığında ise yine bu firmalar ince müdahaleler ile meselenin yanlış kavranmasına yol açmaktadırlar. Beslenme kılavuzlarında kullanılan kavramlardan, porsiyonlara kadar, bazı şeylerin en az mı en çok mu olduğunun anlaşılmamasına kadar küçük müdahale gibi görünen şeyler günlük hayatta büyük farklılıklara ve firmaların cirolarında artışa yol açabilmektedir.

Ülkemizde ise, hatırlanacaktır, seksenli yıllarda bir mercimek modası gelişti. Televizyonlarda et yerine mercimek yenmesi önerilmeye başlandı. O zamanlar insanların tepkileri biraz farklı olmuştu. Et yerine mercimek yenmesi önerisi kamuoyunda pek olumlu karşılanmamıştı. Mesele yoksulluğun zorunluluğu olarak algılandı. Oysa aslında çok da yanlış değildi. Şimdilerde ise fındık reklamlarını görüyoruz ve insanlar bunun sağlıklı olduğunu düşünmekte. Ya da benzer şekilde ceviz yenmesi gerektiği söyleniyor. Bu gibi doğal ürünler hakkında masum gibi görünen öneriler bile açıkça manipülasyon içermektedir. Her gün fındık ya da ceviz yenmesinin gerekmediği, bunun fazlasının yağ tüketimi ve kalori alımını arttıracak, dolayısıyla masum olmadığı gerçeği atlanıyor. Buradaki yönlendirmeler ve karşımıza çıkan sermaye grupları o kadar korkutucu olmayabilir. Hemen ardından "kalp sağlığımızı koruyan!" yağlar geliyor. Burada da ciddi çarpıtmalar söz konusu.

Özellikle yağlı ve şekerli gıda üreticileri toplumsal tüketimi belirliyor ve insanlar bu sağlıksız ürünler yüzünden daha şişman, daha fazla diyabetli, daha fazla kalp damar hastalığına sahip olup daha çok ölüyorlar. Şişmanlık yüzünden bir yılda ölenlerin sayısı iş kazaları ve meslek hastalıklarından dolayı ölenlerden kat ve

kat fazla. Avrupa bölgesinde şişmanlığa bağlı ölümler bir yılda bir milyon kişi. Buna 12 milyon kişi-yıllık bir hastalık yükünü ilave ediniz. Tüm bu olanlar gıda sektörünün pek de masum olmadığını anlatıyor.

Televizyonların çocuklara yönelik yayın yaptığı saatlere bakın. Bir sürü abur cubur reklamı. Sürekli olarak tat ve lezzet örtüsü altında sağlıklı olmayan gıdalara çocuklar özendiriliyor. Reklamlar yasaklansın dersek karşımıza özgürlük kavramı çıkacaktır. Ancak ben yine de sigara örneğinde olduğu gibi bu tür gıda reklamlarının da pekâlâ yasaklanabileceğini, bu alanlarda özgürlük edebiyatına pabuç bırakılmaması gerektiğini düşünüyorum. Tekeller hemen şu politikayı yayacaklardır: "Siz insanların hayatlarının daha keyifli, daha zevkli geçmesine düşman, kuru, gri, tatsız, renksiz, zevksiz diktatörlersiniz." Ben de şunu söyleyeyim: Avlanmak da keyif verebilir. Bırakalım insanlar, insan dahil her türlü canlıyı avlamakta özgür olsunlar, öyle mi? Haa, evet, silahlar biraz değişik olabilir. Kullanılan mermiler birden öldürmesin. Zaman içerisinde yavaş yavaş öldürsün. Ha, ne dersiniz? Ölüm dövüşleri, düellolar serbest olsun. Alın size özgürlük. (Hoş, zaten Bay Buş bu özgürlüğünü alabildiğine kullanmıyor mu? Bir milyon Iraklı'nın katili kim?)

Tüm bu süreçlere müdahil olmanın sağlık ve sosyalizm açısından önemli olduğu ortada. Sosyalistler bu müdahil olmanın biçimlerini buna ait politikaları oluşturmak ve bu doğrultuda mücadele etmek durumundadırlar.

Gelelim diğer bir olgu, fizik aktivite eksikliğine. Sağlığı etkileyen sigara ve beslenme hemen yanında yer alan diğer bir faktör. Evet, insanlar hareketsiz. Neden? Spor yapmıyorlar. İyi güzel de, neden spor yapmıyorlar? Çünkü televizyon izliyorlar, bir yere gitmek için araç kullanıyorlar, merdivenlerde asansör kullanıyorlar filan. Biraz daha zorlarsak zaman bulamıyorlar, uzun saatler çalışıyorlar denebilir. En doğrusu da budur. Fizik aktivitenin sağlığı bu kadar etkilediği biliniyorsa neden bu konuda talepte bulunulmaz? İnsanlar günlük hayatlarını işleri üzerinden kuruyorlar. İş durumları onların nerelerde yaşayacaklarını, günde kaç saat uyuyacaklarını, ne kadar hareket edeceklerini belirliyor. Dolayısıyla eğer insanların daha sağlıklı olması için hareket etmeleri gerekiyorsa çalışma saatleri içerisinde hareket etmeleri pekâlâ da sağlanabilir. Sabahları işe başlarken yarım saatlik bir fizik aktivitede bulunulması, öğleden sonra da yine bir yarım saat aktivitenin zorunlu tutulması sorunu kısmen de olsa çözecektir. İşçilerin aktivite saati konusunda bir hak mücadelesi yapmaları ve sonuçta bir kazanım elde etmeleri bence mümkündür. Sendikaların bunu programlarına almaları lüks gibi görünebilir ama bence her hangi bir konudan hiç de daha az önemli değildir bu konu.

Ruh sağlığı meselesi... Ruh sağlığını en çok etkileyen faktörlerin başında iş güvencesi olmadan çalışmak/çalıştırılmak ve işsizlik geliyor. Dolayısıyla çalışanların ruh sağlığının korunması aynı zamanda çalışma hayatına müdahaleyi gerektiriyor. Sağlık hakkı ve ruhsal iyilik

hakkı iş organizasyonlarına müdahaleyi zorunlu kılıyor. Çalışma hayatında çalışanın karar süreçlerinde yer alması onun ruhsal sağlığının olmazsa olmaz parçalarından biridir. Marx'ın yüz elli yıl önceden yaptığı eleştiriye geliyoruz. Marx'ın kapitalizm eleştirisinin üç ana noktası vardır. Birincisi, kapitalizmin artı değer gaspına dayalı olmasıdır. İkinci nokta, kapitalist üretimin anarşik olmasıdır. Kâr için üretim, toplumsal ihtiyaçların göz ardı edilmesi sonucunu doğurur. Üçüncü nokta da, işçinin emek ürünü ve üretim süreci üzerinde kendi denetiminin olmamasıdır. İşçi ürününe yabancıdır. Yalnızca bu üçüncü nokta bile karşı çıkmak için yeterlidir kapitalizme. Kapitalist üretim ilişkileri mevcut iken de bazı katılım mekanizmaları kurulamaz mı? Kapitalistler de buna benzer şeyler yapmıyorlar mı? Evet üretimi artırmak ve sömürü oranını artırmak için bazı uygulamalar yapıyorlar! Ancak çok dar bir alanda. Ve unutulmamalıdır ki altın kimdeyse gerçekte kuralı o koyar. Kapitalistlerin üretim araçları üzerindeki mülkiyeti sürdürükçe gerçek kuralları da onlar belirleyecektir.

Dönecek olursak, sağlık hakkından yola çıkarak işçilerin ve toplumun bilincinde dönüşüm sağlamak, bazı uygulamaları normal olarak algılamalarını sağlamak ve bu alanda kapitalist ideolojiye üstünlük sağlamak mümkündür. Sağlıklı yaşamak için sağlıklı ilintili bu alanlarda politik mücadeleler yürütmek, örgütlenmeler gerçekleştirmek mümkündür ve yapılmalıdır. Bunları kabaca tekrarlayacak olursak:

1. Sosyalistler *tütün kullanımı* ile ilgili her türlü örgütlenme ve etkinliğin içinde olmalıdırlar.

2. Sosyalistler *sağıksız beslenmeye* karşı hareket etmeli, özellikle çocuklara yönelik reklamların yasaklanmasından, okul kantinlerinin denetlenmesine kadar çeşitli hedefleri olan örgütlenmeler yaratmalıdırlar. Çocuklara sigara satışının yasaklanması gibi bazı gıdaların satışı da yasaklanabilir.

3. Sosyalistler *beslenme* ile ilgili politikalar geliştirmeli, buna yönelik örgütlenmeler gerçekleştirmelidir. Bu örgütlenmelerde özellikle küçük üretici köylüleri, tarımsal üretim kooperatiflerini de yanlarına almalıdır. Sağlıklı ürünlerin, meyve sebzelerin tam tahilli ürünlerin teşvik kapsamına alınması, işlenmiş ürünlerin vergilerinin artırılması gibi uygulamalar önerilebilir. Böylece toplum sağlıklı ürünlere daha az bir parayla ulaşabilir.

4. Sağlık için *hareket* doğrultusunda işyerlerinde mesai saatinden sayılan zorunlu fizik aktivite saatlerinin konması için mücadele edilebilir.

5. *Ruhsal sağlığın* korunması için çalışma hayatında çalışanların söz ve karar sahibi olacağı mekanizmaların yaratılması için mücadele edilmelidir.

Tüm bunlar sağlık için, yani beden, ruhen ve sosyal açıdan tam bir iyilik için yapılabilir. Ve insanlar daha sağlıklı bir dünya ve yaşam biçimi için mücadele edebilir. Daha sağlıklı bir dünya talebi, özünde, sosyalistlerin kurmak istediği dünya ile örtüşmüyor mu? Bu talep egemen hâle gelince insanlar bunun gerçekleştirilmesinin koşullarını da yaratacaklardır.

Başka Kapitalizm Yok!

Ömer Bedri Canatan

Açlık Allahtan, kapitalizmin allahındandır!

Dünyayı çok ciddi bir açlık tehlikesinin beklediği, Mayıs başında IMF başkanı tarafından açıklandı. Dünya Bankası da âcil yardım çağrısı çıkardı. Dünya’da yeni savaşların çıkabileceği ihtimali üzerinde duruluyor. Bu durumu nasıl anlamalı?

Anlamak için uzunboylu düşünmek şart değil, anlayan anladı. Sebep “küresel ısınma” dediler. “Küresel ısınma” denilince herkesin aklı zehir gibi çalışmaya başlıyor. Fütüristler, astrologlar, TV aktivistleri, köşe yazarları dünyanın falına bakmaya başladılar. Duyan halklar tedirgin oldular, korktular, “küresel” tanrıya secde ettiler. Siyasiler, kavgayı bırakalım, birlik beraberlik içinde olalım, dediler. Dinler “sağduyu” fetvası verdiler, dua önerdiler. Her yerde böyle oldu, Türkiye’de de.

Eskiden de benzer durumlar, Afrika merkezli olarak yaşanırdı. On binlerce aç insan, göz göre göre öldü. En akıllı olanlar, suçu açlık başgösteren ülkedeki beceriksiz, cahil yönetimlere yüklerdi. Daha az akıllı olanlar, sorumluluğu “gelişmiş ülkeler”e, Japonya, ABD ve Avrupa’ya yüklerdi. Dedikleri, bu refah toplumları “çok yediği için” açların aç kaldığıydı. Çok az akıllı olanları da, dünya nimetlerinin âdil paylaşılmasından söz ederdi.

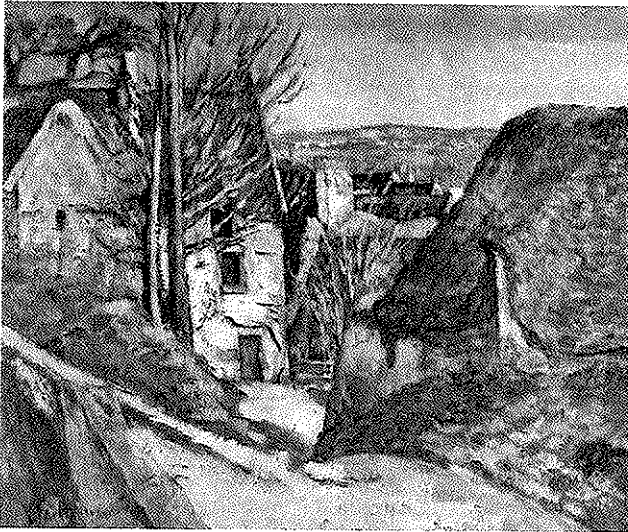
Sonuçta Birleşmiş Milletler Gıda örgütü ve Dünya Bankası gibi örgütler gecikmeyle de olsa harekete

geçer, açların karnının doyurulmaya başlandığı ilan edilirdi.

Daha önceleri, 18. Yüzyıl’da Malthus adında bir papaz, dünya kaynaklarının dünya nüfusunu beslemeye her zaman ucu ucuna yettiğini ileri süren bir teori icat etmişti. Bu teoriye göre, nüfus arttıkça ölen insan sayısı da durmadan artacaktı, çünkü insanlar hem kitlesel ölçekte aç kalacaklar, hem de yetersiz besin kaynakları üzerinde rekabete girip birbirlerini savaşlarda kırıp tüketeceklerdi... Dünya kaynakları herkese yine ucu ucuna yeter hâle gelene kadar! Daha sonra Marksist ekonomi-politik, dünyada açlığın bir tüketim sorunu değil, üretim sorunu, dolayısıyla üretim tarzı sorunu olduğunu göstererek “bu teoriyi” kökünden kuruttuydu. Ne var ki, dünyada kapitalizm halâ sürdüğü için Malthus’çuluk da ikide bir –şimdi-lerde olduğu gibi– böyle hortlayıp duruyor.

Solcular, sosyalistler, komünistler bir zamanlar küreselleşme ve küresel ısınma henüz ortada olmadığı için, açlıktan ve savaşlardan “kapitalizmi” sorumlu tutmakta inatçıydılar. Kapitalist sömürüye karşı mücadelenin açlığa ve yoksulluğa, savaşlara son vereceği gibi güçlü bir varsayımları mevcuttu. Zamanla, milyarlarca insan bu mücadelede yenildi, mücadele bitti, durum değişti. Şimdi küresel ısınma adı altında yeni bir Malthus’çu “analiz”le karşı karşıyayız. Açlık ve yoksulluk ve bundan çıkan savaşlar şimdi daha da şiddetlenmiş olarak kendini gösteriyormuş. Yeni savaşlar bekleniyor. Durum, biraz daha vahim olarak aynı durum, ama “sebep” hakkındaki fikirler değişti. Şimdi sebep “küresel ısınma!” Vallahi de billahi de o! Küre ısındığı için gıda maddeleri azaldı deniyor. Mantık şöyle işliyor: “Küreselleşme” zorunlu nesnel bir gelişmedir. İnsanlığın çıkarınadır. Değerlendirilmelidir. Bazı kötü yan etkileri olabilir, bunlar da ancak ve sadece yine “küreselleşme” ile çözülebilir.

Mantık böyle işlediğinde şu durum ortaya çıkıyor: İyilik gördün. Teşekkür etmek için küreselleşmeyi arıyorsun, ara ki bulasın! Kötülük gördüysen, yakasına yapışmak için arıyorsun, gene yok! Sanki “ruh.” Bulmak, tanımak, dokunmak, anlamak için peşinden koşanlara da ortalığı sarmış sivri akıllı, yalancı, uşak tabiatlı, vicdansız taife, “Tanrının ya-

İntihar eden adamın evi. 1872-1873

nına kaçtı,” diyor.

Asıl felaket, bu yanılgıdır. Küre ısındı diye aç kalmaktan korkulan Türkiye’ye bakalım. 2001 krizinden çıkabilsin diye IMF Türkiye’ye 40 milyar dolar ve bir de Kemal Derviş bastırdı. Karşılığında istediği, “küreselleşmeye intibak” için zorunlu reformların yapılmasıydı. Reformların tarımla ilgili yüzü, geleneksel tarım alanlarının kısıtlanması ve klasik ürünlerden kaçılarak kivi, mango gibi alternatif ürünlere, koyundan, inekten, mandadan kaçıp angora, çinçilla, vb. yeni hayvanların peşinden koşulmasıydı. DTÖ’nün koşulları gereği üretici çiftçilere devlet desteği zaten yapı değiştiriyordu. Aynı şey, AB ile müzakere süreci nedeniyle de yapılmaktaydı. Tarıma destek, zaten, Özal’dan bu yana kurutulmuştu. “Terör” denilerek Güneydoğu’da kalan bakiye

hayvancılık da yok edildi. Türkiye’nin protein damarları kesildi. Gidişatın bu olduğu-olacağı besbeliydi. Derviş’in programı da tütün, pancar, vb. bir çok ürünü küreselleştirdi. Spekülatör sermaye tüm tarım potansiyelini denetimi altına aldı. Tarımda medenileşme adı altında, tarımcı köylüler oldukları gibi “medeniyet”e bağlandılar. Sözleşmeli çiftçi, ihracatçı çiftçi, ekolojik çiftçi vb. kılıklara sokuldular, geleneksel konumlarını yitirdiler. Bu yıkım süreci siyasette hiç bir çatışma yaratmadı. Tarımın, köyün ve köylülün sorunları toplumun gündeminden çıktı. Sadece, açlık ve kıtlık sözkonusu olunca hatırlanır oldu.

Bunlar doğal, çok doğal. Kapitalizmde bundan daha iyisi zaten olamazdı. Ama gidişatın böyle olmasının sebebinin “kapitalizm” olduğuna tek bir Allahın kulu bile dikkat çekmedi. Herkesin fikri Küreselleşme hegemonyası altında ezilmişti. “Küreselleşme de küreselleşme!” diye çığırıyordu. Emperyalizmden, sömürden, sınıflardan söz edene geri kafalı, ilkel, modası geçmiş bir zihin dünyasının ucube kalıntısı gibi bakılıyordu. Bugünkü, açlık korkusu karşısında sözde kuraklık, ısınmamış, Allahmış bütün bunların sebebi tarzında yaşanan çaresizlik hâli bundan kaynaklanıyordu. Aklını başına devşirmek, işin özünü anlamaya çalışmak kimsenin aklına gelmiyordu.

Olaya önce “küreselleşme”den bakalım. Küreselleşme denilen şeye hâlâ nesnel ekonomik gelişme

İntihar eden adamın evi. Detay

diye bakan evrensel salaklık Türkiye’de de pek makbul sayılmaktadır. Buna son zamanlarda kısmen fakat nedensiz gerileyen AB salaklığını da eklemek gerekir. Bu salaklık sadece devlet ve siyasette değil, bilim dünyasında da hâkimdir. Bir adım daha ileri gidelim, aman bildiklerinizi unutmayın diyen bir avuç çevre ve odaktan başka bütün toplum, bu uyusukluğun içine yuvarlanmıştır.

Sadece söyleyip geçmek için belirtelim, dünyada gıda kıtlığı diye bir şey yok. Geçtik kıtlığından, fazlası var. Fazladan da geçtik, istense fazlalığın daha da fazla olabileceği bir dünya potansiyeli var. Şu anda bile 6.5 milyar insandan çok fazlasını, 7.5-8 milyar insanı rasyonel bir planlamayla yeterince beslemek mümkün. Gıda fazlalığı, gelişmiş kapitalist ülkelerde var. İstenirse daha fazlasını

bile üretecek bilim-makina-insan ve sermaye gücü de yine gelişmiş ülkelerde var. Bu gelişmiş ülkeler ise emperyalizm dediğimiz gücü (ABD, AB, Japonya, eklerseniz Çin ve Rusya) ifade ediyor. Açlığın kendisini de, korkusunu da bu güç yaratıyor. “Küresel ısınma” teorisi de onların. (Böyle bir şey hiç mi yok diyoruz, yani “dünya çapında ısının yükselmesi” olgusu? Hayır. Dediğimiz şu: Küresel ısınmayı yaratan da, yerküre üzerinde süregiden her felaketin altında küresel kapitalizmin var olduğu gerçeğinin üstünü bu, “Isınma var!” yaygarasıyla örtenler de yine o kapitalizmin sözcüleri ve savunucuları. Bunu diyoruz.)

Şu kısa bilgiyi tazeleyelim. Dünya Ticaret Örgütü bütün dünyada ticareti tanzim ediyor. Bu, üretimi tanzim etmek anlamına geliyor. Çıkış noktası elbette dünya çapında “rasyonel” işleyen bir üretim ve ticaret düzeni kurmak. Kuruyor da. Japonya’nın Amerika’dan getirdiği ağaçla kürdan üretip Amerika’ya göndermesi, Japonyadaki ağacı orada “yemek çubuğu” olduktan sonra tekrar Japonya’ya gelmek üzere Amerika’ya göndermesi, rasyonelliktir! Neyin rasyoneli? Hâkim emperyalist ülkeler lehine düzenlenmiş kapitalist ticaretin rasyoneli. Dünyanın bütün umutları rasyonel emperyalizme bağlı kılınmıştır. Bu kadar da olmaz, bu “akıldışı”dır demenin de bir faydası yoktur. Çok denmiştir. Hattâ bunun “özel mülkiyet”ten kaynaklandığı da söylenmiştir, ama bu söylenenlerin artık hükmü kalmamıştır, küreselleşme

herşeyi açıklamıştır(!)

“Açlık” denilen durumun hesabının kitabının (rasyonelitesi) nasıl çıkarıldığını, uzmanlık alanı da olduğu için, **Kızılçık** yazarı Orhan Aydın bize, yazı kurulunda anlattı: Ülke bazında alıyorsunuz. İnsanları saydınız. Temel gıda maddelerinin üretim potansiyelini de ölçtünüz. Verimlilik katsayısı da elinizde. Çarpıyorsunuz, bölüyorsunuz. Sonuç, ülkenizin enerji fazlası veya açığı olarak görülüyor. Fazlayı gereksinmesi olan ülkelere aktarıyor, açığı ise fazlası olan ülkelere kapatıyorsunuz. Kriteriniz de zorunlu olarak kişi başına 2.400 kaloringin üstünde olacak ki “açlık” olmasın.

Gelişmiş ülkelerde hesap açlık sınırı olan 2.400 ve üzerinde iken, gelişmemiş geri ülkelerde günlük 2.400 kaloringin altında bir hesap işliyor. Yani bu ülkelerde, gelişmiş ülkelere göre sürekli, müzmin “açlık” söz konusu. Yapılan hesap da açlığın hesabı.

Bugün gürültüsü çıkan, yeni savaşlara yol açacağından korkulan “açlık” ne? Bunun da gerçekliği var. 2.400’ün altında kişi başı enerji “ölüm” değil, açlığın başladığı nokta. Bu açlık, “süreç” olan bir açlık. Kişinin günlük kalorisini 1.600’ün altına düştüğü zaman ölüme giden süreci içeren bir açlık. Hesabın kitabın 1.600 kaloriye göre yapıldığı, öteden beri devam etmekte olan ve açlıktan ölümü doğal olarak içeren bir rasyonellik. Hemen o gün, o hafta veya o ay değil. “Ölme süreci”.

Olsun! Dünya Bankası veya IMF “vicdan” mıdır ki alarm veriyor? Bu insanlar gelip zenginlerin ekmeğini mi alacaklar? Böyle bir şeyin olmayacağını en iyi küreselciler bilir: Günlük 1.600’ün altında yaşayan toplum ve topluluklarda bütün hayat süreçleri tembellemiştir. Giderek dumura uğrarlar. Bu toplumlar âdetâ zaman ve tarih dışına düşmüşlerdir. Bu tür toplumları yenileştirmek, dönüştürmek, kendine yeterli olabileceği bir noktaya taşımak, onlara “kalkınma” dinamiği aşmak, artık rasyonel hesaplarla yapılabilecek bir iş olmaktan çıkmıştır. Leontiyev bu imkânsızlığı, BM’nin uyguladığı, her biri 30 yıl süren 30 kadar ülke kalkınma programını sabırla izleyip keşfettikten sonra Nobel ödülü almış bir iktisatçı olarak, herkese hatırlatmıştır.

Bu durumda “dünya açlık tehlikesi menziline girdi” diyen sivri akıl(lı)lara söylenecek hiç bir şey yoktur. Onlar bizi şaşırtmaya, gelişmiş kapitalizmin durumu vaktinde görüp gerekli refleksi göstereceğine, yani sorunun “küreselleşme” ile çözüleceğine inandırmaya çalışacaklardır. Ardından kimileri de, gizli gizli, bu duruma yeni bir dünya savaşı çıkarmaktan başka hiç bir şeyin çare olmayacağını düşünmeye başlayacaklardır! Onların tahayyülünde kapitalizm-

den daha rasyonel hiç bir yaşam şekli yoktur. Kapitalizmin, keyfi değil, zorunlu olarak yola çıktığı felaketlere karşı çareyi yine kapitalizmde aramamız gerektiğini söyleyerek kendilerini akıllı, dünyayı ve insanlığı aptal yerine koymayı sürdüreceklerdir.

Kapitalizmin yaşanan tecrübeden ders alması... Bu bir umut olabilirdi. Nitekim, dünyanın ahvalini beğenmeyenler bu beklenti içindedirler. Beyhude beklenti! Kapitalizmin “insanî gereksinme” yönünden bir rasyonelitesi olamaz. Onun rasyoneli kârla ilgilidir. Başka her şeyi aklın dışına çıkarmıştır. Buna bile razı olabilirdik, ama o daha da ileri gidiyor. Buna bakalım:

Bizim “insan” için bakarak “gıda” dediğimiz şey kapitalist sınıf ve bu sınıfın örgütlediği devlet-toplum-bilim-siyaset-ahlâk için gıda değildir, üretilen-satılan ve yeniden daha fazlası üretilen ve yeniden satılmak için bir kenara konulup bekletilen herhangi bir şeydir (mal). Bundan öte bir dünyası yoktur. Böyle olunca aç insanlar da *insan* değil, herhangi bir ŞEY’dir. Kapitalist sınıf için bu değişmez, sapmaz, yenilenmez, her gün tekrar edilen bir felsefedir de. Elindeki “gıda” (yaşam) fazlasını, bu felsefeyle koşullu olarak, ona gereksinmesi olan aç insanlara aktaramaz. İstese de aktaramaz. “Fazla”sını yakar da insana vermez. Verirse kendisinin de, içinde var olduğu ve iş gördüğü dünyanın da altının üstüne geleceğini bilir. Avrupa elindeki süt fazlasını ne yapıyor? Üretilmesi için kullandığı enerji kadar enerjiyi bir kere daha kullanarak süttozu yapıyor. Niye? Depolanması mümkün olsun diye. Bu ürün niçin ve kim için fazla? Elbette dünya kapitalist pazar kapasitesi için fazla. Ne yapılacak, “rasyoneli” ne? Daha çok depo yapmak, depolamak. Peki bir süre sonra Batı Avrupa limanlarında depolar dolup diğer ürünlere yer kalmayınca ve depo yapacak yerler tükenince, yani süttozu dağları ortalığı kaplayınca ne olur? Rasyoneli yapılır: Yakılır! Yok edilir!

Bundan başka bir kapitalizm olamaz.

Küre ısınmış, kuraklık, dünya ticareti yanlış yönetiliyormuş, geç kalınmış falan filan. İktisatçılar, planlamacılar, nakliyeciler, muhasebeciler, 10-20-50 milyon dolar maaşlı genelmüdürler, ceo’lar, vs. Şimdi “kusur” bunların toplamında mı aranacak? Türkiye’de pirinç ve diğer tahıl ve bakliyat fiyatlarındaki patlama üç-beş uyanık spekülâtörün devletten mal alıp stok yapmasıyla açıklanacak. Bunların hükümetin bakanlarının ortağı ve akrabası oldukları ifşa edilecek. İthalat yapıp hadleri bildirilecek. Toplumun minnacık şüphesi giderilecek.

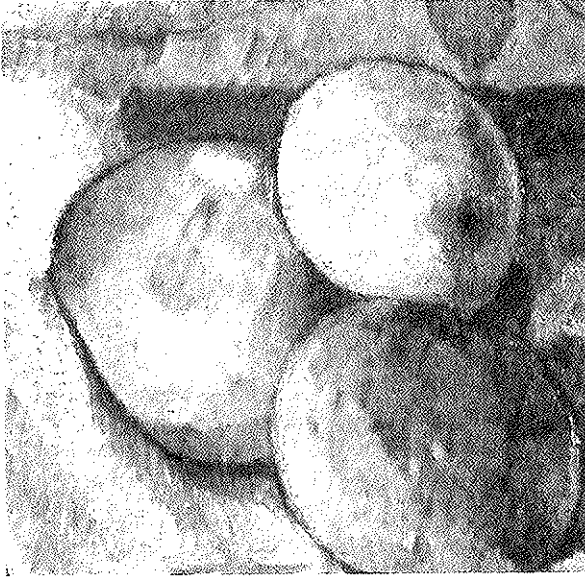
Kapitalizmi hiç kimse akıl edemeyecek.

Açlık allahtan, kapitalizmin Allahındandır!

Brezilya

Zeki Yavuz —

*Halktan yana dönüşümleri gerçekleştirecek alternatif bir program,
uzun süre ve önemli bedeller gerektirecek gibi görünüyor. Ancak
bu bedeli, yüz elli bini madenlerde çalıştırılan beş milyonun
üzerinde çocuk işçi, Sao Paulo'da günde on beş ton şeker
kamışı kesmek üzere sabahın dördünde kalkıp on saat
boyunca dokuz bin yedi yüz bıçak darbesi vuran
170 bin tarım işçisi, ya da ülkenin dört bir
yanında çalışan, işsiz güçsüz aç gezen
ahali her gün zaten ödüyor*

Meyva kaseli natürmort. Detay

Olimpiyatlardan sonraki en büyük spor organizasyonlarından biri, kırk iki ülkenin katıldığı Pan-Amerikan Oyunları geçen yıl Temmuz ayında Rio de Janeiro'da yapıldı. Brezilya'nın 1950'de Uruguay'a yenilerek futbol dünya kupasını kaybettiği ünlü Maracana stadında gene dramatik anlar vardı. Muhteşem açılış töreninde ne zaman Başkan Lula'nın adı geçse, doksan bin kişiden yuhalamayla karışık bir uğultu yükseliyordu. Lula da geleneksel konuşma için yerinden kımıldamadı. Oyunları, tertip komitesi başkanı açtı. Beşte biri favelalarla çevrelenmiş Rio'daki protestonun ardında yerel yönetimdeki eski cuntacı parti mi vardı, yoksa Lula'yı küçük gören zenginlerin ve stada girebilen orta sınıf seçkinlerin kendiliğinden

tepkisi mi? Kestirmek zor. Ama Brezilya'nın yarım yüzyıl beklediği ve 1,7 milyar dolar harcadığı oyunları heyecanla destekleyen başkanın canını sıktığı muhakkak.

Oyunlardan iki yıl önce patlak veren, hükümet ve partinin önemli isimlerinin istifasına yol açan yolsuzluk skandalı, İşçi Partisi (PT) yönetimini fena halde bunaltmıştı. Ancak ne bu kriz, ne 2003'de sol bir grubun PT'den koparak ayrı parti kurması, ne de 2004 yerel seçimlerindeki önemli kayıplar, halkın 2006'da Lula'yı yeniden başkan seçmesine engel olabildi. Bu yıl Mart ayındaki anketlere göre Başkan'a ve icraatına verilen destek, iktidarın altıncı yılında %58'le en yüksek düzeyde. Neo-liberal hegemonyanın kırılmasını ve radikal bir dönüşümü bekleyenlerse hayal kırıklığı içinde. Bu yıl yapılacak yerel seçimlerle birlikte artık ülkenin siyasal gündeminde 2010 ve Lula sonrası tartışılıyor. Bu yazıda, *Kızılçık*'ın geçen sayılarında* Brezilya'nın tarihî gelişimiyle başlayıp İşçi Partisi iktidarına kadar uzanan anlatıyı, Lula'nın ikinci dönemine, siyasi ve ekonomik gelişmelere, alternatif politikalara odaklanarak noktalayacağız.

YENİDEN LULA

Lula, 2002'deki tarihi seçim zaferinde başkan seçildiğinde, partisi ve müttefikleri kongre, eyalet ve belediyelerde azınlıktaydı. Dikta sonrası 1988 anayasası siyasi partilere baraj koymamış, her seçimde 513 üyeli Temsilciler Meclisi'nde yirmi, 81 üyeli Senato'da on kadar partiyle çok parçalı bir yapı oluşmuş, hükümet etmek için Kongre'de ittifaklara gitmek gerektiğinden yolsuzluğa alışkın sermaye siyaseti de oy satın almayı kanıksamıştı. O yüzden 2005'de mensalao (Kongre üyelerine aylık bağ-

lama) skandalı kopunca alışılmadık olan, PT gibi sisteme karşı durarak büyümüş bir partinin bu yöntemleri kullanması düşüncesi idi. İddiaların çoğu kanıtlanamasa da, 1960'lardaki silahlı direniş döneminden beri harekette yer almış Kabine Bakanı Dirceu dahil (2015'e kadar seçim yasağı da aldı) dört PT'li Kongre'den çıkarıldı, Parti saymanı ve başkanı istifa etti. Muhalefet, Parti'nin bu "ahlâki açmaz"dan kurtulamayacağını düşünüyor, hattâ Lula'nın 1992'de Başkan Collor gibi görevden alınabileceğini umuyordu.

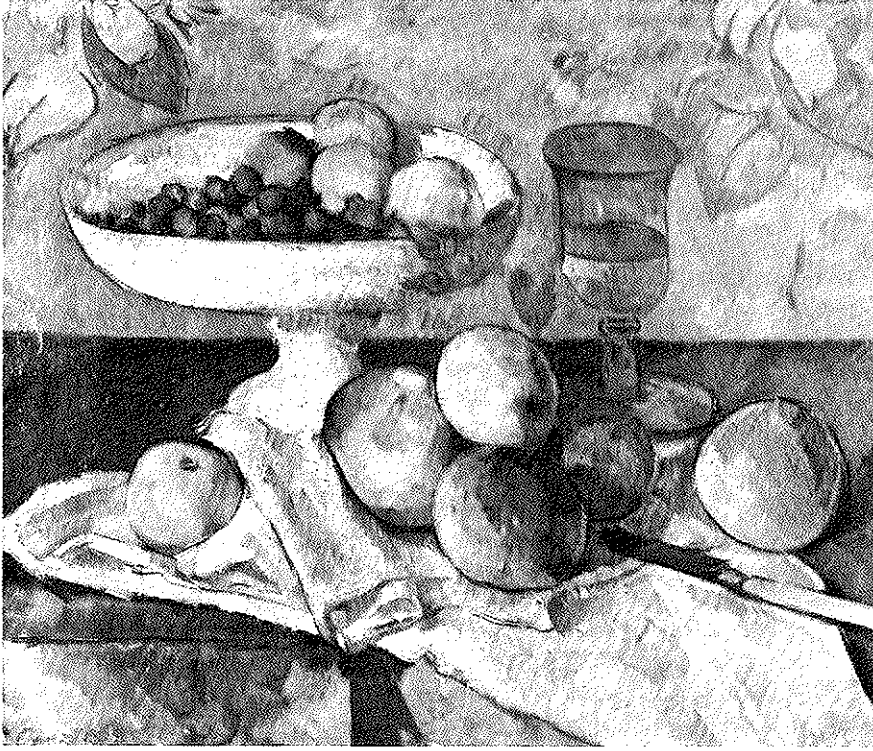
Muhalefeti 2004 yerel seçimlerindeki kritik başarılar da umutlandırmıştı. PT, eski başkan Cardoso'nun partisi PSDB ile başa baş oy almış, dört yıldır yönettiği Sao Paulo'yu ve böylece eyaletiyle birlikte kırk bir milyon nüfuslu ve milli gelirin üçte birini üreten siyasetin ve ekonominin kalbini kaybetmişti. Dünya Sosyal Forumu'nun beşiği, katılımcı bütçe deneyiminin örnek şehri Porto Alegre'de, eski belediye başkanı, PT'nin sol kanat liderlerinden Raul Pont, kampanya sorunları ve sağın cepheleşmeyi başarması sonucunda az farkla kaybetmiş ve onaltı yıllık PT dönemi sona ermişti. Öte yandan PT, iktidar olmanın da avantajıyla elindeki belediye sayısını özellikle küçük yerlerde iki mislinden fazla arttırmış, ücra yerlere kadar yayılmıştı (gene de 5500 başkanlıktan 411'ine sahipti ve bu açıdan dördüncü sıradaydı). Kuzeydoğunun sanayi merkezi, iki buçuk milyon nüfusla ülkenin beşinci büyük şehri Fortaleza'da ise farklı bir deney yaşandı. Gene sol kanattan (Troçkist Sosyalist Demokrasi eğilimi) Luizianne Lins, ilk turda Komünist Parti adayını destekleyen PT yönetiminden ayrı, gönüllülerle canlı bir kampanya yürütüyor, ilk turda öne çıkıp, ikinci turda Lula ve PCdoB dahil yedi partinin desteğiyle, 1985'de ilk sol ve kadın başkanı seçmiş olan bu şehirde kazanıyordu.

2006 seçimlerine gelindiğinde PT'nin üye sayısı artmış (iki yıl önceki PSOL'un kopuşuna rağmen), işçi sınıfından, kır ve kent yoksullarından aldığı destekte bir azalma olmamıştı. Zaten yerel seçimlerde Sao Paulo'yu kaybederken bile PT, şehrin yoksul mahallelerinde öndeydi ve geleneksel tabanının olduğu çevredeki ABC sanayi bölgesi belediyelerini almıştı. Lula, başkanlık seçimlerine "Halkın gücü" ittifakıyla (Komünist PCdoB ve başkan yardımcısının Cumhuriyetçi Partisi), sendika ve sosyal hareketlerin büyük bölümünün desteğiyle girdi. Muhalefetin iki ana partisi, görülmedik bir medya kampanyası eşliğinde karşısına Sao Paulo valisini çıkardı. Askeri dönemin muhalefet partisinden gelen, ancak demokrasi mücadelesinde PT ile de işbirliği yapmış olan üçüncü parti, PMDB arada kaldı ve aday çıkarmadı. Se-

çimlerden hemen önce PT'lilerin önemli bir muhalefet lideri (Serra) aleyhinde eski bir yolsuzluk dosyasını satın alma girişiminin ortaya çıkması, Lula'nın televizyon tartışmalarından kaçınması (son kampanya günü sendikacılığa başladığı ABC bölgesinde fabrika önünde bildiri dağıtıyordu), ilk dönemden hayal kırıklığına uğrayan solun PT dışına gitmesi veya çekimser kalması sonucunda Lula, %48,6'da kalarak ilk turda seçilemedi. Ancak ikinci turda artan kutuplaşma, Lula'nın televizyonlarda muhalifler kazanırsa sosyal programların durdurulacağından, dev petrol şirketi Petrobras'ın ve diğer devlet girişimlerinin (dünyanın ikinci büyük madencilik şirketinin üç aylık kârı tutarına satılması gibi) yok pahasına özelleştirileceğinden söz etmesi, büyük şehirlerde sosyal hareketlerin eylemleri, topraksızların örgütü MST'nin ilk turdan farklı olarak destek açıklamaları etkisini gösterdi ve muhalif adayın oyu düşerken, Lula 58,3 milyon oyla (%60,8) ve yirmi milyon farkla seçildi, 2002'ye göre ilk turda 7, ikinci turda 5,5 milyon fazla oy aldı.

Meclis seçimlerinde ise hem PT, hem de ana muhalefet partileri bir miktar oy kaybetti. PT, iki milyon daha az oyla 83 milletvekili çıkardı, oy oranı %18,4'den %15'e düştü. Her eyaletten bir senatörün seçildiği senato yenileme seçimlerinde PT adayı, "yurttaşlık geliri" savunucusu Suplicy Sao Paulo'da dokuz milyon oyla (%47,8) üçüncü sekiz yıllık dönemine seçildi. PT, iki senatörlük, PCdoB, toplamda 6,4 milyon oyla tek senatörlük alırken, Rio de Janeiro'daki ilerici feminist parti adayı, anketlerde önde olmasına karşın tutucu adaya yenildi (on yıllık %30 kadın aday kotasına rağmen, meclisin %8'i, senatonun %17,2'si kadın). Bir çok sol aydının (Löwy, Bensaid, Petras, Chomsky, vb.) desteğini alan PT dışında radikal sol muhalefet girişimi ise başarılı olmadı. "Sol cephe"nin (PSOL, Troçkist PSTU, küçük komünist parti PCB) başkan adayı Helena, ilk turda 6,6 milyon oy (%6,9) aldı, hatta bu oran en politize eyalet Rio de Janeiro'da %17,5'u buldu. Cephe, ikinci turda Lula'yı desteklemedi. PSOL bir milyon civarında oyla ancak üç milletvekili çıkarabildi ve yeni barajın (federal %5, dokuz eyalette %2) altında kalarak kampanya yardımından oldu. Seçimlerde oylarını önemli ölçüde artırarak 3,4 milyon oy alan Yeşiller, 2 milyon oy alan PCdoB gibi 13 milletvekili çıkardılar.

Seçimler, yoksulların pek medyadan etkilenmediğini, Lula'nın küçük yerlerde, özellikle yoksul kuzey ve kuzeydoğuda kazandığını, gelişmiş, orta sınıfın yoğun olduğu güneyde kaybettiğini gösteriyor. Mesela tarım oligarşisinin kalesi, dikta döneminden beri cuntacı partinin bırakmadığı

Meyva kaseli natürmort. 1879-1882

kuzeydoğudaki Bahia'da Çalışma Bakanı, PT ve CUT kurucusu Jaques Wagner ilk turda kazanarak sürpriz yaptı (PT nüfusun %15'inden ve milli gelirin %9'undan azına sahip beş eyalette yönetimde). Lula, Aile Yardımı (Bolsa Familia), Sıfır Açlık (Fome Zero) gibi altmış kadar sosyal programdan en çok yararlananların olduğu bu eyaletlerin ezici desteğini aldı (Maranhao'da %84, Ceara'da %82, Bahia'da ve Pernambuco'da %78, Piaui'de %77). Ailelerin dörtte birinin ayda 30-40 dolar yardım aldığı ülkede, Bolsa Familia, beş binden az nüfuslu yerleşimlerde gelirin neredeyse yarısı (Pernambuco'da %70'i) demek. Güneyde program daha az aileye ulaşıyor. Fakat tüm ülkede yoksulluk ve gelir dağılımındaki dengesizlikte azalma var, daha çok sayıda genç okulu bitirebiliyor. Ekonomi, özellikle etanol, demir cevheri, tarım ürünleri ihracatında artışlar ve gelişen iç pazar sayesinde 2007'de %5,4 büyüdü. Böylece Lula dönemi ortalaması önceki başkan Cardoso'nun son dönem ortalamasının iki misline çıktı. Asgari ücret artırıldı, işsizlik geçen yılın sonunda %8,2 ile 2002'den beri en düşük düzeyinde (ör. Sao Paulo'da 2003'de %20'lerden, bu yılın başında %13,6'ya indi). Lula ve PT, esnek, hatta apolitik davranarak sermaye partileriyle ittifaka gitme, militanlıktan, sokaklardan uzaklaşma ve sosyal mücadeleleri pasifleştirme eleştirileriyle karşılaşsa da, halkın geniş kesimi onu kendi iktidarı biliyor, hoşnutsuzluğunu dile getirse de, son

kertede, MST lideri Stedile'nin ikinci tur öncesinde hatırlattığı gibi, neyi kaybedeceğinin farkında.

İKİNCİ İŞÇİ PARTİSİ DÖNEMİ

Lula'nın ikinci dönem hükümeti, ilk dönem küçük partilerin desteğiyle başlayıp, mensalao skandalından sonra PMDB ile başlayan işbirliğinin (kongre başkanlıkları, iki yerine beş bakanlık verilerek) sürdürülmesine dayandı. Kongrede çoğunluğu sağlayan onbir partilik koalisyonda kabinenin yarısı değişirken, kilit isimler (Kabine Bakanı Rousseff, Maliye Bakanı Mantega, Merkez Bankası başkanı, vb.) değişmedi. Seçim öncesinde Lula süren ekonomik modelde radikal değişiklik olmayacağını söylemişti. Ancak bakan ve PT'li liderlerin kalkınmacılıktan yana açıklamaları, Mantega'nın neo-liberal politikalara karşıtlığıyla bilinen çevrelerden kamu yatırımlarının artırılmasını isteyen raporlar alması, Merkez Bankası'nı kendisine bağlayacağı söylentilerinin çıkması (sonradan yalanladı) monetarist politika yanlılarını endişelendirdi.

Ocak 2007'de hükümet Kongre'ye, idari önlemler ve yeni yasalarla 2007-2010 arasında istikrarlı biçimde yıllık %5 büyümeye hedefleyen "Büyümeyi Hızlandırma Planı"nı (PAC) sundu. PAC, yarıdan fazlası enerjiye (elektrik enerjisi üretimi, dağıtımı, petrol, yenilebilir yakıtlar) olmak üzere, sosyal ve kentsel altyapıya (konut, metro, aydınlatma, kanalizasyon) ve ulaşım (karayolu,

demiryolu, havaalanı, liman) milli gelirin %5'i oranında, 236 milyar dolar yatırımı öngörüyor. Planın 32 milyar dolarlık küçük bir kısmı bütçeden, kalanı kamu ve özel girişimleri üzerinden finanse edilecek. Kamu ve özel sektör yatırımlarını teşvikin yanında PAC, yatırım bürokrasisini azaltma, uzun vadede bütçede personel giderleri ve asgari ücret için sınırlar getirme, vergi indirimleri ve kolaylıkları, faiz indirimleri, uzun vadeli altyapı ve konut kredileri gibi girişimler de içeriyor. Hükümetin 2007-2010 programında beş nokta bulunuyor: Sosyal dışlanma, yoksulluk ve eşitsizlikle mücadele, daha adil bir gelir dağılımı ve sürdürülebilir bir çevreyle yeni kalkınma modelinin geliştirilmesi, herkese kaliteli eğitim, daha geniş demokrasi ve siyasi diyalog ile Brezilya'nın dünya olaylarında daha büyük bir rol sahibi olması. Öncelikler arasında, ihracatın temel unsuru tarım işletmelerinin ve aile çiftliklerinin dengeli büyümesi, tarım reformu ve yüzbinlerce aileye toprak dağıtılması da sıralanmış. MST, ilk dönemde bazı sosyal ve eğitim programlarına destek dışında, önemli değişiklikler getirmediği, büyük topraklara dokunmadığını belirterek kapsamlı tarım reformunu bekliyor.

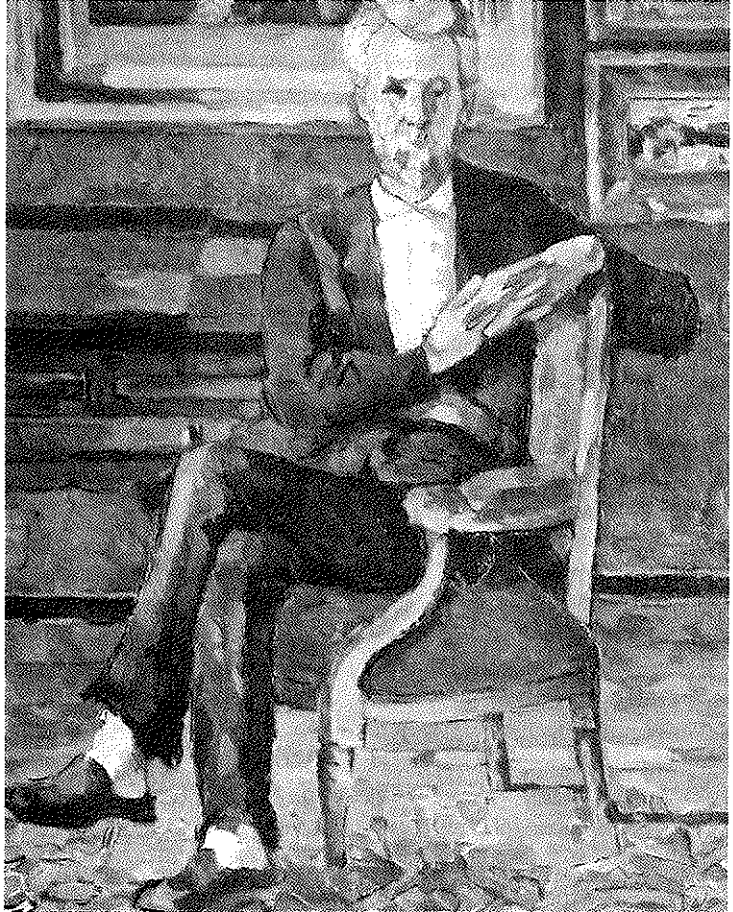
Çevreciler, PAC'ın Amazonas eyaletini hidroelektrik santral, enerji ve boru hatlarıyla, kuzeyi yol ve su kanallarıyla donatarak bölgeyi tarım ve maden ürünleri ihracatına dönük bir ekonomiye dönüştüreceğine, askeri dönemdeki hamleyle benzer bir çevre tahribatına yol açacağına dikkat çekiyorlar. Yirmi yıldır tartışılan, bölge insanına ve doğaya etkiyle sürdürülebilirlik endişesi uyandıran, Amazon'a akan en önemli nehirlerden Xingu üzerindeki 11 bin megawatt'lık Belo Monte hidroelektrik santrali gibi bir çok yarım kalmış enerji, yol, liman projesinin bitirilmesi planlanıyor. Bazı projeler, yetersiz çevre değerlendirmesi ve izinlerinden dolayı gecikti. Lula, çevre açısından biyoyakıtın da olumlu rol oynayacağına inanıyor. Özel sektör, kalkınma bankası kredileriyle 46 biyodizel, 77 etanol fabrikasını, hükümet de 1150 kilometrelik etanol ve biyodizel boru hattını planladı. Burada önemli bir sorun, PAC'ın biyodizel üretimi için Amazon'dan sonra ikinci doğal biyolojik bölgeyi, yarısına yakını zaten tahrip gören dünyanın biyolojik çeşitliliği en yüksek 208 milyon hektarlık güneydoğu ve ortabatı bozkırını öngörmesi. Ayrıca, eğer ABD'de

Bush'un dediği gibi benzinin beşte birinin yerini etanol alırsa, bu, dünyada en uygun fiyata üretilen biyoyakıt olan Brezilya etanol üretiminin üç misli bir talep doğuracak ve serbest ticaret bölgesi projesinin rafa kalkmasından sonra kesilen ABD ile ilişkiler etanol ittifakı sayesinde daha da güçlenecek.

NEO-LİBERALİZME ALTERNATİF VAR MI?

İkinci Lula döneminin üçte birinden fazlası geride kalırken, solun federal ve yerel iktidardaki konumuna, yoksulların desteğine, azalarak da olsa süren kitlesel hareketliliğe rağmen neo-liberalizmden radikal bir kopuş olmaması nasıl değerlendirilmeli? Lula ve çevresinin "pragmatik neo-liberaller" (Petras) olmasından çok, Demokles'in kılıcı gibi sallanan "ülke riski", "sıcak para" ve "piyasalar" ancak bu kadarına, yani emtia fiyatlarında artışın da yarattığı olanaklarla bir miktar büyümeye, istihdam artışına ve sosyal yardım programlarına elveriyor denebilir mi?

Brezilya'lı Marksist iktisatçı Alfredo Saad-Filho'ya göre** neo-liberalizm bir ekonomik reform paketinden ibaret değil, hatta yeni bir sermaye bi-

Chocquet'nin Portresi 1877

rikim modelinin ötesinde toplumsal hâkimiyetin yeniden üretimi için devlet gücüne ve çeşitli düzeylerde şiddete de ihtiyaç duyulan siyasi bir proje. Hattâ bir çok ülkede neo-liberal uygulamalar demokratik dönüşümlerden güç buldu. Demokratik devletlerin "sahip oldukları daha büyük meşrûyet halktan gelen baskıyı daha uzun süre görmezden gelebilmelerini" sağladı.*** O nedenle neo-liberalizmin maddi temellerini dikkate alarak ve bu politikalarla karşı seçim zaferlerinin yeterli olmayacağı, çağın gerçeklerinin de radikal çözümleri sınırladığını bilerek, belirli alanlara odaklanan, etkin, tutarlı ve sürdürülebilir alternatif ekonomik, sosyal ve siyasal politikalar uygulanmalı.

Sosyal dışlanmanın, yoksulluğun, eşitsizliğin çarpıcı boyutlarda olduğu Brezilya'da, Saad-Filho'ya göre, "yoksuldan yana" ekonomik büyüme, yeniden bölüşüm ve yapısal dönüşüm hedefleyecek bir alternatif program için makro-ekonomik istikrar lazım. Bu da ödemeler dengesi, mali sistem ve bütçe sınırlamalarını aşmayı gerektiriyor. Sermaye hesabının (dış denge) açık vermemesi için, Merkez Bankası ticareti, sermaye akışlarını ve dış borcu kontrol etmeli. Stratejik sektörlerde ihracat teşvik edilmeli, çeşitlendirilmeli, ithalat sınırlandırılmalı, dış ticaret fazlası ve döviz rezervleri artırılmalı. Spekülatif sermaye ve vergi kaçırılması engellenmeli (ör. döviz hesapları sınırlandırılması, kayıt ve ceza sisteminde iyileştirme). Yatırımın önceliğine göre farklı kur uygulanmalı, değerli real'in riskini düşürmek için (ihracat sayesinde başarılı görünen "kontrollü dalgalanma" yerine) aktif bir sürünen parite ("crawling peg") rejimine geçilmeli, kamu iç borçları piyasa baskısından kurtarılmalı, faizler indirilmeli, yatırımlar ve sosyal programlar için uzun vadeli fonlar oluşturulmalı, dış borçlar kontrol ve onaya bağlanmalı, mevcut borç sözleşmelerinin gözden geçirilmesi, finansal varlıklara bir kerelik vergi uygulanması (servet vermesi) düşünülmeli. Bütçe, neo-liberal politikaların yeniden üretilmesinin aracı olan "fazla" hedefi yerine kalkınmacılığı temel almalı, kamu kapasitesi artırılmalı, iç pazar geliştirilmeli, sanayi, ulaşım, altyapı, konut gibi öncelikli sektörlerde yatırım teşvik edilmeli, finansmanda kolaylıklar getirilmeli (avantajlı sermaye riski hesabı, kredilerde bankalara güvence, vergi indirimleri vb.), kırsal bölgelerde temel ihtiyaçlar için mikrokredi verilmeli, kalan devlet bankalarının kredileri programı desteklemeli. Bir taraftan özelleştirilmiş altyapı şirketleri üzerinde daha sıkı kontroller, daha güçlü iş yasası, sağlık ve güvenlik kuralları uygulanırken, sağlık, eğitim, sosyal güvenlik gibi temel kamu hizmetleri yaygınlaştırılmalı. Sosyal programlar, açıkça refahı ve

bölüşümü hedeflemeli, koşullu, refahın bireysel satın alma gücüne bağlı olduğu görüşünü yerleştiren para aktarımı yerine, dayanışmayı geliştirecek sosyal ücret programları uygulanmalı. Ayrıca verimsiz topraklar hızla yeniden dağıtılarak hem tarımsal çıktı ve istihdam artırılmalı, hem de zenginlik ve siyasi gücün dağıtımı geliştirilmeli.

Özellikle ikinci dönem hükümetin icraatında, büyümeyle gelecek refahın "aşağıya damlaması" (trickle down) yaklaşımı olarak da bakılabilecek PAC'ta bu yönde işaretler de bulunabilir. Lula döneminde dış borcun milli gelire oranı ve ekonominin dış etkilere karşı kırılganlığı ihracat sayesinde azaldı. Ne var ki, dış ticaretin yapısında temel bir gelişme yok. Doğal ve emek yoğun geleneksel ürünlere dayanan ihracat, sermaye ve teknoloji yoğun sanayi ürünleriyle çeşitlendirilemedi. 1994'de hiper-enflasyona karşı başlatılan Real Planı ile temeli atılan para istikrarı, yüksek faize, zenginliği yoğunlaştıran dolaysız vergiye ve kamu harcamalarını kısıtlayan bütçe fazlasına dayanıyor. Bu temel ve programı finanse eden dış borçlar, ülkeyi krizlere, dış dayatmalara açarak büyüme politikalarını engelledi. PAC'ı tanıtırken Mantega, yüksek bütçe fazlası hedefini (%4,25) sürdürüyor, ilk dönemde artan kamu personel masrafının azaltılmasını, sosyal güvenlik harcamalarının ise aynı kalmasını (Bolsa Familia gibi programlar sürecektir) öngörüyor. Kamu-özel işbirliği yöntemine de daha sık başvuruluyor. Gene de Lula döneminde, neo-liberal politikalar sonucu iyice azalan ve yarısını belediyelerin yaptığı (park, sokak, üretici olmayan alanlar, vb.) kamu yatırımları, %50 artarak 2007'de milli gelirin %3'üne ulaştı.

Sonuç

Brezilya siyaseti, Ekim ayında yapılacak yerel seçimlere ve bu seçimlerin 2010 başkanlık seçimleri için vereceği ipuçlarına odaklanırken, geçen Yüzyıl'ın son çeyreğinde, Latin Amerika'da az rastlanan biçimde, büyük sanayi merkezlerinde kitleselleşmiş, CUT gibi sendikalarla militanlaşmış, PT gibi çeşitli sosyalist eğilimleri barındıran partilerde siyasi eylemlilik içinde, işçi sınıfına kök salmış, MST gibi köylü hareketleriyle kırlarda da etkili olan sol, neo-liberalizmin dönüştürdüğü koşullara, özelleştirme, işsizlik, yoksulluk sonucu tabanının dağılmasına, gerileyen sendikacılığa, sınıf kimliklerinin kırılmasına, bireycilik ve tüketimin öne çıkmasına, siyasal yozlaşmaya ve ideolojik gerilemeye uyum göstermeye çalışıyor.

Hiç kuşkusuz yirmi yıldır Porto Alegre'de, Santos'da, Sao Paulo'da yerel yönetimlerden başlayan PT'nin farklı düzeylerdeki iktidar deneyimi, yerelde halkın yaratıcılığından yararlanan, istek sa-

hiplerini doğrudan pazarlığa katarak uzlaşılması zor dönüşümlere meşrûyet kazandırabilen katılımcı yönetim, merkezde hükümetin siyahlar ve insan hakları konusundaki sağladığı ilerleme, yüz yıldır dokunulamayan kaçak köle topluluklarını kurtararak tabuları yıkması, Kültür Bakanı ve müzisyen Gilberto Gil gibi siyah sembollerin öne çıkarılması, öte yandan merkez ve sağ partilerle koalisyonlardan, yönetsel tutarsızlıklardan, yerelde halkın rolü konusunda net olmama, son sözü yönetimin söylemesi gibi sorunlardan çıkarılan dersler çağın

Chocquet'ın Portresi. Detay

koşullarında solun zenginlikleri. Geçen yıl kongresini yirmi bine yakın delegayle yapan MST'nin sokakta, yolda, kırdaki eylemliliği, önümüzdeki Eylül ayında maden şirketinin yeniden kamulaştırılması için planladıkları kampanya, kıtadaki emperyalist girişimlere karşı duran sosyal hareketler koordinasyonu, gençlik ve öğrenci hareketi, PT içindeki demokratik canlılık (son seçimde üyelerin üçte biri, 230 bin kişi oy kullandı, Lula yanlısı kişi başkan seçilirken, sol kanat lideri %48,4'le kaybedip genel sekreter oldu, ayrıca yönetimin yarısı parti içi muhalefetten oluştu) ilerisi için umut vadediyor.

Lula'nın başından beri radikal bir dönüşüm taahhüdü olmadı. Halk güçleri iktidar konumlarını geliştirebilseler bile, sermaye sisteminin kendini yeniden üretmesini ifade eden neo-liberal dönüşümün ekonomide büyüme, istihdam, gelir ve refah dağıtımına hizmet edebilecek yapıyı büyük ölçüde dağıtmış olması ve sosyal yapıdaki değişiklikler, alternatif politikaların uygulanmasını güçleştiriyor. Dünyada gelişen son ekonomik kriz de ek zorluklar çıkarabilecektir (örn. faizlerin aşağı çekilmesini engelleyebilir). Bir taraftan bazı Marksist iktisatçılar ise, "neo-liberalizmin istikrarsızlıklarından, geride kalmaya başlamasından" söz ediyor, alternatifler arasında "Keynesyen bir modelin imkânsızlıkları" üzerinde duruluyor. **** Gene de demokratik bir kalkınma stratejisi, gelir ve zenginlik dağılımı, sosyal katılım ve halkın çoğunluğunun temel ihtiyaçlarının tatminini hedefleyerek halktan yana bir gelişme döngüsünü başlatabilir, yeni ekonomik, sosyal ve siyasal bir modele dönüşebilir. Brezilya'nın büyük kaynakları, ekonomik ve toplumsal potansiyeli yanında, Latin Amerika entegrasyonuna hız verilerek Asya ve Afrika'da

aynı hattaki ülkelerle işbirliğine gidilerek gelişmenin önündeki engeller azaltılabilir.

Halktan yana dönüşümleri gerçekleştirecek alternatif bir program, öyle radikal bir geçiş programı olmadan da, uzun süre ve önemli bedeller gerektirecek gibi görünüyor. Ancak bu bedeli, yüz elli bini madenlerde beş milyonun üzerinde çocuk işçi, Sao Paulo'daki günde on beş ton şeker kamışı kesmek üzere sabahın dörtünde kalkıp on saat boyunca dokuz bin yedi yüz bıçak darbesi vuran 170 bin tarım işçisi, ya da favelalarda, ABC bölgesinde, ülkenin dört bir tara-

fında emek veren, işsiz ya da aç gezen halk bu bedeli her gün zaten ödüyor. Radikal politikaları uygulamak için gerekli siyasi iradenin de kaynağı burada. Alternatif programlar, devlet yapısında ve ekonomide radikal demokratik değişiklikleri sürekli talep eden bu kaynağın seferber olmasıyla ve iktidarı sürekli denetlemesiyle elele başarılı olabilecek. Lula, gelir aktarımı programlarıyla yoksulların yaşamını iyileştirdi, artık yoksulluğu sürekli yeniden üreten yapıların dönüşmesi, yardımın herkes için sosyal bir hakka dönüşmesi de buna bağlı. Nasıl ki, ülke demokrasiye geçerken, grevlerle, gösterilerle kapalı kapılar ardında yapılan pazarlıklara halk müdahil olup hiç hesapta olmayan bir biçimde PT gibi bir partiyi iktidara taşıdıysa, Brezilya'nın "geleceğin ülkesi" olup olmayacağını, o ülkenin nasıl biçimleneceğini de sonuçta onlar söyleyecek.

* bkz. Yavuz, Z., "Brezilya", *Kızılçık*, sayı 30, Haziran-Temmuz 2007 ve "Brezilya'da İşçi Partisi İktidarı", sayı 31, Kasım-Aralık 2007.

** Saad-Filho, Alfredo, "Breaking the Hegemony of Neoliberalism: Alternative Economic Policies for Brazil", Küreselleşmeye Güney'den Direnişler Sempozyumu, 5-7 Eylül 2005, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara. Saad-Filho, görüşlerini son yıllarda Türkiye'de çeşitli sempozyumlarda dile getirdi (TSBD'nin 2008 sempozyumu, ÖDP'nin 2004'deki "Neo Liberalizme Karşı Ortak Savunma" sempozyumu).

*** Saad-Filho, Alfredo, "Kapitalizme reddiye: Marksist bir giriş", Yordam Kitap, 2006.

**** Yıldızoğlu, Ergin, "Türk Sosyal Bilimler Derneği'nin 40. Yılı", Cumhuriyet, 18 Şubat 2008.

Zeytin Dalı

90'lı yılların başından bu yana sol, dünyanın her yerinde geriliyor. Ama bu sürekli ve düzenli geri çekilişin okunabilir bir iç zenginliği de var. "Değişerek" geriliyor, değiştikçe gerilemenin hızı artıyor

Italya'da Nisan ayında genel seçim yapıldı ve seçimi arkasına dizdiği sağ ittifakın yüzde 42 oyuyla en, en zenginler klübü lideri Silvio Berlusconi kazandı. Oyların sağ cephe içi dağılımı: Özgürlükçü Parti (Berlusconi) yüzde 34, Kuzey Birliği Partisi yüzde 7 ve Özerklik Hareketi yüzde 1 şeklindeydi.

Lideri Walter Veltroni olan "merkez sol ittifak" ise yüzde 40 oyla seçimi kaybetti.

Bu seçimle birlikte Türk sosyal demokratları ve bazı Türk sosyalistlerine de ilham kaynağı olmuş olan "Zeytin Dalı", komünistlerin ve gerçek sol sayılabilecek siyasal grupların itirazına rağmen dağılıp yok oldu.

Dünya ve Avrupa solu açısından dehşet verici

Genç İtalyan Kızı. 1896

ve uyarıcı olması gereken, İtalya seçimlerinde sağ kanat ve faşist koalisyonun kazanması, komünistlerin ve gerçek (antikapitalist) sol güçlerin kaybetmesi idi. Seçimlerde böyle şeyler elbette olur. Ama burası İtalya, İtalyadan böyle şeylerin olmaması beklenir!

İtalya seçimleri İtalya'nın Avrupa'daki öneminden daha fazladır. Çünkü İtalya Avrupa kapitalist sisteminin en zayıf halkası olarak bilinmektedir. Bu ülkede solun ve işçi-emekçi hareketinin çok köklü bir tarihi vardır. Elbette o günler eski günler, eski dünyanın günleriydi. O zamanlar İtalyan solu Avrupa çapında sürükleyici bir güçtü, şimdi kendisi sürüklenmektedir. İtalyan solunun arkasında SSCB'nin prestiji vardı, tüm Avrupa solu gibi İtalyan solu da ABD ile SSCB arasındaki derin gerilimin etkisinde şekilleniyordu. Kapitalizme karşı mücadele, dünya çapında iken tek tek kapitalist ülkelerde de güçlü biçimde vardı. Bu mücadelenin dünya ölçeği parçalanınca, ülkeler içindeki mücadele de güçten düştü, sönümlendi ve hattâ bazı ülkelerde büsbütün ortadan kalktı. Türkiye de bu mücadelenin sıfıra müncer olduğu ülkelerden olduğu için bizler durumu biliyor ve kavırıyoruz.

İtalya, seçim ve seçmen blokları açısından da her zaman başka olmuştur. Oluşturduğu cephelerle Avrupa'da faşizme ve kapitalizme karşı verilen mücadelelere öncülük edenlerdendir. İkinci dünya savaşından sonraki soğuk savaş döneminde de İtalyan solu yükselişini sürdürmüş, hattâ Avrupa'da komünistlerin "seçim yoluyla" iktidara gelebilecekleri umudunu uyandıran ve bu konudaki doktriner Marksist kuramı esneten yeğâne ülke olmuştur. Bütün bunlar, Sovyet sosyalizminin dağılmasıyla birlikte ters dönmüş olsa bile gözler İtalya'nın üzerinden ayrılmıyordu. "Zeytin Dalı"ndan ve daha birçok şeyden Türkiye solu da esinleniyordu.

Kazanan, içinde faşist Ulusal İttifak'ın da yer aldığı sağ ittifak ama ittifakın kendisi de

faşist-faşizan. Sürükleyicisi “Kuzey Birliği”nin oyları yüzde yüz arttı. Bu partinin temel felsefesi Kuzey İtalya’yı “Tembel Güney”den koparmaya dayanıyor. Kuzey Birliği öteden beri her seçimi zenginler kazansın istiyor. Bu seçimi zenginler kazandı!

Yenilen seçim blokuna hiç bakmayalım. Komünist Yeniden Yapılanma Partisi’yle İtalyan Komünist Yeşillerin de içinde bulunduğu Gökkuşağı yüzde 3 oyla adetâ silindi. Bu önemli. Gökkuşağı seçmeni “Merkez”e kayd. Niye? Çünkü bu blok üç yıla yakındır Prodi hükümetinde ortaklı ve iktidarda donup kalmıştı. Burada, “sürekli” olmayan devrimin devrim olmadığını, sürekli kılınmayan iktidardan hayır gelmeyeceğini, sınıf mücadelesinin ateşlemediği siyasetin “sol siyaset” sayılmaması gerektiğini ve bütün bu nedenlerle burjuva demokratik bir seçimde dahi bu kadar oy kaybına uğramanın azımsanılmayacak bir hezimet olduğunu bir kere daha düşünmek gerekiyor.

İtalyan solu “Avrupa komünizmi” çerçevesinde kalmış yapısını korumaya çalıştığı son yirmi yılda halk realitesinden ve sınıf mücadelesinden iyice koptuğu için yeni politika üretiliyor, iktidar ortağı olarak da işe yarar, sınıfın ve toplumun önünü açar hiç bir şey yapamıyordu. Blokun tabanı militan keskin, tepesi ve politikası körelmiş vaziyetteydi. O “politika” ülkeye, kitlelere, sağ partilerden temelde farklı bir alternatif sunmuyor, onların yaptığından ve yapacağından daha iyisini biz yaparız demeye gelen suyuna tirit uygulamaları öngörüyordu. Küreselleşme-ciliğin koyduğu katı (“nesnel”!) sınırların bir milim dışına çıkamıyor, o sınırlar içinde küreselleşme-cio neo-liberal dogmanın bütün gereklerini yerine getiriyordu. O dogmanın esiri olmuştu. O kadar ki, hayatla bağı kopmuş bu siyaset Afganistan ve Lübnan’daki savaşlar lehinde oy kullanarak güçlü savaş karşıtı hareketin de tepkisini toplamıştı.

Doksanlı yıllardan bu yana sol, dünyanın her yerinde geriliyor. Ama bu sürekli ve düzenli geri çekilişin okunabilir bir iç zenginliği de var. “Değişerek” geriliyor, fakat “değiştikçe” gerilemenin hızı artıyor. Kitleler, radikallikten uzaklaşmaya, dünyanın yeni ruhuna uymaya gayret gösteren ve bunu yaparken solcu-sosyalist-komünist olmanın en son kriterlerini de cömertçe harcayan bir “yeni sol”da artık hiç bir umut göremiyorlar. Avrupa sınıf solunun “eskiye dönüş”ü tartıştığı bugünkü süreçte “yeni”, “yenilik”, “yenilikçi”, “yenilenme”... saplantısı, işte böyle sonuçlar veriyor.

Genç İtalyan kıznı'ndan iki detay.

Biz Devrimi Kiminle Yapacağız?

İ. Barut

Halkın içine girmek, koyun postuna bürünen kurt olmakla aynı şey değildir. Kimsenin postuna bürünmek gerekmiyor. Farklı yanlar korunarak da, aynı olan değerler ortaya konulabilir.

Hasır şapkalı çocuk. 1896

Geçen sayıda bu soruyu sormuş ve meseleye giriş yapmıştık. Kaldığımız yerden devam edelim. Ne demiştik en son olarak hatırlayalım:

“Son olarak toplumun kodlarını bilmenin ve onun geçmişten beri getirdiği tüm süreçleri kavramanın işçi memetle bağlantı kurmak ve ondaki olumlu öğeleri harekete geçirmek için olmazsa olmaz olduğunu ifade etmek gerek.

Depresyondaki bir bireyin, kendindeki olumlu yanları keşfetmesi ve giderek onları kullanmayı öğrenmesi gibi, geçmişten getirdiği ve yarına kalmasını kolaylaştıracak ve aynı zamanda bilinç alanını geliştirirken daha ileri bir bireysel ve toplumsal düzeyi inşaa edecek yönlerini tanıyıp, tanımasını sağlayıp kullanmasını kolaylaştıracaktır.”

Dolayısıyla işçi Memet’in olumlu yanlarıyla ve onun diliyle bağlantı kurmak gibi bir zorunluluk

karşımızda duruyor. Bunun günlük siyasetteki karşılığı ne, ya da neler olabilir, bunları değerlendirmek gerekecek.

Buraya kadar olan ifadelerde aslında bir cevabı satır aralarında vermiş oluyoruz: Devrimi işçilerle yapacağız. Bu bu kadar kesin midir diye sorulabilir. Burada farklı sınıf tanımlarına, kapitalizmin değişimine, sınıfların konumunun değişimine, işçi sınıfının tarihsel rolüne, orta sınıfa ve yeni tür sosyal hareketlere ilişkin tartışmaya girmeyeceğiz. Biz işçilerle, üstelik bugün için AKP gibi bir partiye oy vermiş işçilerle ele ele yürümenin olanaklarını tartışmaya devam edeceğiz.

Satır başlarıyla tartışmamıza dönelim.

Biz devrimi sözgelimi AKP ye oy vermiş, Müslüman kimliği daha başat olan Memet’le mi yapacağız?

Farklı kimlikleri ve rolleri olan Memet’in işçi kimliğini nasıl ortaya çıkartacağız?

“Bizden ve bilen” bir referans odağını nasıl yaratacağız?

Dinin rolü ile nasıl iletişim kuracağız?

Din bugün işçi Memet’in içinde bulunduğu ve baş etmekte güçlük çektiği bu günlük hayat karşısında sığındığı bir alan ve bir emzik gibi kullanılmakta. Bizim derdimiz gerçekten emzikle mi? Yoksa çocuğun bunlara ihtiyaç duymasını sağlayan koşullarla mı?

Tüm bu soruların anlamını geçen sayımızda tartışmıştık. Bu soruların neden önemli olduğu ekseninde yürümüştü tartışma. Kutsal olan ile ilişkiler, özelde din ile ilişkilere değinmiştik. Bu tartışmaları geçip cevapları aramaya başlamadan önce Lenin’in ağzından Marksizm ve din üzerine söylenenlere bakalım. Yüz yıl öncesinden benzer tartışmaların yapılmış olduğunu görmek ilginç olabilir.

“Din niçin hâlâ kent proletaryasının geri kalmış tabakaları, yarı proletaryanın geniş tabakaları ve köylü yığınları içinde varlığını sürdürmektedir? Burjuva ilericileri bunu, halkın cehaleti yüzünden diye yanıtlarlar. Radikaller ve burjuva materyalist-

leri de öyle düşünürler. (...). Marksistler ise bu doğru değildir, derler. Bu görüş kültürün kendi başına bağımsız eylemini kabul eden yüzeysel, dar burjuva kalıplar içine sıkışmış bir düşünceyi yansıtır. Böyle bir görüş dinin kökenlerini yeterince açıklamaz, ya da onları materyalist açıdan değil de idealist açıdan açıklar. Bugünün kapitalist ülkelerinde bu kökenler herşeyden önce sosyal niteliktedir. Emekçi yığınların elverişsiz sosyal durumu, her gün, her saat zavallı emekçilere savaşlar, depremler, vb. gibi olağanüstü olaylardan bin kez daha korkunç acılara, daha barbarca işkencelere malolan kapitalizmin kör güçleri karşısında tam bir acz içinde bulunmaları... işte bugün dinin en derin kökenlerini burada aramak gerekir. 'Korku tanrıları yaratmıştır'. Sermayenin kör gücü karşısındaki korku— kör diyoruz, çünkü halk yığınları ona karşı hiç bir şey yapamazlar, o ise proleterleri, küçük iş sahibini yaşamının her dakikasında iflasla tehdit eder, 'âni', 'beklenmedik', 'tesadüfi' iflasına yol açar, açlığa mahkûm bir dilenci, bir düşkün, bir fahişe yapar— modern dinin tek kökenidir ve her materyalist, ilkel bir materyalist olarak kalmak istemiyorsa bunu her an ve her şeyden önce göz önünde bulundurmak zorundadır. Hiç bir vülgerizasyon kitabı, kapitalist boyunduruk altında insanlığını yitiren, kapitalizmin kör ve yıkıcı güçleri altında ezilen yığınları, bu yığınlar, dinin bu kökenlerine karşı, bütün biçimleriyle sermayenin saltanatına karşı tutarlı, örgütlü, sistematik ve bilinçli bir biçimde mücadele etmesini öğrenmedikleri sürece, dinin etkisinden kurtaramaz."

"Engels ise sosyalist toplumda dinin yasaklanmasına ilişkin sahte devrimci düşünceye karşı çıkıyor ve bunu Bismark'tan daha Bismark'çı olmak diye niteliyor. Bismark'ın 1870 sonrası Alman katolik partisine karşı polis baskısıyla yürüttüğü savaşın katoliklerin militan klerikalizmini pekiştirdiğini, gerçek kültür dâvasına zarar verdiğini, politik bölünmeler yerine dini bölünmeleri ön plana almakla işçi sınıfının bazı tabakalarının ve demokratların dikkatini devrimci sınıf mücadelesinin gerektirdiği temel görevlerden saptırdığını, son derece yüzeysel ve burjuva yalanlarıyla dolu bir kilise aleyhtarlığına kaydırıldığını söylüyor. Engels, işçi sınıfının partisinin proletaryanın örgütlenmesi ve eğitilmesi için sabırla çalışmasını istiyor, bunun kendiliğinden dinin giderek ortadan kalkmasına yol açacağını, yoksa dine karşı politik bir savaşın maceralarına atılmanın geçerli bir yol olmadığını belirtiyordu(...). 'dini kişisel ve özel bir iş olarak kabul etmek.' Erfurt programının (1891) bu ünlü maddesi sosyal demokrasinin bu politik taktiğini noktalamıştır."

Dolayısıyla sorun aslında yalnızca bugün ve yalnızca bizim memleketimizde oluşmuş bir sorun değildir. Sorun farklı ülkelerde farklı boyutları ile yine değişik zamanlarda pek çok zaman tartışılmıştır. Bu tartışmaların hepsinin kendine özgü yanları olmakla birlikte ortada dinle ve dine inananlarla ilişki gibi bir ortak soru durmaktadır.

Bu tartışmalar içerisinde bir tanesi hem tarihsel önemi, hem de benzerlikler açısından dikkat çekici. Sorunun İtalya'daki tartışılma süreci ve içeriğine çok ayrıntılı girmeden bir kaç değinme yapacağım (kapsamlı bir derleme Yılmaz Öner tarafından yapılmış olup İletişim Yayınları tarafından yayınlanmıştır). Gramsci 1920 yılında yayınlanan bir makalesinde şöyle diyor:

"... İtalya'daki komünist işçileri, içerdeki mücadeleye yanında, bu yetmiyormuş gibi bir de din mücadelesine mi çağırmak lazım? Üstelik katoliklerin, keşişlerin, rahip ve rahibelerin bir bölümü Şûraları (Sovyetleri) onaylarlarken ve yalnızca din özgürlüğü istiyorlar diye mi bunu yapmak lazım?"

Bu sorun çok önemlidir ve ayrıntılarıyla derinlemesine ele alınmalıdır. Çalışan sınıfların çoğunluk partisi olarak, İtalyan işçi devletinin yarınki hükümet partisi olarak sosyalist partinin bu konuda bir 'düşüncesi' olması gerekir. Ve bunu, siyasal düzeyde Kilise görevlilerini izleyen proleter kitleler arasında yaymalıdır.

Vatikan İtalya'da, Roma'da bulunuyor. Papa'nın yeri de orada. Liberal devlet Kilisenin ruhani gücüyle dengeli bir sistem oluşturma yolunu bulmak zorundaydı. İşçi devleti de bir denge sistemi bulmak zorundadır. (...) Katoliklik devlet aygıtından zorla kovuldu. Devletin gücü üzerindeki tüm doğrudan etkileri kırıldı. Bunun ardından taşraya göç etti Katoliklik, İtalyan halkının gerek maddî gerekse zihnî açıdan feodal düzeyde yaşayan kesimlerine, bu kesimlerin küçük çapta toplumsal etkinliklerine, taşradaki yerel çıkarlar dünyasına yöneldi. (...) Katoliklik bu kez yöresel ekonomik çıkarların çeşitli biçimlerinde kendini gösteriyor, bir toplumsal güçler sistemi içinde örgütleniyor ve bu güçleri zihnî düzeyde baskı altına alan ve kültür tarihi dışına süren laik devleti bu kez o baskı altına alıyor. (...) İnanan yığınları onları tek başına mutlak biçimde denetleyerek egemen olan kapalı, yukardan aşağı çok dar bir hiyerarşi içinde somutlaşan bir katoliklik kitlelerin ifadesini temsil eder duruma geliyor. (...) Katolikliğin şansı, siyasal ve ekonomik eylemlerin iyi ya da kötü sonuçlanmasına, dünya nimetlerini vaat eden, sadece tanrının devletine değil, artık hiçbir zaman oraya değil, ama dünyadaki mutluluğa götürmek isteyen insanların başarılarına bağlıdır."

Saint Victoire Dağı. 1898-1900

Bazı kelimelerde küçük değişiklikler yaparsak Gramsci'nin söylediklerinin bugünkü "siyasal İslam" için söylenmiş olduğunu dahi düşünebiliriz. Sonuçta laik bir cumhuriyet kuruluyor, hilafet kaldırılıyor, tekke ve zaviyeler kapatılıyor, İslam ve İslamcılar devlet yönetiminden uzaklaştırılıyor. Bizde de İslam önce taşraya göç etmiyor mu? Yerel çıkarlar etrafında örgütlenmiyor mu? Sonra gidererek laik devlet için bir baskı unsuru olmuyor mu? Tabii ki tarihsel farklılıklar söz konusu. Ancak benzerliklerin daha önemli olduğunu düşünmekteyim. İtalya'daki bu süreç 1960' larda "Târihi Uzlaşma" kavramını doğuruyor. İtalyan Komünist Partisi, "Tarihi Uzlaşma" siyasal güçler değil, toplumsal güçler arasında gerçekleşecek diyor ve ülkedeki Katolik çoğunluğun devrimci potansiyelini önemsiyordu. İtalyan Komünist Partisi merkez komitesine 1954 yılında Togliati tarafından sunulan bir raporda şöyle deniliyor: "Peki katolik dünyasının bugünkü durumu nedir? Bu dünyanın başında Amerikan emperyalist siyasetinin pozisyonlarıyla ve gelişmeleriyle bağlantılı –ki bunun bugün artık tartışma götürür yanı yok– bir önder takımı var. İnsanlığın önüne korkunç bir perspektif sergilediği için büyük tepkiler uyandıran bu politikanın so-

nuçlarıyla da bağlı olan bir takımdır bu. İnsan bu takıma baktıkça, özellikle belli bir kesimde (bu arada geçenlerde Mc Carthy faşistine alkış tutan Kardinal Spellmann'ı anmak yeter) ister istemez insancıl yeteneklerin tükendiği izlenimini ediniyor. O yetenekler insanlığın bugün karşılaştığı sorunları bütün ağırlığı ile gerçekten hissettiğinde ortaya çıkar ve o zaman gereken çözüme, kendi eyleminize yönelirsiniz. Öyle anlaşılıyor ki bu takım-kilerin çoğu için Katolik inancı, geçmişte nasıl tüm gerici akımları canlandırmaya ve insanlığın atmak zorunda olduğu ileri adımların önünü kesmeye yaradıysa, bugün de aynı işe yarayan 'Kutsal İnanç'ı temsil ediyor.

Ne var ki Katolik dünyasının örgütlenmiş veya örgütlenmemiş büyük kesiminde durum bambaşka. Bu dünyanın başındakilerden gözümüzü ayırıp bir an için çevreye bakacak olursak çok değişik bir durum ortaya çıkıyor. Zorlu sorunları arayıp bulan insanların bu gün karşı karşıya geldikleri sorunları hisseden kimseler görüyorsunuz. (...) Tüm insanlığın ölüm kalımını vurgulayan sorunlarda katolik dünyasından ışık, insan iradesi dışındaki olaylardan umut bekliyorlar. Bunlar sağduyulu bir insanın geri itmesi gereken çocuksu

tutumlarıdır. (...) örgütlü Katolik dünyasının sırtını dayadığı kitlelerle komünist ve sosyalist kitleler arasında, bu kitlelerin kadroları arasında olduğundan çok daha fazla ortak nokta var. (...) Anlaşma, yakınlaşma ve uzlaşma yolları bu nedenle var.”

Yine bu yazılanları biraz değiştirerek ülkemize uygulayalım. Bu gün Türkiye’de İslamcılarının başındaki takım yine Amerikan siyasetinin pozisyonları ile anlaşmalı ve bağlantılı değil mi? Bu takım ve takımın başındaki Tayyip Erdoğan Bush’a ve onun Büyük Ortadoğu Projesi’ne alkış tutmuyor mu? Bu takım gerici akımları canlandırmıyor mu? Tabii ki farklı olarak bizde İtalya ile kıyaslanabilecek bir komünist, sol hareket yok. Ancak bu, AKP’ye oy veren kitlelerin istemleriyle sola oy veren yoksul halk kesimlerinin istemleri arasında bir yakınlık olmadığı anlamına gelmez.

İtalya’daki tartışmalarla kıyaslanabilecek benzer yanlar olmakla birlikte meselelerin özgül yanları da mevcuttur. Bu tartışmaya girmek de ayrıntıda boğulmak gibi algılanabilir. Yine de önemli olduğunu düşünüyorum. Yukarıdaki tartışmaların dışında doğrudan dinsel özgürlük olarak ifade edilen türban meselesi bu gün için her şeyin önüne geçmiş bulunmaktadır. Türban meselesine bakışımız ile Gramsci’nin söyledikleri birbirini örtüyor mu? Bence örtmüyor. İki farklılık var. Birincisi İslamcı kimliği ön planda olan yoksul kesim ve işçiler bu gün ekonomik ve siyasi yapı ile ilgili herhangi bir ileri talepte bulunmuyorlar. İkincisi dinsel özgürlük açısından herhangi bir sıkıntı yaşamıyorlar. Özellikle Sünni İslam söz konusu olduğunda fazlasıyla serbesti içinde oldukları bile iddia edilebilir. Aynı şeyin Aleviler için sözkonusu olmadığı ve Alevilerin sünni İslam lehine ezildiği dahi söylenebilir. Buna karşın Aleviler dinsel temelli bir istemde bulunmadıkları gibi, sosyal temelli özgürlükler talep etmekte ve laikliğin yanında yer almaktadırlar.

Mesele biraz farklıdır. Din karşısındaki tutum ile türban karşısındaki tutum birbirinden ayrı şeyler olarak durmaktadır. Bugün için tartışılan türban meselesinin bir dinsel mesele olarak algılanmasının doğru olmadığı kanısındayım. Ancak bunun özgürlükler meselesi de olmadığını düşünmekteyim. Burada yaklaşım kutsal olan ile ilişkilerdeki konum korunarak türbanın siyasi niteliğinin açığa çıkartılması olmalıdır.

Bu yaklaşım ilginç bir biçimde Marksistleri mesele İslam’ın ne olduğu gibi dinsel konularda uzmanlaşma pozisyonuna götürebilir. Bu tabii ki eleştiri konusu yapılabilir. Bu mesele, İslam’ın nasıl yorumlanması gerektiği meselesi, bizim meselemiz değil. Bu doğru. Ancak türbanın ne amaçla

kullanıldığının gösterilmesi bizim meselemiz. Türbanın siyasi bir simge olarak bence nitelediği yeni İslamcı liberal çizginin karşısında durmak bizim meselemiz. ABD kaynaklı bir yaşam biçiminin dinsel ihtiyaç duyan kişilere giydirilmesi, o insanların dinsel özgürlük adına tüm değerlerden uzaklaştırılması, emperyalizme boyun eğen ve hattâ tapan, kurtarıcı gözüyle bakan anlayışların egemen hâle getirilmesi bizim meselemiz. Bizim karşı çıktığımızın, türbanın örttüğü tüm global sermaye yanlısı politikalar olduğunun gösterilmesi bizim meselemiz...

İşte tam da ortada bu politikaların halka benimsetilmesinin, halkın bu politikalar yanında bir araya getirilmesinin bir aracı olarak türbanın kullanılmasının söz konusu olduğu bir durumda attığımız hiç bir adımın bu politikalara hizmet etmemesi gerekmektedir.

O halde ikili bir görevle karşı karşıyayız. Birincisi, işçi Memed’in kimliklerinden birini başat hâle getirme görevimizdir. Ki Memed’in davranışında ana harekete geçirici unsur işçi olmak ve onun da ötesinde emek yanlısı olmak olabilsin. İkinci görev ise bunu yaparken dinsel kimliği aracılığıyla zerkedilen ideolojik bombardıman etkisi altındaki siyasi tutumunun türban örtüsünce gözden kaçırılan neo-liberal politikaların yanında olmasının önlenmesidir. Yani dinsel kimliğin o ideolojik zerk olanına dönüşmemesinin sağlanmasıdır.

Birinci görev bizi bir sınıf kültürü yaratmaya iter. Sınıf politikasının oluşması, sınıfın tüm toplumun çıkarları doğrultusunda davranması anlamına da gelir aynı zamanda. Sınıfa ait değerlerin olgunlaştırılması, bunların yaşanması ve hayatın her alanında bunların savunulması gerekmektedir. Müziğiyle, eğlencesi ile kişiler arası ilişki biçimleriyle zenginleştirilmiş bir sınıf mücadelesi, kişilerin kendini o sınıfın bir parçası olarak hissetmesinin önünü açmaya yardımcı olacaktır. Madalyonun bu yüzünde sınıfa ait her şey yer almaktadır. Burada temel sıkıntı tek tek işçilerin, yani bireylerin kendilerini nasıl böyle bir aidiyet içinde hissedebilecekleridir. Böyle bir aidiyet için yaşam adacıklarının inşaa edilmesi bir ilk adımdır. Her birey herhangi bir grup içine girdiğinde o grup içerisindeki egemenlerin davranış modelini alma eğilimi gösterir. Dolayısıyla bir işyerine giren bir işçi o işyerindeki egemen davranış biçimini kendine model alacaktır. Örneğin öğlen yemeği tatillerinde işçiler kendi aralarında futbol maçlarından söz ediyor ise o iş yerine yeni gelen işçi de grup dışında kalmamak için aynı konularla ilgili konuşmak ihtiyacını duyacaktır. Ya da akşamki televizyon dizisinden söz edeceklerdir. Servis varsa servislerde

gidip gelirken yine benzer konular konuşulacaktır. İnsanlar birlikte belli biçimlerde zaman geçirecek ve belirli davranış kalıplarına uyum göstereceklerdir. Böylesi ortamlarda daha öne çıkan kişilere öykünülecek ve onlar gibi davranılmaya çalışılacaktır. İnsanların tüm hayatını çalışma ortamı belirlemektedir. Çalışma ortamında insanların gösterdiği davranışlar da akşam televizyonda izlediği ve örnek aldığı kişilerininkine benzeyecek, onlar gibi, yapılacak, onlar gibi olunacaktır. Ancak her ne olursa olsun gününü birlikte geçirdiği kişiler içerisinde farklı bir davranış modeli başat olmuşsa da ona uyum öncelikli olacaktır. Öyle ki belki bir süre sonra mahallesinde kendi aile çevresinde yaşadığı ile iş çevresinde yaşadıkları arasında ciddi çatışma bile çıkabilecektir. Ancak bu çatışma yaşansa bile çalışma içerisindeki tutumu en azından çalışma çevresindeki egemen tutumla uyumlu olacaktır. Bu eğilim diğer yaşantısındaki çevresinden ciddi direnç görmediği durumlarda pekâlâ hayatının diğer alanlarını da etkileme olanağına sahiptir.

Dolayısıyla herhangi bir iş ortamında öne çıkan kişiler –ki bunlara doğal önderler derdik eskiden, şimdilerde kanaat önderleri deniyor– kilit öneme

sahip bulunmaktadır. Sınıfla derdi olan kişilerin sınıfın içindeki bu kişileri kazanmak gibi dertleri de olmalıdır. Bu kişiler o işyerinde diğerleri için örnek olabilecek başka bir yaşam biçimini inşaa etmeye başladıkları andan itibaren çevrelerindeki kişiler için çekim merkezi olma niteliği kazanırlar. Belirli bir güce ulaştıktan sonra da o işyerindeki referans davranış modelini oluştururlar. Bu andan itibaren o işyerine gelen her yeni işçi benzer davranış modelini kendine örnek almaya başlar. Buna kapitalistler şirket kültürü diyorlar. Kapitalist şirketler, çalışanlarının bir şirket aidiyeti geliştirmesi, kendilerini öncelikle o şirketin bir parçası olarak görmeleri doğrultularında çaba gösterirler. Koç holding bünyesinde en az nitelik gerektiren ve son derece düşük bir ücretle çalışan bir kişi ne iş yaptığı ya da nerede çalıştığı sorulduğunda öncelikle gururla Koç'ta çalıştığını söylemektedir. Bu yabancı tekellerde daha da belirgin halde görülmektedir. "Citibank'ta çalışıyorum", "Microsoft'ta çalışıyorum" gibi sözler daha bir gururla ağızdan çıkmaktadır. Kişiler böylelikle kendilerini sistem içerisinde güçlü görmektedirler. Çalışanlar arasında bir davranış normu yaratmak gerektiği kapitalistler

Saint Victoire Dağı. Detay

tarafından fark edilmiş de emekten yana güçler tarafından atlanmış mıdır? Her zaman ve her yerde atlandığı söylenemese de yeterince önemsenmediğini düşünmekteyim. Sınıf içerisinde mücadele aynı zamanda bir yaşam biçimi mücadelesidir de. Devrim anı çatıştığında birden bire, hiç ortalıkta görünmeyen insanlar, hiç ortalıkta duyulmayan fikirlerle önderliği ele alamazlar. Bir devrimci durumda en azından biraz aşına olunan kişiler biraz aşına olunan ve algılanması kolay olan fikirlerle önderlik yapabilirler. Dolayısıyla önderliğe giden yolda olması gereken çok taş vardır ve bunlar olağan zamanlarda sabırla ve özenle döşenmelidir. Sosyalistler her işyerini bir yaşam biçimi çerçevesinde örgütlemeli, en azından oralarda bazı adacıklar inşa etmelidirler. Buna ilişkin iki karşı çıkış olabilir. Birincisi, bunun boş bir uğraş olduğu, siyasi mücadelenin önünü tıkayacağı, kendini oyalamak olduğu yönündeki karşı çıkışlardır. Altyapı üstyapı tartışmalarına girerek kültürel yapının bir üstyapı olduğu ve ekonomik yapı değişmeden bunun değişmeyeceği söylenecektir. Burada bazı doğrularla örtülmüş bir yanlış tutum var demektir. Sosyalist kültürün nüveleri mücadele sürecinde oluşacak ve nihai anlamda egemenliği sosyalist iktidarın kurulmasından bile sonraki zamanlarda gerçekleşebilecektir. Bizim işyerinde egemen kılmaya çalıştığımız kültür tam olarak sosyalist bir kültür tabii ki değildir. Ancak işçi kimliğinin, emeğin ön plana alındığı bir kültürdür. İnsanlar arasında ortaklık sağlayacak bir kimliğin oluşumudur söz konusu olan. İşyeri ile başlayan, işe gidış gelişleri içine alan ve giderek iş sonrası zamanları ve aileleri içine alan bir yaşam biçimini üretmek gerekmektedir.

Burada bir tartışmaya geri dönmek istiyorum. İnsanlar genelde davranışlarında üst sınıfın normlarını benimseme eğilimi gösterirler demiştik. Ancak bu kendiliğinden olan bir olgu değildir. Etkileşim içinde bulunduğu çevre ile birlikte içine girdikleri bir süreçtir. Şimdi bir kurgu yapalım: Bir alanda, yan yana gelindiği zaman nasıl davranacağını pek bilemeyen ve üst sınıfın elini havaya kaldırarak selâm verdiğini düşünen bir topluluk varsayalım. İçlerinden birileri ürkekçe elini havaya kaldırmaya çalışacaktır. Bunu gören diğerleri de düşündüklerinin doğrulandığını görerek ellerini daha cesaretle kaldıracak ve bir süre sonra gelen herkes elini kaldırma davranışını benimsiyor hâle gelecektir. Oysa kendi kültüründe tokalaşma daha

Saint Victoire Dağı. Detay

tanıdık bir davranış ise ve kalabalık içerisinde birileri tokalaşmaya başlamışsa tokalaşmak üst sınıfa yakıştırdıkları bir davranış olmasa bile kabul görebilecektir. Burada söz konusu olan gerçekte temas ettikleri grubun etkisinin büyüklüğüdür. Her hangi bir işyerinde egemen sınıfın kalıplarının dışında davranan bir odak yaratmak önemlidir. Bunun yaratılması işçi Memed'in işçi kimliği ile davranmasına giden yolun olmazsa olmazıdır.

Burada bu odak için daha önceden sözünü ettiğimiz 'bizden ve bilen' olma durumunun geçerliliğini koruduğunu söyleyelim. Yani herhangi bir işyerinde dışlanmış garip, yabancı olarak algılanan ve dışlanan bir gruptan söz etmiyorum. Tam tersine, 'bunlar da bizdenler üstelik bizden fazla bir şeyler biliyorlar ve bizim şimdilik yapmadığımız ve özendiğimiz kimi şeyler yapıyorlar' denmesinin sağlanmasından söz ediyorum. Bunu hemen işçi Memed'in dinsel rolüyle de ilişkilendirelim. Bu odakta önder olan kişiler işçi Memed'in tarihini, köklerini, değerlerini işçi Memet'ten çok çok daha iyi bilmelidir. İşçi Memet kendini ait hissettiği dini kimliğinden dolayı aşağılandığını, küçümsendiğini hissetmemelidir. Tam tersine, o kimliğin getirmeyi vaaz ettiği kimi olumlu yanları özellikle vurgulamalıdır. Yalnızca bunu değil, o kültüre ait tarihsel gerçekleri çok daha ayrıntılı olarak bilebilmelidir. Benimsediğini iddia ettiği bir inanç sistemini kendinden çok daha iyi bilen biriyle karşılaşmak ve o inanca kendi gibi yaklaşmadığını görmek insanları derinden etkilemektedir. İnsanların gözündeki körlük perdesini aşmanın bir adımı olmaktadır. Üste-

lik bu 'kimsenin dini inançlarını yaşamasına karşı çıkılmadığı ancak inanılan şeylere ait bilimsel gerçeklerin öğrenilmesinin de savunulduğu' söylemi ile birlikte olunca yakınlık duygusu artmaktadır. Buna işçi Memed'in diğer kimlikleri ile ilgili bilgiler de (mesela Anadolu'lu olmak ya da Türk olmak, Kürt olmak, ile ilgili bilgiler) eklenince tutum iyice değişmektedir. Bu kimlikler içerisinde de olumlu yanlar kişiye gösterilmeli ve o yanları kullanması özendirilmelidir. Üstelik farklı kimliklerde çelişen yanlar var ise bunların da gösterilmesi ve daha olumlu olandan yana tavır alınmasının sağlanması da önemlidir. Burada olumlunun bulunması biraz da bugüne ve işçi kimliğine, emeğe göndermede bulunularak gerçekleşirse geleneksel olumlu değerler korunarak bir işçi kimliği oluşturmak kolaylaşacaktır. Kendi değerlerine saygı duyulduğunun hissedilmesi kendine saygı duyulduğunun hissedilmesi anlamını taşır. Herkes kendine saygı duyulan ortamlarda bulunmak istegindedir. Dolayısıyla sosyalistler insanları küçümseyen, bilimsel olmayan şeylere inandıkları için aşağılayan, onlara tepeden bakan bir tutum içerisinde olamazlar. İnsanlardaki olumlu özellikleri ortaya çıkartan ve herkesin de saygınlığının bir göstergesi olarak bu olumlu yanlarına sahip çıkmaları gerektiğinin altını çizen bir yaklaşım içinde olunmalıdır.

Burada işyerlerinde örgütlenmeyi yapacak kişileri nereden bulacağız sorusu gündeme geliyor. Yetmişmiş örgütleyici sosyalistleri işyerlerine mi salacağız. Bir tür misyoner olarak işyerlerine dağılarak örgütlenme mi yapılacak? Gerekirse evet. Ancak süreç tabii ki böyle tek boyutlu işlemiyor. Dolayısıyla şu an için işyerlerinin bir kısmında belki de çok az bir kısmında bu tür alanlar yaratmak mümkün olacaktır. Ancak bu alanlar ve bunun görünür kılınması diğer işyerlerinde çalışanlar ile temas noktalarının yaratılması sürecini hızlandıracaktır. Bir işyerindeki deneyimin bir başka işyerine taşınması o deneyimin diğerleri için de önemli olabilmesine bağlıdır. Deneyimlerin taşınması işçi hakları için mücadele deneyimleri yanısıra günlük hayatta var olabilecek her şeyi kapsayabilir. Sanatın her türü bu anlamda ele alınabilir. Çeşitli sanatsal ve kültürel etkinlikler kullanılabilir. Bir işçi filmleri festivali bunun örneği olabilir. Bu festivalin ülkemizdeki mevcut hâliyle sınırlılıklarını da bilmek gerekiyor. Benzer biçimde işçi şiirleri şöleni, işçi fotoğrafları, resimleri sergileri de düzenlenebilir. Bir işyerinin sınırlarını aşan her etkinlik diğer işyerlerinde çalışanlarla bir temas noktası yaratacaktır. Dolayısıyla bazı işyerlerindeki hegemonik durum diğer işyerleri için motivatör bir işlev görecektir.

Farklı işyerlerinde temas edilen işçilerin bu temas noktaları dışındaki yanlarının hiç de bizim isteğimize uygun olmadığını tahmin edebiliriz. Medyanın belirlediği bir kültürel algılayış, kendince ezan ve bayrak savunuculuğu diğer yanları oluşturacaktır şüphesiz. İşte tam da bu durumda karşılaşmanın hemen akabinde dinsel değerlere sahip çıkmak ile AKP politikalarına sahip çıkmanın bir ve aynı şey olmadığı gösterilmelidir. Eleştirinin nereye yapıldığı netleştirilmelidir. Bir şey insanlığın önünde engel oluşturduğu oranda eleştiriyi daha şiddetle hak ediyor denebilir. AKP ve global politikaların emek düşmanı politikalarının gösterilmesi, mevcut hükümete bu eksenle eleştiri yöneltilmesi anlamlı bir şeydir. Eleştirinin ekseninin kaymasına izin verilmemelidir. Din konusu ise eksen kaydırmak için sürekli gündeme getirilecek ve sınıf diyenler o tuzağa düşürülmeye çalışılacaktır. Bu noktada AKP'nin din konusunda eleştirilmesi de dinin halkın değerlerini ve duygularını sömürmekte kullanması üzerinden yapılmalıdır.

Yani öyle bir insan malzemesi var ki, bu, bir taraftan dinsel değerlerinden ve bağlarından, öbür taraftan kimi milliyetçi değerlerinden ve bağlarından henüz kurtulmayan ve kısa vadede de kurtulamayacak olan bugünün insanı. Kişisel bütünlüğü içinde dini ve ulusal renklerini taşıırken ve bunlara rağmen sınıfsal bir renk daha edinmesi, taşıması ve başat hale getirmesi mümkün olabilecek midir? Evet olabilecektir. Toplumsal koşullar aynen sürececek, insanlar bu güvensiz hayatın içinde zorluklarla yaşamaya devam edecekler ve bu koşullar altında insanların şu an sahip olduğu kimi kimlik parçalarını tamamen terkedeceler midir? Tabii ki hayır. Bunu beklemek saflık olur. Ancak sınıfsal olanın ağırlığının artırılması ve kimliğin egemen parçası haline getirilmesi mümkün olabilecektir. Bunun için de kimliğinin diğer parçalarını da tanıyan ve onu tümünden reddetmeyen tersine ondaki olumlu yanları vurgulayan bir yaklaşıma sahip olunmalıdır.

Nedir bunlar denirse; birincisi, sömürü ve zulüm bir dinsel inancın kendiliğinden ürettiği ve o inanca dahil olgular değildir. Ne engizisyon mahkemeleri ve oradaki işkenceler Hristiyanlık inancının zorunlu sonuçları idi, ne de emperyalist kapitalist egemenlerin yanında mesela Irak'taki işgal ve işkenceye ortak olmak Müslüman inancının zorunlu sonuçlarıdır. Bunun dışında bireysel planda bakıldığında dürüstlük gibi, hak gibi, başkalarının hakkı gibi bir takım kavramların olduğu ve bu tür inanca sahip kişilerin dürüstlük, başkalarının hakkına el uzatmama (kul hakkı yememe) gibi özellikleri en azından söylem olarak dışlayamayacaklarından söz edilebilir. Tarihsel olaylardan

eşitlikçi anlayış ve zulme karşı çıkma örnekleri gündeme getirilebilir. Bu tür olgular konusunda bilgili olmak bu alandaki tarihsel mirasın kullanımını başkalarının tekeline bırakmamak da demektir. İnsanlar belli olgulara eleştirel bakılınca kendilerinin ve bağlı hissettikleri tarihin tümüyle dışlandığı hissinin alırlar ve pek de sıcak bakmazlar bu tür yaklaşımlara. Düşünsenize bir insana senin inandığın ve düşündüğün her şey yanlış, üstelik senin baban da ataların da hep yanlış kişilerdi diyeceksiniz, sonra da o kişinin sizden yana taraf olmasını bekleyeceksiniz. Karşı tarafın en azından iyi niyetli olduğunu varsaymak zorundasınızdır. Bu olmaksızın hiç bir türlü iletişim ve birlikte davranış mümkün olamaz. Hal böyle olunca tarihsel süreçteki olumlu olayları en azından bu olayların ardındaki kimi olumlu niyetleri ifade etmek gerekmektedir. Bu, tarihin sınıf savaşları tarihi olduğu gerçeğinin üstünü örtmez. Ama o sınıf savaşımında o dönem için aslında ilerici olan kimi eylemleri görmeyi kolaylaştırır. Diğer yandan da kişilerin herhangi bir eylemindeki en temel insani öğelerin bulunup çıkartılmasına hizmet eder ki bu bugün için herhangi bir eleştirilecek eylemdeki insanî tarafa bakma alışkanlığımız açısından da son derece önemlidir. Çocuğunu dinsel yurtlara gönderme eğilimi taşıyan kimilerinin aslında çocuğunu alkol, uyuşturucu, kumar, fuhuş, vs. türü olgulardan uzak tutma çabası, bir cins koruma çabası olarak okunup bu tarafı olumlanabilir. Bu tür kaygılarla davranan bir kişiye çocuğunu o yurtlara yollama demek onu uyuşturucu riskinin olduğu yere yolla ile aynı anlamı taşıyabilir. Dolayısıyla insanca bir kaygının anlaşılması başka bir şey onun bulduğu çözümü doğrudan reddetmek başka bir şeydir. Bu noktada, kaygı anlaşıldığında birlikte başka çözümler üzerine konuşma olanağı da doğabilmektedir. Aksi takdirde, ben çocuğumu koruyamıyorum, dinsel bir çevrede daha güvenli olur yaklaşımı egemen olacaktır. Buna gelecek kaygıları iş kaygıları eklenince en azından iyi bir çevresi olur düşüncesi ile dinsel çevrelerle bağlantı içinde olmanın yeterli gerekçeleri de meydana gelmiş oluyor. Bu tür çevrelerle bağlantı sonrasında bilen olarak algılanan ve güvenilen kişilerin başka alanlarda söyledikleri de referans olmaya başlıyor. İşte bu noktada bu kişiye ulaşmanın yolu güven sağlayan dinsel konulara ait temel bilgilerin bilinmesinden geçiyor. Bu bilindiği anda dinsel eğilim taşınması ile mevcut sömürü düzeninin savunulmasının en azından birlikte gitmesi gereken şeyler olmadığı anlatılabilir. Dinsel inancın, özünde, toplumcu, sosyalist değerler taşıdığı düşüncesini savunmuyorum. Bu tür düşünceleri savunmak bizim işimiz değil. Ancak dinsel yaklaşımın neo-liberal yaklaşımlarla birlikte olmasının bir zorunluluk olmadığını düşünmekteyim. Bu yüzden anti-kapitalist, belki kendine sosyalist diyen islamcı renge de sahip, islam ve sosyalizmi kaynaştırmak gibi bir yola giren siyasi eğilimlerin bulunması mümkündür. Dinsel inançtan birbirine zıt siyasi eğilimlerin çıkması mümkün görünmektedir. Yine de gözden kaçırılmaması gereken nokta dinsel inancın anti-emperyalist olmayı doğrudan getirmemesiyle birlikte, anti-emperyalist olmaya bizatihi engel de olmadığıdır ki bugün dinsel inanç sahiplerinin yeni liberal politikaların saflarında emperyalistlerle kolkola durmakta, anti-emperyalist ve anti-kapitalist söylemlerden kaçmakta olduğunu pekâlâ görmekteyiz.

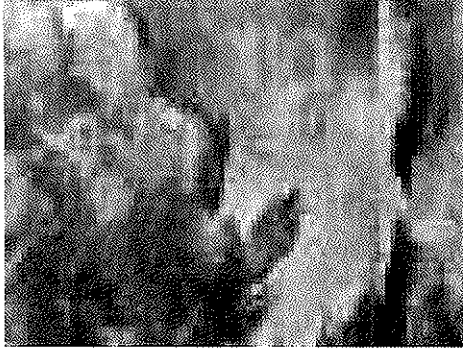
Bununla birlikte yaşananların bir zorunluluk olmadığını ve değişebileceğini düşünmekteyim. Değişim için de sınıfla derdi olan kişilerin bu insanlarla temas noktalarının artması bir zorunluluk olarak duruyor. Temas noktalarının artması süreç içinde farklı etkileşimleri de beraberinde getirecektir. Yalnız sıradan işçilerin Marksistlerden, sosyalistlerden etkilenmesinin kanalını açmaya yardımcı olmayacak, aynı zamanda kendini "İslamcı" tarafta ifade eden ve siyasetle ilişkili, okumaya yazmaya çalışan, entellektüel olarak gelişkin kişiler ve çevreler arasında, işçiler ve sendikal hareket içinde olan kişiler arasında da sosyalist yaklaşımlara sıcak bakanların oluşumuna katkıda bulunacaktır. Yarın işçi hareketinin, sınıfın önderlerinin en azından bir kısmının İslamcı bir geçmişe sahip olmaları sıradan bir olgu olarak karşımıza çıkacaktır.

Bu nasıl bir öngörü diye sorulabilir. Giderek gelişen bir İslamlaşma dalgasının bir süre sonra nüfusun büyük çoğunluğunu kaplaması sürpriz olmaz. Tersine de sürpriz olmayabilir aynı oranda. Biz yine de giderek artan İslamlaşmanın İslamî olmayan tüm eğilimleri gündemden düşürebilme olasılığının varlığı üzerinden devam edelim. Günlük hayat, üretim ilişkileri, toplumsal ihtiyaçlar nesnel olarak kişilere bir süre sonra da olsa farklı ekonomik çözümleri tartıştıracaktır. Bunun yalnızca takiiye ile açıklanamayacak kimi öncüllerini sendikalarda ve meslek odalarında gözlemleyebiliyoruz. AKP'ye oy vermiş İslamcı kimliği ön planda olan kimilerinin AKP'nin o alanda ortaya koymaya çalıştığı politikaya pek de taraf olmadığı gözlemlenebiliyor. Alanda sorunu daha canlı yaşayanlar AKP'nin çözümlerinin pek de olumlu olmadığını görme olanağını elde ediyorlar. Ancak bununla birlikte özellikle kısa vadede ortaya çıkmayacak olumsuzluklar İslamcı örtü altında çok daha rahat gizlenebilmekte ve algılanması engellenmektedir.

Bu süreç içinde özellikle sınıftan ve halktan kopan eski sol yapılanmaların yeniden canlanmasının çok daha zor olduğunu düşünmekteyim. Yani iki farklı kulvardan gelen bir özne oluşumu söz konusu olabilir. Birincisi tarihini, kültürünü bilen ve toplumun bizden ve bilen olarak algılayabileceği bir sol gelenekten gelenler ve ikincisi, belki ilk dönemlerini İslamcılar arasında geçiren ve giderek emperyalist kapitalist politikalarla arasına mesafe koyarak işçi sınıfının ve halkın çıkarlarının yanında ve bu çıkarlar doğrultusunda hareket edenlerle yan yana durabilen yeni ve farklı bir siyasi özne yaratanlar önümüzdeki dönem sınıf hareketini etkileyecek özneler olacaklardır.

Burada çok kritik bir nokta var. Kültürü bilmek ve bizden olarak algılanabilmek bir halk dalkavukluğu ya da popülist politika olarak okunmamalı. Genellikle böyle okunur ve olumlayanlar da olumsuzlayanlar da bu algı üzerinden hareket ederler. Ancak tekil olmakla birlikte çok değerli olduğunu düşündüğüm bir örnek İslamcı ve milliyetçi düşüncelerin egemen olduğu, herkesin kendini hem Tanrıdaki kadar Türk, hem de Hiradağı kadar Müslüman hissettiği bir beldede bir komünistin halka yönelik konuşmasında, "Ben Marksist, Leninist ve hatta Engelsist, kıpkızıl komünistim!" sözleri ile muhtarlık seçimini almasıdır. Komünist muhtar İskender kendine telkin edilën, bari cumalara git, bıyığını düzelt önerilerinin hiç birini dinlememiş, asla takiyye yapmamış ve olduğu şekliyle kendini kabul ettirmiştir. Ancak dinle ilgili her tür soruda İslama inandığını iddia edenlerden çok daha iyi İslamı ve tarihi gerçekleri bildiğini göstermiş, inandığını iddia edenleri doğru olduğunu varsaydıkları kimi değerlerle tutarlı olmaya davet etmiş ve iki yüzlülükleri sergilemiştir. Herkesin inancına saygı göstermiş ancak kendisine de saygı gösterilmesini beklemiştir. Geleneklerde var olan tüm kurallara uymuş, bayram namazı kılma davranışına girmemiş, ama herkesle bayramlaşmaya gitmiştir.

Bu örneğin ciddi bir sosyolojik çalışma konusu olduğunu, iyi bir laboratuvar olduğunu, iyi tahlil edilmesi gerektiğini, halkı anlamakla onu taklit etmenin bir ve aynı şey olmadığını gösteren çok iyi bir deneyim olarak yaşandığını düşünmekteyim. Halkın içine girmek koyun postuna bürünen kurt olmakla aynı şey değildir. Kimsenin postuna bürünmek gerekmiyor. Farklı yanlar korunarak da

Saint Victoire Dağı. Detay

aynı olan değerlerin ortaya konabileceği, diğer kişide var olan olumlu yanların ve o yanlarla ortaklıkların gösterilmesinin mümkün olabileceği bilinmelidir. Bu basit bir, "Siz 141, 142'ye hayır deyin, biz de 163'e hayır diyelim," alışverişi hiç değildir. Müslüman işçileri kazanmak için işyerinde mescit açılması kampanyasına destek vermek gerekmiyor yani. Bu tür poli-

tikalara sol içerisinde pek de seyrek rastlamıyoruz. İlkeli, tutarlı, hem yakın gelecekte de savunabileceğimiz şeyleri söylemek gerekiyor oysa.

Bugün pek çok İslamcı kişiyle görüşmelerimde dinsel alana dokunulmaması gerektiğini savunurken türban mücadelesinde kendilerini desteklemediğimi söyleyebiliyorum. Bunun siyasi bir araç olarak kullanıldığını, türban üzerinden bir tartışmanın içinde yer almayacağımı, bunun yasaklanmasının yanında mısın, yasağa karşı ve özgürlükten yana mısın sorusunun benim sorum olmadığını ve başka sorular sorulması gerektiğini ifade edebiliyorum.

Sonuç, olarak devrimi yapacağımız işçilerle daha yakın olmanın da geçmiş kültür ile daha fazla barışık olmanın da ve farklı çevredeki insanlarla emek eksenli tartışmaları daha fazla yapmanın da zamanı geldi ve geçmekte. Özellikle bir biçimde inanç sahibi ya da tarikatlarla etkileşim içinde olan birileri ile emeğin çıkarlarını tartışmak kaçınılmaz olacaktır. Son 1 Mayıs tartışmalarında bu kısmen de olsa yaşanmıştır. AKP yanlısı Türk-İş yönetimi bile Taksim tartışmasına katılmış, kısmen de olsa, takiyye de olsa olumlu bir tutum sergilemişlerdir. Bu takiyye ihtiyacı bile tabanlarının salt dinci taraf tutmayla kontrol altında tutulamayacağına dair bir öngörüü içeriyor. Tabanın eğilimlerine cevap vermeyen bir yönetim tabanın dinci eğilimleri devam etse bile, yine bu eğilimleri taşıyan, ama işçi çıkarları doğrultusunda daha fazla adım atan başka kadrolar tarafından alt edilir. Böylelikle giderek İslamcı eğilim taşıyan kişiler arasında sınıfsal olana ilgi artabilir. En nihayetine devrimi bizler yapmasak bile ileride bir gün bugün İslamcı olarak anılan çevreler içinden çıkan, oradan kök alan bir sınıf hareketinin yapması hiç de şaşırtıcı olmayacaktır. Hayat insanlara er ya da geç çıkarlarını öğretiyor. Sınıflar mücadelesi er ya da geç insanları kendi gerçekliklerine daha uygun adımlar atmaya zorlayacaktır.

Çatı Partisi

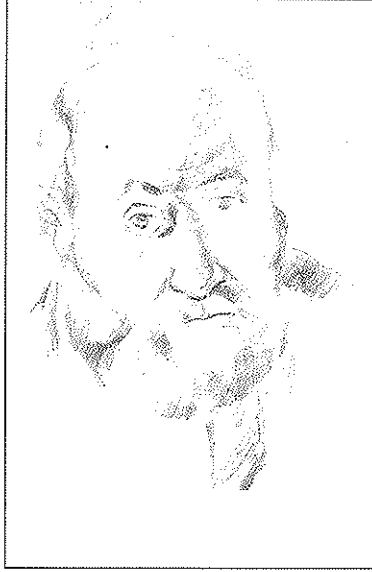
“Çatı partisi” denilince hiç bir şey anlaşılmış olmaz. Ya da çok şey anlaşılmış olur. Oysa tek şeyin anlaşılması gerekir. Bu tek şey nedir, bilinmiyor

Türkiye’de solda şimdi bir de “Çatı Partisi” konuşuluyor. Yazılıyor da. DTP böyle bir çağrıda bulundu. Solcu-sosyalist parti ve hareketlerden bazıları “evet”, bazıları tartışalım demiş. Öneri olduğuna göre tartışılacak. Türkiye solunun tamamına eleştirel Marksist bir yerden bakmaya çalışan **Kızılçık** bu konuyu nasıl bakmaktadır?

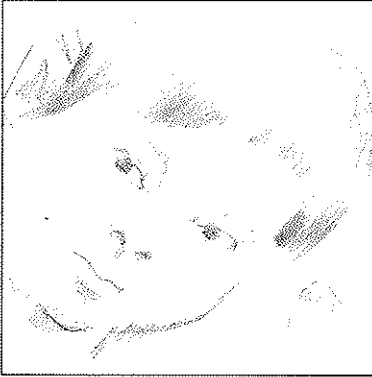
Önce DTP konunun içini nasıl dolduruyor veya dolduracak noktasından bakılmalı. DTP Meclis Grubu Başkanı Ahmet Türk’ün söylediklerine, bazı DTP milletvekillerinin açıklamalarına ve yazdıklarına, esas itibarıyla konu bir hayli eski olduğu için bugüne kadar söylenmiş olanlara bakılırsa, “Çatı Partisi” demokratik Kürt solu ile Türk solunun güçlerini veya şimdilik en azından siyasal eylemini birleştirmeye çalışacak. Türk solu denildiğinde, bunun içinde Marksistler, sosyalistler, kendini işçi sınıfı devrimcisi olarak görenler var. Bu düşünce ve siyasetler demokratik Kürt hareketi diye tabir ettiğimiz hareket içinde de var. Demek ki salt bu nedenle bile düşünceler karışık. Zaten DTP Diyarbakır Milletvekili Aysel Tuğluk da “Çatı Partisi” kurulsun ama tartışılarak kurulsun diye yazdı.

Parti ihtiyaçtan doğar, ihtiyaç koşullardan. Koşullar değiştiğine göre bugünkü ihtiyaç nedir?

Ahmet Türk bu soruyu şu mealde yanıtladı: Türkiye’nin çözüm bekleyen öncelikli sorunu Kürt meselesidir. DTP modeli çözüm olamadı.

Kendi Portresi. Karakalem. 1889.

Sanatçının oğlu. Karakalem. 1876

Kabul görmedi. Yeni bir model gerek. Bu “Çatı Partisi”dir.

Demek ki Çatı Partisi, DTP’nin çözemediğini çözmeye çalışacak. Bu da Kürt meselesini siyasi bir çözüme kavuşturmak-tır. DTP çözümün bir modelini Türk devletine önerdi ama kabul ettiremedi. Türk bunu böyle hatırlatıyor. Burada eksik kalan şu: Türk devletinden kabul görme-yen DTP midir, yoksa önerdiği çözüm mü? Belki ikisi birden. Tamam da, bu zaten Türk devletinin “kör noktası”dır. Yani DTP modelinin yanlış bir model olduğunu otomatik olarak göstermez.

Ancak Ahmet Türk’ün tesbiti doğru ise bu şu anlama gelir: PKK’nın bu yoldan ve bu modelle ikame edilemeyeceği anlaşıldı. Burada durmak lazım. Yeni bir model geliştirmek lazım. Bu “Çatı Partisi” olsun. DTP bu partiye katılsın. Türk sol-sosyalist partileri ve hareketleri de kimliklerini, programlarını ve amaçlarını koruyarak bu partiye katılsınlar. Böylece bir Kürt partisinin (DTP) çözemediği Kürt meselesi, bir “Türkiye Partisi” ile belki çözülür.

DTP ayrılıkçı bir parti olmadığı, Türklerle, bicipimi birlikte bulunacak bir aynı devlet çatısı altında yaşamayı savunduğu için önerdiği Çatı Partisi tartışılmaya değer niteliktedir. Fakat bilindiği gibi Kürt sol-sosyalist-komünist siyasetçileri bu konuyu yirmi yıl önce de Türk solunun önüne koymuşlardı. Başta Kürtler için olmak üzere, Kürt-Türk demeden emekçiler için demokrasi mücadelesi verecek bir parti modeliydi

Ağaçlar ve ev. Suluboya 1890-1900

önerilen. Başında da Aydın Güven Gürkan vardı. Sanılır ki devlet işin içine girdi ve Aydın Güven Gürkan'ı oradan çekip aldı da proje doğmadan öldü. Aslı öyle değildir. Tamam, o da olmuştu ama Türk emekçi sınıfı solu ile Kürtlerin özgürlük mücadelesinin farklı tarihsel düzlemlerde bulunmasından doğan güçlüklerdi asıl engelleyici olan. PKK'nın silahla verdiği mücadelenin hedeflerini Kürtler ilk kez bu öneriyle legal siyasi sahneye çıkarıp savunmak ve mücadelesini vermek istiyorlardı. Kendileri yönünden haklıydılar, buna ihtiyaçları vardı. Türk solunun ise o zamanlar başka, kendine mahsus ihtiyaçları bulunmaktaydı. Bunlar, yenilenmiş tesbitler temelinde emekçi sınıf mücadelesinin canlandırılması, çökmüş sosyalizm mücadelesinin ayağa kaldırılması, bu temel ihtiyacın siyasi örgütlenmesiydi. Bu farklı ihtiyaçları tek bir siyasi hareketin çatısı altında gidermek mümkün gözükmediği için Demokratik Türk/Kürt partisine itirazlar oldu, kurulamadı.

İyi de oldu. Üç adım sonra olacak olan, baştan tecelli etti. Kürtler Kürt kimliğiyle siyaset yapacakları bir yönelime girdiler. SHP'den milletvekili de seçildiler. Kürt partisi kurdular. Türk sosyalistleri, solcuları ve aydınları Kürtleri bu mücadelelerinde güçleri oranında desteklediler.

Kürt partileri peşpeşe kapatıldı, açıldı, mücadele sürdü, bugüne geldi.

Bir siyasi parti açısından Kürt kimliğine dayalı olmanın, eğer o parti aynı zamanda Kürt solunun tarihsel birikimini de büyük ölçüde taşıyorsa, güçlükler vardır. Kürt kimliğine dayanan bir parti kendini dar bir program ve amaçla sınırlamak zorundadır. DTP'ye sorulabilir, zaten soruluyor da: Niçin Kürtlerin ekonomik talepleri, kalkınma ve refah sorunları senin mücadele gündeminde yok diye. O da haklı olarak şu cevabı vermektedir: Ben Türk-Kürt, devlet (siyasi) birliğimizin bugünkü biçimine itiraz ediyorum. Bunu çözdüğümüz zaman öteki sorunlarını Kürtler kendi özgür iradeleriyle çözmeye girişeceklerdir. Bu doğrudur. Kendi kaderini tayin ilkesiyle de uyuşmaktadır.

Şimdiki öneri durumu kökten değiştiriyor. Şunu diyor: Kürt meselesi çözülebileceği bir kıvama gelmişken DTP (Kürt) modeliyle çözülüyor. Bundan, koşullar değiştiği için "doğru"ların da değiştiği anlamı çıkar. Yeni bir tartışmadır. Bu tartışmayı yapmak ve geliştirmek gerekir. Sadece Kürtlerin bildiği, bileceği bir iş değildir. Önerdikleri "Çatı Partisi" herkesin bile-

ceği bir iş olur. Kürtler Kürt meselesinin çözümünde böyle bir partinin daha uygun bir model olduğunu düşünebilirler. Böyle düşünmeyen Kürtler de olacaktır. Türk sol hareketinde de önerilen modelin Kürt meselesini çözmekte DTP'den daha uygun bir model olabileceğini düşünenler olduğu gibi, bu görüşte olmayanlar da vardır ve bunların sayısı, gücü ve siyasal etkinliği, birinci şıktakilerden çok daha fazladır. "Nerededirler?" diye sorulursa, bunun cevabını vermek kolay değildir belki ama, vardılar ve çoğunluklardır.

Tartışmaya şuradan başlamak lazım: "Çatı Partisi" denilince hiçbir şey anlaşılmış olmaz. Ya da çok şey anlaşılmış olur. Oysa tek şeyin anlaşılması gerekir. Bu tek şey nedir, bilinmiyor. Bilinmeyen bir örnekle sorgulayalım: Türkiye'de çalışan emekçi halk yığınlarının kazanılmış pek çok hakkını budayan, ayrıca çalışan sınıfın geleceğini de belirleyen bir Sosyal Güvenlik Yasası çıkarıldı. İşçi sendikaları bu yasaya karşı uyarı direnişinden sonra bir de gösteri düzenlediler. Türk-İş bu gösteriye katılmadı. Ama Türk-İş sendikalarından birçoğu katıldılar. Yani asgari de olsa bilinçli bir sınıf eylemi sözkonusuydu. Türk solunun siyasi parti ve akımları, emekçilerin bu mücadelesine destek vermek için bu gösteride, güçleri her ne kadarsa, işte o kadar vardılar. DTP yoktu, gösteride hiç bir profil vermedi. Niçin? Belli değil. Sermaye sınıfı ve yasası Kürt işçi ve emekçilerini ayırmıyor, Türke-Kürde eşit davranıyordu.

Bu hatırlatma, "Niçin katılmadınız?" diye değil, gündem farklılığına parmak basmak içindir. DTP'nin baktığı yerden bakılınca demek ki Kürt işçi ve emekçilerinin siyasal gündemi farklı, Türk işçi ve emekçilerinininki, hem de çıkarlarının alabildiğine birleştiği bir yerde bile farklı gözükmektedir. Bu bir realite. DTP'nin ve Türk solunun realitesi.

Burada sorun ister istemez karmaşıklaşıyor. Sınıf sorununu gündeme getiriyor. Emek ve emekçi mücadelesinden kopan bir Türk sol hareketinin solculuğu kalmaz. Solculuk, başka ve daha dar bir gündeme taşınır veya ertelenir bir şey değildir. Çünkü solculuğun tasavvurunda böyle bir şey yoktur. Solun, emek(çi) mücadelesinde görüldüğü yerde, tasavvurunda işçi ve emekçi sınıflar bulunduğu halde DTP görünmüyor. Bunun izahı olmalı.

İzahı vardır elbette. O zaman sorun daha geniş

ve üstelik sınıf temelli bir programda Kürt ve Türk emekçi sınıf mücadelelerinin birleştirilmesi, bunun aynı zamanda Kürtlerin vermekte oldukları kimlik mücadelesi bakımından da ileri bir adım teşkil etmesidir Bu nasıl olur?

Burada sorun, DTP Türk sol-sosyalist güçlerine aynı siyasal parti çatısı altında toplanmayı önerdi, kabul edenler, etmeyenler gibi konulmuyor elbette ama öneriye yanıt bekleniyorsa bu yanıltır. Böyle bir öneri konusunda Türk solcu ve sosyalistleri de kafa yormalıdılar, DTP de. Bu noktadan başlayan bir tartışma öylesine alanlara yayılacaktır ki DTP'li siyasetçilerin hiç düşünmedikleri, bilip unuttukları bir çok sorunu konusur hale getirecektir.

Birincisi, böyle bir siyasal örgütlenme biçimi hem DTP için, hem de Türk solcuları için ilktir. Bu konuda Türkiye'de yaşanmış tecrübeler yoktur. Bırakalım Türkiye'yi, DTP'nin önerisinin ilk anlaşılır biçimine örnek, dünya sol siyasi hareketinin tarihinde de yoktur. Latin Amerika'da, tümüyle yerel koşullardan ve birikimden kaynaklanan ve "çatı" kavramına yakın gözükten siyasal cepheler veya bloklar denenmiş ve bunlardan bazıları da "iktidarı almak" değil, iktidara gelmek bakımından başarılı olmuştur, ama konumuzla benzerlikleri yoktur.

Türk solunda, liberalleştiği söylenen kesim hariç, "iktidara gelmek" itibar görmeyen, "iktidarı almak" itibar gören bir vizyondur. Vizyon bu olunca bugün Türk solunda gördüğümüz tüm parti ve akımlar, "geçici" olmaktadır. Bunları sınıf temelinde birleştirecek ve ana akım yaratacak maddi koşullar yoktur, üretilecektir.

Bu nedenle önerilen Çatı partisini, şimdi bugün kurulacak bir parti olarak görmekle, inşa edilecek bir parti veya hareket olarak görmek arasında da büyük fark vardır."Kurmak" olarak çatı partisi, olsa olsa bir seçim bloku kurmaktır veya Kürt meselesine Türk solunun gücünü katarak bir çözüm yolu dayatmaktır, ki bunun sayısız başka uygun biçimleri de bulunabilir. Ancak "inşa edilecek", iktidar almayı kurgulayan ve Kürt meselesine de sadece genel bir emekçi sınıf programı temelinde ve Kürtlerin o günkü özgür tercihlerine uygun çözümü benimseyen bir parti olarak Çatı Partisi ayrı bir özellik kazanır. Bu anlamda zaten sadece sol partiler değil, bütün siyasi partiler hem "çatı", hem "parti" oldukları için zaten çatı partisidirler.

DTP'nin önerdiği Çatı Partisi, herhangi bir parti gibi değil de, özellikli bir parti olarak düşünülüyorsa, o zaman sahici bir parti olabilir demektir. Bu durumda çözümü aranacak temel sorun şudur:

Çatısı partisi kuruldu ve Bursa örgütünü açtı. Toplandık. Kürtler (DTPliler) Kürt kimlikleriyle ve özel gündemleriyle ordalar. Genel gündeme bir iç platform olarak iştirak ediyorlar. Fakat biz onların özel gündemine, o mücadeleyi desteklese bile dahil olamıyoruz. Ama DTP'lilerle birlikte, aynı çatı altında olmakta da ısrarlıyız. Burada çok özel bir birliktelik biçimi gerektiği açıktır. Bu nedir?

Palyaço. Suluboya. 1888-1890

Bunun yanıtını DTP vermelidir. Çünkü DTP'nin önerisini tartışıyoruz. Çatı Partisi'ni Türk solu önerseydi durum açık olurdu. Bu parti içinde yer alan demokratik Kürt hareketinin kendi özel gündemini koruduğu ve bunda, partiden ayrılmak da dahil, özgür olacağı bir biçim önerirdi.

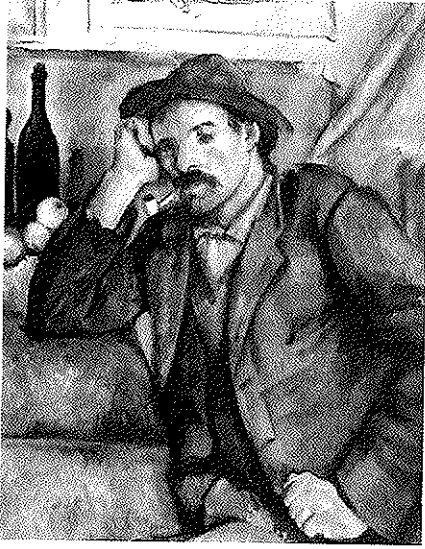
Bu noktayı, salt bir kavram saplantısı olarak önemsemediğimizi somut bir vakıa ile açalım. İstanbul 1. Bölgede 22 Temmuz seçimlerinde bir "başarı" kazanıldı. Sosyalist Ufuk Uras'ı milletvekili seçtik. Kim seçti? Türk ve Kürtler, birlikte seçtiler. Kimin milletvekili şimdi Ufuk Uras! ÖDP'nin milletvekili. Ama ÖDP Ufuk Uras'ın adaylığına şiddetle karşı durdu. Garabet işte. Ne olacak şimdi? Hiç bir şey. Zaten olan da "hiç bir şey!" değil mi?

DTP'nin önerdiği "Bin bir umut" adayları, Türkiye'nin bazı illerinde yüksek oylar aldılar. Bunların tamamı solcu-sosyalist adaylardı. Bu solun daha önce görmediği bir başarıydı. Nasıl olmuştu? DTP Batı illerindeki seçmenlerine sol-sosyalist adayları göstermişti. Demek ki bu illerdeki Kürt seçmenler, kimliklerini ayakta tutarak sosyalistlere destek verebilecek olgunluktaydılar. Seçmen bazında bu yanyana geliş kalıcı kılacak ama DTP'nin özel gündemini de saptırmayacak, tersine o özel gündemi destekleyerek Kürt meselesinin çözümünde dayatmacı olacak bir Çatı Partisi'ni işlevli kılmak için DTP Batı illerinde kendi uzantısını örgütlemeli ve örgütlerini, Türkiye solunun gündemine intibak edebilecekleri ölçüde özertleştirmelidir.

Türk solunun gücünden, toplumsal ve siyasal etkinliğinden Kürt sorununun çözümünde kolaylaştırıcı bir rol üstlenmesi bekleniyorsa, şu çelişki, mantıksal olarak gidebileceği yere kadar, birlikte yaşanmalıdır: Kürtler Türklerden imtiyaz değil eşitlik talep ediyorlar. Bu nedenle "milliyetçi" olmaları zorunlu değil fakat kaçınılmazdır. Bu, haklarıdır. Türk solcuları-sosyalistleri Kürtlerin milliyetçiliğini hoşgörürler. Ama kendileri zerre kadar milliyetçi olamazlar. Çünkü Türk milliyetçiliğine karşı mücadele onların zorunlu görevidir. Zaten Türk milliyetçiliğine karşı mücadelede başarılı olmak için Kürt milliyetçiliğine hoşgörüyle bakmak şarttır. Çatı partisi siyaseten yaşanması kaçınılmaz bu çelişkinin üstüne kurulabilirse işlevli olacaktır. Önerisi, DTP'nin ne kadar yaratıcı olduğunun da ölçüsüdür.

1 Mayıs Sınıfları

*Türkiye İşçi Sınıfı bugünü ve geleceği için Taksim kavgasına çıkıyor.
"Taksim" e nostalji falan diyenler ya kendini bilmez gaafiller,
ya da işçinin en azılı düşmanlarıdır.*

Pipolu Adam. 1895-1900

Hükümet Taksim'de 1 Mayıs'a izin vermedi. "Özgürlükçü AKP" herkesi şaşırttı. 1 Mayıs günü İstanbul'u devlet terörüyle kıldı geçirdi. Herkes, zaten "şaşkın", bir kere daha şaşırdı. AKP'yi anlamayan, hiç bir şeyi anlayamaz. Taksim niçin yasak?

"Demokrasi yok da, ondan" değil. Sınıf devleti olan *demokrasinin* gereği olarak yasak. Yasağı koyan kim? Daha bundan bir yıl önce meşrû demokratik seçimlerde % 47 oyla seçilen AKP hükümeti değil mi? Eee..? Dedik ya, AKP'yi anlamayan, hiçbir şeyi anlayamaz...

Türkiye'de işçi milyonlarca. Ama "işçi" yok. "Sınıf" gibi yoklar. Sınıf sûretinde görünmüyorlar. Görünselerdi, zaten bu durumda olmazlardı. Başbakan'ın dediği "kıyamet" çoktan kopardı. İşçinin "sınıf sûretinde görüldüğü" ender eylemlerden biridir 1 Mayıs. Korkulmaz mı? Türk devlet ve sermayesi 1 Mayıs'tan hep korkmamış mıdır? Bilmez mi 1 Mayıs'ın bir işçi bilinçlenmesi ve bilenmesi olduğunu? Bal gibi bilir. Onun için oldum olası 1 Mayıs'ı eğer yasaklamamışsa "bayram" ilan etmiş, bayram yapmak istemiştir. Bayram: Sen ben yokuz, biz varız. Sınıfsız, zümresiz kaynaşmış bir milletiz!

1 Mayıs'a ilk yasak Cumhuriyet kuralduktan iki yıl sonra 1925'te Takriri Sükûn ile konuldu. "İşçi",

"komünizm", "bilimsel sosyalizm", "eşitlik", vb... diyenin 30 yıl hapse tıkıldığı 50 yıldan sonra 1 Mayıs 1975 yılında İstanbul'da Türkiye Sosyalist İşçi Partisi tarafından "izinsiz" ilk kez kutlandı, 1 Mayıs ve Taksim meydanı'nın da yolu açıldı. 76 ve 77 yıllarında Taksim, sınıf sûretinde görünen "işçi"yle doldu. Ama dikkat! Gelişmenin bir diyalektığı vardı. Uzun, dirençli, kitlesel grevler kapitalist sınıfın siyasal gücünü felç ediyordu. 1 Mayıs'a, Taksim'e orantılı yansıyan, işçi sınıfının fabrikalardaki gücüydü. Bunu bildiği için 2008'de TUSİAD başkanı, yine, "1 Mayıs çalışma bayramı olsun!" diye, korkusunu itiraf etti.

1978 yılı, 1 Mayıs'ın Taksim'de son kutlanışydı. Yasakçısı, "işçi dostu" Ecevit'ti. Bugünkü AKP yanılıgısı ile o günkü CHP yanılıgısı aynı şeydi. Bu arada 1977 1 Mayısında, büyük bir dehşet yaşandı. Devletin "gizli eli" girmişti işin içine, 37 işçi katledilmişti. O "gizli el" 12 Eylül 1980'de darbe ile devleti gasbedecek olanların eliydi. Yükselen işçi-emekçi hareketiyle birlikte sol siyasi hareketin de önü kesilecek, bunu ilk kutlayan Vehbi Koç olacaktı.

Bu kısa tarih bilinince işçilerdeki "Taksim" inanın da boş bir inat olmadığı biliniirdi. "Taksim" demek, sınıflar hesaplaşması demektir. Tarihi böyledir. Dünyü böyledir. Bugünü niçin farklı olacaktı ki? Aslında 1 Mayıs, işçinin sınıf şuurunda kendini varetmişti gündür. Bugün Türkiye işçi sınıfı bunun için, yani geleceği için Taksim kavgasına çıkıyor. "Taksim'e nostalji falan diyenler ya kendini bilmez gaafiller, ya da işçinin en azılı düşmanlarıdır. İki yüzlü münasebetsiz işçi önderi Salim Uslu gibi...

Evet, işçinin kendini var ettiği gün ve yer! Şia inancı gibi: Ölümünden çok "öldürüldüğü yer"i önemser. Sermaye de öyle, öldürdüğünü değil, öldürdüğü yeri önemser. Sınıfların kavgası, döner dolayır bu "yer"e gelir dayanır. Ölüler çoğaldıkça "yer" de genişler. Bütün mukaddesat bu "yer"e bağlanır. Bu, sınıf dâvası mantığıyla yürüyen bir "kan dâvası"dır. Hedefte biter. "Kötü!" şey, tabii. "Ürkütücü" bir şey. Ama öyle. Devlet ve sermaye bunu bilirken, işçiler mi bilmesin?

2008 1 Mayıs'ında gördük, işçilerin devlet ve sermayeden alacağı hayli birikmiş. İşçideki "Ye-

rinde duramazlık” burdan kaynaklanıyor. Sendikacılar sallanıyor. Kabaran işçi öfkesini örtecek kılıf arıyor. Devlet sendikası Türk-İş ve AKP sendikası Hak-İş kaçıyor. Siyasetsiz, kifayetsiz, yüz binlerce işçisi, onların da yarısı MHP militanı, 3-5 bine inmiş DİSK, işi “merasim”le geçiştirmeye çalışıyor. 1 Mayıs fotoğrafına “sınıf yüreği” yansiyorsa, en çok, solcu-sosyalist küçük partilerden, gruplardan, dergilerden ve derneklerden, her biri sendikası-ndan bağımsız tek tek devrimci, komünist işçilerden, kendine bir tek “onuru” kaldığı için devlete karşı onu savunmaya savaşan aydınlardan geliyor. Yapılacak olan da buradan çıkıyor. Salim Uslu da, velinimetini Tayyip Erdoğan da 1 Mayıs Perşembe günü sabah 6.30’da DİSK genel merkezi önünde gaz ve tazyikli su saldırısına uğrayanların sendikacılar değil, “bunlar” olduğunu söyleyerek AKP’nin siyasi/idari sorumlu mercilerinin tıynetini açığa vuruyorlar...

2008 1 Mayıs’ında olmadı. Ama mutlaka olacak. Nasıl olabileceği anlaşıldığı için olacak. Bu hesap er veya geç, görülecek. “Alacak” alınacak. Bunun böyle olacağını DEVLET ve SERMAYE biliyor da işçiler niye bilmesin?

“Niçin ille Taksim?” diye soruyorlar... İşçi –ne olduğunu bilen işçi– öyle istiyor! “Ama, devlet is-

temiyor. Onun da bir bildiği olmalı.” Devletin bir bildiği varsa, işçinin de bir bildiği var! Niçin hep devletin dediği olacaktı?

Sorun bugün TÜSİAD’ın pençesinden kurtulmaktır. Bu Tayyipse, Tayyip’ten kurtulmaktır. Yarın, ola ki, Baykal’lardan, Bahçeli’lerden ve her hâlükârda gerici/”ilerici” cuntaların şerrinden kurtulmaktır.

Ama bu, din, şeriat, tarikat sakızına ateş etmekle olmaz. Ulusalcılık, yurtseverlik, Ergenekoncu’lukla olmaz. Bilim ve teknoloji ve bilgisayar ve internet ile olmaz. AKP yalakası, AB sevdalısı gürhunun “Demokrasi” dediği ile hiç olmaz. Tek yol –devrim demiyorsanız eğer– “ayak takımı”nın “ayak”lanması, sınıf olup görünmesi, sınıf gibi yürümesi, devirmesi, yıkmasıyla olur. “Değişim”se değişim, “dönüşüm”se dönüşüm denilen şey Taksim’i ve fabrikayı ele geçirmek, engelleri parçalamak, üstüne gelen şeyin –din, iman, para, devlet, yargı ve siyaset, vb., ne ise– üstüne gitmekten başka bir şey değildir. Barış, özgürlük, dayanışma, demokrasi ve AB istermişsin! İyi. Ama bırak “Ayak Takımı” yolu açsın, sen hayallerini daha rahat kurar mısın kurmaz mısın gör o zaman!

Bunları devlet ve sermaye iyi biliyor. İşçi de bilsin!

Sainte-Victoire Dağı 1890-94.

Tutku, Sabır ve Arayışın Ressamı

Paul Cezanne

Ayfer Coşkun

*Doğada herşeyin koni, küre ve silindire benzediğini söyleyerek
kübistlere kapı araladı, kendisi kübist olmasa da...*

1 839'da Marsilya yakınlarındaki Aix'de doğan Paul Cezanne'ı resme yönlendirenin ne olduğu bilinmese de, tutkusu ve sabrı şaşırtıcıdır. Ve tabii, arayışı... Öyle ki, 1906'da, ölümünden az önce, Emile Bernard'a, "Daima doğa üzerine etütler yapıyorum ve ağır ağır da olsa, geliştigimi sanıyorum," diye yazabiliyordu. Ona bu tümceyi yazdıran neydi? Alçak gönüllülüğü mü, yoksa yıllarca tablolarıyla alay edenlerin yarattığı ürkeklik mi?

Evet, uzun yıllar eleştirilmeğe bile lâyık görülmemiş, alay edilip geçilmişti. Tabloları çoğu kez salonlar tarafından reddedilmişti. Umutsuzluklar yaşamış olmalıydı. Kızgınlıklar, belkide. Ama ne bunlar, ne de bankacı babasının onu hukukçu yapma isteği, yolundan dönmesine yetmişti.

Cezanne'daki resim yapma isteği o denli güçlüydü ki, tüm bu engelleri yendi, şaşırtıcı bir sabırla. Sonunda pes eden babası oldu ve onu Paris'e kendi elleriyle götürdü. Ne yazık ki, belki de tüm sanat yaşamını etkileyen bir başarısızlıkla karşılaştı orada. Güzel Sanatlar Akademisi'nin sınavını kazanamadı. Bu yenilginin yarattığı düş kırıklığına rağmen, resim çalışmalarını sürdürdü. Bu öyle bir tutkudur ki, günlerini Louvre Müzesi'ndeki sanat yapıtlarını incelemekle geçirmekteydi.

İsviçre Akademisi'ne yazıldı. Önceleri, 1860-1870 arası, en çok etkilendiği ressamı Delacroix, Courbet ve Greco'dur. O dönemde yaptığı tabloları hem kalın, oldukça kalın boyanmış, hem de koyu karanlık renkler kullanmıştır. Konuları da genellikle mitolojiden alınmıştır. "Jugement de Paris" bu dönemin tablolarındandır.

Ama Cezanne'nın orada kalması olanaksızdı. Çünkü devamlı arayış içindeydi ve Paris'le Aix arasında gidip gelmekteydi. O araştırmalarını yaparken, dönem arkadaşları empresyonistlerden uzak durması da olanaksızdı. Kendini hiçbir zaman empresyonist olarak tanımlamasa da, onların bir-iki sergisine katılmıştır. Onlardan ters anlamda etkilenmiştir denebilir. Empresyo-

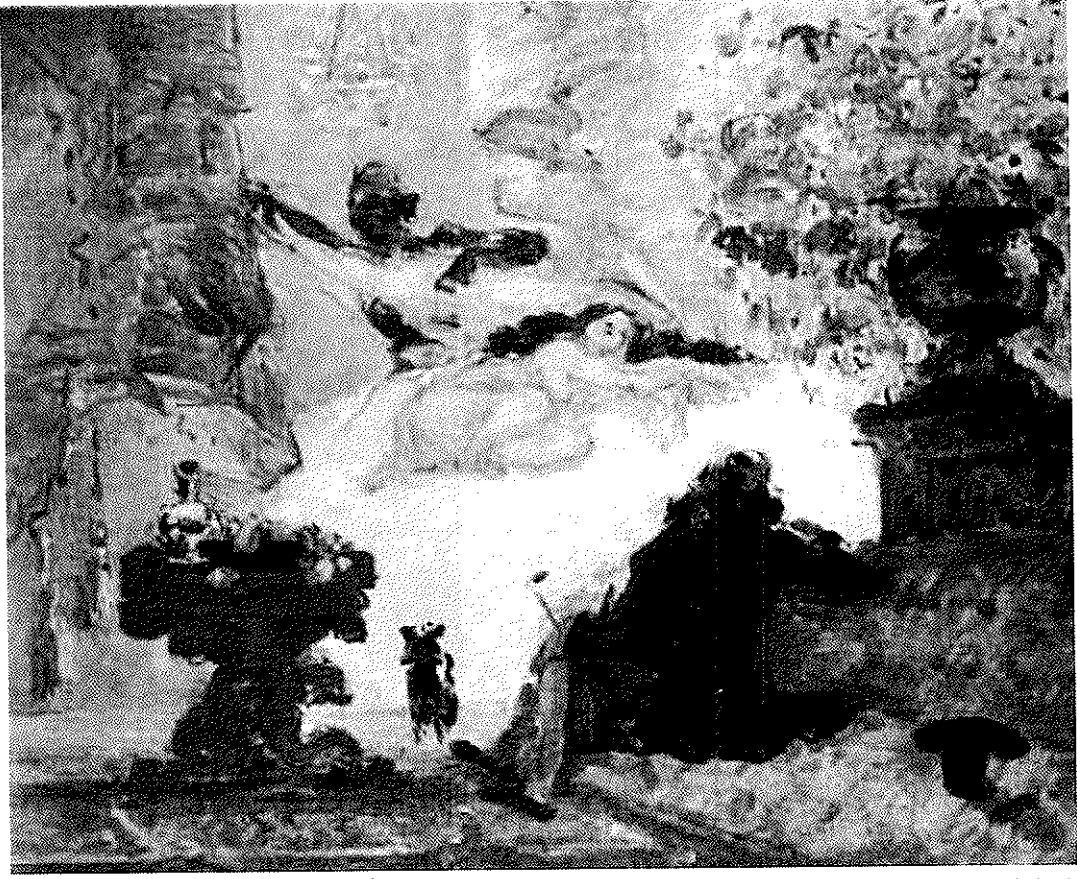
nistlerin çalışmalarına eleştirel bakmış ve kendi yolunu ararken, yararlanmıştır bundan. Onların tersine, ışık izlenimleri ve uçucu renkleri kabul etmemiştir. Anlık görüntüleri değil, durağanı tuvale geçirmeğe çalışmıştır ve ışığı renklerle vermeğe... Çok zengin renk kullanan sanatçı Renoir'a göre o, birbiriyle uyuşmayan renkleri de bir araya getirmezdi. Renk onun kendini ve yapmak istediklerini ifade en önemli araçtır. Örneğin, yaptığı bir peyzaj ya da natürmortta derinliği de, ışığı da renkle vermektir amacı. "Ancak renk dolgunluğuyla şekil dolgunluğuna ulaşılabilir," derdi.

1869'da Fransız-Alman savaşı başlayınca, Paris'ten bir süreliğine ayrılarak Estaque'a giden Cezanne, burada iki yıl kadar kaldı. Burada yaşadığı sürede daha çok peyzaj çalışmaları yaptı.

Ona portre ressamı denilemese de, başta kendisi olmak üzere eşinin ve babasının birkaç portresini yapmıştır. En çok da kendisinin. Öyle ki, onun değişik yaşlarındaki görünüşü izlenebilir bunlarda. En ünlüsü ise, "Hasır Şapkalı Adam" dır. Cezanne'nın bir özelliği de, fazla model kullanmamaktır. Ayrıca hiç bir zaman çiplak modelle çalışmamıştır.

Savaş sonrası yeniden Paris'e dönünce, yeni ilişkiler kurmaya başladı. Özellikle Pissarro ile tanışması, onun biçimini oldukça etkiledi. Yavaş yavaş renkleri canlandı ve Pissarro'nun yönlendirmesiyle 1874 Empresyonist sergisine katıldı. Ama sergiyi gezenler tarafından alayla karşılandı. İnsanlar onun resmini anlamamışlardı. Onların bir sergisine daha katıldıktan sonra, ilişkisini tamamen kesti.

Cezanne için insanlardan kaçan birisi olduğu söylenir. 1904 yılında Emile Bernard tarafından çekilmiş bir fotoğraf onu "Yıkılan Kadınlar" tablosunun önünde gösteriyor. Boyalarla kirlenmiş elbisesi, kucığında birleştirilmiş elleri ve dalgın bakışlarıyla duran yaşlı Cezanne, sanki bu söylemi doğrular gibidir. Henüz bitmemiş tablonun önünde, dalgın ama yine de inatçı bir görünümle... Gerçekten de yaşamı daha çok Aix ve

Modern Olimpia. 1873-74

Paris arasında geçmiştir. İtalyan asıllı olduğu halde, oraya asla gitmemiştir. Bir kez ve çok kısa bir süre için Belçika ve Hollanda yolculuğu yapmıştır. Ama dönem sanatçılarıyla bir araya gelmeyi göz ardı etmemiş ve onlardan epey birşeyler öğrenmiştir. Örneğin, 1882’de Renoir onunla çalışmak üzere, Estaque’a gitti ve bir süre orada kaldı. Eski arkadaşı Emile Zola ile dostluğu sonradan bozulsa da, hem maddi, hem de sanatsal açıdan çok yararlı oldu.

1886’da babasının ölümü ardından maddi sorunları kalmayınca, kendini daha çok resme verdi. Bu dönemde en ünlü tablolarından biri olan “Kağıt Oynayanlar” a başladı. Tablo onun çalışma biçimine uygun olarak defalarca yapıldı. Evet, Cezanne’ın bir tabloyu bitirmesi yılları alabilirdi ve eser on, yirmi kez yinelenebilirdi. “Kağıt Oynayanlar” da aynı kaderi paylaşmıştı. Hem ışığı belirleyen renkler, hem de tiplerleriyle, gerçekten bu tablo onun en başarılı yapıtlarından biridir. Yine bu dönemde başladığı “Yıkılan Kadınlar”ı da yirmi kez yaptı. Son ve en mükemmel şeklini verme çalışmaları ise, neredeyse yaşamının son günlerine dek sürdü. Bu tablolar ve diğerleri onun, kendince en iyisini yapabilmek için nasıl bir araştırma gayretine girdiğine ve sabır gösterdiğine önemli örneklerdir. 1896’da yaptığı “Okuyan Adam” ve “Tesbihli Kadın” da aynı biçimde

defalarca yinelenmiştir.

Onun resminde daha çok dikkat çekenler, peyzajlar ve natürmortlardır. Etoile dağları, Victoire dağları onun ellerinde unutulmaz güzellikleriyle tuvale aktarılmışlardır. “Asılmışın Evi” tüm o renkleriyle buruk bir tat bırakmaktadır. Bunlarda ışığı, derinliği ve hacmi verecek renkleri bulmaktaki becerisi öne çıkar. Gerçekten de kullandığı tonlar oldukça boldur. Altı kırmızı, beş sarı, üç mavi, üç yeşil ve tabii beyaz ve az miktarda siyah...Bu renklerle vazgeçemediği elmaları, portakalları en canlı, en taze biçimleriyle tuvala geçirmiştir, hiç bıkmadan.

Daha çok doğada çalışmış olsa da, eski halı desenlerinin zenginliğinden de yararlanmadan edemez. Onları da resminde bolca kullanır. Cezanne her ne kadar bir sanat akımının içinde yer almasa da, kendine özgü bir sanat anlayışı yaratabilmiştir. “Güneşi canlandıramayacağımı anlayınca, onu simgeleştirmeye karar verdim.” derken, seçimini ifade ediyordu. Bu seçim ekleninde oluşturduğu resimlerinde mükemmeli bulmak, uzun yıllarını almıştır ve onun asıl kabul edilişi, yaşamının sonuna doğru gerçekleşmiştir.

Doğada her şeyin koni, küre ve silindire benzediğini söylerken de kübistlere kapı aralamıştır, kübist olmasa da...

Hayattayken az sayıda tablosuna alıcı bulabilmiş, fazla sergileme şansı da olmamıştı. Cezanne da bir çok yenilikçi, ayrıksı sanatçı gibi geç fark edilmişti. Öyle ki, onun yapıtları için en büyük sergi, ölümünden bir yıl sonra, 1907'de Sonbahar Salonunda gerçekleştirildi.

Ve "Kağıt Oynayanlar" 1930' larda çok büyük bir fiyata satıldı.

Kaynak:

Paul Cezanne- Fritz Novotny

Paul Cezanne- Elie Faure

Büyük Ressamlar ve Heykeltıraşlar- Zahir Güvemli

Büyük Ressamlar- Suut Kemal Yetkin

Babasının portresi. 1866

Cezanne'ın eşinin portresi 1883-1887

Cezanne fotoğrafı. 1871

2. Meşrutiyet'in 100. Yıldönümünde Özgürlük Savaşçısı Tevfik Fikret

Konur Ertop —

“ O bizden çok daha ilerisini gören bir insandı.” –Atatürk

Tevfik Fikret Türk şiirinin Tanzimat'tan sonraki gelişme, çağdaşlaşma aşamasında büyük bir yenilikçi oldu. Getirdiği biçim, dil, anlatım yeniliklerinin yanı sıra yeni bir duyarlılığın da temsilcisiydi. Dönemin en önemli dergisini yönetiyordu. Çevresinde onun görüşlerini paylaşan, onun gibi yazan edebiyatçılar geniş bir topluluk oluşturmıştı.

Tevfik Fikret'in o dönemdeki şiirinde basit doğa görüntüleri canlandırılıyor, küçük duyarlıklar dile getiriliyordu. Örneğin “Akşam” şiiri, Fikret'in ilk yapıtı “Rübab-ı Şikeste” (Kırık Saz)'ı dolduran şiirlerinin de, kuşak arkadaşlarının paylaştığı anlayışın da bir yansımasıdır.*

* Bu şiirin sözlüğü konuşma dilinin uzağındaydı. Bu nedenle bu yazı boyunca Tevfik Fikret'in şiirlerinden özgün örnekler yerine, o şiirleri günümüz diline aktarmış iki şairin uyarlamalarına yer verilmiştir. “Akşam”, “Sis”, “Taril-Kadim” şiirleri Ahmet Muhip Dranas'ın, ötekiler A.Kadir'in uyarlamasıdır. (Örnek olması için Fikret'in kendi dilinden iki örneği de aktarıyoruz.)

AKŞAM

*Durgun bir akşamın erguvan örtüsünü
Yırtarken kara eli gecenin, çekingen,
Sırtında bir günün yükü, yorgun bir gölge
Yöneltiyor ufka ağır adımlarını.*

*Batım noktasına yakın mavi bir bulut
Ateşli bakışlarla süzerken evleri;
Sanki tüm kucaklamak ister dünyaları
Yorgun kanatlarla uzaktan bir değirmen.*

*Dertli bir kaval sesi etrafı inletir;
Dokunaklı bir ezgiyle akşam rüzgârı
Estikçe, gölde titrer dalgalar sevgiyle.*

*Akşam, yaşantımın şu durulmuş halidir;
Dokunaklı bir ezgiyle acıklı bir anı
Kalbimin gölünde ürperir zaman zaman.*

Getirdikleri edebiyat yenilikleri nedeniyle Tevfik Fikret ve arkadaşları, eski edebiyat anlayışına bağlı çevrenin tepkilerine yol açtı. Onlara artık, “Dekadanlar” deniyordu. Baskı döneminin sansürü, dergilerini kapatmıştı. Bu ortam bireyci ozana toplumcu kimlik kazandırdı. O dönemde yayınlanamayan, ancak elden ele dolaşarak gizlice okunan “Sis” şiiri baskıya, geri düşünceye, bağınazlığa, üstü örtülmüş ahlâksızlığa çok sert bir tepkiydi. Sisli bir İstanbul sabahında penceresinden Boğaz'a ve kente bakan ozan, insanca yaşamaya, toplumun gelişmesine, özgürlüğe, eşitliğe, adalete engel olan kötülüklerin birbiri üstüne yığıldığını görüyor, Osmanlı başkentine ilençler yağdırıyordu:

*Temelin atılırken daha bir hayın el
Yapına zehirli bir lanet suyu katmış sanki!*

*Bir sahtecilik kırı dalgaları zerrelende,
Bir zerre temizlik bulamazsın içinde;
Hep sahteliğin, hep hasedin, hep çıkarın kirliliği;
Yalnız bu... ve yalnız bunun yükselme ümidi.
Milyonla barındırdığın cesetler arasından
Kaç tane alın vardır çıkacak pak ve ışıklı?
Örtün, evet ey facia... Örtün evet ey kent;
Örtün ve de sonsuz uyu, evrensel orospu.*

II. Abdülhamit'in ağır baskı yönetimi sürerken kaleme aldığı bir başka toplumsal eleştiri şiiri de "Eski Tarih"tir. Bu şiir insanlığı tarih boyunca baskı altında tutan güçlere, boş inançlara bir başkaldırmadır. Şair, savaşların, şiddetin, kıyımın düşünce ve inanç üzerindeki baskının "6 bin yıldır" insanlığı ezmesinden yakınır. İlerlemenin ancak inanç özgürlüğü içinde sağlanabileceğini, bağnazlığın er geç ortadan kalkacağını, bütün baskıların eninde sonunda yok olacağını anlatır.

Tarihin kanla, kıyımla dolu olmasının hesabını sorar:

*Kişinin köhne macerasından
Bize efsaneler düzüp okuyan
Bizi artık yok olmuş ecdadın
Geçmiş altında bir siyah ve uzun
Gece teşkil eden hayatından
Nice bin ninni uydurup uyutan*

...
*Baş geçmişte, yani düşlerde,
Ve ayağı Yarın adlı karmaşada
Uzanan yontu iskelet...*

Bu dizeler Tarih'i tanımlamaktadır. Tarihin sayfalarında felaketler, dert yığınları birbiri ardına dizilmiştir. Şanlı orduların geçit törenlerine kan saçan bir bulut eşlik eder. Çiğneyen haklı, çiğnenen suçlu görülür. Kahramanlık yalnızca kana, vahşete dayanır:

*Kahramanlık... Temelde kan, vahşet;
Beldeler çiğne, ordular mahvet;
Kes, kopar, kır, sürükle, ez, yak, yık;
Ne 'aman' bil, ne 'ah' işit, ne 'yazık!'
Geçtiğin yer ölüm, elemi dolsun;
Ne bir evlek ekin, ne ot, ne yosun;
Sönsün evler, sürünsün aileler;
Kalmasın hırpalanmadık bir yer;
Her ocak benzesin mezar taşına;
Damlar insin yetimlerin başına...*

Özgürlüklerin kısıtlanmasının, baskıların, kıyımların ortadan kalkacağına, geleceğin geçmişteki gibi olmayacağına inanmaktadır:

*İşte gerçek ve tam bir özgürlük:
Ne savaşçı, ne saldırış, ne savaş;
Ne savaşmak, ne saltanat, ne çapul,
Ne yakınmak, ne zorbalık, ne zulüm;
Ben benim, sen de sen; ne Tanrı, ne kul!
O zaman ey hırıltı sesli kadit,
Şimdi 'cenk, ihtilal ve pakt ve sefer...'
Diye saydıkların kalır meçhul
Birer ucube, gulyabani masalı.
Yırtılır ey köhne kitap, yarın
Düşünceler mezarı sayfaların.*

Bilime, akla, insan sevgisine aykırı bütün eylemlere karşı çıkan şair, din kurallarının ve Tanrı'nın da ancak aklın ışığında ele alınmasını öngörür. Şiir, inanç sahiplerinin Tanrı'yı anarken sıraladığı sıfatları sayıp döker:

*Seni her dinde en erenlerden
Dinledim: Benzeri ve eksiği yok
Kendi kendinde var ve güçlü, yüce,
Rızık veren hem dilek bağışlayıcı
Öc alan, kahreden, bilen ve duyan
Tüm ne var iç ve dış gören, işiten,
Dertliler sahibi ve yardımcı
Kendi her yerde var ve görmekte...*

(Fikret'in kendi dilinden.)

HASTA ÇOCUK

Bugün biraz daha rahatdı, çok şükür...

-Elbet;

geçer, bu korkulacak şey değil.

-Fakat nevbet

zevalı yavrucağım hâlini harâb ediyor:

Vücûdu âteş içinde, dalıp dalıp gidiyor.

İlaçların da mı têsiri kalmamış acaba?

Sekiz gün oldu...

-Meraak etmeyin hanım, hummâ...

-Hayır, Hudâ'ye emânet, neden meraak edeyim?

Fakat kuzum, ne kadar olsa ben de vâlideyim!

Sekiz gün oldu, harâret devâm edip duruyor.

Bakın, nabızları biçârenin nasıl vuruyor.

Sarardı, korkuyor insan bakınca ellerine,

-Üzülmeyin siz efendim, gelir çabuk yerine;

çocuktur o...

-Gece pek çok sayıklıyor.

-Ne zarar!

-İlac verir misiniz?

-İstemez...

Kadın ağlar.

Tanrı'nın en parlak niteliği, ortağının olmamasıdır. Ona eş koşulamaz. Ancak dünya, Tanrı'ya ortak çıkılanla doludur. Hepsı de kendisinin başka ortağı olmadığını ileri sürer:

*Hepsinin erki, buyruğu, yasağı,
Hepsinin ilham alacak bir göğü,
Hepsinin ay, güneş ve yıldızı var.
Hepsinin bir de secde gizliliği,
Hepsinin va'dedilen cenneti hem,
Hepsinin bir varlığı, bir yokluğu,
Hepsinin bir sayın da yalvacı var,
Hepsinin cennetinde huriler,
Ve cehenneminde azıkları insan;
Hepsi halkından istiyor, ezgin
İki büklüm, sabırlı uysallık...*

Şair sergilediği bu çelişkiler karşısında insanlığı hazır yargılardan kuşkulandırmaya, gerçeği aklın ışığında aramaya çağırır:

*Şüphesiz bir nura doğru koşmaktır,
Hakkı aydınlatış us'un hakkı.*

Geçmiş çağların boş inançlarının, egemen güçlerin baskılarının, akıl ve bilim çağında yok olup gideceğini düşünür:

*Göçüyorsun göğün, yerinle de, bak,
Yok tabiatla bir inilti bile;
Tersine her tarafta 'kah kah'lar;
Yalana ahmakla hilekâr ağlar.*

1908 Meşrutiyetine uzanan yıllar içinde Tefik Fikret'in şiirini artık "sanat için sanat" anlayışı yerine "toplum için sanat anlayışı" beslemeye başlamıştır.

Meşrutiyet'in ilanı baskıların kalktığını, özgürlüğün, eşitliğin gerçekleştiğini düşündürür. Arkadaşlarıyla birlikte -adını da kendisinin koyduğu- "Tanin" (Tınlama, çınlama) gazetesini çıkarmaya başlamıştır. Ancak çevresindekilerin özveriden uzaklaşmaları, çıkar kaygısına kapılmaları onu gazeteden uzaklaştırır. Hükümetin eğitimle ilgili uygulamalarını onaylamadığı için Galatasaray Sultanisi müdürlüğünden de ayrılarak Robert Kolej'de göreve başlar. Yönetimdeki İttihat ve Terakki Fırkası Mebuslar Meclisi'ni kapatınca bunu, Abdülhamit'in 1295'te (1878) Meclis'i kapatmasına benzeterek "Doksan Beşe Doğru" şiirini yazar:

*Antlar gene bozuldu, başladı bir karanlık çağ,
gene çiğnendi halkın tek yüce umudu
Kanun dedik, sürttük alınları topraklara,
Kanun dedik, kanun dedik, tepeledik kanunu,
Ağlamalar, sızlamalar gene boşa gitti, boşa!*

...
*Millet yaşamaz, hakkım nerde benim, hakkım
nerde benim diye sohurken,
sussun diye vicdanına yumruklar inerse,
millet yaşamaz, Meclis'i böyle hor görülürken
aldatmayla, korkutmayla titrer ve sinerse,
millet yaşamaz, tek mil halk açlıktan kırılırken.*

...
*Ey halkıma bir şamar gibi inen paslı yasak!
Ey kanuna saygıyı tepen kara zulüm!
Halkı ve kanunu kutsal tanıyan her yürek
yarın seni yerin dibine soka soka anacak.*

*Düşsün, zorbalık için, sana eğilen başlar birer
birer!
Kopsun, seni bir hak diye alkışlayan eller!*

Düşünce ve inanç özgürlüğünü dile getirdiği, eşitliğin, hukukun, toplumsal adaletin savunucusu olduğu bu dönemde, Tefik Fikret, şiirleriyle "yeni insan"ı oluşturmaya çalışan "yeni şair" kimliğiyle göründü.

Bu dönemde "Eski Tarih" şiiri yüzünden kendisine yöneltilen saldırı üzerine "Eski Tarih'e Ek" şiirini kaleme aldı. Burada doğruluk, vefa, alçakgönüllülük, acıma, iyilik, yurtseverlik, insaf, insan sevgisi, hoşgörü, akıl, bilim gibi değerlere bağlılığını dile getiriyordu. İnsanlık tarihinin kanla, zorbalıkla, baskıyla, karanlıkla, yoksullukla dolu olarak sürüp geldiğini, ancak bunların bu dünyanın değerlerine, insanoğlunun yapıcı gücüne inançla önlenebileceğini anlatıyordu:

(Kendi dilinden.)

MA'İ DENİZ

Saaf u râkid... Hani akşamki tegayyür, heyecân?
Bir çocuk rûhu kadar pür-nisyân,
bir çocuk rûhu kadar şimdi münevver, lekesiz,
uyuyor mâ'i deniz.
Ben bütün bir gecelik cûşi-i ahzânımla,
o hayâlât-ı perîşanımla
müteşekkî, lâ'im,
karşıdan safvet-i mahmûrunu seyretmedeyim...
Yok, bulandırmasın âlûde-i zulmet bu nazar
rûh-i mağsuumunu, ey mâ'i deniz;
âah, lâkin ne zarar;
ben bu gözlerle mükedder, 'âciz,
sana bakdıkca tesellî bulurum, aldanırm:
Mâ'i bir göz elem-i kalbime ağlar sanırım...

*Kitabım işte yeryüzü kitabı
bendedir iyilik, kötülük tohumu
Varırım ben böyle ta mezara dek,
yeniden dirilmek bizim nemize gerek.
Taşır insanların hem aşkını, hem acısını
bağrımdeki şu deli, şu ince yürek.
İnsan gibi yaşamaktır bugün gerçek din,
İnsan gibi yaşamak.*

Oğlu Haluk için yazdığı şiirlerin derlendiği
"Haluk'un Defteri", Tevfik Fikret'in yapıtının çok
önemli bir halkasıdır. Haluk'u yurt gençliğinin bir
temsilcisi olarak görür. Onda geleceğin sahibi ola-
cak, toplumdaki bozuklukları ortadan kaldıracak
kuşağın sahip olmasını istediği nitelikleri varsa-
yar. Bunlar akıl, bilim, yurt sevgisidir:

GELECEK GÜNLER

*Gelecek günler senin,
taptaze günler, aydınlık günler.
İnsanların gözü sende, ey tanyeri,
ey cıvı cıvı yaşamayla doğan
sensin umudu günümüzün.*

...
*Vatan yükselecek omuzları üstünde
arı gibi çalışan insanların*

...
*Unutma oğlum, bu yaşadığın çağ,
şimşeklerin şavkıyla mutlu bir çağ.
Her yıldırımında bir gece silinir gider,
her yıldırımında yok olur kuşku,
açılır bir yükselme ufku,
çık çıkabildiğin kadar yukarlara.
Yükselmeyen düşer, yavrum,*

*ya yukarı, ya aşağı.
Yükselmeli, göklere değmeli alnın.
Ama ne kadar yukarlara çıkırsa
gene doymaz insan denen kuş.
bugün artık durmak yok,
uğraş, didin, düşün,
ara, bul, atıl, bağır,
durma oğlum, durma koş.
Dök bu toprağa alın terini."*

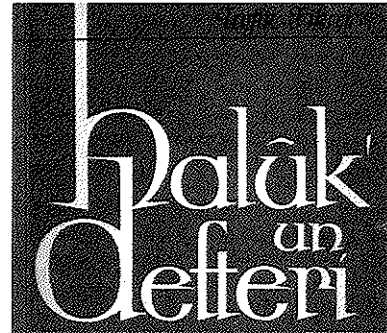
Haluk ülkesine uygarlığı, bilimi, genliği getire-
cek yeni kuşakların simgesidir. Ona seslenirken Fi-
kret'in gözlerinin önünde ülke gençliği yer
almaktadır.

Üniversite marşı için yazdığı sözler de gençlere
akıl yolunu, bilimi, düşünce özgürlüğünü tek çıkar
yol olarak gösterir:

*Yeter artık bu pislik, yeter bu karanlık
bu topraklar adam olmalı, adam,
alınlardan akıl fışkırmalı, işkence bitmeli, hak
yerini bulmalı
ne kadar çok gülerse hakkın yüzü,
o kadar çok açar insanlığın gülü.
Haydi örümcekli kafalar, haydi pislikler, haydi
karanlıklar,
haydi çekin arabanızı!
bize sen doğ, doğruluğun güneşi, bize sen doğ,
çabuk ama, sabrımız kalmadı.*

Tevfik Fikret'in yeni toplum için önerdiği yeni
ahlâka göre, insan doğru olduğuna inandığı yolda
yalnız kalsa da savaşımını sürdürmelidir. Yurt sev-
gisi taşınmalı, özverili davranmalı, yaşama bağlı kal-
malıdır. Bilime inanmalı, ondan yararlanmalı,
bilgisini çevresine yaymalıdır. Aklın, bilimin ya-
nında en büyük değer insan sevgisine verilmelidir.
Evrensel uygarlığın değerleri benimsenmelidir. Ge-
lecek güzel günler çalışanların, akla, bilime gere-
ken değeri verenlerindir.

Tevfik Fikret'in yenilikçi kimliğiyle yeni kuşak-
lara gösterdiği hedefler çağdaş uygarlık, bilim, eği-
tim-öğretim, aydınlanma, özgürlük, adalet, barış,

Haluk ve babası

kadın hakları gibi alanları kapsar. Özgürlüğün, eşitliğin, hukukun, toplumsal adaletin savunucusudur. İncancını ve gücünü bütün insanlıktan alır. İnsanların eşit ve kardeş olduğunu kabul eder. insanoğluna güven duyar; bütün dünyayı vatani, bütün insanları vatandaşı sayar. İnsanların kardeş olduğu, nimetleri kardeşçe paylaştığı adaletli bir dünyayı düşler.

Değişmesini beklediği toplum, güçlünün yönettiği, adalete yan çizilen, bilimin yerini kör inancın, bağınazlığın kapladığı Ortaçağ toplumudur. O, çağdışı kalmış bütün değerlere, kurumlara, inançlara baş kaldırmıştır.

Tevfik Fikret bütün bu görüşleriyle "Cumhuriyet aydınlanması"nın öncüsüdür.

Cumhuriyet dönemi de onu aydınlanmanın bir öncüsü olarak değerlendirmiştir. Çağdaş uygarlık, bilim, eğitim-öğretim, aydınlanma, özgürlük, adalet, barış, kadın hakları konusundaki görüşleri yeni dönemi derinden etkilemiştir.

Temel incancının insanoğluna güven olduğunu açıklayan Tevfik Fikret'in, tüm insanların kardeş olduğu, dünya nimetlerinin kardeşçe paylaştığı adaletli bir dünyanın kapılarını açmaya çalışması, güçlünün yönettiği, adalete yan çizilen, bilimin yerini kör inancın, bağınazlığın kapladığı Ortaçağ toplumunun değişmesi için savaşım vermiş olması onun yapıtına günümüzde de yaşama gücü kazandırmaktadır.

Pencere Yayınları'ndan Çıktı

Mehmet Özgen Çağdönümü ve Marksizm

Her kuramsal çalışmanın bir iddiası vardır, olmalıdır. Bu çalışmanın iddiası ise, Marksizmi yeniden-üretme konusunda yeni bir kavrayış tarzı geliştirmek ve bunun temel nirengi noktalarını ortaya koymak. Çünkü, Marksizmin yeniden-üretimi, yeni bir kavrayış tarzı veya yeni bir akılsallık olmadan düşünülemez. Şu ön kabulle ki, bizzat kendisini de eleştirinin nesnesi kılarak, kendini yeniden -üretme, devrimci Marksist düşünceye özgüdür. Bu ön-kabul olmaksızın yeniden-üretmeden söz etmek anlamsızdır.

Yeniden kavrama ya da yeniden kurma, yalnızca bürokratik egemenliklerin ve bu egemenlikleri sosyalizmle özdeşleştiren Marksizm kavrayışlarının çöküşü ile ortaya çıkan bir gereklilik değildir. Daha kapsayıcı olarak, içinden geçtiğimiz ve burjuva uygarlık çağının sonuna işaret eden çağdönümünün dayattığı bir gerekliliktir. İnsanlığın barbarlık pratikleri ile özgürlük potansiyallerini iç içe yaşadığı bu büyük dönemde, çöküş dönemi Marksizmi diyebileceğimiz yeni bir kavrayış tarzı geliştirmedikçe tutarlı bir kurtuluş ideolojisi ve siyaseti de geliştiremeyiz.

Bu kitap, bu yaklaşım içerisinde, Kuantum fizikinin etkin olduğu ve belirsizlik ilkesi'nin yadsınmadığı bir dünyada, siyaset teorisine öngelen felsefi kavrayışın üretimini eksen alıyor.

Pencere Yayınları Tel: 0216 414 64 41

Tanpınar'ı Kurtarmak

Öner Ciravoğlu —

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın not defterinden gözlemler ve entelektüel yaşam... Edebiyat, müzik ve resim kültürüne ilişkin çarpıcı değerlendirmeler, anekdotlar resmigeçidi...

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın not defterinden gözlemler ve entelektüel yaşam... Edebiyat, müzik ve resim kültürüne ilişkin çarpıcı değerlendirmeler, anekdotlar resmigeçidi...

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın günlükleri ve notları "Tanpınar'la Baş Başa" (Dergah Yayınları) adıyla yayımlandı. İnci Enginün ve Zeynep Kerman yayına hazırlamışlar.

Ama asıl kaynak Tanpınar'ın hep yakınında olmuş Mehmet Kaplan ile kardeşi Kenan Tanpınar...

Kaplan uzun süre notları ortaya çıkarmamış. Çünkü o notlarda çok özel alanlara ilişkin belki de Tanpınar'ı küçültecek bölümler yer alıyormuş.

Neyse... Nihayet yayımlandı notlar, ferahladık. Biz de "insan Tanpınar"la baş başa kaldık.

Kitabın sonlarına doğru Tanpınar kendisini şöyle tanımlıyor:

"1 Haziran (1961) ... On dokuz gün sonra altmış bir yaşına gireceğim. Bu altmış bir seneye uzaktan bakınca hayatımı bazen bir türlü muvafakiyet, bazen bir anlaşmazlık ve sadece ıstırap görüyorum. Bunun başlıca sebebi yetiştiğim nesil içinde yol ve akide değiştirmeden, bir fırkanın mensubu olduğum zamanlar bile, inandığım adamın bu fırka başında olmasına rağmen, lüzumunda ta'vizat vermeden yaşayan, fıkralılığına razı olan ve sadece kendi sanat idealini gören insan oluşumdandır (s. 299).

Kuşkusuz bu denli ilginç pasajları içeren notların basımında geç bile kalındı. Ancak bu ünlü yazarımızın kişiliği, zevkleri, edebiyata bakış açısı ne büyük bir talihsizlik ki hep onun yanında

bulunan Mehmet Kaplan'ın erişemeyeceği denli estetik ve derinlikliydi kanımca... İnci Enginün ve Zeynep Kerman iyi ki notları, bu meşakkatli işi yeni harflere aktarip yayımlamakta ısrar etmişler. Biz de Tanpınar'ın özel kaleidoskobundan yansıyan hayat-ı hakikiye sahneleriyle buluştuk.

Dergah Yayınları, kitap seçimindeki ölçütleriyle, benimsediği muhafazakârlığın yanı sıra bir tür henüz tanımlanmamış toplumsalcılığıyla dikkati çeken bir kurumdur. Ve de Nurettin Topçu gerçeğini gözetken, kendi çizgisinde tutarlı bir yayınevidir. Bu açıdan yayın yelpazelerine yakın durmasak da içtenliklerine saygı duyulmalıdır.

Ancak İnci Enginün ve Zeynep Kerman, bugüne kadar kendilerini, edebiyatçı olarak ancak *Zaman* gazetesinin yazarı Selim İleri'ye beğendirebilmişlerdir. Selim İleri'de ise özellikle devri AKP'de dağıtacak epey edebiyat boncuğu mevcuttur. Bu hanım araştırmacılarımızın şiir namına belediye manzumecilerini, nesir namına hamaset metinlerini derleyip kocaman ciltler oluşturdıkları bilinir. Yine de Tanpınar konusundaki duyarlıklarına teşekkür etmek gerekiyor. Doğruya doğru!

Gelelim tekrar Mehmet Kaplan'a...

Tanpınar, onun Atatürk Üniversitesi'nin kuruluşu için Erzurum'a gitmesine çok kızmış. Ama burada bence Tanpınar haksız. Kaplan Erzurum'a yalnızca kuruculuk adına değil, başka "millî" görevlerle de gitmiştir.

Herkesin övdüğü iki ciltlik "Şiir Tahlilleri" Mehmet Kaplan'ındır. Bu kitabın ilk cildi nesnel

ölçütlere göre ancak ortalama bir öğretim üyesinin doçentlik tezi kadar olgun sayılabilir. Kaplan'a göre şiirde, örneğin "kırmızı" renk imgesel anlamda bir "kızıl ihtilal" beyannamesidir. Ya da eskaza şiirde "dağ" imgesi varsa, yandınız! Ernesto Che Guevara propagandası yapmaktan ihbar edilirsiniz... Örnekleri uzatmak gereksiz. Geçenlerde bir TV programında Selim İleri Mehmet Kaplan'ı övecek oldu. "Onun Necatigil çözümlemeleri başlı başına bir şaheserdir," filan diye. Karşısındaki ünlü eleştirmen Hasan Bülent Kahraman hemen ağzına tıkadı sözü. "O bir soğuk savaş şampiyonudur" anlamında birkaç sözcükle tanımladı şahsiyeti.

Kaplan'ın bir de somut vukuatı var:

Ülkü Tamer'in 1959'da yazdığı bir şiiri Küba devrimiyle irtibatlandırmıştır. Komünizm propagandasının şiirle nasıl yapıldığını anlatır, iyi saatte olsunlara pas verircesine... Ülkü Tamer bu olayı anlattı *Yaşamak Hatırlamaktır* (Kitap Yayınevi) adlı kitabında... Ülkü Ağabey o şiiri yazdığında Ernesto'nun adı gazetelerde bile yoktur. Ama Necatigil çözümlemeleri başarılı bulunuyorsa Ülkü Tamer çözümlemeleri de başarılıdır mı diyelim?

Bu kadar sözü Tanpınar'ın notlarına sağ salım geçebilmek için ettik.

Gelelim ona...

Tanpınar Hoca'nın tüm yaşamı tatminsizlikler, parasızlıklar içinde geçmiş. (Kırtipil Hamdi yaftası bu nedenle mi takılmıştır kendisine?) Belki de daha verimli olabilecekken sığ anlayışlarla cebelleşmek zorunda kalmış. Kitap bu cebelleşmeler silsilesinin âdeta tutanağı gibi. Türk aydınlarının vefasızlığı, ihaneti, küçük hesapları onu hep zorlamış. Bunun sayısız örneğine tanık oluyoruz satırlar boyunca. Devletin en üst kademelerindeki dostlarının sohbeti bile onun "susuzluğu"nu giderememiş... Onun zevk iklimine yanaşamamışlar anlaşılan.

Peyami Safa da Tanpınar'ın yakın arkadaşlarından biri. Önce "sol" yaparak ikbal peşinde koşmuş. Dünya konjunktürü Soğuk Savaş'a dönmünce o yöne dümen kırmış. Hem nasıl dümen kırmak... İşte 9. *Hariciye Koğuşu*, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, *Bir Tereddüdün Romanı*, *Fatih-Harbiye* romanlarının bu inanılmaz yaratıcısı sonunda hiç de entelektüel konumuyla

uyuşmayan bir anti-komünist olup çıktı.

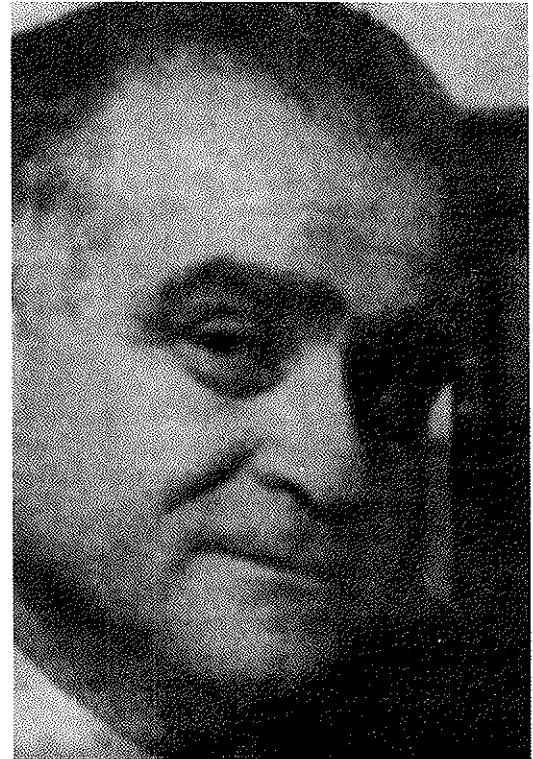
Mehmet Kaplan da tıpkı Peyami Safa gibi katıksız anti-komünist olmayı, bulunduğu üniversite kürsüsündeki yerini sağlamlaştırmanın güvencesi saymıştı. Ben Attila İlhan'ın yalancısıyım. 1950'de Paris'te İleri Jöntürk Birliği'nin, o bir avuç aydının "Nazım'ı Hapisten Kurtama" toplantısında Kaplan da varmış. Ama bir farkla... Oradaki Türkler hakkında not tutmak için! Bereket orada Attila İlhan'da kendi adıyla sahneye çıkmamış...

Zaten Tanpınar da yakın bir sözcük kullanıyor Kaplan için: "Fesatçı." (s.214)

Oysa Tanpınar öyle mi?

Günlüklerden görüyoruz ki, 1960 askeri müdahalesini diktatörlerden kurtulmanın heyecanıyla selamlıyor. Hasan Ali Yücel'e omuz veriyor. Ancak benim şaşırdığım bir başka şey var. Tanpınar'ın özel sohbetlerinde ve en tehlikeli dönemlerde bile Nazım Hikmet'i yücelttiği söylenirdi. Oysa notlarda ondan tek sözcük yok!

Ve Yahya Kemal'i yerli yerine oturtuyor. Şiirdeki büyüklüğünü gölgeleyen eğilimlerini görmezden gelmiyor. Onun hakkında en güzel değerlendirmeyi elbette yine kendisi yapıyor. Bunun yanı sıra geleneksel kültürümüzle şehir ol-

gusu arasındaki bağı yepyeni bir prizmadan en doğru bir biçimde Tanpınar kuruyor. Konya, Erzurum, İstanbul onun bakış açısıyla kent ruhunun, sonsuz hazların, bizim olan her şeyin şarkısını duyumsatıyor.

Tanpınar'la günümüzü anlamamanın, geçmişle yüzleşmenin şifrelerini onun romanlarında buluyoruz. Kim ne derse desin, Tanpınar'ın en sadık sürdürücüsü olarak ben Oğuz Atay'ı görürüm. Atay bence boşuboşuna Kemal Tahir'in defterlerini karıştırmıştır. *Tutunamayanlar*'ın asıl bânisi Tanpınar'dır, Tanpınar okumalarıdır.

Huzur'un huzursuzluğunu, saatleri ayarlamanın yarattığı deruni dalgaların yükselişini, Abdullah Efendi'nin rüyalarına yansıyan

hesaplaşmayı, Mahur Beste'nin yüreğimizin derinliklerinde yarattığı tınıyı bu okumalarda buluruz. Tanpınar bu anlamda tutucu değil, dönüşümcüdür. Kuşkusuz yad edilenle geleceğe uzanan çizgiyi tutturmak neden tutuculuk sayılınsın ki? Altı yüz yıllık birikimin bize vaat ettiği kader, hep antitez-sentezle ivme kazanacaktır. Onun metinlerinde bu saptamayı geçmişe özlem olarak değil, tarih bilinci referansı ile da okumak gerekir.

Gelelim kitabın orta yerine...

Güzin Dino'ya sağ namusla nasıl yaklaşım gösteriliyor?

BOĞA VE TOREADOR

Goya'nın sanatını ve resmini anlamaya başlıyorum. Öğleden sonra Corrida'ya gittim (arena). Madrid'de polis çok nazik. Bana metroyu söyledi. Ventas'ta indim. Çinili, tuğladan oldukça süslü bir bina. Fazla halk yoktu. Ve sık, zarif insan filan da azdı. Yahut görünmüyordu. Ne yelpaze, ne hotoz, ne gül... Sadece muasır kalabalık. Büyük ve kapalı anfinin üçte ikisi dolu idi. Boru seslerinden sonra evvela atlılar, sonra toreadorlar, nihayet üç atlı, üç zalim süvari.

Boğayı kızdırmaya mahsus atlıların koşumları fakir ve biçare idi. Atların gözleri bağlanmıştı. Süvariler, kızıştırıcılar halkı selamladıktan sonra toreador geldi. Ve meydanın ortasına yakın bir yerde halkı daha bir ciddiyetle selamladı. İlk önce yardımcıları etrafı dizildiler. Biraz sonra bir alkış koptu ve boğa toz kopartarak geldi. Bu kadar güzel olabilirdi. Bütün antik dinlere ona bakıp da hak vermemek kabil değildi. Sadece çizgi, plastik ve zarafetti, kuvveti görünmüyordu bile. Öpmek, sevmek ihtiyacı duyulan bir mahlûk. Ortada simsiyah, sade adale, sade zarafet ve manyetik kuvvet, durdu, seğirtti. Her tarafından mıknaş gibi cazibe taşıyordu. Büyük ve güzel gözlerini ne kadar görmek isterdim. Fakat başını, ürperen vücudunu, şaşkın hiddetini görüyor, ıslak burnunu öpmek istiyordum. Sonra birden bire atlılardan birisi bir pik attı. Şaşkınlığı, hiddeti arttı. Peone'ler çingene pembesi örtülerini oynatarak hiddetini arttırıyorlardı. Galiba kemale gelmiş olacak ki, toreador meydana çıktı. Onun elindeki örtü koyu kırmızıydı. Ve kılıcı örtünün üstünde tutuyordu. İlk önce çifte piklerle işe girişti. Birinci pik tuttu. İkinci defasında piklerden biri saplandı, üçüncüsünde iki pikin ikisi de yine saplandı. Toreador mütemadiyen hamle ediyor, yardak-

çılan bağıyor, her muvaffakiyetsizlikte halk ıslık çalıyor ve biraz tehlikeli vaziyette alkışlıyordu. Bununla beraber ortada büyük bir heyecan yoktu. Zaten her şey çok çabuk geçiyordu. Nihayet kılıç hücumları başladı. Birinci defa kılıç saplandı, fakat düştü. Boğanın boynundan aşağısı kan içindeydi. Kılıcı yerden alabilmek için boğanın oradan çekilmesi lazımdı, piyonlar örtülerini sallayarak beri tarafa çekmeğe muvaffak oldular. İkinci defasında kılıç yine saplandı fakat biraz sonra düştü. Bu esnada toreador bir tehlike geçirmiş olacak ki, piyonlar boğayı tekrar işgale çalıştılar. Fakat toreador razı olmadı. Hiddetli idi, kendisini kafi derecede muvaffak bulmuyordu. Belli ki burnu kan kokusu alıyordu. Belli ki biçare bir izzet-i nefsi vardı ve yaralanmıştı. Zavallı boğa bunlardan habersiz, öne, sağa, sola hücum ediyor, daha ziyade bir korkuluğa benzeyen, tali'inden habersiz atın bağışaklarını deşmeğe çalışıyor, at, gözleri bağlı, bu kader cilvesine, tahtadanmış gibi bakıyordu. Zaten her şey sefil surette, ahmakça hazırlanmış bir fatalite gibiydi. Hayvanlar bile bile, sükûnetle, program tahdında tuzağa düşürülmüşlerdi. Boğa ortada simsiyah, sade güzellik, sade kader mahkûmu ve başına gelen-den habersiz dolaşıyor, sağa sola hücum ediyordu. Hiç kimseye düşmanlığı yoktu. Canı yanmasına rağmen bu işlerin biteceğini sanıyor, her şeye belki de imkansız şeyler gibi bakıyordu. Nihayet toreador üçüncü defa kılıcını sapladı. Biçare hayvan az bir müddet kılıçla dolaştı. Sonra boynunun iki yanı kan içinde bir iki dakika etrafa tekrar saldırdı. Sonra birden bire önüne serilen kırmızı atkılar üzerine eğildi.

Geniş bir nefes aldıktan sonra yere çöktü. Yüzü ve vücudu hâla güzeldi. Hâla kuvvetin, ışığın bereketin, tali'in timsaliydi. Hâla saltanat ve isyandı. Sonra birden bire her şey bitti. (*Tanpınar'la Başbaşa*, Dergah yayınları, İstanbul, 2. basım, Ocak 2008, ss. 106-7.)

AĞAÇLARIN VE DENİZİN SENFONİSİ

Evvelki gece saat bide gördüğüm manzara: Ortalık süt beyaz mehtaptı. Ve ay karşımdaki kavak ağacının tam üstünde masmavi ve biraz da buğulu idi. Etrafında bütün yıldızlar toplanmıştı. Hakiki bir konserdi bu.

Ağaçların güzelliği. Fuad Paşa'nın konağının önündeki çınarda birkaç kozalak ve sararmış yaprak. Ve sonra inceden inceye, hendese bir türlü yakalanamayan, zaten yok, bir arabesk. Bayezit Camii'nin önündeki ağaçlar da öyle.

Bugün üniversiteye gelirken Bayezit Camii puslu havada masmaviydi.

....
Edimekapı'dan Hekim Ali Paşa Camii'ne kadar bütün manzara ışıktı, mor bulutlar, deniz tarafına doğru pembe renkler ve şehir âdeta fantastik bir guvaş-sırça kompozisyonu ile karşımdaydı. Fakat renkler marqué. (El) Greco renkleri idi. Şehrin ışıkları harikulade bir doku ilave ediyordu.

....
Sabahleyin Fazıl'ın (Ayanoglu) odasından Topkapı sarayı bahçesinin armonisi. Kırçıl ağaçların senfonisi. Bu sabah deniz çok güzeldi. İnsan aydınlığı hissediyordu. Sisler içinde bir gemi gibi.... Fazıl'da gördüğüm manzara çok müzikaldi. (a.e. ss. 127-8.)

Tanpınar, biliyoruz ki, İsmet Paşa'ya büyük saygısı olan bir edebiyatçı. Her görüşte onun elini öpüyor. Beğeniriz beğenmeyiz. Örneğin ben, İsmet Paşa'ya Kurtuluş Savaşı döneminin dışında pek saygı duyduğumu söyleyemem. Hattâ kıyasıya eleştirdiğim de olur onu... Tanpınar öyle değil. 27 Mayıs'ı coşkuyla karşılıyor. Notlarına bakarsak 1960 öncesi öğrenci olaylarına içi acıyarak bakıyor, Menderes'ı suçluyor. Ve 27 Mayıs üzerine bir şiir yazıyor. Öyle alışılmış bir tarzda değil. Hani benzetmek gibi olmasın, Nazım Hikmet gibi... Bu şiiri nedense yayınlamıyor. Elbette bir bildiği vardır. Güzin Dino ise Tanpınar'ın bu konuda yüreklilik göstermediğini yazıyor. Yüreklilik sözcüğünün altını çiziyorum. Ama Enginün ve Kerman edebiyat onuru adına bakın ne söylüyorlar: Güya Güzin Dino Tanpınar'ı korkaklıkla suçlamış.

Aynı şey mi? Yüreklilik cesaret demektir, sayın edebiyat âlimleri. Korkaklık başka bir şey. Asıl korkaklık Güzin Dino'nun sözünü çarpıtmak değil midir? Bir de gerekçeye bakın! Tanpınar bir şiire 20 yıl çalışan bir şairmiş, onun için yayınlamamış. Ama bu şiir onun alışılmış şiirlerinden değil. O şiir ancak gelişen konjonktüre göre değişebilir. Anlarsınız ya!

Bir fikir vermesi için şiirin sonunu buraya alıyorum:

Anladın artık,

Bütün ümitsizliklerin ötesinde

Kanın ve ateşin kurtuluşu var

Anladım artık,

Tek duvarını

Ancak isyanın güneşi yıkar;

(Not: Tanpınar ya da yazarlar şiirin bitmemiş olduğunu belirtmek için sonuna virgül koymuşlar. Siz lütfen sonuna ünlem koyarak okuyun.)

Bir de şuna bakalım:

Tanpınar'ın dergi çıkarma projesi, yazı sipariş edileceklerin belirlenmesiyle başlıyor. Elbette yanı başındaki "havari" Mehmet Kaplan en başta. Ama onunla birlikte anılan yazarlara –asla Kaplan'la aynı yerde yazmayacak olan isimlere– bir bakar mısınız?

Adalet-Mehmet Ali Cimcoz, Ahmet Kutsi Tecer, Süheyla Bayrav, Adnan Benk, Sabahattin Eyuboğlu, Can Yücel, Berna Moran.

Adnan Benk kötü çevirmenlere "Çevirgen" derdi. Kötü edebiyat tarihçilerine ne derdi bilemiyorum.

Bu arada üstünde durulması gereken bir saptama Tanpınar'ın "sağ" ve "sol" değerlendirmesidir.

Sağ için söyledikleri yenilir yutulur şey değil: "Sağcılar; yalnız Türkiye, gözü kapalı, ezberde kalmış öğünmenin ötesine geçemeyen bir Türk tarihi, yalnız iç politika ve propaganda diyor (lar)."

Elhak, doğrudur. Sağcılar tüm sığılıklarını örtmek için "vatan bölünmez, ezan dinmez, bayrak inmez" gibi, "karşısına çıkanın alnını karışlarım" havalarını kullanırlar. Sağcıya üç şair say desen Mehmet Akif, Necip Fazıl der tikanır. Üç divan şairi say desen, divanda oturmak sanır... Üç icracı adı söyle desen, Adnan Şenses diye yanıtlar... Sağın hâli pürmelâli budur. Şimdilerde kendi gazetelerinde, TV ekranlarında solun es-

kittiği jargonları taklit ederken, yani şecaat arz ederken gaf üstüne gaf yapıyorlar. Örneğin bir olayı “içselleştirme”den, “analitik yaklaşım”lardan dem vuruyorlar, hem de komik komik bağlamlarda.

Peki “sol” ne diyor? Sol, Tanpınar’a göre, “Türkiye yoktur,” diyormuş. Enternasyonalist yaklaşım icabı herhalde... Ama bu sözleri biraz da denge hesabı yaparak söylüyor. Yalnızca sağa vurursa, başkaları ne der?

Bu arada Eisestein’in *Potemkin Zırhlısı* adlı filmini ilk görenlerden biri –Ertuğrul Muh-sin’den sonra– Ahmet Hamdi Tanpınar olacaktır. Nerede mi? Elbette Paris’te ve 1953 yılında... Bu da onun işçi sınıfını ve devrimini bir hayli ciddiye aldığını gösterir. Orada sürekli Pertev Naili Boratav’la, Abidin Dino ile, Avni Arbaş’la, Selim Turan’la buluşur, başkaları gibi solcu gam-mazlama uğraşında değildir.

Tanpınar’dan söz ederken onun resim tutkusundan söz etmemek olmaz.

Aslında elimizdeki kitap boyunca resmin renkleri uçuşup duruyor. Her fırsatta, özellikle Paris’te galerileri, müzeleri gezen Tanpınar’ı bıraksanız Louvre’da üç yıl kalabilir. Resim sanatına, o estetiğe olan vukufiyetini bugüne kadar ben kimsede görmedim. Suut Kemal Yetkin mi? Sezer Tansuğ mu? Hayır onlardan daima ilerde.

Bir kere resim akımları tüm nüansları ve eğilimleriyle bakış açısına sinmiş. Ayrıca hangi ressamın fırçasının hangi kaygıyla hangi rengi dönüştürdüğü onun belleğine yer etmiş.

Okurlarımız elbette onun MAYA Gale-risi’nde bir sergi açılışında Sait Faik, Füreya, Hüsamettin Bozok ve Adalet Cimcoz’la çekilmiş fotoğrafını (kitapta da var) anımsayacaklardır. O fotoğrafta Tanpınar’ın, resim eleştirisinde dünyanın tüm birikimiyle gülümsediğini rahatlıkla düşünebilirler.

Bakin Picasso için neler var notlarında:

“Picasso insanı ve insana ait şeyleri, insanın dışında aramasa ne olurdu? Çıkrıklı kadın, resimden ziyade bir halk komedisine benziyor ve onun karikatürüyle zengin. Deneyebilir ki gargouille üslubuyla, o hicvi benimseyerek yapılmış. Belki Rodin kadar o

da edebiyata bağlı. Serenadı kendi janrında çok derin bir İspanya. Fakat resimden beklenen şey mi? Gariptir ki bu resmi içimden reddettiğim akşam Picasso’yu gördüm. Bütün o ifritlerin yanı başında o genç kız tavrı. Beyazın o erişilmez zaferi. O çizgi sadeliği. O kendi üzerine bir badem gibi kapanış.

“Picasso’nun Musée de l’Art Moderne’deki en güzel eseri şüphesiz o yarı karikatürel başıdır. Bu küçük başta bütün bir âlem var. Bir gözü kapalı bir adam başı.”

Tanpınar kendisi hakkında şöyle bir not düşmüş defterine:

“Gariptir ki eserimi sathî okuyorlar ve her iki taraf da ona göre hüküm veriyor. Sağcılara göre ben angajmanlarım –Huzur ve Beş Şehir– hilâfında sola kayıyorum, solu tutuyorum. Solculara göre ise ezandan, Türk musikisinden, kendi tarihimizden bahsettiğim için ırkçıların değilse bile, sağcılarım safındayım.”

O zamanın solcularından pek eser kalmadı.

Ama sağcılar oldukları yerde duruyorlar. Bunun en sıcak ispatı Tanpınar’ın notları.

Böyle bir edebiyatçımızı sağ kafaların sığınağına nasıl bırakabiliriz?

Tanpınar yarının edebiyatçısıdır.

Jules Dassin, Melina Merkouri

Refik Zerengil —

Bu yazı sadece bir sinema yazısı değil. Zaten saf sanat diye bir şey olamaz, sanat sanat için değil, sanat insan içindir. Sanat insan içinse, politika da insan içindir –veya insana karşıdır– ama her durumda insanı ilgilendirir

Film yönetmeni, yazarı, oyuncusu, yapımcısı Jules Dassin geçtiğimiz günlerde Atina'da 97 yaşında öldüğünde Soğuk Savaş'ın yüz karası McCarthy'ci avın hayatta kalmış tanıklarından ve kurbanlarından birisi daha aramızdan ayrılmış oluyordu.

Jules Dassin sinemanın en büyükleri, en ünlüleri arasında değildi, ama sanatçı olarak, aydın olarak, insan olarak kişiliği ve ona uygun yaşamı nice büyük sinemacıdan daha büyüktü.

1911'de ABD'de Connecticut'ta doğdu, Rusya göçmeni Yahudi ailenin 8 çocuğundan birisiydi. Baba berberdi. Jules New York'ta Komünist Yahudiler tarafından kurulmuş "Yiddiş Proleter Tiyotrosu"nda mesleğe ilk adımını attı. Sonra sinema dünyasına girerek genç yaşında Hollywood'da kariyer yaptı.

Sinemada göze çarpmaya başladığı yıllarda "film noir" denilen yapıtlar Hollywood'da da modaydı ve Dassin de bu türde başarılı filmler yapmaya başladı.

FİLM NOIR

Türün önemli örnekleri Hollywood'da üretildiği halde, terim Fransızcadır. Dilimize "Kara Sinema" ya da "Kara Film" diye çevrilse de, uluslararası sinema literatürüne Fransızca orijinali kullanılmaktadır. Doğrusu istenirse "tür" sayılabilecek kadar karakteristikleri var mıdır, pek emin değilim. Ama genel olarak öyle kabul edilmektedir.

Film noir türü eserler, II. Dünya Savaşı'nın umutsuzluk, karamsarlık ve karanlık ortamında doğmuştu. İnsanı içinde bulunduğu sevimsiz ortamdan (Reel'den) fiksiyona kaçırıyordu ama, gerek öyküleri, gerek kasvet dolu çekim mekânları izleyiciyi o karamsarlıklardan kurtarmaya yetmiyordu. Film noir 1920'lerin Alman ekspresyonizminden, 1930'ların ABD gangster filmlelerinden öğeler taşıyordu. Karanlık sokaklar, loş antrepolar, kanunî iş yapıp yapmadıkları kesin olmayan (İngilizce'de "private eye" da denilen) özel dedektifler, esrarengiz adamlar, şantajcılar, güzel giyimli, iyi makaylı, başı belada olduğu için korkan veya dolap çeviren, servet peşinde koşan kadınlar, sinemada "femme fatale" denilen tipler veya şikeli boks müsabaka-

ları, hileli bahsi müşterekler, casus hikâyeleri, uluslararası entrikalar, kaçak Nazi ajanları... bu filmlerin özellikleri arasındaydı.

Terimdeki kara sözcüğünün nereden geldiği bile belli değildi: Öyküler kara ve ürkütücü olduğu için mi o sinemaya kara denilmekteydi, yoksa atmosferin yanı sıra çekim mekânları ve set dekorları da karanlık ve loş olduğu için, sinema perdesine karanlık, siyah, koyu gri tonlar hâkim olduğu için miydi? Belki de her ikisi birdendi.

"Brute Force" (Acımasız Kuvvet-1947), "Naked City" (Çıplak Şehir-1948) ve "Thieves' Highway" (Hırsızlar Otoyolu-1949) isimli üç film noir ile Hollywood'un yeni yönetmenleri arasında öne çıktı. Yapımcı Zannuck ona bir başka film projesi önerdi, ama Dassin'in komünist olduğu bilindiğinden, Zannuck Soğuk Savaş'la birlikte esen anti-komünist rüzgârlardan çekindiği için bir an önce Londra'ya gidip filme başlamasını, en pahalı sahneleri önce çekmesini istedi. Dassin denileni yaptı ve filmi Londra'da tamamladı. Richard Widmark ile Gene Tierney'nin başrolleri paylaştığı "Night and the City" (Gece ve Şehir-1950) kara sinemanın kilometre taşlarından birini teşkil edecekti.

O sırada komünist avı şiddetleniyordu. Amerikan Aleyhtarı Faaliyetler Komitesi (HUAC) Dassin'i ifade vermeye çağırdı. Sinema yönetmenleri Edward Dymitrik ile Frank Tuttle komisyonda Dassin'i ihbar etmişlerdi. Bilindiği gibi, –daha sonra Senatör McCarthy'nin adıyla anılacak olan– komisyon birisini ifadeye çağırdığında, o şahıs eğer bir başkasının ismini verip onu komünist diye ihbar ederse, aforoz edilmekten, yasaklanmaktan, hattâ tutuklanmaktan kurtuluyordu. Bunun da adı Hür Dünya Demokrasisi oluyordu.

1951'de ifade vermeye giden Dassin kimseyi ele vermedi. Ama Hollywood kapıları da kendisine kapandı, ABD'yi terk ederek Paris'e yerleşti. Hayatını kazanmakta sıkıntılar çekti. ABD dağıtım şirketleri Fransız prodüktörlere eğer Dassin'e iş verilerse filmlerini ABD'de göstermeyecekleri tehdidinde bulundular. Bu nedenle 5 yıl süreyle sinemada iş bulamadı, film yapamadı, neticede 1955'te film noir'ın başyapıtlarından "Rififi"yi yönetti. Fransız Yeni Dalga'sının öncülerinden François Truffaut

bu yapıtın hayatında gördüğü en mükemmel kara film olduğunu söyler. Özellikle, soygun sahnesinde 32 dakika boyunca ne bir konuşma, ne bir insan sesi, ne de fon müziği vardır, buna rağmen izleyiciyi sıkmadığı, tersine, gerilimi yükseltmeyi başardığı için bu sahne sinema tarihinin en önemli sekansları arasında sayılır.

DASSIN-MERKOURİ BERABERLİĞİ

Dassin 1955 Cannes film festivalinde Yunan sinema sanatçısı Melina Merkouri'yle tanışır Atina'ya yerleşir, kariyerini artık Yunanistan'da sürdürecektir. Önce, Nikos Kazanakis'in "Yeniden Çarmıha Gerilen İsa" romanından "Celui qui doit mourir" (Ölmesi Gereken Adam-1957) filmini yapar.

Sinemacının kariyerindeki en tanınmış film, yazdığı, yönettiği, oynadığı, prodüktörlüğünü yaptığı "Pote tin Kyriaki" (Pazarları Asla) isimli eserdir (1960). Öykü Eski Yunan uygarlığına, felsefesine düşün -üstelik de adı Homer olan- ABD'li bir yazar (Dassin) ile liman kenti Pire'nin popüler kadını, şen şakrak, altın kalpli sokak kızı İlyia (Melina Merkouri) arasındaki aşkı anlatır.

Fiksyon dünyasında böyle iyi yürekli, saf, sevimli "küçük fahişe" imgesine rastlanması erkek egemen toplumun vicdanını yansıtır: İlk aklıma gelen örnekler: Brecht'in "Sezuan'ın İyi İnsanı"ndaki Şui Ta/Şen Te (Türkiye'de Ayla Algan oynadı), Truman Capote'nin "Tiffany'de Kahvaltı"sındaki Holly Golightly (sinemada Audrey Hepburn), John Steinbeck'in "Sardalya Sokağı" ve "Tatlı Perşembe"sindeki Suzy DeSoto (sinemada Debra Winger), Alexandre Breffort'un "Tatlı İrma"sı (Shirley McLain), Suat Derviş'in "Fosforlu Cevriye"si (TV filminde Yeşim Salkım), senarist Lawton'un "Pretty Woman "Özel Bir Kadın"ı Vivian Ward (Julia Roberts) ve hattâ büyük klasik "Suç ve Ceza"da kadın İsa imgesiyle betimlenen Sonya Marmaleodov gibi.

İlyia kendisini eğitip yetiştirmek (yoğurup yeniden şekil vermek) isteyen yazarın etkisiyle ikilemler içinde değişmeye başladığı için film bir Pygmalion versiyonudur. İrlandalı tiyatro yazarı George Bernard Shaw'un Antik Yunan mitolojisindeki Pygmalion'un adını verdiği komediyi -ve onun müzikalleştirilmiş hâli 8 Oscar ödüllü ünü "My Fair Lady"yi- andırır. Efsanede Pygmalion isimli bir heykeltıraş kendisine mükemmel bir kadın yaratmak için kusursuz bir kadın heykeli yapıyor, Tanrılar heykele can veriyorlardı. Günümüz toplumunda entelektüel ortamda da erkeğin hâkimiyeti sürdüğünden Pygmalion kelimesi, bir Fabian ve feminist olan Show'un hicvettiği gibi, cevherli ama işlenmemiş bir kadını kendi dilediği gibi yetiştirip, şekillendirmek isteyen erkeği ve gayretini ifade etmektedir. Müzikal haline getirildikten sonra şarkıları öykünün çok önüne geçen Show'un oyununda Prof. Henry Higgins (sinemada Rex

Harrison) Eliza Doolittle isimli çocuksu, cahil genç kızı (Audrey Hepburn) eğitmeye çalışmaktadır.

"Pazarları Asla" en iyi yönetmen ve en iyi senarist (Jules Dassin) ve en iyi kadın oyuncu Melina Merkouri dahil 5 dalda Oscar'a aday gösterildi, ödülü en iyi film müziği dalında (Türkiye'de bir dönem buzukileriyle tanınan) hem folklorik, hem de klasik Yunan müzikçisi Manos Hacidakis (1925-1994) kazandı. Melina Merkouri'nin Oscar'ı alamaması önemli değildi, çünkü aktris bu yapıttaki baş rolüyle Oscar'dan çok daha önemli ödül olan Altın Palmiye'yle Cannes'da taçlandırılacak (1961), ününü Yunanistan sınırları dışına taşıyacaktı. Filmin oyunlaştırılmış bi-

çimi 1967'de Broadway'de "Irma Darling" adıyla sahnelendi.

Dassin'in Antik Yunan'daki Phaedra ve Hyppolitos efsanelerinden Euripides'in yazdığı "Hyppolitos" tragedyasının günümüze uyarlanmış öyküsünü "Phaedra" adıyla filme çekti. Yüksek sosyetedden büyük bir Yunanlı armatörün (Raf Vallone) ikinci eşi Phaedra (Merkouri) üvey oğlu Alexis'e (Anthony Perkins) tutulur, iki insan trajik sona doğru sürüklenirler. Filmin müziği Theodorakis'indi. Yapıtın Avrupa'da büyük başarı kazanmasına karşılık sonuç ABD'de ticari bir fiyasko oldu.

Sanatçı daha sonra 1966'da ekibiyle birlikte İstanbul'a gelip "Topkapı"yı çevirdi. Peter Ustinov'un en iyi yardımcı erkek oyuncu Oscar'ını kazandığı filmde Melina Merkouri, Maximilian Schell, Jules Dassin diğer belli başlı oyuncular. Öyküde bir uluslararası hırsız çetesinin Topkapı Sarayı Hazine Dairesi'ni soyması anlatılıyordu. Dassin ile Merkouri aynı yıl evlendiler.

MELİNA MERKOURİ

1967'de Yunanistan'da ABD güdümlü Albaylar Cuntası darbe yapınca, Dassin ve Merkouri Fransa'ya taşındılar. Dünyaca tanınmış sanatçı çift yedi yıl boyunca faşist diktatörlüğe karşı uluslararası mücadele yürüttü, ülkedeki siyasi tutukluların serbest bırakılmaları, ailelerine yardım edilmesi için Uluslararası Af Örgütü de dahil Avrupa ve ABD çapında binlerce yerel sivil toplum örgütünü, aileyi, kişiyi harekete geçirdi. Ayrıca sürgündeki Yunan siyasilerin desteklenmesi, güçlüklerinde onlara yardım edilmesi için kampanyalar düzenledi,

Bir kaç paragrafta Melina Merkouri'nin portresine de göz atalım. Siyasal görüşünün anti-faşist olması onun hasletlerini daha iyi gözler önüne seren bir tercihti. Çünkü sağcı bir aileden geliyordu, dedesi Sypiros Merkouris çok uzun dönem Atina Belediye başkanlığı, babası parlamenterlik yapmıştı. Amcası, Yunan Nasyonal Sosyalist Partisi lideri -ve Alman işgalinde Merkez Bankası Başkanı- olan bir faşistti. Melina genç kızken sağcı zengin bir toprak sahibiyle evlenmiş, bir kaç yıl sonra boşanmıştı. Böyle bir aile ortamı içinden yetiştiği halde,

sağı reddedecekti.

1920 doğumluydu. Tiyatro ve müzik öğrenimi yaptı, aktris ve şantöz olarak dikkatleri çekti. 20 yaşındayken bir Elektra uyarlaması olan Eugene O'Neil'in "Elektra'ya Yas Yaraşır" piyesindeki Lavinia rolüyle, daha sonra Tennessee Williams'ın "İhtiras Tramvayı"ndaki Blanche Dubois kompozisyonuyla büyük başarı kazandı. O dönemlerde her kadın tiyatro oyuncusunun oynamaya can atacağı bu rollerle sahnede ün kazanınca Kokoyannis'in yönettiği "Stella" ile (1955) sinemaya adımını attı. Bu film için gittiği Cannes film festivalinde Dassin'le tanıştı ve ondan sonra hem hayatını hem de çalışmalarını onunla birleştirdi. Oyuncululuğunun yanı sıra sesinin ilginç güzelliği ve aldığı müzik kültürü sayesinde başarılı bir ses sanatçısı da olmuştu. Şarkıları Yunanistan'ı sarmış, Hacidakis'ten söylediği "Pazarları Asla" ile ünü dünyaya yayılmış, Fransa'daki sürgün yıllarındaki iki parçayla Fransızların kalbini kazanmıştı.

FAŞİST DOĞDUN, FAŞİST ÖLECEKSİN

Cunta için Melina Merkouri vatan hainiydi, Yunanistan aleyhinde faaliyette bulunuyordu. Ülkesindeki faşizmi teşhir ve tecrit etmek, halkının özgürlük mücadelesine yurt dışından destek vermek, Yunanistan için demokrasiyi talep etmek vatan hainliği oluyordu da CIA ve Pentagon'un emrinde Yunanistan halkına kan kusturmak, ülkeyi işkenceler ve kayıplarla dolu bir zindana çevirmek, faşizmin kapkaranlığına toplumun üzerine çökertmek mi vatanperverlik oluyordu?

Merkouri vatandaşlıktan çıkarıldı (Hayret, bizde de Kenan Evren Cuntası aynı kararları alacaktı, cuntalar ne kadar da çok birbirlerine benziyorlardı!) Sanatçı, Albayların kararını, "Ben Yunanlı doğdum, Yunanlı öleceğim, ama Pattakos (cuntanın ilk lideri) faşist doğdu, faşist ölecek!" diye yanıtladı. Aynı haykırışı diktatörlük yıllarında (1971) yazdığı otobiyografisine ad yaptı: "Yunanlı Doğdum" dedi. [1988'de yayınlayacağı "Cuntaya Karşı Savaşım" isimli kitap da Yunanistan'daki son faşizm dönemine ait özel bir belge niteliğinde olacaktı.]

Yalancının, müfterinin mumu yatıya kadar yarılmış, Yunanistan'a kimlerin kötülük yaptığı, kimlerin hizmet ettiği Cunta 1974'te devrilince ortaya çıktı. Her yer Türkiye değil ki, cuntacıların yaptıkları yanlarına kalsın. Bizim 12 Mart 1971 darbecileri vatan kurtaranlar olarak dolaşırlarken, başkentin Sıkıyönetim Komutanı, Gen. Kur. Bşk. lığıyla taltif edilirken, darbenin mağduru Bülent Ecevit ile o, Ankara Sıkıyönetim Kom. Semih Sancar, 1973 seçimlerinden sonra birisi Gen. Kur. Bşk. diğeri başbakan olarak el ele, kol kola ülkeyi yönetirlerken), komşumuz Yunanistan'da Pattakos, Papadopolos ve diğer askeri şefler yargılandılar, ömür boyuna varacak cezalarla hüküm giydiler, çoğu hayatını hapisshane veya ev hapsinde geçirdi, o suçlulardan hayatta kalan sonuncusu hâlâ cezasını evinde çekiyor.

Bizde ne oldu? 12 Mart 1971 günü Semih Sancar II. Ordu ve Ankara Sıkıyönetim komutanıydı. 1972 Ağustos'unda KKK Faruk Gürler Gen. Kur. Bşk. Tağmaç'ı tasfiye edip o makama bizzat otururken koltuğunu Sancar'a bıraktı. Sancar'ın da yerine Org. Namık Kemal

Ersun geldi. 1973 Mart'ında Gen.Kur. Bşk. Gürler kendisini silah zoruyla C. Başkanı seçtirmek üzere emekliye ayrılınca yerine Sancar geldi. Seçim günü Meclis'in balkonları yüksek rütbelilerle doldu. Ama parlamento Gürler'i seçmedi. Oramiral Fahri Korutürk formülü bulundu. Ekim 1973 seçimlerini kazanan Bülent Ecevit önce başbakan, sonra ana muhalefet partisi başkanı oldu. 5 Haziran 1977 tekrar seçimleri kazanıp başbakanlığa döneceği tahmin ediliyordu ki, bizzat kendisinin Kontrgerilla dediği, kimisinin Türk Gladysu, kimisinin Özel Harp diye adlandırdığı odak seçimlerden bir ay önce Çiğli hava alanında suikast düzenledi, girişim önlen-diye de, zamanın başbakanı Demirel, Ecevit'ten Taksim mitingine gitmemesini, suikast yapılabileceğini bildiren bir mektup yolladı. Ecevit başbakanın korkarak itiraf etmek zorunda kaldığı tertipçileri, suikastçıları ortaya çıkarmak için kamuoyu önünde Demirel'i zorlayacağına, ülkenin karşı karşıya bulunduğu bâdireyi teşhir edeceğine, ucuz bir siyasetle bundan Demirel'e karşı siyasi rant elde etmeye, biz korkmayız gibilerinden kahramanlık gösterisine kalkıştı, Seçimden birinci parti olarak çıktı ama güvenoyu alan Demirel'in MC hükümeti oldu. Çok geçmeden KKKomutanı Namık Kemal Ersun üçlü kararnameyle resen emekliye sevk edildi.

Açıklanmayan azil nedenini kamuoyu biliyordu: 12 Mart rejiminin komutanlarından Ersun bir darbe girişiminin lideriydi, Kontrgerilla'nın suikast tertipleri ülkeyi kaosa sürükleyip, genel seçimleri yaptırmadan İç Hizmet Talinmanesi gereği Cumhuriyeti korumak ve kollamak için idareye el koymak içindi. 1977'de Namık Kemal Ersun'dan boşalan KKK makamına Kenan Evren

getirildi, Sancar 1978'de emekli olunca Gen.Kur. Bşk.lığına Kenan Evreni atayan kararnamenin altında Başbakan Ecevit'in imzası vardı. 1980'de görev süresi dolan Korutürk'ün yerine Ecevit kimi C. Bşk. adayı gösterdi dersiniz? 12 Mart darbesinin Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur'u!

Derken, K. Evren 12 Eylül 1980 darbesine lider oldu, esti güreledi, memleket severliğini gösterdi. Ama o kadar ferasetli ve dirayetli olduğu halde C. Bşk. seçilmeyi göze alamadı, 1982 Anayasasına koyduğu bir maddeyle kendisini C.Bşk. ilan etti. Evren'i Gen. Kur. Bşk. yaparak ona cunta liderliğinin yolunu açmış olan Ecevit ise Kenan Evren rejiminde iki kez tutuklandı, diğer siyasilere birlikte yasaklandı. Yasaklar 1987 referandumuyla kalktığında DSP'nin genel başkanı olarak darbenin lideri ve kendinden menkul C. Bşk. Kenan Evren'i C. Başkanı sıfatıyla selamladı, ona Sayın Cumhurbaşkanım dedi. Ülkenin Demokrati(!) bu idiyse, demokrat olmayan Demirel'i ve sairlerini "varın siz hesap edin"di.

Bugün 12 Eylül darbesinin üzerinden 28 yıl geçmiş, arada 1997'de 28 Şubat'lar, 2007'de 27 Nisan'lar yaşanmış. Biz de kalkmışız, "Türkiye'de darbe hevesleri, teşebbüsleri niçin sık sık hortluyor" diye birbirimize soruyoruz. Yukarıda her biri orgeneral Tağmaç-Gürler-Sancar-Ersun-Evren zincirini hatırlamadan zincirin yeni halkaları var mı, yok mu kavrayamayız. Bir kaç yıl önce Ayışığı, Sarıkız gibi isimlerle darbe hazırlıkları varmış, o hazırlıklar içinde olan kuvvet komutanının not defteri geçen yıl açıklandı, yayınlayanlar mahkemeye çekildiler, derginin disketlerine, hard disklerine askeri savcılık el koydu, yayın çıkmaz oldu, bir yıl sonra darbe gün-lüklerinin adı geçen eski komutanın şahsi bilgisayarı (PC'si) ile yazıldığı Emniyet eksperlerince saptandı, açıklandı. Peki, darbecilere sorgu sual açıldı mı? C. Savcıları, başsavcıları girişimde bulundular mı? Ne gezer. Ayışığının, Sarı Kız'ın baş darbecisi Org. bugün sivillerini giymiş, mali kaynağı belirsiz Cumhuriyet mitingleri düzenliyor, korku politikası yayarak demokrasi-den başka yolların kaldırımlarını döşüyor, başında bulunduğu devlet güdümlü, asker yönelimli Kemalist kuruluşa "sivil toplum örgütü" diyor.

KOMŞUNUN DARBECİSİ KÖTÜ, BİZİM DARBECİ İYİ

İki yabancı sanatçının tanıtıldığı ve anıldığı yazıda Bülent Ecevit'in, Semih Sancar'ın, Kenan Evren'in ne işi var diye düşünen okurlar bulunabilir: Bu yazı sadece bir sinema yazısı değil, zaten saf sanat diye bir şey olamaz, sanat sanat için değil, sanat insan içindir. Ve sanat insan içinse, politika da insan içindir -veya insana karşıdır- ama her durumda insanı ilgilendirir. 'Politikayla hiç ilgilenmiyorum' diyerek kendi kendini kandıranlar var, öyle gönenen birey politikayla ilgilenmese de, politika onunla fazlasıyla ilgilenir, onun yediğiyle, yemediğiyle, satın aldığıyla, alamadığıyla ilgilidir. Apolitik birey politik olmayı ne denli yadsırsa yadsınsın, politika onun yaşamını şekillendirir, mensup bulunduğu sınıfın,

zümrenin, sosyal kesiminin, hatta meslek grubunun yerini, konumunu belirler. Bu nedenle, salt sanatlarıyla değil, politik eylemleriyle de tanınmış iki sanatçıdan söz eden bir yazı politikaya değinmeden yazılamaz. Yunan cuntasına karşı mücadele iki sanatçının yaşamında önemli bir yer tutmuşsa Yunan cuntasından söz etmek gerekir, oradan ister istemez Türk cuntaları gelir akla. Orada darbelerin niçin sone erdiği, bizde gündemde kaldığı düşünülür, ilh.

Yunanistan'ın yakın tarihini inceleyin: 20. yy.da 1974'e kadar orası bir askeri darbeler, faşist diktatörlükler ülkesiydi, Nisan 1967 darbesinden sonra ilerici kamuoyumuzda Yunanistan'ın askeri darbeler tarihine dair önemli yayınlar yapıldığı için (örneğin Sosyalist ANT Dergisi ve ANT Yayınları), darbe öncesinde darbeci ve ABD'ci gizli odağın öldürdüğü politikacı cinayetini öyküleyen Z filmi çokça izlendiği için, benim kuşağımın anti-faşistleri bugünkü demokratik Yunanistan'ın nasıl bir faşist-antifaşist mücadeleler geçmişine sahip olduğunu iyi bilirler. Buradan, iki komşu ülke arasında bir korelasyon yapabilirler, ülkemizin niçin hâlâ askeri cunta tehditleriyle, gizli tutulmuş darbe günlükleriyle çalkalanıp durduğunu çıkarsayabilirler. Bu nedenle, medyanın nerdeyse tamamında "yoksa, zinhar, aksi halde" gibi tehditlerle darbe çanlarının çaldırıldığı şu günlerde Merkouri ile Dassın'ın sadece sanatsal yönlerinden söz etmek, onların politik eylemleri arasında yer tutan cunta karşıtı mücadelelerinden söz ederken, Türkiye cuntacılarını akla getirmemek olmaz.

"KADININ KİŞİLİĞİ

Merkouri 1977-81 arasında PASOK'tan milletvekilliği, 1981-89 arasında Kültür ve Bilim Bakanlığı yaptı. Yunanistan'ın en sevilen kadın oyuncusuyken, en sevilen kadını oldu. İngiliz Lordu Elgin tarafından 19. yy.da British Museum'a kaçırılmış olan antik Parthenon Mermerleri'ni ülkeye getirmek için kocasının da desteğiyle kampanya yürüttü, fon oluşturdu, kampanya için adına vakıf kuruldu. 1994'te tedavi görmekte olduğu New York Kenti'nde akciğer kanserinden öldü. Akciğer kanserine yakalanması kimseyi şaşırtmamıştı, çünkü aşırı derecede sigara içmesiyle tanınırdı. New York'taki Yunanlılar onun anısına bir saygı nişanesi olarak içtiği sigaranın markasından sayısız sigara paketini cenazenin ziyaret edildiği yere getirip bıraktılar. Atina'daki cenaze törenine bir insan seli katıldı.

Melina Merkouri yaşamı boyunca saygınlık görmüş sanat ve politika kariyerlerinde zirveye çıkmış bir kadındı. Erkek toplumunda, tabii ki hepsi değil ama bir çok kadın o noktaya gelebilmek için erkekler arasında kala kala, onlarla mücadele ede ede, erkeksileşebilir veya öbür uçta kalarak kişiliğini değil, dişiliğini basamak yapabilir. Bu tür örnekler sıkça vardır. Siyasette birinci türe (erkekleşmiş kadına), show business dünyasında ise ikincisine (dişiliğini kullanana) çokça rastlanır.

Kadının erkek kültürü altında ezilmeden, eğilip bükülmeden, ödün vermeden ya da ister istemez itidalini kay-

bedip yanlış yapmadan dimdik durabilmesi gerçekten başarıdır. Melina Merkouri özgün kişiliğini, özgürlüğünü, dik tuttuğu başıyla ve esirgemediği diliyle korumuş, kendisini erkekleşen veya menfaati gereği dişileşen bir kadın olarak değil, neyse o olan ödünsüz bir kadın olarak kabul ettirmişti. Şizofreniye sürüklenmekte olan obsesif Blanche'ı da oynamıştı, üvey oğluyla yatan Phaedra'yı da, Pire'li fahişe Illya'yı da. Topkapı'da hırsız Elizabeth'i de.

Toplumlardaki tutucu refleksleri yabana atamayız. Yığınlar perdede fuhuş, ensest, şizofreni, soygun içinde izlediği kadın oyuncu ile reel olarak gördüğü politikacı kadını birbirine karıştırmaktan kurtulamaz. Bu nedenle, bir aktör politikada zirveye çıkabilir (McCarthy'ci Ronald Reagan, ırkçı Arnold Schwarzenegger) ama bir kadın oyuncunun siyaset dünyasında kendi kadın kimliğiyle tırmandığı görülmemiştir. Merkouri işte bu görülmemiş başarıya sahiptir. Sanat alanında olduğu gibi, toplumsal yaşamda da hep insani değerleri savunmuş, generallere boyun eğmemiş, daima ileriye dönük bir eylemlilik içinde bulunmuştu. Daha önemlisi, Jules Dassin'in eşi (kocasının karısı) Melina olarak değil, kendisi olarak varlığını, kimliğini koruyan kadın olmuştu. Politikanın da, sanatın da, iş ya da meslek yaşamının da erkekler tarafından paylaşıldığı, kadına ancak sınırlı hareket alanlarının bırakıldığı ve erkeklerin yönettiği bir toplumda ya da aile hayatında Melina Merkouri örneği tipik değil atipiktir. İncelenmeye, imrenilmeye değer.

MUHBİRİ TANIMLAMAK

Jules Dassin, eşi öldükten sonra da Yunanistan'da yaşamaya devam etti. Ne memleketi ABD'ye döndü, ne de Paris'e yerleşti, kendisini onur vatandaşı ilan eden Yunanistan'ı öz vatani belleyerek ölene dek orada kaldı. Ve bütün yaşamı boyunca politik eylemle ilişkisini kesmedi. Çağının sorumluluğunu taşıyan seçkin bir aydın örneği verdi.

Dassin'in ve başka McCarthizm kurbanlarının yaşamlarında önemli yer tutan komünist avını bu uzun yazıda anma olanağımız olmadı. Fakat olayla ilgili Dassin'e ait bir anekdotu nakletmekle yetinelim. HUAC denilen modern engizisyon mahkemesinin sağ eğilimli tanıkları vardı, muhafazakârdılar, devletin safındaydılar, ırkçıydılar, faşisttiler vesaire. O tiplerin komisyon önündeki misyonları kimseyi şaşırtmadı, ama ifadeleri alınanlar arasında paçayı kurtarmak için muhbirlik yapan bazı komünistlerin, radikallerin ve hattâ komünistlerle yakın dostluk ilişkileri içindeki liberallerin ne yaptıkları, ne yapmadıkları önem taşıdı.

Komünistler arasında en büyük hayal kırıklığını Kayseri doğumlu Elia Kazan yarattı. İfadesinde birçok arkadaşını ele verdi. Bu nedenle Hollywood'un sadece komünistleri değil, pek çok liberali de Kazan'ı affetmedi. Kendinden sonra gelen sinema kuşakları da. Kazan "Viva Zapata", "Rıhtımlar Üstünde", "İhtiras Tramvayı" gibi bazı önemli filmler yapmıştı. Sinemaya salt sinema olarak görenler o yapıtlara bakarak Kazan'ın muhbirliğini bağışlıyorlar, konunun insani ve ahlâki yönüne

ehemmiyet vermiyorlardı. Kazan'ın yaptığını tasvip etmemekle, ahlâksız bulmakla birlikte filmlerinin o yaptığı kötülüğü mazur gösterebileceğini söylüyorlardı. Oysa kadın meslektaş Norm Barzman'ın da söylediği gibi "Kazan'ın hayatının en önemli başarısı başkalarının hayatını mahvetmek" olmuştu.

1999 yılında ona "sinema endüstrisine katkılarından dolayı Yaşam Boyu Onur Ödülü" verildi. Bu karara tepki gösteren çok oldu. O kadar oldu ki, törende Kazan ödülünü alırken kimin ayağa kalktığı, kimin alkışladığı, kimin kalkmak şöyle dursun, kollarını kavuşturup protestosunu ifade ettiği bile -görüntülerin saptadığı kadarıyla- medyada yer aldı. Kameramanlar objektiflerini alkışlamayanlardan kaçtırmaya çalıştıkları halde öyle oldu.

Ödül kararına tepki gösterenlerden 87 yaşındaki Jules Dassin "Hollywood Reporter" gazetesine binlerce dolar ödeyerek sayfa boyu ilan verdi (15 Mart 1999). Jules Dassin'in Kazan'la kişisel bir alıp veremediği yoktu, Kazan'ın ihbar ettikleri arasında Jules Dassin'in adı bulunmuyordu. Buna rağmen, Dassin, kendi kişisel nedenleriyle (intikam duygularıyla) değil, insani değerlerle "Kazan Bir Haindir" başlığı altında verdiği ilanda şöyle diyordu:

"Amerikan Devrim tarihimizde kahraman ilan edilen bir adamın öyküsü vardır. Bu kişi Britanya kuvvetlerine karşı bir muhaberede bacağından yaralanır, sakat kalır. Ama savaş bittikten sonra ne yazık ki, ihanet eder, yargılanır, idama mahkûm olur. İnfaz sırasında önce o sakat bacağı keserler sonra mahkûmu asarlar, böylece adamın vücudunun onurlu bölgesi cezalandırılmamış olur.

Elia Kazan da bir haindi. İhanet ettiği kimselerin bazıları yakın dostuydu. O ise ülkesini utanca boğan bir rezil komisyonun müttefiki, suç ortağı oldu. Onun filmlerini kendisinin geri kalan kısmından koparıp ayırmaya olanak yok. Buna rağmen eğer zerre kadar haysiyeti kalmış olsaydı önerilen ödülü almayı kabul etmez ve yaşamlarını sinemaya adanmış olan insanların arasında bir kez daha huzursuzluğa ve burukluğa yol açmazdı." İmza: Jules Dassin.

İnternet te KIZILCIK turu

Bu seferki turda bir site (www.workingtv.com) üzerinden işçi filmlerine bağlanmak isteyince, karşımıza "Youtube" (youtube.com) yerine, "erişim engellenmiştir" yazısı çıktı. Geçen yıl yürürlüğe giren internet yayınlarıyla ilgili yasaya göre bir site ör. "müstehcenlik", "Atatürk aleyhine işlenen suçlar" konusunda "yeterince şüphe" uyandırıyor, hizmet sağlayıcıları üzerinden erişim kesiliyor. Böylece milyonlarca videonun paylaşıldığı, dünyada en çok izlenen sitelerden birine tek bir video yüzünden bir yılda dördüncü yasak gelmiş oluyor. Bu sayıdaki uğrak yerlerimizden biri Marksizm araştırmaları, diğeri güncel muhalefet hareketleri üzerine

MARX-ENGELS GESAMTAUSGABE

www.iisg.nl/~imes,
www.bbaw.de/vh/mega

(İMES, Uluslararası Marx Engels Vakfı, İngilizce, Almanca)

Başlıca amacı Karl Marx ve Friedrich Engels'in yazılı mirasın

nın toplu basımını (MEGA, Marx-Engels Gesamtausgabe) tamamlamak olan IMES (Internationale Marx-Engels Stiftung), Ekim 1990'da Amsterdam'daki Uluslararası Sosyal Tarih Enstitüsü'nün (IISH) girişimiyle kuruldu. IMES'i, Marx ve Engels'in el yazmalarının üçte ikisini bulunduran IISH ile birlikte Berlin-Brandenburg Bilimler Akademisi (BBAW), Trier'deki Karl Marx Evi (KMH), Moskova'daki Sosyal ve Siyasal Tarih için Rus Devlet Arşivi (RGA) ve Rus Bağımsız Sosyal ve Ulusal Sorunlar Enstitüsü (RNI) oluşturuyor.

Moskova'daki Marx-Engels Enstitüsü öncülüğündeki ilk MEGA girişiminde (1920'ler-1941) hedeflenen 42 ciltten 13'ü yayınlanabilmişti (enstitü ekibi, yöneticileri David Riyazanov ile birlikte 1930'ların trajik olaylarına kurban gitti). 1960'larda Moskova ve Berlin'deki Marksizm-Leninizm Enstitülerinin başlattığı ikinci MEGA girişimi, Marx ve Engels'in tüm eserlerini, makale, taslak, el yazması, bildiri, mektup, not defteri, kitap kenar notu vb. kapsıyor ve ilk taslaktan farklı baskılara kadar yayınlayarak düşünce gelişimini de yansıtmayı amaçlıyordu. 1975-1990 arası hedeflenen 164 ciltten 43'ü yayınlanmıştı. Sosyalist sistemin dağılmasıyla sallantıda kalan projenin sürekliliği, Avrupa, ABD ve Japonya'dan felsefeci, tarihçi, sosyal bilimci, sanatçı ve siyasetçilerin girişimleri ve IMES'in yayını üstlenmesiyle sağlanabildi. 1993'de revize edilen yayın ilkeleri, toplu basımın, tarihselliği dikkate alarak, özgün dilinde, akademik, parti politikasından arındırılmış biçimde ve uluslararası işbirliğiyle yapılmasını öngörüyor, eski bölümlere ve bilimsel ölçütlere sadık kalarak kapsamı 114 cilde indiriyor. Halen 54 cildi yayınlanan (yayın "Dietz"den "Akademie" yayınevine geçti) projede Almanya, Rusya, Fransa, İtalya, Hollanda, Danimarka, ABD ve Japonya'dan bilim adamları çalışıyor. MEGA hakkında bilgiye, IISG (İngilizce) ve BBAW (7 dilde) sitelerinin IMES-MEGA bölümünden erişilebilir. Her iki sitede, menüler üzerinden vakıf ve toplu basım hakkında bilgi, MEGA'nın dört bölümündeki (I. Eserler, Yazılar, Taslaklar; II. "Das Kapi-

tal" ve Ön Çalışmalar; III. Mektuplar -Marx ve Engels'in kalan 4000 mektubu yanında onlara yazılan 10000 mektup inceleniyor-; IV. Alıntılar, Notlar, Kenar notları) yayınların durumu, kısmen özetleri, içerik ve giriş bölümleri, kitaplardan alıntılar, orijinal görüntüler, eserleri yayınlayan başka sitelerin değerlendirmesi bulunabilir. Ayrıca çalışan ekipler, "MEGA Studien" dergisi (1994-2003), yıllık "Marx-Engels Jahrbuch" (içerik, özetler) hakkında bilgiye erişilebilir.

bellaciao.org

(Bellaciao Kolektifi, Fransızca, İngilizce, İtalyanca, İspanyolca) Bellaciao, Po ovası pirinç işçilerinin bir kavga şarkısıyken İkinci Dünya Savaşında

İtalyan partizanlarının ve direnişinin marşı haline gelmiş. Bellaciao sitesi de, "Direniş" in değerlerine sahip çıkıyor, "anti-faşizmi, doğrudan demokrasiyi; sömürgecilğe veya yeni-sömürgecilğe maruz kalan halkların bağımsızlık hakkını, etnik gruplar, dinler ve kültürler arası eşitliğe saygıyı, uluslararası anlaşmazlıkların savaşıyla çözülmemesini" savunuyor. Fransa'daki gösterilere katılan (ör. 2005'de AB anayasası protestosu) Bellaciao Kolektifi, Şubat 2002'de açılan siteyi, özgür bir tartışma platformu, mücadele duyuruları, organizasyonu için bir araç, görsel-işitsel, renkli, siyasi ve kültürel bir proje olarak görüyor. Etkinlik, yeni yayın duyuruları, siyasal ve sendikal mücadele günlüğünün yanında, dört bağımsız siteyle (içeriklerde farklılıklar var) uluslararası anti-kapitalist solun belge paylaşımını sağlıyor. Gönderilen yazı ve görüşlere yer veren, "mücadele, kendini gerçekleştirme, demokrasi alanı" açan Bellaciao, "partilerle yarışan değil", genel bir platform.

Sitede, "Newsletters" bölümündeki menüden etkinlikler (gösteri, tartışma, işgal, grev), sanat ve kültür (kitap, video, sergi, mizah, müzik, tiyatro), yazarlar, çevre, sağlık-sosyal, uluslararası (kıtalar, savaşlar, GATTS, G8, ticaret), bilgi (tarih, eğitim, bilim), medya (teknoloji, gazete, radyo, tv, fotoğraf), politika (demokrasi, ekonomi, bütçe, seçimler, partiler, referandum, dinler), haklar (hukuk, polis, cezaevi, mülteciler), toplum (azınlıklar, reklam, ayrımcılık, spor, işsizlik, kadın) kategorilerinde çok sayıda haber, yazı, rapor, yorum, mücadelelerle ilgili bağlantılara ulaşılabilir. Ana sayfada dost siteler, en güncel haber ve yorumlar, üst menü üzerinden site hakkında bilgi, bağış, iletişim bilgileri ve arama olanağı (Google) yer alıyor.

“

1 Mayıs 1977!

Sendikaların neden “1 Mayıs İşçi Bayramı”nı illa ki Taksim Meydanı’nda kutlamak istediğini anlamak için 1977 kutlamasının önemini anlamak gerekir.

31 yıl evvel ben de o meydanda idim ve o gün yaşadığım dehşeti bugün hâlâ unutmuş değilim.

Önce Vikipedi, özel ansiklopedinin güne ilgili yazdıkları üzerinden o günü hatırlayalım.

“1 Mayıs 1977 İşçi Bayramı, 34 kişinin hayatını kaybettiği, yaklaşık 130 kişinin yaralandığı gün, tarihe Kanlı 1 Mayıs adıyla geçmiştir.

1 Mayıs 1977 günü çeşitli illerden İstanbul’a gelen yaklaşık 500 bin kişi, DİSK’in organizasyonu önderliğinde Taksim Meydanı’nı doldurdu... Saat 19.00 sularında dönemin DİSK Başkanı Kemal Türkler konuşmasının sonuna geldiğinde etraftan silah sesleri duyulmaya başlandı. Sular İdaresi binasının üstünden açılan bu ateş sonucu insanlar panik halde kaçmaya başladı, kısa bir süre içinde Intercontinental Otel’in üst katlarından ateş açıldı.

İnsanlar panik halde kaçmaya çalışırken panzerler de kalabalığın arasına doğru girmeye ve kitleleri sıkıştırarak Kazancı Yokuşu’na itmeye başladı... Bir kamyonun tıkadığı Kazancı Yokuşu’ndan aşağıya kaçmaya çalışan kalabalığı daha da korkutmak için bir daha ateş açıldı. İnsanlar panzerler altında kalarak ve birbirlerini ezerek kaçmaya devam etti.

28 kişi ezilme ya da boğulma nedeniyle, 5 kişi vurulma nedeniyle 1 kişi de panzer altında kalarak yaşamını yitirdi, yaklaşık 130 kişi de yaralandı. 470 kişi gözaltına alındı fakat hiçbirinin olayla ilgisi kurulamadı. Ateşi kimin açtığı tam olarak belirlenememiş, olay halen aydınlatılamamıştır. Sular İdaresi’nin çatısından ve otel odalarından ateş açanlar bulunamamıştır.”

Ben şahsen Sular İdaresi Binası’nın üzerinden ateş açanları gözlerimle gördüm. Onlar yok oldular, zira o gün orada bulunan herkes inanır ki binanın arkasında bekleyen resmi araçlar katilleri kaçırdılar. Birçok insanın birbirini ezerek öldürdüğü Kazancı Yokuşu’nun boydan boya bir kamyon tarafından kesildiğini panzerlerin insanları o tarafa sürüklediğini de bizzat biliyorum.

Ben o sürüklenme sırasında kendimi zorla gürhün dışına atmış ve ara sokaklardan aşağıya doğru koşa koşa Beşiktaş’a ulaşmıştım. Ara sokaklarda sivil giyimli provokatörlerin “Gün bugündür, savaşa geri dönün!” minvalli sözleri hâlâ aklımdadır.

O gün Taksim Meydanı’nda bulunanlar, başka hiçbir açıklamayı kabul etmezler:

Kanlı 1 Mayıs’ı devlet organları tertip etmiştir!

34 kişinin katili bizzat devlet aygıtıdır!

O gün ben derin devleti gözlerimle gördüm. Milletın parasıyla satın alınan panzerlerin üzerinde yine milletin verdiği maaşla geçinen ve bizzat milletin bağrından çıkmış polislerin işçilere nasıl saldırmasının şahitlerinden birisiyim.

Bugün Ergenekon’un üzerine gidilmesini haklı olarak talep edenler arasında Kanlı 1 Mayıs’ı yaşamış olanlar, “derin devlet”in öyle 3-5 kişinin “çetecilik” oynamaya kalkmaları kadar basit bir oyun olmadığını çok iyi bilirler.

“Ergenekon ne oldu?”, diye bağırın kişilerin 1 Mayıs’ın bayram olması konusunda yan çizen hükümete de çok kızmaları gerekir.

1 Mayıs’ın tekrar bayram olması ve Taksim Meydanı’nda kutlanması devletin borcudur, zira o gün meydanda ölenlerin devletten alacağı hâlâ ödenmemiştir.

(1 Mayıs 2008, Hürriyet, Cüneyt Ülsever.)

”

Öğrenciler direnişe geçmiş, on milyon işçi greve çıkmıştı.

Fransa Mayıs 1968

Paris Nanterre Üniversitesi öğrencileri 22 Mart 1968'de rektörlük binasını işgal etmişlerdi. Nedeni Vietnam Savaşına karşı gösteri yapan arkadaşlarının tutuklanmasını protestoydu.

Öğrenciler Che Guevara Anfisinde toplanarak kapsamlı bir eylem programı hazırladılar, girişimlerine "22 Mart Hareketi" adını verdiler. İşgal 29 Mart'ta üniversitenin tamamını kapsadı.

Nisan boyunca Occident (Batı) denilen gruba ve Milli Öğrenci Federasyonu'na mensup faşistler solcu öğrencilere saldırdılar, anfileri bastılar, 2 Mayıs'ta sol eğilimli Fransa Öğrenciler Birliği'nin Sorbonne'daki bürosunu yaktılar. Aynı gün Occident grubu ve polis Nanterre'de 22 Mart Hareketi öğrencilerine saldırdı, rektörlük üniversiteyi süresiz tatil soktu. Olayı protesto etmek için 3 Mayıs'ta öğrenciler Sorbonne'un iç avlusunda protesto düzenlediler, ama polis üniversiteyi işgal etti. 20.000 öğrenci, öğretmen üyesi ve destekçileri Sorbonne'a yürüdüler, polisle çatıştılar.

6 Mayıs'ta lise öğrenci birlikleri üniversite öğrencilerini desteklediklerini açıkladılar, ertesi gün eyleme katıldılar. Göstericilerin talepleri gözaltındaki öğrencilerin serbest bırakılması, Sorbonne ve Nanterre üniversitelerinin açılmasıydı.

Sonraki günler Sorbonne'un bulunduğu Quartier Latin'de, St.Michel Bulvarında öğrencilerle polis arasında çatışmalarla geçti, 10 Mayıs gecesi barikatlar kuruldu. Polisin göstericilere uyguladığı, zorbalıktan, vahşetten başka bir şey değildi. O geceki devlet terörü aydınların önemli bir desteğini getirdi. Yönetimleri komünist eğilimli CGT ile sosyalist eğilimli CGDF konfederasyonları 13 Mayıs'ta bir günlük genel grev ve yürüyüş kararı aldılar. 1 milyon kişi "İşçi-Öğrenci-Öğretmen Birliktir" pankartı altında yürüdü. Aynı akşam başbakan Pompidou gözaltındaki öğrencilerin salıverildiğini ve Sorbonne'un tekrar açıldığını açıkladı. Öğrenciler ertesi gün Sorbonne'u işgal ederek orayı "özerk halk üniversitesi" ilan ettiler.

Grev 13 Mayıs'ta Nantes'da başladı, ertesi günler Cleon, Caen, Billancourt'daki Renault ve başka fabrikaların

işçileri greve gittiler, grev dalgası Kuzey'den Paris'e, oradan tüm Fransa'ya yayıldı. Grevdeki işçi sayısı 17 Mayıs'ta 200.000 iken, 20 Mayıs'ta 2 milyona, 22 Mayıs'ta 4 milyona, bir kaç gün içinde 10 milyona yükselmiş, Fransa işçilerinin üçte ikisi greve çıkmıştı.

24 Mayıs'ta C. Başkanı General de Gaulle yaptığı konuşmada referandum önerdi ve iç savaş tehdidinde bulundu. Aynı gün Paris, Lyon, Bordeaux, Nantes ve Strasbourg'da işçi ve öğrenciler ile CRS denilen özel polis kuvvetleri çatıştılar, 2 sivil öldü, 500 kişi yaralandı. Pompidou'nun çağrısıyla hükümet sendikalarla pazarlığa oturdu, ama varılan antlaşmalara Renault'dan başlayarak işçilerin çoğu uymadılar. Bu arada 200.000 kadar köylü de hükümet karşıtı gösterilere başladı.

de Gaulle 29 Mayıs'ta gizlice Paris'i terketti, F.Almanya'da savaş sonrası kurulmuş Fransız askeri üssüne gitti, komutanlarıyla toplantılar yapıp destek sağladı. Gerekirse sıkıyönetim ilan edecek ve 1871 Paris Komünü günlerinde olduğu gibi başkenti orduya işgal ettirecekti. 30 Mayıs sabahı radyo ve TV'den yaptığı tehditkâr konuşmada Parlamento'yu feshettiğini, genel seçim kararı aldığını açıkladı. Aynı gün Fransız sağı Champs Elysee'de 700-800.000 bin kişilik bir yürüyüş yaptı.

Hareket belirgin hedeflerden, siyasi programdan yoksun ve kendiliğinden olduğu için günler geçtikçe grevler tavsadı, işçiler işbaşı yapmaya başladılar, Haziran'ın ilk iki haftasında grevci sayısı 1 milyona düştü, giderek tükendi, öğrenci eylemleri sönümlendi, Sorbonne'daki işgal 16 Hazi-

ran'da kaldırıldı, üniversiteyi polis teslim aldı. Aynı gün seçimlerin birinci turu ve 23 Haziran'da ikinci turu yapıldı. Gaullist parti Fransa'nın seçim tarihinin en yüksek yüzdesini tutturarak, parlamentodaki iskemlelerin üçte ikisini kazanınca kriz sona erdi.

1968 hareketi Fransa'dan ibaret değildi. İtalya, F.Almanya, Britanya, ABD, Türkiye, Brezilya, G.Afrika, Şili, Japonya, Kuzey İrlanda, Venezuela, Arjantin, Uruguay, Bolivya, Meksika, G.Kore, Mısır, Tunus, Fas, Kongo, Moritanya, Fildişi Sahilleri, Hindistan, Pakistan, Laos, Filipinler, Tayland, Etiyopya, Dahomey gibi birçok ülkede öğrenci ağırlıklı başkaldırı hareketleri yaşandı. Pek çok öğrenci öldürüldü, hattâ bazıları idam edildi.

Uluslararası devrimci dalga değişik ülkelerin sosyal ve siyasal yapılarına göre değişik sonuçlar verdi. Ulusal kurtuluş sürecindeki Üçüncü Dünya ülkelerinde bağımsızlık hareketine soluk kattı, faşist, militarist rejimlerde anti-faşist güçlere moral verdi.

Türkiye'de önemli bir siyasal atılıma, 1968- 71 arasındaki öğrenci eylemlerine ve işçi sınıfı tarihimizin (15-16 Haziran 1971 büyük direnişine kadar uzanacak) en önemli grev dalgasına ivme kattı. O kadar kattı ki, 12 Mart 1971'de gelen askeri rejime rağmen sosyalist hareket, işçi hareketi ve toplumsal politikleşme 1974 sonrasında büyük bir sıçrama gösterecekti.

Batı Avrupa'da 1968 ne devlet bürokrasisini geriletebildi, ne de polis devletinde gedikler açabildi. Statükoyu değil ama toplumsal yaşamdaki birtakım önyargıları gerilettiler. ABD'de ise: a) Yurttaş Hakları Hareketi (Civil Rights Movement) ırkçılığa önemli darbeler indirdi, Afrikalı-Amerikalı nüfusun lehine demokratik kazanımlar sağladı, b) Kadın Özgürlüğü (Women's Liberation) Hareketi -kadınları da etkisi altında tutan- erkek egemen zihniyete karşı önemli sonuçlar elde etti. Genel olarak söylersek, Batı dünyasında 1968'in en olumlu meyveleri kadın hareketinin sıçrama göstermesi, feminist hareketin gelişmesi ve çevre bilincinin, eylemliliğin kitleselleşmesi oldu.